

Департамент освіти і науки
Дніпропетровської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ДНІПРОВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

«ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО- ЗМІСТОВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ»

МАТЕРІАЛИ
обласної науково-практичної конференції
28 березня 2018 р.

Дніпро
2018

УДК 32-027.21

ББК 78.36

Редакційна колегія:

Шинкаренко В'ячеслав В'ячеславович, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук

Тарабасова Любов Гаврилівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти», кандидат філософських наук, доцент

Передерій Ольга Леонідівна, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» кандидат педагогічних наук

Олефір Наталія Віталіївна, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

«Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку»: матеріали обласної науково-практичної конференції 28 березня 2018 р. – Дніпро. – 531 с.

У збірнику подано статті та тези доповідей, у яких розкриваються наукові підходи до формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, презентуються наукові та методичні досягнення у реалізації формування ціннісно-змістовної сфери дітей, демонструються результати впровадження перспективних технологій у сучасній дошкільній та початковій освіті.

Матеріали будуть цікавими як для науковців, так і для педагогів-практиків дошкільної та початкової освіти.

ЗМІСТ

Висоцька О.Є.

Розвиток життєвих компетентностей особистості засобами діяльнісної педагогіки..... 11

Шинкаренко В.В.

Виховання національно-патріотичних цінностей – завдання виховної системи закладів дошкільної освіти..... 17

Тарабасова Л.Г.

Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного віку..... 21

Передерій О.Л.

Виховання загальнолюдських моральних цінностей школярів молодшого шкільного віку..... 32

Безена І.М.

Розвиток культури свободи дитини в освітньому середовищі початкової школи: сучасні тенденції та філософія проблеми..... 37

Харлаш Л.М.

Привласнення соціального світу як процес становлення ціннісних орієнтацій дитини молодшого шкільного віку..... 44

Вознюк Л.В.

Вплив професійної компетентності вихователя дошкільного закладу освіти на формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного віку..... 48

Сергієнко А.А.

Реалізація компетентнісного потенціалу навчального літературного матеріалу з метою формування у школярів ціннісних поглядів, суджень, орієнтирів..... 52

Степаненко О.К.

Формування комунікативної компетенції особистості:
когнітивна складова..... 57

Мартиненко О.М.

Формування підприємницької компетентності дітей молодшого шкільного віку..... 61

Клімова Л.В.

Емоційно-ціннісне ставлення до природи як складова екологічної культури дошкільника..... 65

Купрієнко В.І.

Інтеграція родинного і суспільного виховання в формуванні ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного віку..... 73

Міхіна Н.О.

Розвиток творчості як ціннісний орієнтир мистецької діяльності..... 81

Олефір Н.В.

Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в заклади дошкільної освіти..... 89

Кочерга Є.В.

Знання основ здоров'язбережувальної педагогіки – вимога сьогодення.... 98

Добрянська О.М.

Формування у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку моральності як основи людської культури..... 103

Жила В.І., Виноградова О.М., Писарєва Л.В., Шахова К.К.

Формування ціннісно-змістовної сфери молодшого школяра в процесі соціалізації..... 110

Шинкаренко І.О.

Ціннісно-сміслова сфера дитини та формування життєвих цінностей.... 115

Агаркова І.Є.

Формування особистісних цінностей у дітей дошкільного віку.....118

Балала Л.І.

Актуальність проблеми формування ціннісного ставлення дошкільнят до навколишнього світу..... 126

Біловол А.Г.

Вплив народних рухливих ігор на формування музичних та моральних якостей..... 132

Буданцева Н.І.

Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами засобами лялько терапії..... 140

Буряк О.А.

Моральний аспект – важливий чинник особистісного зростання дошкільника..... 149

Васянович Г.М.

Розвиток основних особистісних цінностей як механізм для формування самосвідомості молодших школярів..... 157

Гадзаман Л.Є.

Формування системи ціннісних орієнтацій та здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату..... 162

Ганжа Н.В., Горчіліна О.Є.

Формування самосвідомості, як ціннісного орієнтиру, у дітей із затримкою психічного розвитку старшого дошкільного віку..... 172

Горбач Т.Д.

Формування ціннісних орієнтирів у процесі соціально – особистісних відносин дошкільнят за участю казкового персонажу..... 182

Гордієнко Г.Б.

Проблемні ситуації для формування соціально значущих моральних цінностей у дітей дошкільного віку..... 186

Григоренко Л.В.

Вплив казки на формування ціннісно-моральних якостей особистості дітей дошкільного віку..... 189

Гуртова О.В. Психолого-педагогічне проектування діяльності дітей дошкільного віку..... 192

Даниленко Л.О.

Формування соціокультурних цінностей за допомогою залучення до народних традицій..... 198

Демченко О.Ю.

Розвиток соціально значущих цінностей дітей дошкільного віку..... 203

Дехтяр Є.С.

Психолого-педагогічні умови соціалізації особистості..... 206

Дуленко Н.В., Горб Ю.В.

Формування соціальних цінностей дітей дошкільного віку в рамках впровадження міжнародної програми соціальної та фінансової освіти «Афлатот»..... 212

Дяченко Т.В.

Формування доброзичливого ставлення дітей один до одного засобами ігрової діяльності..... 219

Єрмішкіна Т.В.

Формування ціннісно-змістовної сфери дітей дошкільного віку засобами бібліотерапії..... 222

Єршова І.В.

Розвиток часових уявлень дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення шляхом використання технології психолого-педагогічного проектування..... 229

Жмур І.В.

Мій рідний край, моя маленька Батьківщина..... 242

Захарова А.О.

Формування національної свідомості старших дошкільників засобами декоративного мистецтва..... 249

Зигало О.Г.

Широта та змістова наповненість системи цінностей в дитячій субкультурі життя..... 256

Каїрська Л.А.

Народна усна творчість у контексті формування загальнолюдських цінностей у дошкільників..... 262

Кирманова Н.А.

Формування національно- патріотичних почуттів у дошкільників в умовах сучасного закладу дошкільної освіти..... 270

Клименко А.С. Розвиток особистісних цінностей дітей засобами LEGO – конструювання..... 281

Клочкова О.О.

Сходинки до медіаграмотності в початковій школі як засіб формування стійкого імунітету особистості в інформаційному просторі..... 289

Козаченко О.О.

Використання ігрової технології В. Воскобовича як засобу формування допитливості та творчої активності дошкільника..... 295

Літошенко І.А.

Ціннісні орієнтири розвитку та виховання дітей дошкільного віку в сім'ї та в освітньому середовищі..... 300

Макаренко Л.Л.

Формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до культурно – історичної спадщини засобами музейної педагогіки..... 306

Марків Т.В., Хрусталенко О.В.

Ефективність соціалізації дитини шляхом використання різних форм роботи в закладі дошкільної освіти..... 311

Миронова Л.В.

Реалізація громадянської позиції спадщини В.Сухомлинського з соціалізації дошкільників через підвищення компетентності педагогів..... 316

Натха С.М.

Освітньо – виховне середовище закладу дошкільної освіти як чинник виховання маленьких патріотів..... 325

Нечипоренко В.М.

Оптимізація роботи з сім'єю для вироблення ціннісно-змістовної сфери виховання дошкільника..... 331

Новохацька О.О.

Виховання громадянина України - стратегічна мета виховання дошкільника..... 336

Носуля Л.Г.

«ЗДО + родина + дитина: консолідація зусиль». Психолого-педагогічне проектування..... 345

Оконенко Н.М.

Нові технології виховання – як основний чинник стабільного процесу формування і прийняття дітьми гуманістичних цінностей та зразків громадянської поведінки..... 354

Орел Т.В.

Екологічна сфера та її вплив на соціально-особистісний розвиток дошкільника..... 361

Паламаренко О.В.

Формування патріотичних почуттів дошкільників в контексті реалізації III етапу обласного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства»..... 366

Паніхідкіна Н.В.

Формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку..... 371

Пушкар Н.О.

Формування соціально-духовних якостей дошкільника із затримкою психічного розвитку засобами мистецтва..... 379

Ромахіна Н.М.

Формування громадянських цінностей у дітей дошкільного віку..... 387

Рудик В.А.

Розвивальний освітній простір як сучасний формат соціалізації дошкільників..... 398

Семенова О.

Співпраця дитячого садка і сім'ї щодо збереження і продовження сімейних традицій 406

Сірко Л.В.

Соціалізація особистості дошкільника в умовах закладу дошкільної освіти..... 413

Саліш О.В.

Розвиток емоційного інтелекту як фактор соціалізації дошкільників..... 416

Теренік Н.С.

Формування основ самостійності у дітей дошкільного віку..... 421

Фуголь М.Є.

Освітній простір дошкільника – як фундамент успішної соціалізації..... 427

Халікова Н.Г...... 433

Холод Н.М.

Духовно – моральне та патріотичне виховання дошкільників через роботу з батьками..... 440

Шашко О.В.

Практичне засвоєння громадянських цінностей дошкільників шляхом створення виховних ситуацій..... 446

Шевцова В.А.

Соціально-економічне виховання дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку на основі проектної технології..... 452

Шевченко В.І.

Гра з правилами як засіб розвитку вольових якостей у дошкільника..... 458

Шпак Л.Ф.

Співпраця школи та сім'ї як запорука ефективності освітнього процесу сучасної початкової школи..... 463

Юркевич О.Л.

Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти..... 472

Яковлева Т.Ф.

Сім'я як партнер педагогів у формуванні ціннісних орієнтацій дитини....479

Деревенець С.М.

Зміна підходу до підготовки педагогічних працівників в контексті реформи Нової української школи..... 485

Контарук У.В.

Соціалізація – основа успішного розвитку особистості та формування громадянських цінностей дітей дошкільного та шкільного віку..... 490

Різник Л.П.

Широта та змістовна наповненість системи цінностей в дитячій субкультурі життя..... 495

Сурело Є.А.

Формування духовно-моральних цінностей в учнів молодшого шкільного віку. Історико-педагогічний огляд..... 500

Сумарокова Л.Г.

Духовне виховання – запорука формування гармонійно розвиненої особистості..... 506

Сукач О.І.

Аналіз системи ціннісних орієнтирів розвитку та виховання дітей молодшого шкільного віку в сім'ї та в освітньому середовищі..... 514

Литвиненко Ю.В.

Формування у дошкільників ціннісного ставлення до навколишнього світу як засіб економічного виховання..... 524

РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ДІЯЛЬНІСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Діяльнісний підхід в освіті означає зміщення акцентів у навчанні та вихованні у бік формування більшої життєвої активності особистості, а саме здатності до самостійних, чітко усвідомлених і вмотивованих дій, спрямованих на саморозвиток та самовдосконалення. У підсумку мова йде про соціально активну та відповідальну людину-громадянина, що ефективно володіє компетентностями для життя, вміє осмислювати та контролювати хід та результати своєї діяльності, проектувати власні життєві стратегії.

Модель діяльнісної педагогіки (започаткованої видатним американським педагогом Дж. Дьюї [3]) та різні її інтерпретації побудовані на структурах людської діяльності як такої, тобто передбачають розуміння психофізичної та соціальної природи людини.

Психофізичні механізми людської діяльності включають аспекти активності як основи видового виживання людини. Вміння швидко реагувати на зміни у природі, не тільки пристосовуватися до середовища, а й трансформувати його для власних потреб лежать в основі еволюції людини як виду, що сполучено перш за все із такою формою діяльності як праця (розкрито у працях Ф. Енгельса, К. Маркса, Л. Виготського [1]).

З іншого боку, велике значення має і соціальна природа людини, яка проявляється у комунікативних вміннях, здатності до обміну інформацією, її збереженні і трансформації, спільної групової діяльності, поєднанні конкуренції і кооперації.

Важливу роль при цьому відіграє також ціннісно-змістова сфера особистості, яка закладається вже у ранньому дитинстві, що включає цінності, ідеали, мотиви, очікування, способи домагань тощо.

Першою моделлю проектування діяльності дитини в єдності всіх вказаних компонентів (психофізичного, комунікативного, ціннісно-змістовного) можна вважати модель «**Я – сам**», що проявляється вже у 2-3-х річному віці, коли дитина вперше ретранслює свою діяльність у формі самостійних дій, тим самим задаючи перспективу розвитку своєї «Я – концепції». Саме у цей момент закладаються основи мотивації дій дитини (що стане ключовою – позитивна чи негативна, зовнішня чи внутрішня мотивація, або їх збалансоване поєднання), які у подальшому вплинуть на формування особистісних якостей людини, а також її життєвої стратегії. У цей період дуже важливим з боку дорослих є правильне ставлення до спроб самостійного опанування життєвим простором дитиною, надання можливостей для максимального саморозкриття її природного прагнення до пізнання навколишнього світу та самої себе.

Після 3-4-х років важливе значення набуває соціальний компонент діяльності, що проявляється у вигляді моделі «**Я – з іншими**», коли дитина навчається взаємодіяти із більш широким колом, ніж її власна родина. На цьому етапі особливу роль слід наділяти розвитку комунікативних вмінь, здатності до співробітництва та групової діяльності. Одночасно баланс особистісного та соціального має бути збереженим завдяки використанню особистісно-зорієнтованого підходу до кожної дитини, врахуванню її внутрішніх якостей та ставлень (зокрема, таких описаних ще К.-Г. Юнгом ставлень як інтроверсія та екстраверсія, інтуїція та сенсорика).

У 5-6-тирічному віці відбувається суттєва трансформація свідомості дитини – формується здатність до саморефлексії, об'єктивації власного «Я», що проявляється у моделі «**Я – це інший**». У цей період необхідним є стимулювання прагнення дитини до самопізнання, осмислення свого місця у світі, своїх гендерних, соціальних, буттєвих ролей. Вміння дорослого

направляти пошук дитини у бік конструктивного запитування, підтримувати її креативність, інтерес до самопізнання та самонавчання є важливою запорукою збереження творчої активності особистості у подальшому житті. А для цього необхідно використовувати різноманітні методи креативної та діяльнісної педагогіки, розглядати дитину у всіх проявах її життєдіяльності – суб'єктності, психофізичних властивостей, інтересів, особистого досвіду та ціннісних орієнтацій (І. Єрмаков розкриває весь комплекс життєвих визначень дитини в концепції педагогіки життєтворчості [4]).

Починаючи з 6-7 років спостерігається розвиток нового кола соціальних вмінь особистості, що, як правило, сполучено із початком навчання у школі. Модель, яка при цьому закладається, можна описати як **«Я – перед іншими»**. У загальному розумінні ця модель передбачає вирішення ключової для кожної людини дилеми життєвого вибору між «хочу» і «треба», між особистими прагненнями та бажаннями і заданими суспільством соціальними обмеженнями та регламентаціями (розглянуто у роботах Ж. Піаже [6], Л. Виготського [1], К. Роджерса [7]). Саме у цей період може відбутися ломка особистісного «скелету» людини, втрата її творчої активності, якщо баланс між «хочу» і «треба» буде порушений завдяки перевазі заборон та обмежень. У початковій школі у дитини може бути сформовані різноманітні фобії – страх бути не таким як всі, страх перед помилками, страх перед певним різновидом діяльності, страх проявляти креативність (це відоме коло невпевненості у своїх силах: «я боюсь навчатися, тому що я не вмію, а не вмію, тому що не здатний навчитися»).

Позбутися подібного дисбалансу можливо лише завдяки навчанню не боятися робити помилки, сприймати будь-який досвід як досвід позитивний, а досягається шляхом стимулювання життєвої активності дитини у різноманітних видах творчої діяльності. На жаль, до сьогодні спостерігається зворотна орієнтація – це стримування та обмеження творчої

активності дитини, формування страху перед помилками, надмірної уваги до кількісної оцінки її діяльності. В результаті дитина вже у 2-3 класах втрачає інтерес до навчання, не бачить свого місця у житті школи, не живе в ній, а «перебуває».

З іншого боку, послабленою залишається як модель «хочу» («Я вже не *хочу* вчитися»), так і модель «треба» («Я не розумію, навіщо мені *треба* вчитися, як це робити»). Традиційна система освіти не достатньо спрямована і на розвиток соціальних вмінь – здатності формувати певне коло усвідомлених обов'язків перед іншими та перед собою. Ті чи інші обов'язки скоріше нав'язуються дитині, ніж сприймаються нею як усвідомлена необхідність (до цього кола відносяться, наприклад, родинні обов'язки; такі форми праці у школі як чергування у класі, прибирання пришкольної території; навички самоорганізації, здатності керувати своїм вільним часом). Сучасна дитина не включена, як це було у традиційному суспільстві, до родинної праці, пізно формує навички самостійної спільної практичної діяльності. Це в подальшому стає причиною пізнього (і, найчастіше, неусвідомленого, несамостійного) вибору професійного призначення, послаблення громадянської активності, непристосованості до дорослого життя особистістю.

Баланс між «хочу» і «треба» досягається завдяки ранньому включенню у соціальне життя на різних рівнях – у родині, у школі, у сфері самоорганізації вільного часу особистістю – шляхом застосування методів та підходів педагогіки партнерства, кооперативного навчання, навичок тайм-менеджмента та проблемного мислення. При цьому здійснення спільної діяльності дорослих та дітей шляхом вироблення загальних цілей та завдань формує як впевненість дитини у власних цілях, так і надає їй моделі поведінки у вигляді чітко визначеного алгоритму дій. Тим самим дорослий не трансліює готові зразки поведінки, а створює гнучку систему вибору тої чи іншої поведінкової стратегії.

Вищим рівнем розвитку особистості як ключового етапу її дорослішання є формування почуття відповідальності в межах моделі «Я – для інших». Відповідальність багатьма дослідниками (починаючи з І. Канта, а потім розкриваючись у концепціях Дж. Міда [5], Ю. Габермаса [2] та інших) визначається як найголовніший атрибут дорослої людини (безвідносно від її реального біологічного віку). Доросла людина, згідно цього підходу, - це така, що здатна відповідати за свої слова, вчинки, дії, результати діяльності. Звідси – вміння передбачати наслідки власних вчинків, їхня кореляція з «іншими» - вміння ставати на позицію співрозмовника, конструктивно співпрацювати, знаходити спільні рішення.

Формування останньої моделі життєдіяльності особистості можливе лише при конструктивній реалізації попередніх моделей її само-діяльності – «самооцінки», самоідентифікації», «самодетермінації», «самовиховання» - при коректній організації її життєвого простору з боку дорослих – батьків, вихователів, вчителів.

Основним видом діяльності дитини у дошкільному та ранньому шкільному віці виступає гра у різноманітних її проявах. Тому ігровий підхід має бути ведучим при організації освітнього простору дитини. На засадах ігрового підходу поступово нанизуються навички продуктивної праці, спілкування, самоврядування, самоаналізу, самооцінки та самоконтролю. Необхідними стають проектна, дослідницька діяльність, групова робота, кооперативне навчання та інші методики та технології діяльнісної педагогіки.

Таким чином, розвиток життєвих компетентностей особистості на засадах діяльнісної педагогіки включає застосування різноманітних механізмів як самостановлення особистості, так і цілого спектру педагогічних технологій з врахуванням моделей проектування діяльності дитини в єдності психофізичного, комунікативного, ціннісно-змістовного компонентів.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. [Текст] / Л.С. Выготский. - Издательство «Лабиринт», М., 1999. - 352 с.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ [Текст] / Ю. Габермас; пер. з нім. А.М.Єрмоленко // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. - К.: Лібра, 1999. - С. 287-324.
3. Дьюи Дж. От ребенка - к миру, от мира - к ребенку [Текст] / Дж. Дьюи. - М.: Карапуз. – 2009. – 350 с.
4. Єрмаков І. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод. посібн. [Текст] / І. Єрмаков та інш. – Запоріжжя: Центріон, 2005. – 640с.
5. Мид Дж. Культура и мир детства [Текст] / Дж. Мид. - М.: Прогресс, 1988. – 114 с.
6. Пиаже Ж. Моральное суждение у ребенка [Текст] / Ж. Пиаже - М.: Академический проект, 2006. - 480 с.
7. Роджерс К. Становление личности. Психотерапия глазами психотерапевта [Текст] / К. Роджерс. – К.: PSYLIB., 2004. – 314 с.

Шинкаренко В.В.

кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри дошкільної та
початкової освіти

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ – ЗАВДАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України як світоглядного чинника.

Патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства закону, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту народу.

Опрацювання та аналіз наукової психолого-педагогічної літератури [1;3] свідчить, що проблема патріотичного виховання дошкільнят є актуальною і мало розробленою в теорії та методиці виховання. На думку І. Беха, О. Вишневського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, та інших, патріотичне виховання, як складова національної системи виховання,

завжди було і є одним із найважливіших напрямів освіти і виховання особистості.

Патріотизм – це соціально-історичне явище. Слово «патріотизм» (від *patris*) – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Першоосновами патріотизму є усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв. Патріотами називали себе борці за народ, захисники країни [2, с. 35].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подано таке визначення: «Патріотизм – любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги» [3, с. 76].

До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [4, с. 8].

Ми вважаємо, що завдання педагога разом з батьками формувати любов, приязнь до рідного дому, бажання берегти його, робити кращим. Важливо, щоб у дитини в сім'ї були свої обов'язки, щоб її не звільняли через малі роки від спільної праці, – це сприяє зміцненню «почуття сім'ї».

Указані вище вимоги стосуються також і дошкільного закладу. На нашу думку життя дітей у дитячому садку повинне забезпечити їм емоційний комфорт. Дошкільний заклад повинен стати другим рідним домом, в якому б дитина себе добре почувала. Як показує практика, це відбувається далеко не завжди.

Для того, щоб дошкільний заклад допомагав вихованню патріотичних почуттів, життя дітей в ньому повинно бути насиченим, цікавим, таким, щоб запам'яталось надовго, стало системою радісних дитячих спогадів.

Дуже важливо, щоб дитина полюбила свій дитячий садок. Відбувається це тоді, коли вихователі з повагою ставляться до кожної дитини, знають її найкращі риси і сприяють їх розвитку у процесі ігор, свят, цікавих занять.

У дошкільному закладі, в групі, на майданчику в кожній дитини, як правило, є своє улюблене місце для гри, для усамітнення.

На нашу думку розгляд ілюстрацій, слайдів, відеофільмів, художні твори, розповіді дорослих, фотографії, екскурсії, малювання, ігри-подорожі – все це допомагає вирішувати поставлене завдання з патріотичного виховання. Дітей знайомлять із символікою країни, розповідають, що у кожній країні є свій прапор, герб, гімн. Розповідають де і коли вони можуть їх побачити.

О. Мошина наголошує, що при ознайомленні з природою рідної країни акцент треба робити на її красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях. Діти повинні отримати уявлення про те, які тварини живуть в наших лісах, які ростуть дерева, за яким деревом можна відразу визначити Україну («Без верби і калини нема України»), які квіти цвітуть на українських полях і луках (кульбабки, волошки, маки) [5, с. 80].

А. Макаренко стверджує, що соціальний розділ патріотичного виховання передбачає: розвиток інтересу до історії рідного краю, героїчного минулого країни, життя прославлених земляків; знайомство з діяльністю дитячих громадських організацій; виявлення потреби охороняти історичні пам'ятки, зберігати матеріальні цінності Вітчизни; вміння виявляти волю, доброзичливість, правдивість, наполегливість, самостійність, творчу активність, відповідальність у навчанні та праці; нетерпиме ставлення до порушників закону, до аморальних вчинків; дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи; розуміння

значення праці батьків та українського народу, готовність виконувати громадські обов'язки; нетерпиме ставлення до анти патріотизму, фашизму, шовінізму, до вандалізму; толерантне відношення до людей, уміння жити поруч[3, с. 138].

Таким чином, можна зробити висновок, що патріотичне виховання – це суспільна категорія, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Лише переймаючись інтересами, прагненнями, потребами, ідеалами свого народу, усвідомлюючи свою національну неповторність і самотність, людина стає зрілою, громадською свідомою особистістю, справжнім патріотом, діяльним творцем своєї долі та долі Батьківщини.

Ми вважаємо, що патріотичне виховання має бути стрижнем усієї навчально-виховної роботи, оскільки ми повинні виховати особистість, яка має почуття гордості за свою державу, сумлінно виконує громадські обов'язки, усвідомлює соціальні проблеми Батьківщини та українського народу, любить рідних та близьких людей. Без цього людина не має обличчя, вона втрачає себе.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Орієнтири національного виховання //Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 42–46.
2. Калуська Л. В. Народні ремесла у дитячому садку // Бібліотека вихователя дитячого садка – 2005. – 64с.
3. Макаренко А. Виховання громадянина / Упоряд. Р.М. Бескіна, М.Д. Віноградова. – М.: Просвіта, 1988. - 308 с.
4. Мазикіна М. У. Інноваційні підходи до патріотичне виховання і цивільному становленні особистості // Виховання школярів. – 2002. – № 6. – с. 6-11.

5. Мошнина О. Патріотичне виховання дошкільнят: проект «Салют Перемоги» [Текст] / О. Мошнина // Дошкільне виховання. – 2011. - N 4. – С. 80 - 82.

Тарабасова Л.Г.,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,

кандидат філософських наук,

доцент

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ЗМІСТОВНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Виступаючи на VI форумі українських і польських науковців (14-16 вересня 2015 року) президент НАПН України В.Г. Кремінь окреслив своєрідний портрет людини, яку має готувати сучасна освіта. Це людина з інноваційним типом мислення; розвинена самодостатня особистість, що постійно навчається, готова до життя й успішних дій у суспільстві, патріот, особистість, якій притаманні загальнолюдські ціннісні орієнтири. Завдання формування у дитини високодуховної, ціннісної орієнтації розкрив і дійсний член НАПН, директор інституту проблем виховання НАПН України Іван Бех.

Підвищена увага до ціннісного поля педагогів та формування ціннісно – змістовної сфери дітей – провідні тенденції розвитку сучасної освіти. Функція освіти полягає в тому, щоб спрямувати процес формування ціннісно -змістовної сфери особистості в певне русло. ЗДО – кваліфіковано як інститут соціалізації. Його основне призначення - навчати дитину основ науки життя. Очікування суспільства сьогодні пов'язані з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої творчої людини. Починати це слід із дошкільного дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається

фундамент оптимістичного світобачення; формуються уявлення дитини про свої права та обов'язки, про себе минулого-теперішнього-завтрашнього; засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка.

Формування яких саме цінностей має сприяти освіта? Це питання є найбільш актуальним для дошкільної освіти, оскільки дитина дошкільного віку ще неспроможна зорієнтуватися в ціннісному полі сучасної культури, здійснювати усвідомлюваний вибір цінностей. У дошкільному віці система цінностей дорослого є визначальною для формування ціннісних орієнтацій дитини. Отже, особистість педагога і система його ціннісних орієнтацій є фундаментом для роботи щодо формування ціннісної сфери особистості дитини. Ціннісні орієнтації особистості є важливою сферою досліджень багатьох наук про людину: філософії, педагогіки, психології, соціології, тощо. Це питання свого часу розглядали такі видатні філософи, як Аристотель, Фома Аквінський, Іммануїл Кант та інші. Для І.Канта вищими цінностями були: «Зоряне небо наді мною та моральний закон у мені». Німецький філософ Артур Шопенгауер стверджував: «Здоров'я настільки переважає решту благ життя, що здоровий жебрак – щасливіший за хворого короля».

Проблемі формування ціннісних орієнтацій особистості присвячено роботи класиків зарубіжної та вітчизняної науки, теорії яких ґрунтуються на понятті «особистість», оскільки ціннісні орієнтації нерозривно пов'язані з визначенням поведінки людини.

Сучасні психологи, філософи і соціологи приділяють значну увагу формуванню та розвитку ціннісних орієнтацій як компонента структури особистості, що характеризує спрямованість і зміст активності індивіда, визначає ставлення людини до навколишнього світу, до себе, надає сенсу її особистісним позиціям, поведінці, вчинкам.

Вивчення особливостей ціннісної сфери педагогів, їхньої готовності брати участь у формуванні ціннісної сфери дітей, а також їхнього вміння

транслявати «свої» цінності за допомогою грамотного методичного підходу – це актуальне завдання ЗДО сьогодні.

Гуманістична парадигма в освіті проголошує використання дитиною у поведінці та діяльності системи духовно-моральних цінностей, в яку вона включена (Ш.А. Амонашвілі, Л.С. Виготський, І.Д. Бех та інші). Перед усім це стосується формування в дітей відкритості до світу людей, виховання навичок соціальної поведінки, усвідомленого ставлення до себе як вільної самостійної особистості та до своїх обов'язків, що визначаються зв'язками з іншими людьми, формуванням готовності до сприймання соціальної інформації, вихованням співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки. Для формування гуманістичної позиції необхідне позитивне прийняття себе та інших людей, оптимістичне світосприйняття.

Особистість визначають її цінності та ідеали – те, що вона вважає важливим, до чого прагне і які засоби обирає для досягнення мети. Ціннісні орієнтири, якими керується доросла людина, формуються ще у дошкільному віці й часом не надто змінюються. Тому на педагогові лежить велика відповідальність – сприяти становленню такої системи ціннісних координат дитини, за якої її життя буде плідним, яскравим, щасливим, спрямованим на добро.

Ціннісні орієнтири – важлива характеристика психічного розвитку дитини. У них відбивається рівень суб'єктної активності малюка, ступінь дорослішання та гармонізації всіх його психологічних надбань, що зовні проявляються в поведінці, взаєминах з іншими людьми, у пізнавальній, предметно – практичній та ігровій діяльності. Саме тому, забезпечення належного психолого – педагогічного супроводу процесу становлення ціннісних орієнтирів дитини в умовах дошкільного закладу і в родині належить до найважливіших завдань виховання.

Процес активного привласнення культурних надбань людства є природним для дошкільного дитинства. Та для його розгортання необхідні

допоміжні «культурні засоби». Одним з них є ігрова роль, завдяки сюжетно-рольовій грі, дитина приймає систему ціннісних уявлень про навколишній світ, ставлень до себе та життєвого простору, що її оточує. У процесі активного розігрування ролей та відтворення сюжету гри, дитина вчиться самостійно підпорядковувати свою поведінку ігровим вимогам: налагоджувати взаємодію, радіти успіху, підтримувати, захищати партнера по грі, скеровувати власну та спільну діяльність, збагачувати сюжет, співпереживати. Тобто, навчається діяти відповідно до моральних норм та загальнолюдських цінностей.

Серед цінностей, які засвоює дитина, розрізняють термінальні (цінності – цілі) та інструментальні (цінності-засоби). Термінальні цінності – це певні кінцеві цілі, на досягнення яких людина спрямовує свою діяльність. У старших дошкільнят досліджувалися такі термінальні цінності: родина, щастя, здоров'я, дружба, краса природи, краса мистецтва, краса техніки, зовнішня краса, гроші.

Інструментальні цінності – принципи діяльності людини, що характеризують шляхи, які вона обирає для досягнення мети. Вивчалися такі інструментальні цінності: співпереживання, самостійність, творчість, допитливість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість.

Під час ігрової діяльності діти вступають у реальні й ігрові стосунки. Спостерігаючи за ними, педагог (психолог) може визначити, які термінальні цінності актуальні для його вихованців, проаналізувати прояви інструментальних цінностей, що спрямовують поведінку дітей, з'ясувати рівень засвоєння дошкільниками ціннісних орієнтирів.

Процес засвоєння дошкільниками базових цінностей відбувається в умовах «предметних ситуацій», під час спілкування з дітьми та дорослими, виконання нескладних обов'язків із самообслуговування. Насамперед йдеться про формування початкових уявлень про добро і зло, правдивість і брехливість, чуйність і жорстокість, щедрість і жадібність тощо.

Через вікові особливості дошкільники ще не можуть у повному обсязі сприйняти сформовані в соціумі культурні норми, цінності та ставлення до світу природи, предметів, оточення. Соціальне середовище надто складне для них, їм ще не під силу самостійно осмислити його. Дошкільникам необхідно побачити, виявити, випробувати ті чи інші відносини. Лише за умови, що ставлення дорослих до навколишнього світу проявляється яскраво та виражено, бо дошкільники бачать його майже предметно, можна вважати, що дорослі представили їм культуру життя з усіма його цінностями.

Для співвідношення себе зі світом, дошкільники спираються на знання, досвід, оцінки, цінності, зразки поведінки свого мікросередовища, де важливу роль відіграють дорослі, і насамперед, батьки.

На формування ціннісних орієнтацій дошкільників впливають методи: роз'яснення, приклад, навіювання, переконання, вправи, оцінювання та інші.

Складовими ціннісних орієнтацій є ціннісне ставлення до

- *природи, життя, що інтегрує в собі такі утворення, як :*
  - визнання права на життя кожної істоти;
  - бережне ставлення до будь-яких проявів життя;
  - сприймання життя в усій його різноманітності, усіх його проявах і формах;
- *рукотворного світу* – розуміння того, що предмети створені завдяки праці людини, до них слід бережливо ставитися, розуміння їх корисності в житті людини, отримання насолоди від сприймання рукотворного світу;
- *людини* – прийняття людини як цінності, повага до її автономії, самопочуття, інтересів.

Більшість сучасних українських науковців при характеристиці громадянської свідомості особистості, використовують категорію «цінність».

Запропонована О.Вишневським пірамідальна модель ієрархічної системи цінностей нашого суспільства має наступний вигляд: вершинні – абсолютні, вічні, загальнолюдські вартості, які лежать в основі морального виховання і можуть бути основою міжнаціонального, міждержавного порозуміння (віра, надія, любов, добро, краса, свобода, справедливість та інші) ; національні цінності, які є сутністю національного виховання і визначають формування української національної ідеї; громадянські цінності, які пов'язані із нагальною потребою розбудови в Україні демократичного суспільства і гармонізації таким чином соціальних відносин.

М. Боришевський, до власне громадянських цінностей, які взаємопов'язані з усіма іншими, відносить: 1) патріотизм, що втілює собою самовіддану любов до Батьківщини (тобто до рідної землі, свого народу, держави); 2) інтерес до історії рідного краю; 3) національні цінності, які пов'язані з усвідомленням свого етносу, 4) правові цінності, пов'язані зі свідомим і відповідальним ставленням до свої прав та обов'язків, як громадянина держави, як такої, що об'єднує націю в духовну цілісність. Сімейні цінності – лежать в основі сімейного виховання і передбачають збереження традиційності відповідного соціального інституту; особистісні цінності – найбільше залежать від спрямування кожної окремої людини, визначаючи зміст її унікальної індивідуальної аури в реалізації цінностей усіх попередніх рівнів.

Аналіз ціннісних орієнтацій сім'ї , як соціальної групи, вивчення ціннісних орієнтацій подружжя, розбіжності в ціннісних орієнтаціях є головною перешкодою інтеграції сім'ї, її повноцінного функціонування. Гострі конфлікти роблять неможливим нормальне внутрішньо сімейне спілкування і створюють небезпеку для існування родини, виховання дітей.

Перебуваючи у процесі стрімких соціально-економічних змін, Україна гостро відчуває потребу підготовки і виховання нової генерації громадян на засадах цінностей демократичного суспільства – верховенства права людини, рівності і взаємній відповідальності (В.Г. Кремень). Цінності суспільства: свобода, добробут, щастя, постійна мета й сенс життя заради чого людина творить і бореться, про що мріє. Для визначення особистісних цінностей можна скористуватися методикою М.Рокича «Ціннісні орієнтації».

Методика "Ціннісні орієнтації" розроблена Мілтоном Рокичем як тест особистості, спрямований на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції і "філософії життя".

Методика «Ціннісні орієнтації»

Обстеження краще проводити індивідуально, але можливо і групове тестування.

Респонденту пред'явлені два списки цінностей (по 18 у кожному), або на аркушах паперу в алфавітному порядку, або на картках. У списках випробуваний присвоює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значущості. Остання форма подачі матеріалу дає більш надійні результати.

Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей.

Інструкція до тесту

"Зараз Вам буде пред'явлений набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання - розкласти їх по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за

значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма рештою цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце. Розробіть не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Тестовий матеріал

Список А (термінальні цінності):

1. активна діяльна життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
15. щасливе сімейне життя

16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)

17. творчість (можливість творчої діяльності)

18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;

2. вихованість (гарні манери);

3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);

4. життєрадісність (почуття гумору);

5. старанність (дисциплінованість);

6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);

7. непримиренність до недоліків у собі та інших;

8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);

9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);

10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);

11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);

12. сміливість у відстоюваннях своєї думки, поглядів;

13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)

14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)

15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)

16. чесність (правдивість, щирість)

17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)

18. чуйність (дбайливість).

Основною умовою гармонійного ставлення ціннісно-змістовної сфери дитини дошкільного віку є наявність узгодженої системи ціннісних орієнтацій у педагогів, батьків, оскільки діти формують свою самооцінку та оцінюють власні вчинки, враховуючи думку значимих дорослих. Тож потрібно приділити особливу увагу формуванню ставлення педагогів - «дошкільників» до ціннісної сфери дитини, спрямовуючи її на психолого-педагогічну підтримку і створення спеціальних умов для духовно-морального розвитку особистості.

Ціннісно-орієнтаційна єдність є одним з основних показників згуртованості колективу. Він фіксує ступінь збігу позицій і оцінок членів колективу відносно мети діяльності і цінностей особливо значущих для групи в цілому. Показником єдності слугує частота збігів позицій членів групи відносно значущих для неї об'єктів оцінювання. Високий ступінь ціннісно-орієнтаційної єдності виступає важливим джерелом інтенсифікації внутрішньо-групового спілкування і підвищення ефективності сумісної діяльності педагогічного колективу та батьків.

Додаток 1

Анкета для визначення системи цінностей батьків

Мета: визначити рейтинг цінностей у сучасних батьків.

1. Оцініть свій емоційний стан на цю хвилину.
  - із впевненістю дивлюся на майбутнє;
  - сумніваюся, що життя складається вдало.
2. Що для Вас найважливіше у житті? Оберіть не більше трьох відповідей і позначте їх важливість цифрами 1, 2, 3.
  - успішна професійна діяльність;
  - досягнення матеріальних статків;
  - успішна кар'єра;
  - виховання дитини;

- повноцінне спілкування з друзями;
- щасливе сімейне життя;
- здоров'я;
- повноцінне доручення до культурних надбань (подорожі, музика, виставки);

- релігія.

3. Надайте, будь ласка, такі відомості про себе.

Вік _____

Освіта (вища, середня спеціальна)

Скільки дітей у Вашій сім'ї _____

Ви:

- Одружена (ий)
- Розлучена (ий)
- Маєте повторний шлюб
- Виховуєте дитину (дітей) самотійно

Завершити свій виступ хочу словами Ш. Амонашвілі, який сутність педагогіки культури розкриває такими словами: «Занурте дитину в море доброти і будь-яке зло, якщо є в ній таке, потоне. Тримайте дитину в світі краси, і все потворне якщо є в ній таке, полишить її. Кидайте дитину в огонь любові, і будь-яка ненависть, якщо є в ній таке, згорить».

Список використаних джерел

1. Гурковська Т., Особливості ціннісної сфери педагогів – «дошкільників» // Практичний психолог: дитячий садок. - №5. – 2014.
2. Карабаєва І., Дитяче свято, як засіб формування ціннісних орієнтацій дошкільників. // Практичний психолог: дитячий садок. – №2. – 2014.
3. Карасьова К., Формуємо ціннісні орієнтири у нрі // Дошкільне виховання. - №2. – 2015.

4. Навчаємо демократії, Базові матеріали з питань освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів, Т.1, Видання Ради Європи. – Вид-во «Основа», 2012.

5. Цибуля Н., Друзяк О., Робота щодо формування соціально – ціннісної поведінки дошкільників. / Практичний психолог: дитячий садок. - №7. -2014.

Передерій О.Л.

Кан.пед.наук., доцент каф. дошкільної
та початкової освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ВИХОВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Основною причиною глибокої економічної, політичної та духовної кризи, соціальної нестабільності і роз'єднаності в нашій країні є недостатня усвідомленість морально-ціннісних орієнтацій громадянами. Саме тому, проблема виховання загальнолюдських моральних цінностей підростаючого покоління набуває особливої актуальності. Адже, наявність у громадян таких моральних цінностей, як добро, людяність, відповідальність, почуття власної гідності, патріотичність, толерантність дадуть змогу розраховувати на поліпшення ситуації в нашій країні. На жаль, система загальнолюдських морально-духовних цінностей ще не зайняла належного місця в системі цінностей так званого покоління Z. Нині в учнівському середовищі зростає нігілістичне ставлення до принципів моралі: спостерігається крайній егоцентризм, низький рівень культури спілкування, небажання покладати на себе відповідальність, недостатня сформованість патріотизму, втрата життєвого оптимізму та інші негативні прояви.

Головна мета сучасної освіти полягає в тому, щоб виховати духовно зрілу особистість, для якої поняття добра, справедливості, совісті, милосердя, стали б власними ціннісними орієнтирами. Це необхідно для того, щоб дитина навчилася жити в суспільстві за законами гуманізму, тобто узгоджувати власні потреби і прагнення із потребами і прагненнями оточуючих її людей.

Формуючи моральні цінності школярів молодшого шкільного віку, не слід забувати про їх психофізіологічні особливості. Саме в цей період розвитку дитини, її нервова система набуває пластичності; зростає роль другої сигнальної системи; швидше утворюються тимчасові нервові зв'язки, виробляються нові дії, зміцнюються динамічні стереотипи. Діти 6-10 років все більше здатні до наслідування; значної ролі набувають оцінка й самооцінка дій і вчинків, взаємо - та самоконтроль у поведінці й діяльності. Ці досягнення психічного розвитку школярів молодшого шкільного віку слід раціонально використовувати під час спілкування з ними.

Основою морального виховання учнів початкових класів є формування в них любові до рідного краю, до українського народу, готовності служити йому. Протягом навчання в початковій школі учні мають дістати уявлення про рідну Батьківщину та героїчні вчинки її захисників.

Вчителі також мають формувати у школярів прагнення до спільної праці, до сумлінного виконання трудових доручень, бажання допомагати в разі потреби товаришам, уважно ставитися до хворих, інвалідів, молодших дітей, відповідати за доручену справу, не підводити свій клас, бути дисциплінованими та слухняними. Учні повинні знати і виконувати правила для учнів, вміти розрізняти хороші і погані вчинки людей, справедливо оцінювати свої дії та дії товаришів.

Окрім того, слід розвивати у дітей бажання бути чесними, сміливими, винахідливими, витриманими, наполегливими в досягненні поставленої мети, вірними даному слову, не бути впертими, ледачими та вередливими.

Школярі молодшого шкільного віку повинні знати основні правила культури поведінки вдома, на вулиці та в громадських місцях.

Дуже важливо навчати учнів самостійно стежити за своїм зовнішнім виглядом; вітатися з учителями першими, поступатися місцем старшим.

Окрім батьків і вчителів, значний виховний вплив на школярів має сучасний світ з його технічним прогресом. Величезну кількість процесів життєдіяльності людини виконують машини, що, з одного боку, спрощує роботу й економить час, проте, з іншого – ми можемо бачити, як вольова діяльність людини послаблюється, а терпіння, посидючість та уважність дітей часто потребують педагогічної корекції. Найбільшу стурбованість викликає той факт, що світ техніки доволі рано вривається у життя дитини і перешкоджає адекватному пізнанню природи та сутності живого організму. Як наслідок, чимало дітей у наш час потерпає від нервозності, гіперактивності, асоціальності. Їм складно вибудовувати рівні соціальні взаємовідносини, вони не здатні тривалий час зосередитись на певному завданні чи діяльності.

Малорухливий спосіб життя сучасних дітей також викликає стурбованість з боку психологів та педагогів. Адже, той життєвий досвід, який діти набувають через наслідування діяльності дорослих, уже від початку формується як спотворений. Це пов'язано з тим, що діяльність дорослих не відповідає істинній природі того чи іншого процесу. Наприклад, спостерігаючи роботу пральної машини, діти бачать лише завантаження білизни, натискання кнопки і механічну роботу автоматичного барабану, але ж виконання самих дій не показує дітям відкрито процес упрання настільки, наскільки це можливо при виконанні його вручну. Можна впевнено відзначити, що технічні прилади створюють дистанцію між тим, що діти сприймають і особистим світом їх переживань та досвіду.

Якщо розглядати розвиток дитини як гармонійний процес, у якому пов'язані розум, почуття і воля, то необхідно враховувати, насамперед,

відчуття, задіяні у процесі навчання. Саме тому, розвиваючи загальнолюдські моральні цінності учнів початкової школи, не слід забувати про їх самосвідомість. Ми переконані, що художня творчість і мистецтво сприяють формуванню навичок самоконтролю, саморегуляції емоційного стану та збереженню здоров'я учнів. Особливого значення при цьому набуває розвиток вольової сфери, що створює передумови для формування таких рис характеру, як наполегливість, старанність, художній смак тощо.

Як вже зазначалося вище, в епоху технічного прогресу існування людства все більше наповнюється автоматизованими діями. При виконанні більшості з них людина повинна бути максимально зосереджена, уважна. Але, на жаль, дуже рідко в ці хвилини людина прагне задіяти свою волю. Саме тому художня творчість посідає особливе місце у житті дитини, адже сама вона допомагає розвивати ослаблену вольову діяльність. Займаючись художньою творчістю, школярі стикаються з тими самими проблемами, які ставить перед ними весь навколишній світ. Причина полягає в необхідності долати опірність оброблюваного матеріалу: ним можуть бути фарби, глина, камінь, лоза, дерево, яка-небудь форма руху, який-небудь віршований твір. Це завдання лишається нерозв'язним доти, доки учні самі не вільні, не вжились у матеріал. Процес вживання нерідко викликає в них цілу гаму переживань: сподівання, розчарування, гнів, рішучість, обдумування, подив, нові надії, нове напруження волі, інтенсивну радість творчості.

Починаючи з початкової школи слід працювати з душевними силами дитини, які на цей час уже можуть бути свідомо задіяні самою дитиною. Вчителі повинні надати дітям можливість виявити свій душевний нахил у різних видах діяльності, вивільнюючи таким чином закладені в них інстинкти. Іноді для досягнення мети деяких художніх рішень від школярів потрібні такі риси характеру, які не властиві їм у звичному житті. Наприклад, слабовільний – виявляє терпіння, впертий – пристосовується, неуважний – концентрується. Усі напрями художнього циклу несуть у собі

глибокий виховний вплив на дітей, тим самим закладаючи основу зростання і розвитку інтересу до життя.

На нашу думку, педагогічний процес має бути організований таким чином, щоб творча діяльність не була якимось окремим предметом чи набором кількох розрізнених предметів, а пронизувала кожен урок як цілісний методичний принцип. Це стимулюватиме розвиток витонченого сприйняття школярами навколишнього світу і творчий підхід до його перетворення.

Заняття, які пов'язані з мистецькою діяльністю та розвитком творчих здібностей, водночас є основою для виховання волі. Саме тому, художня творчість має вплітатися у різні уроки, тим самим гармонізуючи весь навчальний процес. При цьому одним із важливих принципів сучасної педагогіки повина бути наявність інтеграції предметів. Це дуже важливо, особливо у початкових класах, оскільки повністю відповідає природнім віковим особливостям дитини.

Таким чином, в процесі виховання загальнолюдських моральних цінностей школярів молодшого шкільного віку, основними завданнями педагогів є:

- виховання почуття національної гідності та любові до свого народу, мови, культури, історії, рідного дому, сім'ї;
- засвоєння основних етичних норм спілкування;
- формування елементарних умінь, навичок та звичок, які стосуються етики мовленнєвої поведінки;
- формування вольових якостей та самосвідомості;
- розвиток почуття особистої гідності;
- формування екологічної культури особистості та ін.

Вчителі і батьки повинні чітко уявляти основні умови, без дотримання яких неможливе ефективне виховання моральних цінностей школярів. Залучення дітей до змістовних видів діяльності, особистий приклад педагога, забезпечення засвоєння учнями поняття

загальнолюдських якостей як стереотипу прояву стійкого ставлення людини до самої себе, собі подібних, суспільних та природних об'єктів - основні умови виховання загальнолюдських моральних цінностей молодших школярів.

Отже, основна мета виховання загальнолюдських моральних цінностей школярів молодшого шкільного віку полягає в тому, щоб вони навчилися будувати свої відносини з оточуючим світом на основі узгодження власних прагнень не тільки з прагненнями інших людей, але й з об'єктивними закономірностями розвитку тих природних і соціальних систем, які взаємодіють з ними.

Безена Іван Михайлович

завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»,
доктор філософії (к. філос. н.), Україна, м.Дніпро, E-mail:
ivanbezen@ukr.net

РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СВОБОДИ ДИТИНИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРОБЛЕМИ

***Анотація.** Свобода та культура свободи людини є відправними аксіомами самореалізації особистості в сучасному цивілізованому світі. Власне буття у свідомості особистості постає у різних сферах його діяльності, середовищах життя, індивідуальних факторах формування та розвитку. Співіснування і спільна діяльність індивідів формує цивілізоване/нецивілізоване суспільство, його внутрішні принципи, практики застосування та відповідно визначають відповідальність, яка є індивідуальною і суспільною. Освітнє середовище є одним із визначальних факторів формування і розвитку культури свободи у людини, яка понесе її через все життя.*

Ключові слова: *свобода, культура свободи, самореалізація особистості, співіснування та спільна діяльність індивідів, успіх, прагнення, розумна людина.*

Постановка проблеми. Особистість, яка тільки робить перші кроки у соціалізації в материнській школі має відчувати внутрішній комфорт та з допомогою вчителя йти по стежинах пізнання: «себе», «я у світі», «я умію» тощо. Дитина є маленькою, але самостійною одиницею, тому має навчитися дотримуватись певних умов кооперації, співіснування та спільної діяльності разом з іншими індивідами. Окреслені аспекти особистісної пізнавально-освітньої діяльності не будуть успішно здійснитися без актуалізації концепту рівноваги/співвідношення/балансу особистісної свободи та культури свободи.

Концепція свободи була актуальною для класичної філософії і є визначальною для сучасної філософії, тому що дана філософська проблема належить до сутнісних проблем буття людини та співвідношення її із навколишнім світом. Філософія концепції свободи як ідея та ідеал, цінність і право, суспільна реальність і практична життєва діяльність (суспільного середовища і особистості), вказані вектори набули у наші часи нового сутнісного звучання та змісту.

Цілі дослідження. Здійснити розвідки філософсько-освітніх аспектів особистісної самореалізації у суспільстві через концепт культури свободи в освітньому середовищі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Людина і свобода, чи можна вказані поняття пізнати і співвідносити їх у житті, визначити ідеали та методики педагогічної діяльності у шляхах для їх досягнення. Гатто Дж. висловив думку, що два сторіччя тому «<...>Адам Сміт дав нам правильне визначення, що багатство націй є наслідком свободи, а не опікунства <...>» [1, с.3]. На підтвердження даної думки він наводить аргументи: зв'язок між корпоративною економікою, загальнодержавною політикою та шкільним

навчанням – це хвороби колективізму, яку він пропонує подолати, щоб діти вирости самостійними, творчими людьми, здатними здійснити вільне суспільство до неймовірних висот у розвитку та індивідуальної самоорганізації особистості, яка відповідальна за власну долю.

У сучасному суспільстві саме вільна, освічена і культурна особистість виступає основою демократичного і громадянського середовища. Свобода особистості – один із визначальних критеріїв вільного і цивілізованого суспільства, визначник демократичного підходу до перспектив розвитку соціуму. На думку Робінсона К. «<...> школа прагне допомогти учням досягнути успіху, надаючи їм можливості налагодити тісні особистісні стосунки, що впливають на всі аспекти життя <...>»[2, с. 201].

Сучасна соціально-філософська теорія актуалізує наукову проблему свободи особистості через концепцію автономії людини, як особистості незалежної і самодостатньої. Агацці Е. вбачав у особистісному прагненні стану «автономії», як генеруючу діяльність особистості у «пошуку того, що називається «свобода» або «визволення», але в той же час коли свобода буде особистістю використовуватись «не на благо людей», то вона має певним чином «обмежуватися», <...> «кожна людська дія повинна супроводжуватися особистісним уявленням про те, якою їй слід бути».Актуальною є думка Агацці Е., що «<...>свободу, відповідальність, наміри неможливо спостерігати або виводити їх на основі логічних співставлень, їх можна побачити лише в процесі особистісного досвіду або отримати їх при рефлексії <...>» [3, с. 17].

На початкових етапах життєвої діяльності особистості, саме суспільство через соціальні інституції (садок, школу) має створити зовнішні та внутрішні передумови для її безболісної адаптації, формування особистісної культури свободи через освітню систему та зміст освітніх програм, які культивують елементи її формування.

У сучасному світі досить актуальною є проблема та практика застосування свободи, формування культури особистісного вибору як

одного із способів її реалізації. Вказані проблеми знайшли своє дослідження у працях В.Табачковського, Ю.Габермаса, М.Култаєвої, Дж.Гатто, В.Тройно-Фунтусова, О.Русула, тощо. В концептах даної проблеми окреслюється наступні актуальні аспекти: індивідуальна позиція/принципи та внутрішня потреба/мотивація, особистісні бачення свободи та свідомість вибору, впливи мережевого суспільства на особистість та ідеї раціонального вибору, рефлексія/самоаналіз та формування у дитини культури свободи, вміння нею користуватися.

У даних контекстах виникає питання: чи можлива воля і свобода у світі, в якому визначено атрибут поняття «треба»? Ми можемо відзначати, що діяльність особистості з урахуванням системи норм суспільної необхідності, яку особистість постійно може співставляти із моральними принципами розвитку особистості і свободи творення. Адже моральність, за концептом Канта І. – це принцип відношення особистості до світу[4]. Крім вказаного, ми окреслюємо концепт, що сучасна людина – це надскладна система, яка є відкритою, динамічною, гнучкою, здатною до самоорганізації, для досягнення власно окресленої життєвої мети. Але, за певних обставин, вона потребує зовнішніх і внутрішніх стимулів та власної волі для послідовного досягнення окреслених мрій. В даних індивідуальних концептах, для людини є особливими питання: освіта, вміння здійснювати самоосвіту та внутрішнє прагнення до саморозвитку протягом всього життя.

У окреслених станах людина/особистість, є освічена людина, як динамічна система, завжди відкрита до змін, трансформацій та коректив. К.Ясперс визначив, що «<...>людина не можебути завершеною, для того щоб бути, вона повинна змінюватися у часі, підкоряючись все новій долі <...>» [5, с. 114].

Монтессорі М. висловила думку, що «<...>чим вільніше розвивається дитина, тим швидше і досконаліше досягає повного розвитку <...>»[6, с. 8].

Адже самовиховання та самонавчання в материнській/початковій школі створює основи для розвитку особистості у подальші етапи/рівні освіти.

Виходячи із вищеокреслених аспектів, сучасна шкільна освіта має поставати у своєрідному роздвоєнні, перед індивідуальним запитом особистості щодо освітньої траєкторії розвитку у досить структурованому розмаїтті освітнього середовища. Вказане роздвоєння на нашу думку є, з однієї сторони, суспільством/державою визначено вектори змісту освіти (стандартах, програмах, підручниках, методиках), які входять до загальнообов'язкового державного компоненту, а з іншої сторони, в той же час, є чіткі індивідуальні запити особистості на свободу розвитку, предметні уподобання, мотиватори і цілі подальшої освітньої траєкторії. Можливо в таких підходах зароджується майбутнє розчарування особистості в освітньому середовищі.

У даному аспекті особлива місія вчителя, який має на суспільний запит, з однієї сторони, виконувати державні стандарти/вимоги на обов'язкове формування у особистості обсягу знань, навичок, умінь, компетенцій; з іншої сторони, бути «агентом змін» у концепті свободи розвитку та навчання школяра, з урахуванням його волі і внутрішніх потенціалів, індивідуальної програми освіти тощо. Бех І.Д. висловлює думку, що «<...> вершинна гідність людини пов'язується з її устремлінням до винайдення смислу життя у створенні творчого продукту, чи звершенні загальнозначущої справи, чи в переживанні добра, істини і краси, в переживанні природи і культури, чи у зустрічі з іншою унікальною людиною, з самою її унікальністю <...>»[7, с.18]. Саме виходячи з даного концепту, особливою педагогічною місією є питання про всебічну допомогу школяреві, віднайти власно окреслені та суспільно значимі устремління до життя, створювати особисті внутрішні потреби на розвиток/засвоєння і закріплення у власній душі культурних надбань, формування культури свободи, яка буде конструювати його життєві сенси.

Мареев В. відмічає, що «<...>процес становлення і розвитку людини, можна окреслити на три рівні: початковий – це відповідно засвоєння норм – зразків, становлення простору життя – процес соціологізування людини; другий – розвиток особи, освоєння різних способів мислення і способів діяльності, проектування нових форм соціального життя; третій – складання свого образу буття, своєї особистої історії, входження в культуру через культурні контексти, освоєння її знаків, символів, типів свідомості <...>»[8].

У будь якої особистості у процесі освітньої діяльності формується внутрішня потреба сформувані принципи і компетенції, які будуть індивідуалізувати її, для реалізації життєвих цілей людини. Култаєва М. відмічає, що особистість вже сформує для себе, «<...> які дари брати від свободи, як взагалі навчитися обирати <...>» [9].

Сучасна освітня система, перебуває на зламі, і від змістовності посилю реформаторів «зверху», та дій впроваджувачів на місцях, буде результат – якісна зміна освітньої системи або ще глибше «занурення» освіти. Успіхи реформи будуть залежати і від школяра, як суб'єкта освітньої діяльності та замовника на зміст шкільної освіти. У даному колі питань є важливим, на скільки школяр буде вмотивований до якісних показників знань та розумітиме їх вагомість для життя, актуалізується й проблема самостійності у думках та діяльності дитини є теж особливою. Не менш важливим є питання на скільки програми та плани освіти будуть надавати свободи до засвоєння дитиною потрібної інформації та свободи вчителя до вибору шляхів освітньої траєкторії у материнській/початковій школі.

Актуалізується Сенеківське слово для тих хто вчить інших: по-перше, «<...> краще прийти і побачити на місці <...>», по-друге, «<...> довгий шлях настанов, короткий і вагомий шлях прикладів <...>» [10, с. 26]. Навчити дитину в житті та навчанні вільно робити вибір, визначати та аналізувати певні стани і дії, сформувані культуру свободи особистості, наповнити новим змістом програму і підручники, віднайти внутрішні і зовнішні мотиватори до індивідуального розвитку дитини, застосовувати нові

педагогічні методики освіти, саме в таких потенціалах актуалізується сучасна шкільна освіта.

Висновки. Таким чином, культура свободи особистості є основним фактором у процесі самореалізації людини в життєвому та освітньому середовищі. Початкова школа має сформувати навички у дитини початкової школи щодо свободи діяльності, самостійності у реальному оцінюванні і розумінні ваги власних потенціалів, вміння робити вибір в конкретних життєвих ситуаціях та досягати цілі. Особлива місія у вказаному, належить вчителю, як супутника і радника у пізнавальному дитячому освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Гатто Дж.Т. Прихована історія американської освіти. Глибоке дослідження в'язниці сучасного шкільного навчання / Дж. Т. Гатто// - Львів : «Видавництво «Діор – К», 2016, 413с.
2. Робінсон К., Лу Ароніка. Школа майбутнього. Революція у нашій школі, що назавжди змінить освіту/ К.Робінсон, Лу Ароніка // Переклала з англ. Г. Лелів. – Львів: Вид. «Літопис», 2016. – 258с.
3. Агацци Е. Людина як предмет філософії/ Е. Агацци// Питання філософії, 2009, №2, С. 15-19.
4. Кант І. Критика практичного розуму/ І.Кант// [Електронний документ] Режим доступу:<https://javalibre.com.ua/java-book/book/2926131>
5. Ясперс К. Духовная ситуация времени /К.Ясперс// Смысл и назначение истории. – М., 1991. – С.411.
6. Монтессори М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе. – К., 1995. – 108с.
7. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване виховання в сучасній соціокультурній ситуації/ І. Д. Бех // Креативна педагогіка. Наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2010. – Вип. 2. – С. 18.

8. Мареев В.И. Культурологический подход в аспекте развития современного образования / В. И. Мареев, Н. К. Карпова, Е. С. Щипанкина // [Електронний документ] Научный мир. – Режим доступу: www.sworld.com.ua/index.php/uk/current-status-and...

9. Култаєва М.Д. Філософсько-антропологічне обґрунтування культури свободи та його освітні імплікації (теоретичний досвід сучасної німецької філософської думки) / М.Д.Култаєва//[Електронний ресурс]. – Філософія освіти, 2009, №1-2 (8). – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2577/1/Kultayeva.pdf>

10.Сенека, Марк Аврелий Наедине с собой. – Симферополь: «Реноме», 1998. – 384с.

Харлаш Л.М., к.філос.н.,
доцент кафедри природничо-математичної освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ПРИВЛАСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ ЯК ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Молодший шкільний вік в психолого-педагогічній літературі вважається сенситивним для морального розвитку особистості, психічних пізнавальних процесів, емоційно-почуттєвої та мотиваційно-ціннісної сфер. Цей вік характеризується розвитком важливих психічних процесів: сприйняття, мислення, розвиток і формування мови, уваги, пам'яті, які починають набувати опосередкований характер, стають усвідомленими та вільними. Це період, в якому відбувається поєднання рис дошкільного дитинства та особливостей школяра. В цьому перехідному стані приховані

можливості розвитку молодшого школяра, які важливо своєчасно виявити та розвинути.

Проблеми ціннісних орієнтирів людини представлено у психолого-педагогічних дослідженнях таких науковців, як А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт, В. Франкл, Е. Фромм, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Костюк, Г. Балл, І. Бех, Л. Божович, М. Боришевський, О. Максимова, Т. Піроженко, Н. Чепелєвата ін. Підтверджено, що особистісні цінності відбивають не стільки динамічні аспекти самого індивідуального досвіду, скільки інваріантні аспекти соціального і загальнолюдського досвіду, що привласнюється індивідом. Розглянемо питання доступності розуміння дитиною соціального світу та його привласнення як процес становлення ціннісних орієнтацій дитини молодшого шкільного віку.

Процес соціалізації молодшого школяра відбувається шляхом прийняття дитиною соціально значущих цінностей. Самі ж цінності запобігають руйнівному впливу на особистість зовнішнього оточення. Цінністю може стати лише те, що усвідомлюється людиною, викликаючи емоційне ставлення, чому надається особливе значення.

Науковці виокремлюють зовнішні та внутрішні фактори формування у дитини базових основ духовного зростання. До зовнішніх відносять сім'ю, соціум, значущих дорослих, освітні інституції, особистість, художню літературу, твори мистецтва, засоби масової інформації. Серед внутрішніх називають індивідуально-типологічні особливості, якісний розвиток психічних новоутворень дитини, вікові, життєві кризи, психологічні травми, психоемоційні стани, життєвий досвід.

Нові якості особистості виникають, розвиваються та культивуються під час навчальної діяльності. Довільність, внутрішній план дій та рефлексія – основні новоутворення дитини молодшого шкільного віку. Зі вступом до школи у дитини виникає нова соціальна ситуація, в якій відбувається засвоєння норм поведінки щодо опанування наукових та

культурних досягнень людства. Формується здатність зосереджувати увагу на малоцікавих речах, емоційні переживання набувають більш узагальненого характеру. Розвиток дитини відбувається не за трьома, а чотирма видами діяльності: навчальної, ігрової, трудової та комунікативної. Збільшується сфера контактів із засобами масової інформації через новітні інформаційно-комунікаційні технології. Швидкісний потік інформації виховного напрямку впливає на поведінку дитини, провокуються перші конфліктні ситуації. Поведінку оточуючих молодший школяр починає пов'язувати із самооцінкою власних дій. З'являється небезпечний ворог нормального становлення моральної сфери дитини – уявлення про те, нібито норми та правила поведінки мають формальний характер і повинні виконуватись не через їх внутрішню необхідність, а під впливом зовнішніх обставин (наприклад, боязливість бути покараним). Таким чином активність дитини розглядається як специфічна людська діяльність, яка формується в контактах з дорослими. Це активна форма привласнення соціально-історичного досвіду людства і пов'язана з діяльністю оточуючих.

Молодший шкільний вік характеризується великими можливостями щодо виховання позитивних якостей характеру. Психологічною основою в моральному вихованні є піддатливість, довірливість, наслідувальність, авторитет іншої людини, наприклад вчителя. Колектив молодших школярів починає своє формування лише тоді, коли під впливом спеціальної роботи вчителя діти вперше починають позитивно реагувати на успіхи та досягнення однолітків, починають відноситись до навчальної діяльності як до справи всього класу.

Особливістю сучасного молодшого школяра є демократичність стосунків між дітьми та дорослими, мимовільність поведінки, невміння регулювати свої дії відповідно до норм шкільного життя.

Наступною характерною особливістю є викреслені поняття «двір, вулиця» як соціальний інститут. Молодші школярі більш розуміють поняття «інтернет-користувач», що обмежує «живе» спілкування з

однолітками, з'являється невизначеність комунікативних навичок та самотність серед дітей.

Поява фаст-фудів, відсутність фізичних навантажень та прогулянок на свіжому повітрі суттєво впливають на фізичне та психічне здоров'я дітей. Низький рівень особистісної саморегуляції відображається на емоційному стані дитини, а саме, такі риси як нерішучість, пасивність, байдужість можуть переростати у тривогу, страх, гнів, пригніченість або агресію.

Відбуваються зміни і у мотиваційній сфері молодших школярів: пізнавальні інтереси та допитливість замінились на підвищення значущості споживацьких інтересів. Але поруч з цим з'являються перші прояви самоідентифікації особистості, яка визначається як спеціально організована діяльність людини у саморозумінні, самототожності, самосприйнятті, усвідомленості цілісності, унікальності, цінності.

Таким чином, діти молодшого шкільного віку мають свою специфіку, яка визначається спадковістю, станом здоров'я, соціальними змінами, соціальним оточенням та організацією навчально-виховного процесу в освітньому закладі. Цінності «прищеплюються» дитині шляхом привласнення соціально-історичного досвіду людства, пов'язані з діяльністю оточуючих і збагачуються власним досвідом реалізації через суб'єктну активність.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 2013. - № 4. –С.42-49.
2. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посібник / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред.Т.О. Піроженко. – К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.
3. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посібник / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловйова, І.І. Карабаєва [та ін.] ; за ред. Т.О. Піроженко. – Київ : Видавничий Дім «Слово»,2017. – 64 с.

4. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. – Житомир: ФОП Левковець, 2016. – У 2-х ч. – Ч. I. – 216 с.

5. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.О.Максимової, М.А.Федорової. – Житомир: ФОП Левковець, 2016.-У 2-х ч.- Ч.ІІ.- 201 с.

6. Шевцова Г. Г. Молодий шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях // Педагогічні науки: Зб. наук. праць. – Вип. LXVIII. – м. Херсон, ХДУ, 2015. – С. 134 – 138..

Вознюк Лідія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освітнього менеджменту

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ЗМІСТОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах реформування вітчизняної освіти важливе значення має система дошкільної освіти. Адже саме в дошкіллі закладаються основи ментального й духовного здоров'я дитини, виховується любов до України, шанобливе ставлення до родини, оточення та довкілля. Тому професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти є важливою умовою формування ціннісно-змістової сфери дітей дошкільного віку.

Компетентнісний підхід становить одну із суттєвих складових якості сучасної освіти і представляє методологічні засади усіх людинознавчих наук: філософії, педагогіки, психології, соціології та інших. Аналіз

наукових джерел свідчить, що професійна компетентність розглядається науковцями як певний рівень інтегрування знань, умінь, навичок, досвіду та особистих якостей вихователя, який забезпечує ефективність та якість виконуваної ним професійної діяльності.

Виявлено, що учені мають різні підходи до вивчення проблеми розвитку та становлення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти адже зміст сучасної дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, урахування її вікових можливостей. Тому головне завдання вихователя полягає в розкритті перед дитиною життя в усій доступній для неї формі: формуванні практичних і життєво необхідних умінь, навичок орієнтуватися в нових умовах життя, становленні ціннісних орієнтацій.

Вихователь для дошкільника – це найголовніша після батьків людина. Тому користується і повагою і любов'ю. відповідно до цього професійна компетентність вихователя – основа якісних змін у системі дошкільної освіти. Вчені стверджують, що педагогічна компетентність вихователя - це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Шалва Амонашвілі розглядає педагогічну діяльність як творчий процес. Коломієць М. розглядає компетентність як сукупність знань, умінь, навичок, які потрібні для успішного виконання його функцій навчання, виховання, розвитку особистості дитини. Маркова А. вважає, що професійно компетентна людина та, яка:

- успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства особистість з бажаними психологічними якостями;
- задоволена професією;
- досягає бажаних результатів у розвитку особистості вихованців;
- має й усвідомлює перспективу щодо свого професійного розвитку;
- відкрита для постійного професійного навчання;
- збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску;

- соціально активна в суспільстві;
- віддана педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику;
- готова до якісної та кількісної оцінки своєї праці, уміє сама це робити.

Аналіз теорії і практики дошкільної освіти переконує в тому, що формування ціннісно-змістової сфери дошкільника залежить від світоглядних принципів та ціннісних установок вихователя закладу дошкільної освіти. Тому особливої ваги в даному контексті набувають людські якості педагога, які стають професійно значущими та визначальними в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. До цих якостей вчені відносять: людяність, толерантність, моральність, , відповідальність, щирість, справедливість, повагу до інших людей, доброзичливість, самокритичність, чуйність, та інше.

Найбільш ефективною у розвитку особистості дошкільника, на думку науковців, є гра. Гра – явище соціальне за своїм походженням та змістом, вона є історичним утворенням і зумовлена розвитком суспільства, його культурою. Це особлива форма життя дитини в суспільстві, діяльність, у якій діти в ігрових умовах виконують ролі дорослих, відтворюючи їхнє життя, працю та стосунки. Функції гри у контексті формування ціннісних орієнтацій дошкільнят передбачають збагачення інтелектуального та морального досвіду, накопичення комунікативного досвіду, досягнення емоційного задоволення та перших кроків соціального досвіду. Через сюжетно-рольову, образну рольову, режисерську чи сенсомоторну гру дитина бере участь у житті колективу, родини і потроху привчається узгоджувати свої дії з діями інших, здійснювати їх відповідно до загального задуму, підпорядковувати їх словесно сформульованому завданню тощо. Таким чином, через ігрові технології дошкільнята оволодівають знаннями про життєві та особистості цінності, культурну спадщину українського народу.

Отже, накопичення соціального досвіду, засвоєння національних та духовних цінностей, входження дитини в культурно-освітній простір України дозволяє реалізувати основні завдання щодо формування ціннісно-змістової сфери дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту"/ від **05.09.2017 № 2145-VIII** [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини> 2016/12/05/konczepczyia.pdf.– Назва з екрана.
3. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] / І.Д. Бех. Режим доступу: <http://www.ipv.org.ua/component/article/8-beh/56-2012-09-04-22-32-01.html>.– Назва з екрана.
4. Богуш, Алла Михайлівна. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Маліновська. – 2-ге вид. – К. : Слово, 2017. – 392 с.
5. Гомонюк В.О. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сучасні наукові уявлення//«Психология и социология»/ Психология труда: [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// http://www.rusnauka.com](http://http://www.rusnauka.com). – Назва з екрана.
6. Городиська, Віолета Василівна. Історія дошкільної педагогіки : тексти лекцій [для підгот. фах. ОС "Бакалавр" гал. знань 0101 "Педагогічні науки" напр. підгот. 6.010101 "Дошкільна освіта"]. Ч. 1. Від найдавніших часів до початку ХХ ст. / В. В. Городиська. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2016. – 144 с.
7. Інноваційні форми дошкільної освіти. Інноваційні форми дошкільної освіти - Дошкільна педагогіка - Підручники для студентів онлайн

– Назва з екрана.

8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів.- К.:Видавничий центр «Академія», 2015.–448 с.

А.А.Сергієнко

Канд.пед.наук, доцент

**РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
НАВЧАЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО МАТЕРІАЛУ
З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ
ЦІННІСНИХ ПОГЛЯДІВ, СУДЖЕНЬ, ОРІЄНТИРІВ**

У контексті сучасних змін, передбачень, тенденцій, поглядів, розповсюджених останнім часом в освітній сфері, необхідно наголосити на важливості навчального шкільного предмета «українська література», програма якого спрямована на формування ціннісного ставлення дитини до оточуючого світу, розвиток і соціалізацію особистості, утвердження національної самосвідомості, культури, світоглядних орієнтирів, навичок практичного використання досвіду, здобутого за допомогою читання, творчих здібностей, здатності до саморозвитку й самонавчання кожного суб'єкта навчального процесу в умовах глобальних змін і викликів.

«Загальноновизнано, що українська література у світовому контексті є свідченням високого духовного та цивілізаційного розвитку українського народу, невід'ємним складником його національної культури. Як мистецтво

слова вона є носієм потужного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямовувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак»[4, с. 7].

Роль літературної освіти для сучасного покоління важко переоцінити. Ознайомлення із відображеними в художніх творах особливостями українського національного характеру, емоційно-поетичного сприймання та філософське осмислення природи і суспільства, шанобливе ставлення до землі, рідної природи, працелюбності українців сприяє культурній самоідентифікації учня, формуванню його національної самосвідомості, почуття спорідненості з рідною землею і, зрештою, готовності діяти заради її блага. І сьогодні в умовах тотальної глобалізації вкрай важливо зберегти свою, українську, неповторність і не асимілюватися. А саме українська література є потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду, тому в національному самоусвідомленні, самозбереженні й самоствердженні її роль незаперечна й важлива.

Особливого значення в наш час у всьому світі, зокрема європейському, набуває освіта, що ґрунтується на цінностях, які й мають бути орієнтирами для змін у національних освітніх системах. Заснована на цінностях освіта є ефективним шляхом виховання активних, відповідальних, миролюбних, мужніх, чесних, співчутливих і дбайливих громадян. Міжнародні дослідження, зокрема зібрані в «International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing», переконливо це доводять. Важливо, що у цій авторитетній публікації для світової аудиторії представлені підходи українського педагога Василя Сухомлинського до здійснення «освіти на основі цінностей», які розкрила Ольга Сухомлинська[5, с. 2].

Науковці, досліджуючи поняття цінностей та ціннісних орієнтирів, дійшли висновку, що емоційно-ціннісні орієнтації особистості формуються протягом усього її життя під впливом різних чинників. Найефективніше формування цінностей здійснюється через освіту, під час навчально-виховного процесу. Саме через освіту йде цілеспрямований процес соціалізації індивіда, його становлення як особистості та громадянина.

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» зазначається, що «найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися упродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими вміннями» [2, с. 2]. Тобто, метою НУШ є виховання інноватора та громадянина, який умітиме ухвалювати відповідальні рішення, розв'язувати необхідні проблеми, опираючись на морально-етичні принципи і набуті знання, уміння, навички, компетентності.

Українська література як навчальний предмет має досить значний компетентнісний потенціал для формування у школярів необхідних ключових компетентностей та реалізації наскрізних змістових ліній, зокрема «Громадянська відповідальність». Наше майбутнє залежить від уяви, яку розвиває читання, – переконана автор підручників з української літератури Л.Т.Коваленко. Чим більше ми читаємо, тим вишуканіше висловлюємо свої думки, бо наше мислення перестає бути шаблонним. Глибока література спонукає до глибоких переживань і глибокої розумової роботи. Недаремно відомий усім музикант і громадський діяч Святослав Вакарчук переконаний, що «книга творить Людину – Людина творить країну» [1, с. 5].

Потоки сучасної інформації із мас-медіа та соціальних мереж змінюють психологію читання і читача, здійснюють потужний вплив на становлення світоглядних позицій, моральних цінностей та естетичних

уподобань цілих поколінь XXI століття. У цих умовах особливо важливо, що читає дитина і як вона сприймає прочитане, чи вміє критично проаналізувати твір мистецтва слова та розставити особистісні акценти. Зогляду на це, читацька компетентність стає ключовою, необхідною людині на різних етапах життя в різноманітних сферах життєдіяльності.

Ми, українці, маємо неоціненний шанс: через творчість великого українського мислителя-мудреця Григорія Сковороди, до гідного відзначення 300-річного ювілею якого уже готується вся українська спільнота, пізнати самого себе. допомогти це зробити підрастаючим поколінням. Пізнати себе – це збагнути життєву програму своєї душі, свою долю, а через себе – осягнути Світ, усвідомити своє місце у Світі й здійснити в ньому своє неповторне покликання. Так людина здійснює свій внутрішній сенс, свою духовну сутність згідно зі своїм природним покликанням, призначенням у житті – у *«спорідненій (сродній) праці»*, за вченням Григорія Сковороди. А рушійну силу цього внутрішнього процесу необхідно плекати з дитинства на основі любові до природи і всього рідного. Адже саме з почуття любові, самосвідомості й життєвої волі дитини виростає патріотизм, етнічна самосвідомість і збірна воля народу[3, с. 14].

Сковородинську світоглядно-педагогічну ідею *«Пізнай себе»* потрібно реалізовувати через діалогічний взаємозв'язок *«учитель - учень»*. Саме вчителю належить допомогти дитині відкрити в душі власне покликання й пробудити, виховати у серці зародок духовності, любові до ближнього і оточуючого світу. Отже, у вчителя-філолога надзвичайно важлива і почесна місія: розкрити школярам, зокрема дев'ятикласникам, глибину морально-духовного Сковородинського вчення, яке посприяє вихованню в дітей на основі природовідповідності й культуровідповідності високих моральних, духовних, фізичних, професійних, громадянських якостей, національної самосвідомості, патріотизму – загальнолюдських цінностей та національних орієнтирів. На уроках української літератури

слід максимально використати художній матеріал творів Григорія Сковороди, щоб розкрити унікальний світ його афоризмів, які возвеличують дружбу, любов, розум, природу та спрямовують людину до щасливого життя.

Також особливу увагу маємо звертати на формування у школярів на уроках української літературисоціальної та громадянської компетентностей, що передбачають становлення свідомого громадянина української держави, розуміння ним власної відповідальності перед народом, громадою, суспільством, знання національних традицій та культури нашого народу. Засвоєння таких знань найефективніше відбувається через практичний досвід: наведення прикладів з художніх творів, де герої проявляють активну громадянську позицію; діалогічну взаємодію з текстом, автором, героями; спілкування з ровесниками; здійснення пошуково-дослідницької діяльності тощо. Наприклад, під час вивчення у 8 класі твору Володимира Дрозда «Білий кінь Шептало», можна спрямувати дискусійне обговорення в русло «Усі різні – усі рівні». Запропонувати учням продумати, в якому суспільстві вони хочуть жити і схарактеризувати його найсуттєвіші позитивні риси, виокремити 2-3 ознаки негативні, що заважають створити ідеальне суспільство, заважають людині бути вільною. Подискутувати, чи здатен ти самостійно позбутися ланцюгів гніту, чи готовий допомогти іншому, наскільки складно тобі робити власний вибір і чи готовий ти брати відповідальність на себе у складних ситуаціях?

Отже, на уроках літератури багато речей є першорядними і значущими, та вчителеві надзвичайно важливо відшукати такі прийоми, методи, технології, за допомогою яких удасться реалізувати компетентнісний потенціал багатого літературного матеріалу, сформувати у дитини особистісну позицію, дати можливість розкрити власні погляди, зрозуміти себе і оточуючих, навчитися цінувати людей і світ.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л.Т. Українська література : підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл./ Л.Т.Коваленко, Н.І.Бернадська. – К. : УОВЦ «Оріон», 2017. – 288 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р)https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258
3. Міжнародна науково-практична конференція «Морально-світоглядне, природовідповідне й культуровідповідне вчення Г.С.Сковороди в сьогоденні» (м.Київ, 16 листопада 2017 року). Збірник тез доповідей. – К. : 2017. – 96 с.
4. Українська література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. – 82 с.
5. <http://education-ua.org/ua/articles/812-upered-nazad-do-osviti-yaka-gruntuetsya-na-tsinnostyakh-values-based-education>

Степаненко О.К.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: КОГНІТИВНА СКЛАДОВА

Одним із найважливіших завдань шкільної освіти є формування комунікативної компетентності учнів. Зростання соціальної ролі учня, його

активне творче самовиявлення зумовлюють необхідність формування комунікативно компетентної мовної особистості.

Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. Основними групами компетентностей, яких потребує сучасне життя, є: соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку та самоосвіти, предметні (галузеві) [4, с. 3].

Мовна компетентність – складне й багатогранне поняття. Мовленнєва компетентність є різновидом комунікативної і означає здатність людини до практичного використання знань про мову в процесі спілкування – з певною усвідомленою метою, у визначених мовленнєвих ситуаціях та полягає у сформованості вмінь і навичок користування мовною компетентністю в усній чи писемній формі, у конкретних мовленнєвих ситуаціях [3, с. 6]. Сучасна мовна освіта, зорієнтована на компетентнісну модель, збільшує її результативний компонент, визначає переміщення акцентів із накопичення обсягу мовних знань на цілеспрямований розвиток мовної компетентності як інтегрованої якості особистості.

Проблеми розвитку комунікативної лінгвістики та формування комунікативної компетенції висвітлено у працях мовознавців: Н. Бабич [1], Ф. Бацевича [2], О. Яшенкової [11] , Л. Мацько [7], Г. Почепцова [9], О. Селіванової [10] та інших.

Компетентнісний підхід забезпечує формування низки компетенцій, якими має оволодіти кожен мовець. Успіх комунікативної компетенції великою мірою залежить від компетенції адресата й адресанта. Виділяють чотири її типи:

1) предметну компетенцію (розуміння предметного (феноменального) світу, тобто його складових, їхніх системних і структурних зв'язків, функцій, тенденцій розвитку і змін);

- 2) культурну компетенцію (орієнтація в базових елементах культури);
- 3) мовну компетенцію;
- 4) комунікативну компетенцію [2, с. 122].

На думку М. Пентилюк, комунікативна компетенція складається з: мовленнєвої компетенції (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями); мовної компетенції (знання одиниць мови та правил їх поєднання); предметної компетенції (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати у свідомості картину світу); прагматичної компетентності (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стилістичних різновидів мовлення). Комунікативна методика зорієнтована на посилення практичної спрямованості змісту навчання мови, надання пріоритету формування умінь і навичок спілкуватися в різних сферах соціального життя [8, с. 215].

Практичне навчання мови здійснюється з урахуванням особливостей когнітивної діяльності учня, безпосередньо пов'язаної із здобуванням, організацією і використанням знань у самому процесі набуття професійної мовної компетентності, з особливостями їхнього спілкування.

Сутність поняття «комунікативно-когнітивна» компетентність розкривається у здатності мовців розуміти і продукувати усталені в мові висловлювання та засвоювати нові з метою активного практичного використання у різноманітних мовленнєвих ситуаціях, у професійному спілкуванні зокрема. Дефініцію зазначеного терміна в основному визначають як знання усталеної системи певної мови і правил її використання та реалізацію цих знань у численних комунікативних актах [2, с. 12].

У межах когнітивної складової розвиваються відповідне професійне абстрактне, системне, критичне мислення, здатність до швидкого

сприйняття інформації та її обробки, здатність об'єднувати дані з різних областей. Когнітивна складова формування мовної компетентності реалізовується шляхом прояву мовленнєвого досвіду, здатності до пізнання та самопізнання життя засобами мови, набуттям індивідуального життєвого досвіду за допомогою засобів мови та наявності фонових знань (знання суміжних галузей знань) [6, с. 202].

Комунікативна компетентність як головна ознака мовної особистості формується в процесі професійного мовленнєвого спілкування. Увага до лінгвістичних, психологічних, соціолінгвістичних, психолінгвістичних і дидактичних чинників визначає значущість концепцій комунікативної та когнітивної методик навчання української мови [8, с. 5].

Під когнітивною методикою розуміють «сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених способів і засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картини світу й певного результату створення образу світу в уяві кожного» [8, с. 126].

Отже, когнітивна та комунікативна методики спрямовані на виконання головного завдання мовної освіти в сучасних умовах – формування комунікативної компетенції того, хто вивчає мову, і цілком відповідає загальноєвропейським орієнтирам із питань мовної освіти.

Список використаних джерел

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. Волкова І.В. Мовні й мовленнєві компетентності: теоретико-методичний аспект // Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвузівський зб. наук. статей «Лінгвістика і літературознавство». – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – Вип. 14. – С. 6–12.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76–81.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
6. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.
7. Мацько Л.І. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 2–3.
8. Пентиліук М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. – К.: Ленвіт, 2011. – 256 с.
9. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 75–126.
10. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля, 2008. – 712 с.
11. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Мартиненко О.М.,

завідувач кафедри освітнього менеджменту
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

к.е.н., доцент

ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах реформування шкільної освіти важливе місце займає формування підприємницької діяльності у дітей молодшого шкільного віку, адже у переліку ключових компетентностей випускника нової української школи окреме місце посідає підприємливість. Відповідно до цього початок формування такої компетентності має починатися вже з першого класу.

У Європейській довідниковій системі підприємницька компетентність трактується як здатність особистості втілювати ідеї у сферу економічного життя, як інтегрована якість, що базується на креативності, творчості, інноваційності, здатності до ризику, а також спроможності планувати та організовувати підприємницьку діяльність [2].

На думку української дослідниці Ю. Білової, підприємницька компетентність – це інтегральна психологічна якість особистості, яка проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових економічних ідей і дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному, професійному, соціальному житті. Наявність підприємницької компетентності дає змогу особистості знаходити та застосовувати оптимальне поєднання ресурсів у процесі виробництва, створювати і впроваджувати в економічне життя суспільства інновації, йти на певний ризик, необхідний для виконання поставленої мети [1].

Формування та розвиток економічної освіти початкової школі набуває стратегічного значення. З огляду на це, українські вчені та педагоги-дослідники, використовуючи закордонний досвід, з'ясовують специфічні риси, шляхи та особливості виховання підприємницької компетентності учнів, починаючи з початкової школи; визначають зміст і розробляють методику економічного виховання дітей молодшого шкільного віку; вивчають особливості засвоєння дітьми основ підприємництва.

У молодшому шкільному віці діти здатні усвідомлювати значення підприємницької культури на прикладі культури праці щодо засвоєння таких умінь, як: самостійне визначення мети праці, планування і організація трудового процесу, вміння раціонально використовувати матеріали та обладнання, враховувати фактор часу в роботі, об'єктивно оцінювати результати праці, чесно і сумлінно ставитися до своїх обов'язків. Успішне опанування дітьми цими вміннями можливе при організації цілеспрямованої систематичної роботи з боку дорослих – батьків і вчителів,

а також встановлення певної послідовності та взаємозв'язку в їх формуванні.

Закономірним є питання: чи не завчасно вчити молодших школярів елементам підприємницької культури – економічній ощадливості, бережливості, плануванню тощо. Доведено, що елементарні економічні знання доступні уже дітям дошкільного віку. Такі проблеми, тим більше, доступні для розуміння молодшим школярам з їхнім значно більшим обсягом знань. Дитина щодня отримує величезну кількість найрізноманітнішої інформації, в тому числі й економічного змісту, з книжок, газет, журналів, з екрана телевізора, по радіо, спілкуючись з батьками, іншими людьми, навколишнім світом. Потрібно також враховувати й процес акселерації. Згадаємо життєву практику: від маленького школяра часом можна почути відповіді на досить абстрактні економічні запитання. Він може поставити у складне становище вчителя, будь-яку дорослу людину. Учні початкових класів часто вражають своєю точністю, правильністю, логічністю, хоча і формулюють свою думку ще на дитячому рівні.

Одним із засобів формування основ підприємницької компетентності школярів початкової школи є підготовка і проведення комплексних навчально-економічних екскурсій на підприємства, у приватні фірми, кооперативні спілки, комерційні банки тощо. Мета їх – виробити в учнів уміння помічати й оцінювати різноманітні економічні факти і явища у взаємозв'язку, ознайомити дітей із практичними діями дорослих в умовах підприємницького середовища.

У змісті навчального матеріалу, що спрямований на підготовку учнів молодших класів до майбутньої професійної діяльності, потрібно обов'язково виокремити наступні компоненти:

- 1) «самопізнання» – знання власного особистісного потенціалу активності, творчості, інноваційної діловитості;

2) «ділове спілкування» – розкриття правил, змісту й форм соціальної поведінки та спілкування в умовах ринкових відносин;

3) «партнерство» – розуміння змісту, процесу й результату спільної діяльності, ролі партнерів у розв’язанні практичних підприємницьких завдань;

4) «економіка» – усвідомлення системи знань, що необхідні для повсякденного життя та діяльності.

Учні мають усвідомити, що економічна поведінка підприємця відрізняється від поведінки інших працівників тим, що характеризується певними типовими рисами, а саме: енергійністю та ініціативністю; умінням бути лідером, підбирати собі «команду» і керувати нею; діловитістю і вмінням ризикувати, самостійно приймаючи рішення, тощо.

Отже, учень початкової школи є особистістю, яка знаходиться в постійному розвитку і саморозвитку, включеною в соціально значущу діяльність у навчальній і позанавчальній площинах. Ці обставини і передумови розкривають широкі психолого-педагогічні можливості для формування нового підприємницько-активного способу мислення дітей і раціональних мотивів їх діяльності в сучасному громадянському суспільстві і ринковій економіці України.

Список використаних джерел

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

2. Назаренко Г.А. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: [метод. посібник] / Г.А. Назаренко. – Черкаси: ЧОПОПП, 2014. – 68 с.

Клімова Л.В.,

Завідувач навчально-методичної лабораторії дошкільної та початкової освіти кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ ЯК СКЛADOVA ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОШКІЛЬНИКА

На сучасному етапі складних і динамічних відносин суспільства зі світом природи пріоритетним завданням освіти є виховання екологічної культури кожного громадянина України, яка є однією з найбільш неблагополучних в екологічному плані країн Європи. Філософське осмислення проблем взаємозв'язку суспільства і природи надає можливість з'ясувати суперечності у розвитку відносин між суспільством і природою, усвідомити роль суспільства в перетворенні природи і відповідальності його за все, що відбувається у світі. Людство мусить переглянути свої моральні парадигми, відчувати себе невід'ємною частиною природи. Витоки екологічної кризи лежать в середині, а не поза людською істотою. То ж і вирішення цих проблем повинно виходити із зміни самої людини, її внутрішньої сутності.

Гуманістична спрямованість процесу виховання екологічної культури вимагає його аналізу з позицій особистісного підходу. Ключовим для розуміння особистісного ставлення до об'єктів і явищ довкілля є суб'єктивне ціннісне ставлення, яке пов'язане із задоволенням тих чи інших потреб особистості, а відтак є для неї суб'єктивно значимими. У випадку,

коли в повному об'єкті чи явищі не закарбована жодна потреба, «об'єктивне» не співпадає з «суб'єктивним», то особистість ставиться до них «ніяк». Особистісні переживання для людини важливіші, а ніж те, що існує об'єктивно, але назовні, не зачіпає її почуття.

Категорія цінності відноситься до класу мотиваційних явищ, що організують й керують діяльністю людини. Ціннісно-мотиваційний компонент екологічної культури реалізується через систему мотивів і систему цінностей. Цінності в структурі цього компонента займають домінантні позиції, представляючи собою людські сенси, що передаються з покоління в покоління. Саме цінності здебільшого детермінують потреби, які впливають на рушійні механізми активної діяльності людини.

Цінність має об'єктивний характер, а оцінка є відображенням суб'єктивного ставлення до цінності. Оцінка означає думку, судження про ступінь цінності об'єкта, а також акт усвідомлення його цінності.

Оцінка є також соціально-психологічним явищем, важливим структурним компонентом свідомості. Вона містить у собі ряд компонентів: мотиваційний, когнітивний, операціональний. Мотиваційний компонент визначається спрямованістю особистості на оцінку діяльності, розумінням особистісного значення суб'єкта чи явища. Когнітивний – це система засвоєваних дитиною понять, оцінок, норм цінностей. Операціональний компонент визначається сукупністю узагальнених прийомів оцінної діяльності: оцінного аналізу, порівняння, узагальнення, а отже служить побудові оцінного ставлення до об'єктів і явищ природи і суспільства.

Ціннісне ставлення тісно пов'язане з людськими потребами та інтересами. Перш ніж використовувати на практиці певне явище ми оцінюємо його під кутом зору наших цілей і потреб, корисності чи шкідливості для нас. Те, що нам потрібно, життєво необхідно, називаємо цінністю, непотрібне чи шкідливе, не є для нас цінним. Цінність відзначається більшою стійкістю, визначеністю, ніж інтерес, який змінюється у досить широких межах.

Цінність як психологічне утворення являє собою взаємозв'язок, єдність між найбільш значущою для людини сферою дійсності та способами усвідомлення, виділення і ствердження себе, свого «Я» в системі відношень з оточуючими людьми. Цей взаємозв'язок формується у дошкільному віці. Цінність характеризується єдністю певної зовнішньої спрямованості особистості та її уявленнями про себе. Двосторонність цінності, у якій присутній об'єктивно-змістовий спектр (тобто той зміст, який є для суб'єкта найбільш значимим) та суб'єктивно-особистий аспект (усвідомлення себе у ставленні до цього змісту або через нього) відрізняє «цінність» від понять «спрямованість», «ціннісна орієнтація», які відображають лише зовнішню поведінкову сторону даного психологічного утворення.

Цінність проходить складний і суперечливий шлях розвитку. Його можна умовно розділити на два рівні – чуттєвий і раціональний. На чуттєвому рівні оцінка здійснюється через емоційні переживання у вигляді первинного враження «подобається – не подобається», «добре-погано». Емоції є першою і безпосередньою формою пізнання і оцінки, фіксують значущі для людини об'єкти і явища.

У психолого-педагогічній літературі велике значення у формуванні ціннісного ставлення надається його першому рівню – емоційно-чуттєвому. Суб'єктивно виділеними, бажаними об'єкти і явища стають тоді, коли вони пов'язуються з позитивними емоційними переживаннями.

Емоційне переживання сприяє появі позитивного чи негативного ставлення до певного об'єкта, що у значній мірі визначає характер і спрямованість дитячої діяльності.

На раціональному рівні чуттєва оцінка поглиблюється, уточнюється, а інколи і змінюється у зв'язку з розширенням знань про об'єкт оцінки, всебічним його аналізом, формуванням цілісного уявлення про те, що оцінюється. Первинна чуттєва реакція на явище доповнюється аналітичною перевіркою на інтелектуальному етапі становлення оцінного судження,

здійснюються мислительні операції, спрямовані на оцінку об'єкта. Стійкість почуттів виникає лише тоді, коли вони базуються на знаннях.

Для формування ціннісного ставлення важливо враховувати взаємозв'язок між розумінням і переживанням. У цьому складному процесі часто відбувається ототожнення знань і переживань, між ними проводиться прямолінійний зв'язок.

Будучи комплексним утворенням ціннісне ставлення розвивається у зовнішній практично – діяльнісній сфері особистості та у внутрішній – сфері психіки. Обидві сторони взаємодіють між собою і виступають як єдність протилежностей. Виникнення і вирішення основного протиріччя веде до постійного руху, взаємних переходів, взаємного розвитку як зовнішньої, так і внутрішньої сторони ставлення. Внутрішній бік ставлення, тобто почуття, мотиви, прагнення, потреби, не лише віддзеркалює зовнішню сторону ставлення до дійсності, але й визначає її. Таким чином, двосторонність ставлення передбачає одночасну спрямованість педагогічної роботи на емоційно-чуттєву сферу і свідомість дитини.

Найбільша емоційна сприйнятливність характерна дітям до п'яти років, тому цей вік найсприятливіший для розвитку почуттів. У ранньому дитинстві емоційні процеси проходять певні етапи розвитку, змінюються їх функції. У період немовляти емоційні прояви мають афективну природу, їх поява пов'язана з органічними потребами. Предметним змістом емоційно-афективних реакцій виступають суб'єктивні стани дитини, які віддзеркалюють стан організму, а не об'єкти оточуючого світу.

У віці двох-трьох місяців змістом емоційних проявів стає дорослий (найчастіше мати), а потім оточуючі предмети і об'єкти. Вже на першому році життя емоційно-афективні реакції поступово зміцнюють ситуативні емоції, що виникають на певному предметному чи соціальному змісті.

Емоційні оцінки починають диференціювати у свідомості дитини оточуючі предмети і об'єкти на приємні та неприємні, формуючи вибіркове ставлення до них. Зважаючи на багатоманітність оточуючого світу,

емоційні оцінки слугують упорядкуванням його впливів. Емоційно-оцінні реакції можуть бути у дітей різними за інтенсивністю та виразністю: від емоційного тону відчуттів, коли емоційні переживання не піддаються диференціації, до усвідомлених та обґрунтованих оцінок. Емоційно-оцінна поведінка, у ставленні до оточуючих об'єктів легко фіксується на ранніх етапах розвитку дитини. Варто підкреслити, що якісні особливості позначок-оцінок та пов'язані з ними переживання часто стають для дошкільнят єдиним фактором, який активізує або гальмує його активність. У дітей цього віку емоційне не сприйняття об'єкта природи часто переходить у практичну площину: поганий – треба знищити. Уникнути такої поведінки дитини можливо за умови накопичення досвіду позитивних переживань і узагальнення емоційних оцінок. У такій взаємодії відбувається становлення процесу смислоутворення, яке виникає як підсумкова емоція на взаємини конкретно ситуативних та узагальнених емоцій і формує нове бачення дитиною певної ситуації чи образу. За даними психологічних досліджень процес становлення перших більш-менш стійких смислових ставлень відбувається у дитини дошкільного віку.

Природа є середовищем існування всіх живих істот. Лише завдячуючи природі живий організм здатен задовольняти свої життєво важливі потреби у повітрі, воді, їжі, сонячному теплі та світлі, території. Дика природа є колискою життя на планеті Земля.

Природа має практичну цінність для людини, вона є джерелом живлення, господарської діяльності, виготовлення предметів побуту. Рослини захищають від вітру, шуму, сонця. Багато рослин і тварин мають лікарські властивості, використовуються людьми для лікування. Перебування у природному оточенні підтримує і зміцнює здоров'я людини: знімає втому, покращує емоційне самопочуття, надає можливість для загартовування, заняття спортом. Цінність світу природи не лише у тому, що він є середовищем біологічного життя, матеріальних благ, об'єктом

людської практики, а й виступає джерелом духовного розвитку людини, задоволення її інтелектуальних, естетичних, моральних потреб.

Потреба у пізнанні є однією з найвищих потреб, оскільки лише на основі пізнання природних закономірностей можна побудувати діяльність, яка забезпечить збереження природних умов життя людини і загалом усіх живих істот. Процес пізнання супроводжується гамою глибоких та різноманітних переживань. Самостійне знаходження відповідей на питання завжди викликає почуття радості та стимулює життєдіяльність особистості. Переживання успіху пізнавальної діяльності спонукає дитину до подальших зусиль думки, викликає цікавість до певного явища, сприяє виникненню пізнавального інтересу.

Серед прогресивних педагогів усталеною є думка про те, що пізнавальний інтерес є важливим стимулом дитячої активності, розвитку мислення, творчих сил дитини.

Психолого-педагогічними дослідженнями встановлено, що рівень розвитку пізнавальної сфери дитини визначає характер взаємодії з природними об'єктами і ціннісного ставлення до них.

Пізнавальний інтерес виникає з емоційно-пізнавального переживання до певного об'єкта чи явища. У процесі цілеспрямованого виховного впливу формується ціннісна емоційно-пізнавальна спрямованість особистості.

Естетичний потенціал природи досліджують вчені різних наукових напрямів, але всі вони вважають красу природи внутрішньо зумовленою, цілком об'єктивною та реальною її властивістю. Естетична оцінка має два види оцінювання дійсності: емоційний та раціональний (словесний). Раціональний формується завдяки мовленню «красиво-некрасиво», емоційний проявляється в естетичних емоційних переживаннях, утворюючи певний (позитивний чи негативний) емоційний тон відчуття від взаємодії з об'єктом.

Почуття – переживання не розвиваються самі собою. Перш ніж стати особистісними цінностями, естетичні цінності мають пройти основні етапи свого становлення: від тимчасового позитивного емоційного ставлення до закріплення емоційних зв'язків та проекції їх на рівень потреб. Метою морально-ціннісного ставлення до природи є виховання відчуття цінності життя, унікальності кожної форми його вияву. Гуманне морально-ціннісне ставлення до природи формується у перші роки життя дитини в умовах цілеспрямованих педагогічних впливів. Передумови розвитку моральних почуттів у дітей виникають дуже рано. За даними науковців співпереживання радості та горя проявляються у дітей до півторарічного віку. Завдяки особливій чутливості дитина переживає страх за інших і передусім за тих, до кого відчуває приязнь. Такий страх є формою співчуття, що свідчить про здатність до співпереживання. Моральні переживання дошкільного віку закарбовуються у пам'яті й свідомості людини на все життя. Педагогічна теорія і практика свідчить про взаємозв'язок морального та естетичного у виховному процесі. Взірцем з цього приводу є педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського, який прагнув до емоційно-естетичного наповнення життя дітей. Своєю педагогічною діяльністю він переконливо підтвердив, «...що добрі почуття повинні йти своїм корінням у дитинство, а людяність, доброта, ласка, доброзичливість народжуються у праці, турботах, хвилюваннях про красу оточуючого світу.

Отже, цінності є фундаментальним і всеохоплюючим виміром у становленні особистості дошкільника. Кожен об'єкт природи, у тому числі й людина – неповторні за своїм зовнішнім виглядом, особливостями поведінки і є своєрідним виявом форми життя.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник Богуш А.М. – Київ, 2012.

2. Бабій Н., Мінда Л. Упровадження Базового компоненту дошкільної освіти. Збірник тренінгових занять. – Тернопіль: Мандрівець, 2014.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015.
4. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дошкільників. – Київ: Освіта, 2011.
5. Лисенко Н.В. Еко-Еко-дошкільник пізнає світ природи (навчально-методичний посібник) – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015.
6. Павлюк С.Ю., Русан Л.С., Колосинська Г.І. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі. – Тернопіль: Мандрівець, 2015.
7. Плохій З.П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти). – Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011.
8. Тимофєєва О.О., Тимофєєв І.В. Кришталеві джерела. Методичний посібник – Тернопіль: Мандрівець, 2015

Купрієнко Валентина

Іванівна, методист навчально-методичної лабораторії дошкільної та початкової освіти кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ІНТЕГРАЦІЯ РОДИННОГО І СУСПІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ЦІННІСНО ЗМІСТОВНОЇ-СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Основні напрями державної політики України в галузі освіти відображені у Законі України «Про освіту». Цей документ дороговказ для колективів усіх закладів освіти, зокрема, й для дитячих садків.

На часі складна й відповідальна просвітницька робота закладів дошкільної освіти спрямована на розширення і поглиблення уявлень членів родин про сучасні освітні завдання, роль вікових і індивідуальних особливостей дошкільників в їх особистісному становленні.

Робота з батьками завжди була традиційною складовою дошкільної освіти, адже заклад дошкільної освіти є першою інституцією, до якої дитина потрапляє із сім'ї. Як сім'я, так і заклад дошкільної освіти мають усвідомити значущість і необхідність інтеграції цих соціальних інституцій.

Пошук шляхів, спрямованих на взаємодовіру побудову партнерських взаємодій має ініціювати педагогічний колектив.

Сімейні цінності лежать в основі сімейного виховання і передбачають відповідно соціальних інституцій:

- партнерство у вихованні дітей;
- розуміння педагогами і батьками мети і завдання виховання;
- повага й довіра до дитини;

- максимальне використання виховного потенціалу педагогічного колективу й родини під час спільної роботи з батьками.

Сьогодні є нагальна потреба навчити батьків азам сімейних стосунків, які по-справжньому навчать любити своїх дітей, як розуміти дитину, як їй допомогти на всіх етапах життя. Не секрет, що багато людей сьогодні болісно сприймають підміну у сфері життєвих цінностей, коли щасті ототожнюється з успіхом, пошук свого місця у житті.

У культурну педагогічну практику родинне повинне увійти і батьки.

Об'єднання зусиль сім'ї і закладу дошкільної освіти допоможе створити широкий розвивальний простір, сприятливий для повноцінного буття дитини в сім'ї та закладі дошкільної освіти, розкриттю нею своїх сил, становлення як себе та колективної діяльності.

Завдання співпраці:

- налагодити *партнерські стосунки*, які б гарантували всім учасникам освітнього процесу *рівність* у розв'язанні спільних задач, право на *активну та конструктивну позицію*;

- стимулювати *інтерес* батьків до *змін* у сучасному освітньому просторі України, змісті дошкільної освіти; ознайомлення з Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція, 2012 р.);

- *інформувати* батьків про підходи дошкільного закладу до виховання і навчання дошкільників, нетрадиційні методи роботи з дітьми;

- визначити *спільні та специфічні* для сім'ї і дошкільного закладу функції, оприлюднити їх, означити «демаркаційні лінії»; залишити за кожною з сторін право на свою особливу роль у вихованні дитини;

- сприяти розвитку *рефлексії* – здатності дивитися на ситуацію, подію, явище *очима іншої сторони*, брати до уваги чекання партнера;

- вдосконалювати вміння бути *об'єктивними* у судженнях та оцінках, поводитися *справедливо*, незалежно від свого суб'єктивного ставлення до партнера;

- базувати взаємодію на *оптимістичній гіпотезі* розвитку кожного учасника освітнього процесу, визнавати його право на помилку, надавати можливість її виправити;
- узгодити *розклад життя* та діяльності дитини в сім'ї та дошкільному закладі, зробити його взаємодоповнюючим;
- створити атмосферу *спільності інтересів* педагогів і батьків, *взаємопідтримки, взаємопроникнення* партнерів у проблеми одне одного;
- актуалізувати *педагогічний потенціал родини*, плекати свідоме ставлення до материнських та батьківських функцій; збагачувати *виховні уміння* батьків; підтримувати їх упевненість у своїх педагогічних можливостях.

Адже за умови інтеграції сімейного і суспільного виховання дитина виросте фізично, психічно, духовно здоровою, а становлення її світогляду буде позитивним та повноцінним.

Зміст співпраці:

- роз'яснення батькам необхідності формувати компетентну особистість у дошкільному віці, створення в сім'ї та закладі дошкільної освіти сприятливих умов для формування *компетентності* дошкільника;
- актуалізація важливості створення в сім'ї життєвого розвивального простору;
- розкриття ролі матері й батька у вихованні хлопчика і дівчинки, допомога батькам у виборі доцільної поведінки в ситуаціях;
- просвіта родини з основ *філософії життя*, формування готовності розмовляти з дитиною про красу, любов, довіру, правду;
- сприяння в сім'ї та закладі дошкільної освіти бути *самостійним*, здійснити власний вибір;
- переорієнтація батьків з дорослої на *дитячу модель буття* дошкільника в сім'ї роз'яснення шкідливості систематичного прилучення дитини до дорослого життя.

Умови оптимізації співпраці:

- створення в процесі спілкування атмосфери *довіри*, взаєморозуміння, терплячості, витриманості, доброзичливості, розсудливості, виваженості, привітності, відкритості для контактів;
- налагодження *діалогу*, вдосконалення вміння *вислуховувати* матір і батька, адекватно реагувати на почуте, брати сказане до уваги, запитувати про незрозуміле, сумніватися, співпереживати у складних ситуаціях;
- дотримання *етики партнерства*: педагог зберігає конфіденційність отриманої від батьків інформації (принаймні інтимного характеру, довіреної у відвертій розмові), не робить її предметом обговорення з іншими;
- здатність педагога *поставити себе на місце* конкретних батьків, подивитися на проблему їхніми очима;
- уміння *домовлятися*, узгоджувати позиції, знаходити компроміс, укладати угоди; дотримуватися даних батькам обіцянок;
- розуміння педагогом того, що основна функція батьків – *захисна*; підтримка матері і батька у високих чеканнях щодо своєї дитини;
- підтримка педагогом *почуття гідності батьків*: він не картає дитину та рідних дорослих у присутності один одного та сторонніх, не ображає та не принижує, не звинувачує їх; знаходить щирі слова, запрошує до спостережень за поведінкою дитини, дає корисні поради щодо опосередкованого впливу замість прямого висловлювання;
- прояв *поваги* до дитини та її батьків навіть за умови неприйнятної поведінки, неуспішної діяльності малюка; надання йому шансу переробити погано зроблене, виправити помилки, поліпшити своє досягнення, визнати свою неправоту;
- сприяння природному бажанню батьків *спілкуватися* з малюком удома насамперед, як із сином (донькою), в якого (ої) безліч суто людських запитань та проблем, що потребують обговорення з рідними

дорослими, а не як з майбутнім учнем, якого слід навчити читати, лічити, розв'язувати арифметичні задачі, писати; підтримувати орієнтацію на рідну домівку як на «захисну нішу», а не міні-школу;

- збільшення кількісно та якісно *міжособистісного спілкування* з дитиною в сім'ї та дошкільному закладі, його збалансованість з діловим; уміння запитувати в сина чи доньки про їхні страхи, радості, сновидіння, бажання, мрії, причини смутку, настроїв; розуміння внутрішнього світу малюка;

- турбота про збалансованість *споживацької* та *створювальної* активностей дитини в сім'ї та дошкільному закладі; схвалення намагання малюка зробити щось власноруч, допомогти дорослим, не перекладати на інших те, що може зробити сам;

- регуляція свого *емоційного стану*, утримання від імпульсивної поведінки та негативно забарвлених висловлювань на адресу дитини або її батьків; культивування врівноваженості як важливого складника культури взаємодії;

- використання під час спілкування з батьками *опитувальної форми звернень*; зменшення кількості окличних речень, висловлювань-вердиктів, однозначних оцінок; надання переваги бесідам розмірковувального характеру; здатність визнавати власні помилки, вибачатися, якщо треба, перед дитиною та її батьками;

- використання особистісно забарвлених, *стимулювальних* форм висловлювання: «Мені приємно, що нам вдалося порозумітися», «Не сумніваюсь у тому, що вам це вдається», «Чим я можу зарадити?», «Для мене важлива ваша думка», «Я розумію ваше засмучення. Разом ми впораємося з проблемою», «А якщо нам вчинити так?», «Це не проблема космічного масштабі!», «В кожній дитини свої сильні й слабкі сторони. Шукаймо сильні?», «Будьмо оптимістами» тощо;

- реалізація *диференційованого підходу* до батьків кожного вихованця, врахування особливостей родини (склад сім'ї, вік батьків,

освіта, стаж шлюбного життя, кількість дітей, досвід батьківства, матеріальний статок, умови проживання, професійні інтереси, характер тощо); приділення уваги неповним, розлученим, з повторним шлюбом, конфліктним сім'ям, батькам дітей-новачків тощо; добір найдоцільніших способів ведення розмови, продумування її плану, об'єднання батьків за подібними проблемами;

- приділення особливої уваги ослабленим дітям, які часто хворіють, емоційно неврівноваженим, гіперактивним, хлопчикам і дівчаткам з особливостями в розвитку; відповіді батькам на багаточисленні запитання, пов'язані з особливостями їх виховання і навчання; підтримка батьків у вирішенні проблем, що стихійно виникають;

- об'єктивація педагогом свого *доброзичливого* та *справедливого* ставлення до дитини і членів її родини; здатність радо зустрічати їх ранком і проводити ввечері;

- залучення батьків до виховного процесу дошкільного закладу, надання їм права за власним бажанням знайомитися з його життям, спостерігати за діяльністю сина (доньки); створення ситуацій взаємодії члена родини з різними дітьми, запрошення рідних дорослих до організації життєдіяльності дошкільників;

- *ознайомлення* педагога з життям вихованців удома, відчуття сімейної атмосфери, відкриття реалій щоденного буття родини, особливостей сімейного досвіду виховання, визначення ролі і місця кожного члена сім'ї у вихованні дитини;

- *активізація* та *урізноманітнення* педагогом форм взаємодії з батьками; *осучаснення* наочних та інформаційних матеріалів, адресованих сім'ї;

- звернення до *вдалого досвіду* сімейного виховання дошкільника; запрошення батьків з благополучної сім'ї поділитися своїм досвідом з іншими; використання запитань та пропозицій типу: «Назвіть метод впливу, який найкраще спрацює у налагодженні взаємин з

малюком», «Пригадайте випадок, коли складно було розв'язати якусь проблему», «Як ви відповідаєте на «незручні запитання» дитини?» тощо;

- створення в дошкільному закладі сприятливих умов для *конфіденційного спілкування* батьків з різними фахівцями – психологом, медичним працівником, музичним керівником, інструктором з фізичного виховання, викладачем іноземної мови тощо; організація *консультативної кімнати для батьків*, яка б налаштовувала на довірчу розмову, нагадувала домашній інтер'єр, містила бібліотечку педагогічної та художньої літератури.

Сьогодні варто повернутися до різних **форм професійної освіти**:

- презентація закладу дошкільної освіти;
- дискусійні зустрічі, «круглі столи», вечори запитань та відповідей, тематичні бесіди, семінари-практикуми, тренінги, рольові ігри, організація спільного відпочинку, фольклорні вечори, пізнавально-ігрові вікторини, спортивні свята та змагання, індивідуальні консультації, відвідування місця роботи батьків, використання скриньки зауважень і побажань, запровадження анонімного «телефона довіри», адресні пам'ятки для батьків, домашні завдання з основ філософії життя тощо;
- інформації для батьків в батьківських вітальнях (за якою програмою працює група, показники життєвої компетентності дітей, консультації, тематичні виставки, оптимальний руховий режим, меню тощо;
- анкетування батьків;
- тематика участі батьків в проведенні екскурсій, конкурсів з запропонованими текстами цих заходів;
- рекомендації батькам за окремими освітніми лініями компетентності дошкільників;
- у пригоді стануть сторінки сайтів закладів дошкільної освіти.

Ефективним інструментом координації родинного і суспільного виховання є емпauerмент (надання людині мотивації й натхнення до дії).

Головним принципом цієї педагогіки є не інформування, а натхнення на самостійність в пізнанні себе і світу.

Роль педагога – надихати на самостійність дії в пізнанні себе та світу і прийняття рішення. А результатом має стати свідомо обране дитиною та їїніми батьками моделі поведінки, співзвучних цінностям виховання. Батьки і педагоги хто за що відповідають.

Освітній процес із застосуванням засобів емпатермента – педагогіки побудованої на засадах полісуб'єктивної взаємодії та постійного зворотного зв'язку: найважливішою складовою є стимулювання і мотивування.

Діти – це наше сьогодні, а щасливим майбутнім вони стануть лише тоді, коли ми допоможемо їм сьогодні.

Список використаних джерел

1. Андрюхова В. Робота з батьками: сучасний підхід до організації. // Палітра педагога. – 2011. - № 4.
2. Дитячий садок і родина. Частина 1, 2, 3. – Харків: СПД-ФО, 2017.
3. Лохвицька Л.В., Андрющенко Т.К. Сім'я – берегиня здоров'я дитини. – Тернопіль: Мандрівець, 2014.
4. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.10.2017 р. № 1/9-546.
5. Наказ МОНМС України № 398 від 26.04.2011 р. «Про затвердження Примірного положення про батьківські комітети (раду) дошкільного навчального закладу».
6. Наказ МОНМСУ 30.06.2011 №714 «Про затвердження Примірного положення про консультативний центр для батьків або осіб, які їх замінюють і дітей, які виховуються в умовах сім'ї».
7. Піроженко Т.О., Хартман О.Ю. Виховуємо дитину – зростаємо як батьки. – Тернопіль: Мандрівець, 2013.

8. Тоцька Т.П. Рід, родина, Україна і патріотичне виховання старшого дошкільника за літературними творами В.Сухомлинського. – Шкільний світ, 2011.

Міхіна Н.О.,

методист   навчально-
методичної лабораторії дошкільної
та початкової освіти кафедри
дошкільної та початкової освіти
КЗВО «Дніпровська академія
неперервної освіти»

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У системі модернізації національної освіти України закладений могутній фактор формування інтелектуально-творчого потенціалу українства, як європейської нації, розвитку особистості, суспільства і духовної культури народу, здатного до набуття успішного життєвого досвіду.

В Концепції «Нова українська школа» стає характерним поєднання педагогічного та мистецькознавчого змісту, через створення нових, широких можливостей підвищення кваліфікації педагогічних працівників, але необхідно узгодити стандарти дошкільної та початкової освіти, усвідомити необхідність впровадження мистецької освіти в галузі культури через педагогічну галузь.

Слухачам курсів Дніпровської академії неперервної освіти необхідно надавати можливість підвищувати кваліфікацію у царині мистецтва, музики, хореографії.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти важливим завданням є формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей. Без виховання естетично освічених людей, вміння розуміти і цінувати мистецтво, пробудження у дітей творчого початку неможливе ставлення цілісної, гармонійно розвиненої і творчо активної особистості.

Оскільки Україна перебуває на шляху становлення, то відповідно і потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю.

Сприйняття і розуміння прекрасного починається у дитинстві: «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його» - стверджував В.Сухомлинський.

Дитина дошкільного віку прагне створити свій світ добра і краси. Дорослий повинен допомогти їй знайти, відчутти і зрозуміти красу поезії, музики, живопису, а через мистецтво глибше усвідомити все, що її оточує: предмети, природу, мистецькі витвори. Краса облагороджує життя, надихає дитину на добрі справи. Введення дитини у світ цінностей краси є важливим завданням естетичного виховання дошкільників.

Проблема формування цінностей та ціннісних ставлень дитини у сучасній освіті постає одним із ключових педагогічних завдань. Ціннісні ставлення розглядаються як компоненти змісту освіти та цілісного світогляду особистості. У практиці роботи педагогів виникають труднощі із реалізацією ціннісного компоненту змісту освіти та відсутність чіткого розуміння педагогами дефініції «цінність».

Інколи науковці висловлюють сумніви стосовно феномену ціннісних орієнтацій дошкільників. Але з першого періоду онтогенезу людини, в дитинстві, відбувається формування підвалин ціннісних уявлень, очікувань, смислів, цінностей. Ціннісна структура особистості є результатом процесів, з одного боку, засвоєння суспільних цінностей, моральних норм, ролей, а з другого – ставлення особистісного «Я», в розвитку самосвідомості людини.

Основною виховною задачею розвитку особистості дошкільника є становлення ціннісних орієнтацій, а також гармонізація вже прийнятих особистістю і соціально необхідних цінностей в практичній діяльності. Цінності виступають механізмом прояву життєвої активності особистості.

В межах психологічного напрямку досліджень проблема цінностей – одна з фундаментальних, оскільки система ціннісних ставлень особистості детермінує поведінку дитини протягом усього життя, є складником мотиваційно потребнісної сфери особистості. Але дуже важливо сформулювати у дітей дошкільного віку освітні компетенції, які б забезпечили її повноцінний психофізичний та особистісний розвиток, що буде сприяти формуванню цінностей.

Цінності виступають в якості ідеалів, спрямовуючи життєдіяльність дитини в соціумі. Цінності визначають цілі та наміри особистості, які можливо задовольнити частково через участь в конкретній діяльності. В такий спосіб цінності виступають механізмом прояву життєвої активності особистості. Функції цінностей різноманітні: вони є орієнтиром життя людини, виступають механізмом соціального контролю, втілюючись в поведінці, приймають участь у нормотворенні та життєтворчості. В ціннісних орієнтаціях відбивається рівень суб'єктивної активності дитини, ступінь дорослішання та гармонізація всіх психологічних надбань, що має прояв в поведінці, відносинах з іншими людьми, в пізнавальній та предметно-практичній діяльності.

Т.Піроженко розглядає становлення ціннісних орієнтацій дітей в різних видах діяльності й спілкуванні з оточенням в різних формах:

цінності, які реалізуються у переживаннях краси природи, краси мистецтва – цінностями переживання; цінності, які реалізуються у відносинах людини до людини (любов, дружба, співчуття) – цінності спілкування.

В житті дитини дошкільного віку цінності переживання, творення, подолання обмежень тісно переплетені та виявляються в активних формах взаємодії з оточенням та різних предметно-практичних, ігрових й образотворчих видах діяльності.

Проблема художньо-естетичного виховання дошкільників засобами мистецтва є актуальною і вимагає впровадження новітніх методик.

У житті суспільства в процесі постійного розвитку духовної культури незмінну роль відіграє мистецтво. Головною метою естетичного виховання дітей є розвиток творчих здібностей та естетичного ставлення до навколишнього. Розвиток особистості найбільш ефективний тоді, коли спостерігається гармонійне поєднання внутрішніх задатків, мотивів певної діяльності та зовнішнього середовища.

Педагоги повинні формувати базис «особистої культури дитини через відкриття її світу в його цілісності та різноманітності» (Базовий компонент дошкільної освіти). Такі підстави високо підносять значення інваріантної освітньої лінії «Дитина у світі культури»

Багаторічні дослідження духовності переконливо засвідчують складність цього феномену, як у сенсі теоретичної інтерпретації його сутності, так і щодо розгляду духовності в реальній життєдіяльності.

Ефективний творчий розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва забезпечується дотриманням таких педагогічних умов: врахування індивідуальних особливостей дітей, стимулювання емоційно-чуттєвої сфери дошкільників, сприяння дієвості уяви і фантазії дітей, різноманітність способів реалізації художнього образу в образотворчій діяльності, інтеграції змісту художніх дисциплін.

Психологічні механізми образотворчої діяльності дітей дошкільного віку ґрунтуються на індивідуальних особливостях: генетичних задатках,

належності до типу темпераменту, характеру сприйняття. Вікові особливості образотворчої діяльності характеризуються стійким відчуттям засобів образотворчого мистецтва на основі чого у малюнках вони здатні адекватно відтворювати дійсність.

Головне не технічні уміння, а базис особистісної культури дошкільника, закладений образотворчим мистецтвом як одним із впливовіших на свідомість і поведінку.

Розвиток творчих здібностей у дошкільників у процесі образотворчої діяльності буде ефективним за таких умов:

- урахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- створення належного середовища та наявності цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу з боку вихователя;
- стимулювати емоційно-почуттєву сферу дитини;
- сприяти дієвості уяви і фантазії.

Визначено, що головним смисловим засобом у творчому розвитку є комунікативна функція образотворчого мистецтва, завдяки якій реалізуються цінності мистецтва і виховання у мистецтві.

Науково доведено, що найбільш сензитивним періодом розвитку творчості є дошкільний вік. Період від трьох до п'яти років сприятливий для становлення творчості, адже дитина цього віку готова до соціалізації (сформованість мовлення), а з іншого – це не соціалізована. Творча діяльність дітей спрямована на присвоєння людської культури, є неодмінною умовою розширеного відтворення творчих здібностей. Від того, які цінності будуть закладені в дошкільному віці, великою мірою залежить чи керуватиметься дитина, сприймаючи та оцінюючи події, явища зовнішнього світу раз і назавжди заданими стереотипами й шаблонами, чи зможе виробляти власні засоби постановки і розв'язування проблем, що виникають. Навіть наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприймання відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний.

Нові знання творчо трансформуються кожною дитиною і набувають нових властивостей. Ці процеси є основою тих неочікуваних актів творчості, які породжуються та реалізуються дитиною. Малюк робить справді відкриття мало не на кожному кроці, оскільки вперше вивчає світ навколо себе, пізнає навколишні предмети, людей. А в деяких видах творчої діяльності дошкільнята можуть здійснювати «мікрівідкриття» суб'єктивного масштабу, досягти досить високого рівня, ледве не професійного, адже деякі дитячі вірші, малюнки фахівцями визнаються часом за цілком «дорослі».

Дитячу творчість слід розуміти як створення дитиною суб'єктивно нового продукту – малюнка, зображень, застосувавши засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації, прояв ініціативи в усьому.

У дошкільному дитинстві творчість притаманна майже всім дітям, та вона ще не є для них справжньою цінністю. Щоб творчість стала цінністю, потрібен організований вплив зовнішнього середовища. Головне завдання педагога – щоб природна потреба дитини в творчості не згасла.

В старшому дошкільному віці ціннісні орієнтації дітей поступово набувають регулюючої дії в системі їх життєдіяльності.

В українській науці започатковано дослідження філософії інтегративної освіти, її дидактичних і психологічних засад, зокрема, українськими дослідниками Л.Масол, О.Гайдамакою, О.Просіною доведено, що мистецька освіта й виховання мають базуватися на принципі взаємодії різних видів мистецтва, а саме, музичного, візуального, театрального. Залучення дошкільників до різних видів мистецтва розвиває емоційно-моральну, духовну культуру, пробуджує в нього здатність бачити, цінувати і створювати красу в житті мистецтва. Кожен вид мистецтва розвиває певні сторони життя за допомогою доступних лише йому засобів виразності.

Мистецька діяльність дошкільників створює не тільки міцну базу для більш усвідомленого засвоєння матеріалу, сприяє формуванню відповідних умінь і навичок, а й на основі поглибленого аналітико-системного об'єднання раніше розрізнених компонентів видів мистецтва з одночасним підключенням усіх чуттєвих аналізаторів дитини забезпечує появу психічних новоутворень, нових структур та властивостей емоційно-інтелектуальної сфери особистості дитини.

Мистецтво живопису посідає особливе місце серед інших естетичних цінностей і має високий виховний потенціал. Воно відіграє істотну роль у формуванні художнього досвіду, особистісних оцінок, естетичних суджень та емоційних відгуків.

Діти старшого дошкільного віку можуть визначати моральну цінність змісту картини, розуміти її характер, пізнавальну цінність художнього твору, естетичну цінність змісту картини, але досягається це лише при активному, емоційному керівництві вихователем процесом сприймання.

Малюючи, вирізаючи та конструюючи дитина створює для себе суб'єктивно цінне, нове, при цьому першочергове значення для неї має сам процес створення продукту. Діяльності дитини притаманні емоційність, прагнення шукати й багато разів апробувати різні рішення та отримувати від цього особливу втіху.

Надання дитині свободи, відносної самостійності, поваги до неї, відсутність надмірної вимогливості сприяє розвитку творчості. Саме майбутня унікальна картина світу, створена власними зусиллями малюка, лягає в основу його творчої активності.

Дошкільників необхідно знайомити з кращими зразками творів живопису, формувати у них досвід естетичного сприймання мистецтва.

Розвиток особистості найбільш ефективний тоді, коли спостерігаються гармонійне поєднання внутрішніх задатків, мотивів певної діяльності та зовнішнього середовища. Причинно-наслідкові стосунки між особистістю та навколишнім середовищем постійно впливають на

формування дитини. Тому дуже важливо вірити в її здібності, створювати сприятливу атмосферу для її розвитку. Завдання педагогічного колективу – визначити обсяг програми естетичного циклу в системі дошкільної освіти.

Педагогічна цінність використання мистецтва полягає у тому, що ми можемо розвивати емоційну чутливість дітей, здатність захоплюватись, дивуватись, радіти розмаїттю барв, образів, милуватись виразністю ліній, форм, кольору при розгляданні дарів природи, витворів народних майстрів.

Рішення проблеми становлення ціннісних орієнтирів розвитку дитини дошкільного віку в сучасному соціопросторі потребує посилення уваги суспільства до якості розвитку дитинства шляхом гуманізації соціокультурного середовища. Це сприяє збереженню простору дитячої субкультури, становленню моральних почуттів та ціннісних орієнтирів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. – К., 2012.
2. Жаровцева Т.Г. Виховний потенціал психолого-педагогічної культури сім'ї. Збірник наукових праць. – Миколаїв: МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2015. – с. 112-115.
3. Карасьова К.В. Актуалізація ціннісних орієнтирів старших дошкільників у їх реальних та ігрових стосунках. – К.: Срібна хвиля, 2015.
4. Клименко В. Механізм творчості: чи можна його розвивати? Газета «Шкільний світ» - 2015. - № 2-3.
5. Мельник І.С. Психологічні передумови розвитку творчості у дошкільному віці. – Донецьк: Ноулідж, 2015.
6. Мельник І.С. о проблеми дослідження емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до творчості. – К.: Срібна хвиля, 2015.
7. Піроженко Т.О. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі – К.: Срібна хвиля, 2012.

8. Піроженко Т.О., Карасьова К.В., Соловйова Л.І. Ціннісні орієнтації дитини: тенденції розвитку. В. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 25.
9. Пісарєва О.В. Ціннісні орієнтири як ядро особистісного розвитку дитини-дошкільника. – Донецьк: Ноулідж, 2012.
10. Соловйова Л.І. Дослідження регулятивних механізмів ціннісних орієнтацій старших дошкільників. – К.: Срібна хвиля, 2013.

Олефір Н.В., старший викладач кафедри
дошкільної та початкової освіти, КЗВО
«Дніпровська академія неперервної освіти»

ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В Україні проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами набуває широкої актуальності. А зважаючи на те, що в освіті відбувається реформування сучасної освітньої галузі, ця проблема має особливу вагу. Право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах дошкільних та загальноосвітніх закладів – це право всіх дітей. Звідси і є суттєвим питання інтеграції, тобто включення таких дітей у суспільство, основою якої є доступ до якісної освіти, починаючи з дошкільної.

Процес реального включення дітей з порушенням психофізичного розвитку в активне суспільне життя – це і є «інклюзія» (від [англ.](#) *inclusion* — включення). «Інклюзивна освіта» – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення

основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами в умовах дошкільного та загальноосвітнього закладів.

Взагалі, період дошкілля відіграє важливу роль у становленні особистості і є сенситивним для формування її первинного світогляду, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей. Саме в цей час закладаються передумови майбутньої навчальної діяльності дитини, відбувається активний розвиток її пізнавальних можливостей. Тому саме в дошкільному закладі потрібно здійснювати перший етап введення дітей з особливостями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору. І якщо навчально-виховна робота в такому закладі буде правильно спланована та систематично проводитись, то це забезпечить захист права кожної дитини, а особливо дитини з обмеженими можливостями, на отримання якісної освіти.

Але, звичайно, *результативність* навчально-виховної, корекційно-реабілітаційної та лікувально-профілактичної роботи в інклюзивній групі значною мірою залежить від *умов*, які створені для роботи з дітьми з обмеженими можливостями. *Це, насамперед:*

- регламентоване нормативно-правовими документами фінансове та юридичне забезпечення навчально-виховного процесу;
- спеціально підготовлений для роботи з «особливими» дітьми кадровий ресурс інклюзивного навчального закладу;
- матеріально-технічна база для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних і корекційних занять, спортивна зала і т.п.);
- адаптовані навчальні плани й програми занять, які складені спеціалістами, педагогами;
- необхідний роздатковий і дидактичний матеріал для занять з дітьми.

Велике значення в отриманні якісних результатів роботи з дітьми з обмеженими можливостями має координованість впливів усієї створеної групи супроводу на дітей з особливостями психофізичного розвитку. А саме, керівника закладу, педагогів, дефектолога, логопеда, вихователя – методиста, асистента вихователя, психолога, реабілітолога, лікарів та батьків. Багато залежить від комплексного підходу всіх членів команди до планування і реалізації корекційно – розвивальних заходів. Ця група фахівців (команда) має створити індивідуальну програму розвитку, яка розробляється на 3 місяці на основі програм, у тому числі спеціальних, рекомендованими МОН України для дошкільних навчальних закладів, з відповідною їх адаптацією до особливих потреб дитини. Також в основу такої програми необхідно покласти рекомендації психолого-медико-педагогічної консультації, рекомендації лікарів, враховуючи, звичайно, діагноз дитини.

Затверджується програма керівником закладу дошкільної освіти, а з метою її коригування та доповнення щомісячно переглядається.

Невід’ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (це можуть бути дитячі роботи, результати спостережень педагогів, тощо). Серцевиною цієї програми і взагалі запорукою успіху супроводу є правильно грамотно прописані актуальні цілі зв’язку з дитиною.

Що має робити кожен учасник групи супроводу, щоб дитина з особливими освітніми потребами відчувала себе членом соціальної спільноти?

- ***координатор (вихователь-методист садка)*** - готує та організовує зустрічі, налагоджує координацію зусиль учасників групи, аналізує успішність навчально-виховного процесу;

- **вихователь** – планує навчально-виховну роботу з дітьми і проводить заняття, забезпечує індивідуальний підхід до кожного вихованця з обмеженими можливостями з урахуванням рекомендацій спеціалістів;
- **помічник вихователя** – допомагає дитині адаптуватися до нового середовища, сприяє набуттю дитиною самостійності, разом з вихователем продумує продуктивні способи взаємодії з дитиною;
- **логопед** – працює над розвитком комунікативно-мовленнєвих функцій дитини, підказує іншим фахівцям та батькам, як активізувати комунікативно – мовленнєві прояви дитини (з використанням жестів, звуків, слів, карток, фотографій);
- **корекційний педагог** – проводить роботу над виправленням відхилень у розвитку дитини, становленням її чуттєвого досвіду; різноплановим поданням інформації з опорою на зоровий, слуховий, тактильний, руховий аналізатори; консультує педагогів з питань організації коригувально-педагогічного процесу;
- **психолог** – проводить заняття в мікрогрупі для формування у дитини соціальних умінь, здатності до взаємодії;
- **інструктор з фізкультури** – працює над розвитком загальної моторики (сила, вправність, мобільність, гнучкість, влучність); нормалізацією тонічної регуляції, становленню здатності разом з іншими дітьми брати участь в рухливих іграх (за правилами);
- **музичний керівник** – розвиває розкутість, пластичність, здатність брати участь у художньо – естетичних діях разом з іншими дітьми (гра на музичних інструментах, танцювальні рухи тощо);
- **батьки** – подають інформацію про особливості дитини, відпрацьовують комунікативні моделі на соціально – побутовому матеріалі.

Вся команда, на протязі всього періоду знаходження дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти, має вивчати можливості такої дитини, її потреби, залучається до вивчення їх індивідуальних особливостей, займається плануванням роботи з нею і

безумовно моніторингом не тільки досягнень дитини в усіх сферах розвитку, а й моніторингом реалізації тієї індивідуальної програми розвитку, яка розробляється для цієї конкретної дитини.

Особливо важлива в інклюзивному закладі роль дефектолога та психолога. Це:

- психологічна просвіта педагогічного колективу та батьків;
- оцінка розвитку дитини (психодіагностика);
- участь у складанні індивідуальної програми розвитку (індивідуальні актуальні цілі розвитку дитини);
- корекційно - розвиткові заняття (індивідуальні та у мікрогрупі).

В рамках просвіти, саме такий фахівець як **дефектолог**, повинен провести дуже багато роботи ще до того, як дитина прийде в дитячий заклад. Він може надати інформацію як педагогам, так і батькам здорових дітей про те, які саме особливості має та дитина, яка буде навчатися в інклюзивній групі. Дуже цінно розповісти про те, якими можуть бути сильні сторони цієї дитини, тому що як і у педагогічній спільноті, так і в громадській спільноті, існує багато упередженого ставлення до дітей з обмеженими можливостями. У громадській думці сформувався такий собі стереотип страху. І ось для того, щоб дещо зменшити це відчуття страху і небезпеки перед невідомим, дефектолог може відкрити двері в світ «особливої» дитини для педагогів та батьків і, таким чином, створити передумови для появи такої дитини в закладі дошкільної освіти.

Психолог, ще до того як зробити діагностику дитини, приймає теж активну участь у тому, щоб створити індивідуальний портрет дитини. Завдяки структурованому спостереженню практичний психолог зобов'язаний виявити, чим дитина любить займатися, яка її улюблена гра чи активність, які улюблені книги, предмети, іграшки і що вона з ними робить. Також цю інформацію потрібно взяти у батьків, бо дуже часто

бувають такі ситуації, коли дитина дома веде себе відмінним способом і саме батьки можуть ці особливості поведінки дитини передати педагогам.

Також, важлива роль *психолога* і для команди супроводу. Психолог може допомогти всім учасникам команди сформувати навички партнерської взаємодії, тобто вміння слухати, чути, вміння доносити свою думку та розуміти партнера, а також вміння спільно діяти заради загальної мети. Все це - є ключові моменти, якими мають володіти усі дорослі, які супроводжують дитину з особливими освітніми потребами. Тому психолог за допомогою ігрових вправ, спеціальних бесід, ігрових форм занять, може допомогти учасникам оволодіти цими вміннями.

Ну і звичайно надалі вже відбудеться робота щодо діагностики самої дитини, складання індивідуальної програми розвитку всіма членами команди та проведення корекційних занять.

Алгоритм діяльності групи супроводу:

1. Оцінка стану розвитку дитини.
2. Створення підтримувального та стимулюючого середовища для дитини (в закладі та вдома).
3. Визначення актуальних цілей для неї та алгоритм покрокового їх досягнення.
4. Розроблення індивідуальної програми розвитку.
5. Досягнення узгодженості у впровадженні навчально— виховного процесу:
  - тематичне планування;
  - підготовка занять;
  - попередня підготовка дитини до занять;
  - відпрацювання визначених групою актуальних цілей;
  - систематичне заповнення «щоденника» (супровідної документації).
6. Обмін досвідом та спільне вирішення проблем.

7. Моніторинг успішності.

Працюючи з такою категорією дітей, як діти з порушенням психофізичного розвитку, ***педагоги мають бути компетентними у таких питаннях:***

- підходи держави та суспільства до організації освіти дітей з особливими освітніми потребами;
- основні поняття корекційної педагогіки та спеціальної психології;
- особливості та закономірності розвитку різних категорій осіб з психофізичними вадами;
- комплексне психолого-педагогічне вивчення дітей;
  - диференційовані та індивідуальні механізми і прийоми дошкільного корекційного навчання та виховання кожної категорії дітей;
  - зміст та методи роботи з родинами вихованців.

Поради й рекомендації педагогам, у групі яких навчається дитина з особливими освітніми потребами:

1. Навчитися толерантно ставитися до особливих дітей, але в ніякому разі не акцентувати увагу на дитині.
2. Сприяти тому, щоб кожна дитина відчула себе прийнятною.
3. Надавати індивідуальну підтримку, але при цьому не відокремлювати дітей з особливими потребами від основної групи дітей.
4. Сприяти створенню у дитячому колективі атмосфери доброзичливості, справедливості й терпимості.
5. Намагатися наблизити навчальні завдання до потреб і можливостей такої дитини.

6. Співпрацювати з усіма педагогами (дефектологом, логопедом, психологом, вчителем, вихователем) та батьками в одній мультидисциплінарній команді.

Що дає інклюзивна освіта дитині з особливими освітніми потребами?

➤ Перебування в групі зі здоровими однолітками дає дитині можливість набувати комунікативних та соціальних навичок відповідно до її віку.

➤ Спільні заняття сприяють концентрації її уваги, посиленню мотивації до навчання.

➤ Досвід перебування в інклюзивній групі – це добре підґрунтя для подальшої освіти та набуття вмінь, які потрібні для успішного самостійного життя в суспільстві.

Можемо зробити висновок, що мета інклюзії буде досягнута лише тоді, коли вона буде супроводжуватися і належною підтримкою, і підготовкою, і тоді, коли дитина з обмеженими можливостями не буде почуватись відокремленою від основної групи дітей та буде відчувати себе членом соціальної спільноти.

Всі ці питання дуже важливо озвучити для того, щоб діяльність педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами була дійсно успішною і уможлиблювала позитивні зрушення в розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Дегтяренко Т. М. Корекційно - реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: навч. посібник. - Суми: Університетська Книга, - 2016.

2. Засенко В. В. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови зб.наук. праць: Вип. 9. – К.: ТОВ «Поліграф плюс», - 2015.

3. Кисла О.Ф. Корекційна педагогіка: навч. посібник. – К.: Кондор – Видавництво, - 2015.
4. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
5. Кравченко Г. Ю., Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта в ДНЗ. – Х. : Вид-во «Ранок», 2014.
6. Лапін А. В. Робота асистента вчителя в інклюзивному освітньому закладі / А. В. Лапін // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : збірник наукових праць / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки НАПН України. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 5. – С. 219 –232.
7. П'ятакова Т. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід / Т. П'ятакова // Порівняльно-педагогічні студії № 1(11), 2012.
8. Послідовність в організації роботи асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання. / Методичні рекомендації. – Маневичі – 2016. – 32 с.

Є.В. Кочерга

*методист навчально-методичної лабораторії
природничо-математичних дисциплін, аспірант
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»*

ЗНАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ – ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Беззаперечно, однією з найбільших цінностей людського життя є здоров'я. А особливу цінність має здоров'я дітей.

Проблема здоров'я є особливо актуальною у наш час, оскільки з кожним роком спостерігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я, особливо серед дітей та молоді. Це пов'язане з багатьма факторами, зокрема з технічними прогресом, негативними наслідками якого стало забруднення навколишнього середовища, погіршення якості питної води, продуктів харчування. А ще це пов'язане з низьким рівнем освіченості людей в питаннях здоров'я. Саме тому, педагогові належить провідна роль у поширенні знань про здоров'я.

Відповідно до компетентнісного підходу, який зараз активно запроваджується в освіту, серед ключових компетентностей, якими повинен володіти педагог, визначають і здоров'язбережувальну компетентність. Теоретичним підґрунтям для її формування та розвитку є здоров'язбережувальна педагогіка (педагогіка здоров'я або валеологічна педагогіка). Вона не є альтернативою класичній педагогіці, але повинна доповнювати її.

Валеологічна педагогіка – це галузь знань про формування здоров'я учнів педагогічними засобами, а її головним критерієм є ненанесення шкоди здоров'ю учня [3, с. 110]. Педагогіка здоров'я – це галузь науки яка

вивчає стан і розвиток теорії і практики навчання про здоров'я та виховання у здоров'ї на різних етапах людського життя. Метою педагогіки здоров'я є навчання особистості необхідної поведінки, дій, технік, які сприяють збереженню й зміцненню здоров'я, а також виявлення мотиваційних установок для формування й розвитку здоров'язберігаючої поведінки людини [4, с. 235].

Педагогіка здоров'я ставить собі за мету дати об'єктивну оцінку дійсності з точки зору її потенціалу здоров'я, методів навчання, умінь, що сприяють здоровому життю. Крім того, педагогіка здоров'я прагне за допомогою знань, навчити людей необхідної поведінки, дій, технік та процедур для збереження і зміцнення здоров'я, а також дати мотивацію до здоров'язберігаючої поведінки як для осіб, що потребують профілактики здоров'я, так і для тих, що хочуть поліпшити його якість [2, с. 113].

Під здоров'язбережувальною компетентністю педагога ми розуміємо інтегральну, динамічну рису особистості, яка визначається сукупністю знань, умінь, цінностей і досвіду, що проявляється у здатності і готовності здійснювати здоров'язбережувальну діяльність у навчально-виховному процесі, яка характеризується адекватною оцінкою власної поведінки, вчинків і поглядів оточуючих, у збереженні та реалізації власних здоров'язбережувальних позицій у різних, зокрема, несприятливих умовах, у ефективному використанні здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі.

Здоров'язбережувальна компетентність вчителя має складну структуру і одним із її компонентів, на нашу думку, є інформаційно-змістовий компонент. І саме положення здоров'язбережувальної педагогіки є основою формування інформаційно-змістового компоненту цієї компетентності.

Отже, теоретичними знаннями у сфері здоров'язбереження, якими повинен володіти вчителів є:

- знання вікових та психологічних особливостей учнів;

- знання здоров'язбережувальних технологій;
- знання гігієнічних та психологічних вимог до організації навчально-виховного процесу;
- знання про здоров'я та способи його збереження і зміцнення.

В. Єфимова, аналізуючи питання про здоров'язбережувальне навчання, виділяє декілька напрямків, де здоров'язбережувальна технологія розглядається як: 1) маркер якісної характеристики освітніх технологій, показник її спрямованості на здоров'язбереження; 2) сукупність тих принципів, прийомів методів педагогічної роботи, які, доповнюючи традиційні технології навчання і виховання, наділяють їх ознакою здоров'язбереження; 3) технології навчання здоров'ю, які об'єднують формування культури здоров'я, здорового способу життя, валеологічну і гігієнічну освіту та інше; 4) сукупність фізкультурно-оздоровлювальних заходів; 5) урахування вікових та психофізіологічних особливостей школярів; 6) формування сприятливого освітнього середовища; 7) лікувально-профілактичні заходи тощо [1, с. 59].

Отже, як бачимо, науковці об'єднують теоретичні знання здоров'язбережувальної педагогіки у різні напрямки здоров'язбережувальних технологій, які класифікують, наприклад, на:

1. Медично-гігієнічні технології спрямовані на забезпечення медичної допомоги в рамках первинної та вторинної профілактики; контроль за належними гігієнічними умовами відповідно до регламентацій СанПіНів; проведення щеплень, надання консультативної і невідкладної допомоги у медичному кабінеті; моніторинг динаміки здоров'я школярів; профілактичні заходи напередодні епідемій (наприклад, грипу); створення в школі стоматологічного, фізіотерапевтичного й інших медичних кабінетів; контроль проведення занять з лікувальної фізичної культури, організація фітобарів і тому подібне.

2. Фізкультурно-оздоровчі технології спрямовані на фізичний розвиток учнів, реалізуються на уроках фізичної культури і в роботі спортивних секцій.

3. Екологічні здоров'язбережувальні технології спрямовані на створення природовідповідних, екологічно оптимальних умов життя і діяльності людей, гармонійних взаємин з природою та ін.

4. Технології забезпечення безпеки життєдіяльності спрямовані на збереження життя й забезпечуються завдяки вивченню учнями дисципліни «Основи здоров'я».

5. Здоров'язбережувальні освітні технології підрозділяють на три підгрупи: організаційно-педагогічні технології, що визначають структуру навчального процесу, частково регламентовану в СанПіНах, сприяючих запобіганню стану перевтоми, гіподинамії і інших дезадаптаційних станів школярів; психолого-педагогічні технології пов'язані з безпосередньою роботою вчителя на уроці, дією, яку він надає на учнів; із психолого-педагогічним супроводом усіх елементів освітнього процесу; навчально-виховні технології включають програми з формування культури здоров'я учнів, розвиток мотивації до здорового способу життя, попередження шкідливих звичок, освіти батьків та ін.

Окреме місце займають ще дві групи технологій, що традиційно реалізовувалися в позашкільних закладах, але останнім часом пропонуються як позаурочна робота школи: соціально адаптуючи і особистісно-розвиваючі технології забезпечують формування і зміцнення психологічного здоров'я учнів, підвищення ресурсів психологічної адаптації особистості (різноманітні соціально-психологічні тренінги, програми соціальної і сімейної педагогіки для школярів, батьків, учителів; лікувально-оздоровчі технології забезпечують відновлення фізичного здоров'я школярів завдяки засобам лікувальної педагогіки й лікувальної фізкультури [3].

Крім того, на нашу думку, до цих знань вчителя обов'язково необхідно додавати знання про збереження і зміцнення здоров'я самого педагога, адже він є важливим елементом освітнього процесу і стан його здоров'я може відображатися на стані усього навчально-виховного процесу. Тому, вчитель повинен володіти знаннями про власні вікові та психологічні особливості, про способи зняття психологічної напруги, про раціональні режими чергування праці і відпочинку, про здорове харчування та рухову активність, про суть професійного здоров'я вчителя, його критерії, детермінанти професійного здоров'я-нездоров'я педагогів, шляхи формування культури професійного здоров'я, про проектування програм збереження професійного здоров'я,

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що для здійснення ефективної здоров'язбережувальної діяльності вчитель повинен володіти необхідними теоретичними знаннями, які в подальшому він зможе використовувати на практиці. Основні положення здоров'язбережувальної педагогіки є саме тією теоретичною базою, яка сприяє формуванню однієї з ключових компетентностей педагога – здоров'язбережувальної компетентності. Високий або достатній рівень розвитку цієї компетентності у вчителя допоможе сприяти збереженню та зміцненню здоров'я підростаючого покоління.

Список використаних джерел

1. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень / В. М. Єфімова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 1. – С. 57-60.
2. Лук'янченко М. Теоретичні засади педагогіки здоров'я / М. Лук'янченко // Проблеми гуманітарних наук. Філософія. – 2013. – Вип. 31. – С. 106–117.

3. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н. К. Смирнов. – [2-е изд.]. – М. : АРКТИ, 2006. – 320 с.

4. Язловецька О. Здоров'язберігаюча педагогіка та технології її реалізації / О. Язловецька // НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Серія: Педагогічні науки. Випуск 131. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015, 2014. – С. 234-238.

О.М.Добрянська

завідувач навчально-методичної
лабораторії природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ МОРАЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВИ ЛЮДСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вміння мислити, свідомо сприймати навколишній світ і самого себе, спілкуватися з іншим людьми – важливий етап становлення людини. З цього починається виховання людини в дусі загальнолюдських ідеалів.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст., Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту» та Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» визначають пріоритет особистісної орієнтації в освіті, тому проблема розвитку дитини дошкільного віку як суб'єкта власного життя вперше набула особливо вагомого значення. Як зазначають науковці, вихідною умовою оновлення сучасної системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, а центром оновлення змісту,

форм і методів виховання й навчання дитини – вчення про цінність і сенс її буття.

Ми погоджуємось з думкою Н. Дудник про те, що моральне виховання особистості – це формування моральної вихованості, яка передбачає систему моральних знань, умінь, навичок, переконань, поглядів, норм. Завдання морального виховання педагогів виступає процесом трансформації суспільно значимих норм, принципів, що регулюють взаємовідносини, загальнолюдських моральних цінностей в індивідуальні якості й формування на цій основі у дітей відповідних поглядів та переконань[1, с. 52].

За В.О. Сухомлинським, це такі ідеї української етнопедагогіки: 1) цінність життя людини; 2) філософія доброго серця, «осердечення» виховання; 3) природа як резонатор і дзеркало людської душі; 4) рідне слово як вияв ментальності і духовності людини; 5) працелюбність як вияв соціальної сутності і потреб життя людини [3, с. 654].

На жаль, сьогодні відбувається девальвація моральних цінностей, тим самим порушуючи гуманістичні засади співіснування особистості в соціумі, призводить до тиску на неї суспільства, продукуючи недосконалі форми комунікації, способи мислення і поведінки. Як наслідок, утруднюється входження дитини в суспільство, уповільнюється, а іноді й набуває деструктивної спрямованості процес накопичення нею соціального досвіду й формування ціннісних настановлень.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема забезпечення успішної соціалізації дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку як потенційної соціальної групи, спроможної за належних умов сприяти в найближчому майбутньому розбудові дійсно демократичної, правової держави, громадянського суспільства, основним елементом якого є морально й соціально розвинена особистість.

Соціальне середовище як об'єктивне явище впливу на зростаючу особистість реалізує його у двох аспектах: організованому і стихійному, які

характеризуються взаємозв'язком і взаємозумовленістю: чим вужча зона організованого впливу (педагогізоване середовище), тим ширшим є простір стихійного формування і розвитку особистості. Завдяки вихованню суспільство має можливість репрезентувати прийнятий ним спосіб життя: норми і правила поведінки, культуру праці, побуту, дозвілля, відносин громадян і держави. Це актуалізує необхідність визначення й запровадження в педагогічну практику умов, які б, з одного боку, забезпечували дієвість виховання, а з іншого, –сприяли успішному перебігу загального соціалізаційного процесу.

Важливе місце серед таких умов належить взаємодії сім'ї і школи, яка сприяє узгодженню і взаємопідсиленню виховних впливів, що надходять від батьків і вчителів як провідних агентів соціалізації школярів.

За визначенням Т. Кравченко, до основних функцій взаємодії сім'ї і школи залічуємо: *діагностичну* (знання про рівень соціалізованості дитини, потенційні можливості її подальшого розвитку, труднощі, з якими вона стикається в процесі соціалізації; про стиль сімейного виховання, підготовленість батьків до адекватної підтримки соціалізації дитини шкільного віку); *прогностичну* (усвідомлення учасниками взаємодії результатів, яких вони прагнуть досягти, а також орієнтовної програми забезпечення цього досягнення); *ціннісну* (ціннісний внесок – корисні дії кожного з учасників взаємодії, адресовані як окремим членам цього процесу, так і всій спільноті батьків, дітей, учителів); *організаційно-управлінську* (впорядкування процесу взаємодії); рефлексивну (повнота й адекватність розуміння кожною із взаємодіючих сторін іншої сторони і самої себе).

Форми і методи взаємодії – це способи продукування дій педагогів і батьків, їх поєднання та реалізація з метою надання батькам кваліфікованої педагогічної допомоги в складних життєвих ситуаціях; ознайомлення батьків з концепцією розвитку школи, освітньою програмою, з проектами, до участі в яких залучається школа; змістом навчальних курсів. Найбільш

поширеними серед них є: лекції, бесіди, педагогічні практикуми; конференції з обміну досвідом, диспути, дискусії, зустрічі «за круглим столом», вечори, консультації; відкриті уроки; виконання батьками конкретних доручень, пов'язаних з вихованням дітей; спільні заняття батьків і дітей (гуртки, секції, студії, походи, екскурсії) тощо.

Результат взаємодії сім'ї і школи пов'язаний із взаємним збагаченням обох сторін як агентів виховання і соціалізації дитини шкільного віку, забезпеченням становлення та розвитку її соціальної і моральної сфер[2].

Давно відомо, що дошкільний вік сенситивний до виховання. Видатний психолог Л.С. Виготський в свій час висунув концепцію о сенситивних періодах в інтелектуальному розвитку особистості. Але сьогодні все більше психологів схиляється до думки, що сенситивні періоди мають місце і в моральному розвитку особистості та формуванні ціннісних орієнтирів. Засвоюючи певні цінності дитина згодом починає самостійно керуватися цими цінностями в різних дитячих видах діяльності, а далі поступово набуває життєвого досвіду реалізуючи їх.

За думкою Л. Токаревої, саме в дошкільному віці дитина одержує перші уявлення про форми спілкування людей, їх ставлення одне до одного, вчиться диференціювати вчинки. Батьки формують у неї перші моральні переживання – людяність, доброту, повагу до однолітка і, головне – совість, почуття вини, сорому. Ці почуття, згодом стають потребою, а потім і мотивами, які визначатимуть поведінку дитини за різних обставин життя.

Моральне виховання – найважливіша складова у формуванні особистості, тому що вона є регулятором взаємин між дітьми, проникає в усі сфери життя, формує свідомість і визначає поведінку дитини.

Але знання дітьми норм і правил, ще не забезпечує хорошої поведінки. Знаючи правила, вони не завжди застосовують їх. Дитина може знати, що не можна битися, забирати у товариша іграшки, ображати його тощо, але не завжди поводитьься так, як це потрібно. Недостатньо знати дитині, як треба діяти в тому чи іншому конкретному випадку, треба мати

практичний досвід вправління в добрих вчинках. Варто наголосити батькам про важливість пояснення дітям тих чи інших правил поведінки, вміти аргументувати його своїм прикладом із життя. Аргументоване пояснення дитина обов'язково зрозуміє і іншим разом самостійно буде чинити так як треба[4].

У вихованні дітей дорослим слід керуватися високими моральними цінностями, забезпечуючи своїм дітям найважливішу духовну підтримку: щиру пораду, доброзичливу увагу, співчутливе ставлення до іншого і готовність допомогти. Тільки за таких умов батьки зможуть отримати від своїх дітей особливі «плоди» доброчинності. Але всі зусилля дорослих повинні бути представлені не тільки на словах, а й у власних прикладах і вчинках, завжди в усіх проявах утверджувати цінність здоров'я, щастя, дружби, родини, співпереживання тощо у повсякденному житті суспільства стануть переконаннями і почуттями особи, її світоглядним кредо, невіддільним від власного «Я». Усе виховання тримається на одному слові: любити дитину. Потреба в любові є однією з фундаментальних людських потреб. Її задоволення – необхідна умова нормального розвитку дитини.

Одним із важливих компонентів моральної вихованості школярів є мотиваційно-ціннісний, який передбачає наявність системи мотивацій для здійснення позитивних вчинків, а також сформованість ціннісного ставлення до навколишнього світу, яке в свою чергу охоплює наступні напрями:

- ставлення до себе (адекватна самооцінка: бачення власних переваг та недоліків, готовність працювати над вирішенням проблем самовиховання, самовдосконалення);
- ставлення до друзів, однолітків (вміння розуміти та співчувати, готовність допомогти, проявити терпимість до недоліків інших, здатність пожертвувати своїми переконаннями, інтересами заради друга);

- ставлення до старших (батьків, вчителів), незнайомих людей (уважнеставлення до старших та оточуючих людей незалежно від обставин, вияв поваги до батьків, учителів);
- ставлення до праці та громадських доручень (виконання запропонованого громадського доручення, надання допомоги батькам);
- ставлення до природи (прояв любові та поваги до природи, активне піклування про її збереження, відчуття єдності з природою);
- ставлення до суспільства, держави, мистецтва[5].

Винятково важливим завданням сучасної демократичної освіти є зміцнення духовного зв'язку поколінь, об'єднання суспільства на гуманістичних цінностях, збереження історичного минулого, виховання в умовах свободи, дитиноцентричності. Тому виховний потенціал змісту сучасної української освіти має реалізовуватися на засадах культуротворчого формування особистості.

Науково-методичний супровід процесів розвитку і виховання особистості є пріоритетом діяльності науковців та практиків. Зокрема, перед наукою поставлене завдання не лише створити нове поле духовності, культурну ауру буття людини, а й наповнити навчальний матеріал кращими зразками культурних досягнень людства, виокремити значимість людиноцентричної філософії як умови розвитку соціальної і моральної культури.

Однією з фундаментальних потреб людини є пошук сенсу життя, і осмислення цього розпочинається ще в дошкільному віці. Суспільство не може розвиватися в умовах ціннісного вакууму або обмеженого набору цінностей. Від освіти як найбільш потужної і масової виховної інституції значною мірою формування культурологічних цінностей через виховання у дітей позитивних моральних переконань, а від цього залежить створення атмосфери оптимізму, добра, взаємної підтримки, консолідації суспільства [1, с. 63].

Список використаних джерел

1. Дудник Н. Значення моральності в процесі культуротворчого виховання особистості / Н. Дудник // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2016. – Вип. 2. – С. 52–65.
2. Кравченко Т. В. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». / Т. В. Кравченко. – К. : 2010. – 40 с.
3. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. I. – 654 с.
4. Токарева Л. Д. Формування у дітей дошкільників ціннісних орієнтирів [Електронний ресурс] / Л. Д. Токарева – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/6325/1/111%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D1%86._%D0%BE._%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.pdf
5. Шкабура Н. О. Формування ціннісних орієнтацій першокласників [Електронний ресурс] / Н. О. Шкабура – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/34366/

В. І. Жила, вчитель початкових класів

О. М.Виноградова, Л.В.Писарєва,

К.М.Шахова: ст. викладачі

кафедри дошкільної та початкової освіти КЗВО
«Дніпровська академія неперервної освіти»

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ЗМІСТОВНОЇ СФЕРИ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

У Законі України «Про освіту» проголошено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». [3].

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві. [1, с.10].

Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення

до життя; це учень / учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином / громадянкою України. [1, с.10].

Ключові компетентності пов'язують воєдино особистісної соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо⁴. [1, с.13].

Реформа сучасної освіти в Україні має на меті виховати успішну людину, допомогти їй розкрити свої таланти. «Талант – це розвиток природних схильностей», - писав Оноре де Бальзак. Завдання початкової ланки освіти розгледіти ці вроджені схильності кожної дитини та допомогти їм реалізуватися у повному обсязі. А це, в свою чергу, допоможе їй впевнитися у своїх силах, працювати самостійно та в команді, здобути більшу свободу у виборі виду діяльності. І чим більше буде у нашій країні таких вільних, талановитих громадян, тим більша пошана та слава чекають на Україну у світі.

Виходячи з того, що дитина є суб'єктом освітнього процесу, створюю умови для осмислення суті моральних правил і норм, їх доцільності, добровільного їх сприйняття, творчого застосування, набуття досвіду морально-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до людей, до самого себе.

Намагаюся уважно ставитися до своїх вихованців. Спостерігаючи за учнями на уроках різних циклів, перервах, під час учнівських конкурсів та олімпіад, позакласних заходів, індивідуальних спілкувань, звертаю увагу на те, які здібності виявляє дитина. Співпрацюю з батьками, шкільним психологом. Аналізуючи літературу, якою цікавляться учні, можу визначити сферу їх інтересів та запитів.

Працюючи з класним колективом, намагаюся виявити творчі здібності учнів діагностуванням за методикою американських вчених Хаава і Кафа (що є у вільному доступі в мережі Internet): інтелектуальні, художні, літературні, наукові, музичні, артистичні, рухові, технічні.

У нових умовах організації системи освіти, продиктованих проблемами сучасності, стрімко зростає роль співпраці школи й родини. І тому на перших батьківських зборах демонструю і озвучую вправу «Квітка». (В руках тримаю стрічку, перегинаю її навпіл і говорю: «Зустрілись чоловік і жінка. Вирішили вони народити дитину». Далі плету зі стрічки квітку, супроводжуючи словами: «Мама з татком не натішається дитятком. І бабусі з дідусями осторонь не стоять. І тітоньки з дядечками, тобто, вся рідня дуже любить немовля. А далі – дитячий садочок, школа... І ось яку маємо дитинку. Далі ілюструю міцно сплетену квітку: «Коли всі, хто спілкувався з дитиною у питаннях з виховання мали єдину мету і надавали дитині позитивний приклад» і трішки послаблюю плетіння – квітка втрачає свою ідеальну форму: «Коли хтось один хоча б раз схибив у вихованні». Ось ці дві квітки символізують наших діток. Отже, намагаюся, щоб мої погляди щодо виховання і навчання учнів співпадали з прагненнями батьків і наші «квіти» мали ідеальну форму.) [2].

Будь – яка дорога починається з перших кроків, а будь – яка будівля – з фундаменту. Так і становлення людської особистості починається із сім'ї. Згадаймо слова В. Сухомлинського: «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї закладається коріння, з якого потім виростають і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи». Першовідкривачі обдаровань дитини – це їхні батьки. Саме вони мають зіграти головну роль у становленні особистості та розвитку обдарованості своїх дітей. Тому велику увагу приділяю роботі з батьками. Намагаюся

надати практичні поради, створити сприятливі умови для подальшого розвитку батьків і дітей.

Співпраця з сім'єю будується на принципах взаємної довіри, поваги, підтримки й терпимості одне до одного і успішна лише тоді, коли батьки, як вихователі власної дитини залучаються до оновлення змісту, форм і методів навчання своїх дітей, підвищують рівень педагогічної культури і переносять отриманні знання у практику сімейного виховання.

Сьогодення потребує оновлення стратегії взаємодії з батьками, розширення тематики життєво важливих проблем, надання більшої щирості та відвертості зустрічам, бесідам, їх конструктивності, неформальності. Під час спілкування з батьками дуже приємно чути про те, що діти міркують над своїми вчинками, аналізують, роблять висновки, радяться з батьками, змінюються на краще. І дуже приємно, коли при зустрічі, а іноді по телефону, батьки дякують за проведену роботу з того чи іншого питання.

Уся робота будується за схемою педагогічного трикутника.

Формування особистості дитини відбувається в різних видах діяльності. Це передбачає повноцінне залучення дітей до всіх доступних їм видів діяльності, а не лише навчальної. Важливо, щоб при цьому забезпечувалась активна позиція дитини, стимулювалися її творчість, потреби в засвоєнні нових знань і способів дій. Адже таке навчання має на меті розвиток учня як особистості. Намагаюся залучити дітей до процесу творчого пізнання через набуття звички міркувати, чітко формулювати запитання, висловлювати власні судження. На мою думку, кожна дитину можна творчо розвинути. Адже кожен від народження має певні задатки й можливості, які потрібно своєчасно помітити й розвинути на ранній стадії. «Немає необдарованих дітей – є дорослі, які не займаються розвитком дитини, адже будь – яка здібність потребує розвитку» (І. Мороз). Я приймаю учнів такими, якими вони є, з усіма їх перевагами й недоліками. Намагаюся сприяти їхньому вільному розвитку, а також своєчасно усувати можливі перепони. Сприятливе комфортне середовище, позитивна система

взаємин, доброзичлива атмосфера, стимулюють найрізноманітнішу діяльність дитини, перетворюють буденне навчання на радісне й цікаве. Впроваджую в практику гуманістичний принцип, згідно з яким у центрі освітнього процесу перебуває особистість з її інтересами, потребами та можливостями.

В.О.Сухомлинський писав: «Не можна вимагати від дитини неможливого – до певного рівня і певного кола знань, різні діти йдуть по -різному». Тому подаючи матеріал, підбираю завдання за рівнем складності. Присистематичному їх використанні в учнів розвивається зорова пам'ять, розширюються обсяг сприймання, нарощується швидкість читання, збагачується словниковий запас, виробляється зосередженість під час читання. Власний досвід свідчить про те, що досягти успіху можна лише зацікавивши учня наукою, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби.

Добре вчити дитину, яка тягнеться до вас, як соняшник до сонця. Щоб не переривати ланцюжок довіри, утверджую у своїх стосунках з учнями людську гідність кожної дитини, незалежно від того, які в неї навчальні успіхи, а отже, бачу спочатку людину, а потім вже учня.

«Учитель готується до найкращого уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії і технологія нашої праці: щоб дати учням іскорку знань, вчителю треба ввібрати ціле море світла.»

В. Сухомлинський

Підсумок підведу словами Вінстона Черчіля: «Чому корабель перемагає хвилі, хоча їх багато, а він – один ? Тому що у корабля є мета, а у хвиль – ні. Якщо ми маємо мету, то завжди прийдемо, куди хочемо».

Список використаних джерел

1. Бібін Н. М. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. —К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.

2. Жила В. Агресивність школярів як причина виникнення конфліктів / В. Жила. –К.: Початкова школа, 2013. - № 3. – с. 57 - 59.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>

Шинкаренко І.О.

викладач музично-теоретичних дисциплін
музичної академії імені М. Глінки

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА ДИТИНИ ТА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ

Багаторічні дослідження ціннісно-сміслової сфери дитини переконливо засвідчують складність цього феномену як у сенсі теоретичної інтерпретації його сутності, так і щодо екстраполяції розгляду ціннісно-сміслової сфери в контексті реальної життєдіяльності особистості і, особливо, життєдіяльності особистості в епоху дитинства. Ці обставини є однією із причин того, що іноді науковці висловлюють сумніви стосовно можливості, а тому й доцільності психологічних досліджень феномену ціннісних орієнтацій, вважаючи, що важливішим періодом інтенсивного розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості виступає етап ранньої юності, в ході якого мінливі індивідуальні інтенції узгоджуються з усталеними нормативними смислам.

Так, суттєвості ціннісного феномену та його ролі в регуляції соціальної поведінки особистості присвячені роботи М. Бобневої, В. Гречаного, І. Кона, У. Томаса й інших. Ціннісні орієнтації як компонент психологічної структури особистості розглядаються у працях Б. Ананьєва, В. Мясищева, Є. Рибалко.

Спрямовуючи життєдіяльність дитини в соціумі, цінності виступають в якості ідеалів. І хоча реалізація їх в повному обсязі неможлива, однак

цінності визначають цілі та наміри особистості, які можливо задовольнити частково через участь в конкретній діяльності. В такий спосіб цінності виступають механізмом прояву життєвої активності особистості. Важливий статус психологічного феномену цінностей в структурі особистісних надбань спирається на їх важливу роль в житті людини.

Функції цінностей різноманітні:

- вони є орієнтиром життя людини;
- вони необхідні для підтримання соціальної взаємодії людини з оточенням; виступають механізмом соціального контролю;
- втілюючись в поведінці, приймають участь у нормотворенні та життєтворчості [1, с. 45].

Отже, соціально-культурно-моральний досвід родини з формування ціннісних орієнтацій спирається на наступні принципи:

- трансляцію духовно-моральної спадщини від одного покоління до іншого: рідна мова, моральний приклад, поважливе ставлення один до одного у родині, патріотизм, мужність, любов до Вітчизни, святість сімейних вузів і родинних зв'язків, кодекс гідності, толерантність;
- трансляцію культурних цінностей: виховання ціннісного відношення до предметів матеріальної, духовної культури, оточуючого середовища, виховання здорового способу життя на прикладах фізичного удосконалення, краси, доброчинності;
- трансляцію етичних норм: поведінка в суспільних місцях, дотримання ритуалів і церемоніалів, участь в обрядово-культових святах [3, с. 98].

Трактування процесу становлення ціннісних орієнтацій як процесу, що розгортається у просторі і в часі, як процесу, що сам створює умови для свого наступного розвитку і служить у деякому роді причиною власного саморуху, підкреслює нашу позицію щодо ціннісних орієнтацій як системоутворюючого психологічного надбання, який виявляє свою регулюючу дію в системі життєдіяльності дитини. Відносно завдань

онтогенетичної характеристики процесу становлення ціннісних орієнтацій в поведінці дітей в різних видах діяльності й спілкуванні з оточенням ми бачимо специфіку їх прояву в наступній послідовності:

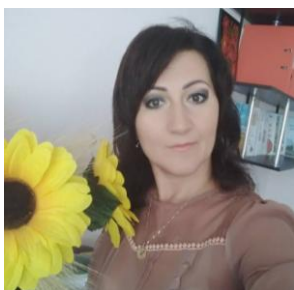
- цінності, які реалізуються у переживаннях краси природи, краси мистецтва, тобто є цінностями переживання;
- цінності, які реалізуються у відносинах людини до людини – любов, дружба, співчуття, тобто цінності спілкування;
- цінності, які реалізуються в продуктивних творчих актах: працелюбство, творення, перетворення речей природи в процесі трудової діяльності, це – цінності творення;
- цінності, які реалізуються у ставленні людини до ситуацій: цінності подолання обмежень людиною в ситуації, коли вона практично впливати на її зміну не може [2, с. 58].

В житті дитини дошкільника цінності переживання, творення, подолання обмежень тісно переплетені та виявляються в активних формах взаємодії з оточенням та різних предметно-практичних, ігрових й образотворчих видах діяльності. Для наукового аналізу процесу становлення ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку перспективним є використання означеної класифікації, оскільки надає можливість врахування вікових психологічних надбань віку – психологічних досягнень емоційного, когнітивного, вольового розвитку.

Тож можна зробити висновок, що система ціннісних орієнтацій виступає регулятором активності дитини, дозволяє старшому дошкільнику ініціювати вияв власних інтересів в різних видах діяльності, самостійно та наполегливо досягати нових значимих цілей, керуючись засвоєними цінностями, відображуючи таким чином, певний рівень суб'єктної активності.

Список використаних джерел

1. Гудачек Я. Ценностная ориентация личности // Психология личности в социалистическом обществе: Активность и развитие личности. – М.: 2001. – С. 102-109.
2. В.А. Сухомлинский «Родительская педагогика». – Н-ск.: 1985 г.
3. Черняк Е.М. Социология семьи. – М.: 2003.
2. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри: навчально-методичний посібник / К. В. Карасьова, Т. О. Піроженко. – К. : Шк. світ, 2010. – 128 с.
3. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Науково- методичний посібник /Т. О. Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 140 с.

Агаркова Інна Євгенівна,
вихователь-методист
комунального дошкільного навчального закладу
(ясел-садка) № 39 «Перлинка»
м.Нікополь

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

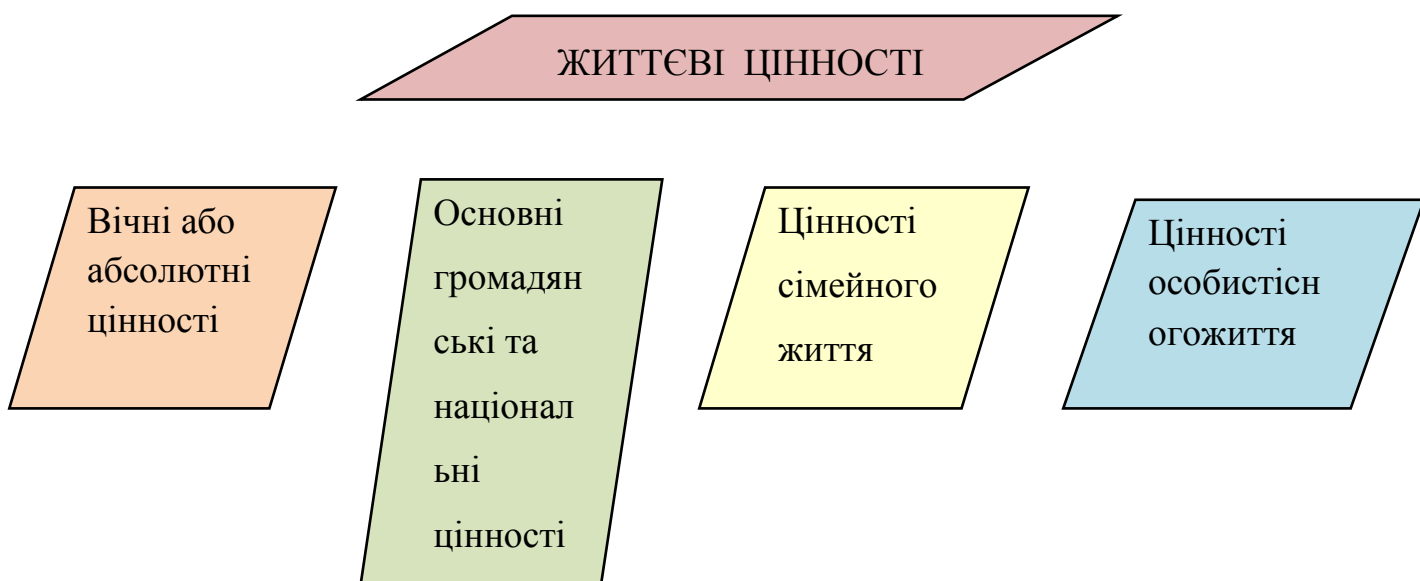
Перед будь-якою державою, а особливо, перед тією, що намагається розбудувати свою незалежність стоїть безліч різноманітних проблем: політичного, економічного, соціального характеру. Але є одне завдання без якого усі інші втрачають сенс, бо саме воно і є вирішальним фактором існування країни. І завдання це - виховання, духовно багатой особистості, гідного громадянина – патріота своєї держави, особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення. Дати дитині запас знань і, навіть навчити її цей запас майстерно поповнювати та використовувати у власній

життєдіяльності необхідно, але недостатньо. Слід обов'язково прищепити їй певні моральні цінності, спираючись на які, вона, дитина, зможе будувати власне життя з найбільшою користю як для себе, так і не завдаючи шкоди оточуючим.

Працюючи над третім етапом (практичним) обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства», через новітні педагогічні стратегії світобачення та само ставлення дошкільників, гармонійної адаптації їх до складних умов сьогодення, формування ціннісних орієнтацій мусить бути невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу.

Формування життєвих цінностей у дітей дошкільного віку, проблеми з цим пов'язані, існували завжди в будь-якому суспільстві, але звичайно, самі цінності та їх градація змінюються в залежності від розвитку суспільства, від розвитку цивілізації.

Що стосується змісту самих ціннісних орієнтацій, сучасного виховного процесу то здається, що найбільш вдало його визначив професор Дрогобицького педагогічного університету О. Вишневський. Він запропонував «кодекс цінностей» сучасного українського виховання, конкретизував їх зміст. Омелян Вишневський виокремлює головну групу життєвих цінностей.

Вічні або абсолютні цінності.

Вищі ціннісні категорії - це те, що дає можливість людині протистояти як зовнішньому світу, так і натиску її особистісних інтересів і схильностей. Іншими словами вищі цінності - це те, що робить і індивіда особистістю - автономною, розумною, самосвідомою Особистістю. Коли говорять про градаці вищих цінностей, то головною категорією ставлять категорію Добра. Воно є як би стрижневою етичною цінністю, вищим проявом моральності, власне кажучи мірилом людського життя. Добро тісно пов'язане з зовнішніми ціннісними станами особистості - волею, любов'ю до людини, взаєморозумінням, самоактуалізацією. Добро проявляється в авансуванні довіри людині, наданні їй вільного вибору в усьому і насамперед в особистісному способі життя. Сутність добра характеризується толерантністю й діалогічною взаємодією з іншими, з різними культурами, народами, світоглядними позиціями. Добро органічно взаємопов'язано з Любов'ю до людини, зі сприйняттям інших як вищої цінності, визнанням унікальності та неповторності їх мікросвіту. Але дуже важливою характеристикою Добра є відповідальність за навколишній світ, здатність і готовність відповідати за все, що відбувається навколо, адже воно і проявляється в конкретних діях: у відповідальності за зроблене, визнанні своїх помилок, своєї провини, готовності й уміння брати на себе відповідальність. Нездатна до цього людина не може вважатися морально зрілою, гуманною особистістю.

Другою за значимістю категорією вищих цінностей є воля. Людині необхідно вчитись жити вільною, бути незалежною, уміти захищати своє право на вибір, свою особистісну позицію й волевиявлення, але разом з тим учитись відповідальності й організованості, поважати права на волю іншого, тому що воля - це не анархія і всездозволеність. Любов до людини - це одна з форм подолання відчуження між людьми, це вершина гуманного відношення до людини. У дошкільному закладі починають закладати

начатки таких відносин. Любов вихователя до дітей, дитини до вихователя, вихованці в одне до одного, їхнє взаєморозуміння й взаємоповага.

Якщо саме такі відносини будуть домінувати, то вони створять умови для подолання життєвих і особистісних

конфліктів, створять морально-емоційний комфорт. Вихователеві не варто забувати ще про одну складову Любові - Справедливість, тому що без неї неможливо виховати людяність, завоювати довіру дітей. Виходячи з гуманістичного світогляду ще однією головною цінністю є життя. Право

людини на життя – святе право. Кожна дитина повинна розуміти, що замах на життя й здоров'я не тільки чуже, але й своє неприпустимо.

Треба відзначити, що вищі цінності актуальні завжди, вони стимулюють бажання вдосконалюватися, переборювати недоліки, створюють умови для самокритики, змушують працювати душу людини, тому що яких би вершин людина не досягла в неї немає підстав вважати себе абсолютно доброю, справедливою, люблячою, вільною та інше. Головний критерій сформованості вищих життєвих цінностей – гуманне поведіння людини, ціннісне відношення до оточуючих.

Основні громадянські та національні цінності.

Справжнє виховання – глибоконаціональне за сутністю, змістом і характером. Адже нація – це насамперед система різноманітних природних, психічних, та історично обумовлених ознак певної культурно-історичної спільності людей. Національне виховання – конкретний історичний вияв

загальнолюдського гуманістичного та демократичного виховання, що забезпечує етнізацію дітей як необхідну складову їх соціалізації. Саме воно формує з дітей носіїв в національній культурі, продовжувачів справ батьків та дідів. Діти повинні усвідомити головну моральну цінність – належність до своєї Батьківщини, до її минулого, сьогодення та майбутнього. А як наслідок цього розуміння – використання своїх громадянських прав, сумлінне виконання громадянських обов'язків, відповідальність за збереження духовного, матеріального, культурного надбання нашої держави.

Цінності сімейного життя.

Сім'я – головний чинник формування особистості, осередок, що забезпечує відчуття захищеності та емоційного комфорту. Саме тут закладаються основи майбутнього працівника, громадянина та сім'янина. Але саме у формуванні сім'янина виникає багато труднощів: багато, що забуто з українських національних традицій сімейного виховання, його моральних цінностей сімейного виховання; знецінюється такі важливі поняття як «подружжя вірність», «жіночість», «дівоча честь», «батьківський обов'язок» та інші; великий відсоток сімей неповних або нерідних. Тому у дітей саме в стінах дошкільного навчального закладу треба формувати культуру сімейних відносин, закладати підвалини творця та хранителя сімейних традицій.

Цінності особистісного життя.

Це перед усім уміння людиною будувати власну життєдіяльність, мати розум, мудрість, здоровий глузд, збалансоване бажання задовольняти моральні та матеріальні потреби. Що стосується шляхів формування життєвих цінностей, то можна сказати наступне. Перший етап із чого потрібно починати формувати життєві цінності - культура спілкування. Низький рівень культури спілкування, нездатність розуміти один одного негативно впливають на самопочуття людей, негативно позначаються на їхніх успіхах, праці, навчанні, повсякденних життєвих ситуаціях. Це вимагає певних змін у позиції педагога з питань побудови різних форм

спілкування з дітьми. Саме із цього починається формування духовного світу людини й дуже багато у формуванні етики спілкування залежить від особистості педагога, котрий повинен уміти будувати взаємовідносини з дітьми на основі діалогу, підходити до них з "оптимістичною гіпотезою", вірою в кращі якості дитини в її духовне вдосконалення. Цей етап дуже важливий для дошкільнят та молодших школярів. Діти цієї вікової категорії дуже сприятливі до морально-етичного впливу і особливо до норм поведінки, спілкування, мовного етикету, культури взаємин. Саме в дитинстві закладаються ті риси особистості, що будуть визначати її в майбутньому не тільки як суб'єкта спілкування, але й будуть сприяти виробленню адекватного відношення до світу й до самого себе, стануть основою ціннісно-орієнтовної діяльності. І саме від педагога, від його такту й майстерності залежать навички дитини в осмисленні й оцінюванні своїх і чужих дій, в усвідомленні дійсності, виробленні адекватної оцінки й самооцінки. Педагогічний процес має винятково комунікативну природу. Потреба в спілкуванні є завжди, але тільки доцільна організація спілкування може привести до позитивного її розвитку, сприяти виробленню імунітету до асоціального поведінки в майбутньому. У наш бурхливий, нестабільний час, коли стрімко росте кількість контактів часто знижується якість спілкування: знижується моральна чуйність, зникає довіра, що приводить до дефіциту почуттів і співпереживань. Наслідками цього може бути різкий сплеск агресивності або поглиблення самотності, конфліктності.

Другим шляхом формування ціннісних орієнтацій є самоствердження особистості. Діти вже з дошкільного дитинства починають здобувати власний морально-ціннісний життєвий досвід і починають мислити досить широкими моральними поняттями. У них починають виокремлюватись життєве розуміння добра й орієнтація на нього під час яких-небудь подій, що відбуваються. Дуже велика відповідальність при цьому покладається на педагога, який повинен уберегти, наскільки можливо, душі своїх вихованців

від руйнівного впливу негативного морального досвіду, відсунути завісу негативних вражень і піднести підбадьорюючі прояви людської турботи, моральної стійкості, подолання невіри та розчарування. У спілкуванні з педагогом дитина повинна одержувати необхідні йому "вітаміни" морально-ціннісних орієнтацій, зміцнитися в позитивізмі. Тому найважливішою складовою формування ціннісних орієнтацій є позитивний моральний досвід, подолання негативних тенденцій у відношенні до реального функціонування моральних норм, а шлях його придбання лежить через духовно багату, відкриту дітям особистість педагога.

І нарешті, останній напрямок. Внутрішнє "Я" визначає не тільки позицію людини, його думки й відношення до чого-небудь, але і його буття, його вчинки й соціальну активність, визначає все конструювання індивідуальної стратегії життя, що базується на засвоєних особистістю ціннісних відносинах. Треба відзначити, що внутрішній потенціал особистості визначає не тільки перспективи її реалізації на практиці, але й тенденцію до саморозвитку, вказує на внутрішні механізми, можливості й тенденції. Формування системи життєвих цінностей дитини довготривала та кропітка робота.

Таким чином, оглянувши сучасну наукову та методичну літературну з проблеми формування системи життєвих цінностей підростаючого покоління можна зробити ви сновок:

- розуміння й використання у власній діяльності життєвих цінностей має загальнодержавне значення, бо це і умова конструктивного рішення загальних проблем світової цивілізації, і збереження екологічно чистого середовища і рішення міжнаціональних і релігійних конфліктів;

- використання життєвих цінностей має також велике значення у житті кожної окремої людини, бо саме система цінностей є регулятором поведінки людини, визначає рівень відношення її до культурної спадщини всіх націй її народів, усуває напруження у відносинах між людьми, розкриває можливості людини, стимулює її милосердя та

добродійність. Але щоб вони стали регулятором людських відносин, брали активну участь у соціальному житті вони повинні стати надбанням більшості, проникнути у свідомість і почуття, увійти в практичні взаємини людей;

- категорії добра, обов'язку, совісті, справедливості, достоїнства, щастя, любові відносяться більше до особистісних моральних цінностей, але в сучасних умовах вони відбивають нові явища нашого життя, вимагають нового переосмислення. Мова йде про новий стан свідомості, гуманістичної свідомості, здатної на новому якісному рівні осмислити дійсність, знайти нові ресурси виживання й розвитку;

- у виховній системі навчального закладу необхідно головний акцент робити саме на формування ціннісних орієнтацій дітей, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості, бо без пробудження совісті, обов'язку, відповідальності, доброти й людяності, без поліпшення клімату людських взаємин в суспільстві навряд чи можна розраховувати на позитивні зміни в нашому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Соціалізація дитини в родині // Дошкільне виховання. – 2004. - №3. – С.3-5
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади.- К.: Либідь, 2003.- 280с.
3. Бовть О.Б. Исследование и коррекция социально-психологических и индивидуально-личностных характеристик младших школьников, коррелирующих с их агрессивностью //Практична психологія та соціальна робота.- 2002.- №2.- С.4-9.
4. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Психологические исследования.- М.: Просвещение, 1968.- 464с.

5. Вишневський О.І., Кобрій О.М., Чепіль М.М. Теоретичні основи педагогіки: Курс лекцій / За ред. О.Вишневського.- Дрогобич: Відродження, 2001 –268с.

6. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник.-К.:”Академія”, 2001.-576с.

Л.І. Балала , методист
Комунального закладу освіти «Дошкільного
навчального закладу
(ясла-садка) № 5 «Вербиченька»
Синельниківської міської ради

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

Зміни які відбулися в Україні призвели не тільки до змін політичних і економічних умов життєдіяльності суспільства, а й соціокультурного середовища в цілому. Дані зміни сприяли реформуванню системи освіти на всіх її рівнях. Однією з актуальних проблем дошкільного дитинства є проблема формування ціннісного ставлення дитини до навколишньої дійсності. Дана проблема сьогодні набуває особливої значущості. Ускладнення соціального середовища, велика кількість суперечливої інформації, зниження виховного потенціалу сім'ї, все це негативно позначається на процесі виховання дітей дошкільного віку, оскільки вони найбільш схильні до впливу чинників навколишнього середовища. Формування цілісного образу світу дітей старшого дошкільного віку має вирішальне значення як під час вступу дитини до школи, так і для подальшого розвитку, успішного входження у світ. Цілісний образ світу складає основу свідомого життя і діяльності дитини, є базовою складовою в становленні світогляду дитини. Дитяча

картина світу розширюється з віком дитини – фізичний простір, від розмірів витягнутої руки - до космічних відстаней, від зображення маленької кімнати - до планетарного масштабу (наприклад, зображення Землі з космосу). За допомогою системи значень у свідомості дитини постає модель світу, яка включає світ речей і предметів, світ людей, світ самого себе.

Картина світу включає сукупність уявлень - смислових відносин у системі наступних просторів:

- фізичний простір відносин до навколишнього середовища;
- соціальний простір відносин до інших людей (дорослих і однолітків);
- моральний простір норм і цінностей;
- особистісний простір ставлення до себе, до свого майбутнього.

Основні державні документи, що регламентують організацію освітньої діяльності з дітьми – Закон України «Про освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, проект «Нова Українська школа» одним із пріоритетів розвитку освіти виділяють становлення значущості системи загальнолюдських цінностей.

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено важливість такого напрямку як система загальнолюдських цінностей на етапі дошкільного дитинства. Державний стандарт визначає наступні цільові орієнтири на етапі завершення дошкільної освіти в аспекті морального виховання:

- дитина має позитивне ставлення до навколишнього світу, до різних видів праці, до інших людей і до самого себе, має почуття власної гідності;
- активно взаємодіє з однолітками та дорослими, бере участь в спільних іграх;
- дитина має початкові знаннями про себе, про природу, соціальний світ у якому живе, знайома з творами дитячої літератури,

володіє елементарними уявленнями про природу, математику, історію та ін.;

- дитина здатна до прийняття власних рішень, спираючись на свій досвід, свої знання і вміння у різних видах діяльності.

Дошкільний вік - унікальний період за своєю значимістю в житті людини. Це час розвитку пізнавальних здібностей, активного пізнання навколишнього світу, сенсу людських відносин, усвідомлення себе у системі предметного і соціального світу. Нажаль, до кінця дошкільного віку значний відсоток дошкільнят не досягає соціальної зрілості, необхідного рівня моральної вихованості. Все більше дітей з порушеннями поведінки, психосоматичних розладів, викликаними труднощами адаптації до соціокультурного середовища сучасного світу. Дані протиріччя обумовлюють актуальність формування ціннісного ставлення до навколишнього світу, необхідністю розробки системи педагогічно доцільних методів і засобів цілісного, особистісного підходу до розвитку дитини дошкільного віку як до соціокультурного феномену.

Під цінностями розуміють - узагальнені уявлення особистості про мету та норми своєї поведінки, що втілюють історичний досвід, що виражають сенс культури окремого етносу і всього людства. У свідомості кожної людини існують орієнтири, з якими вона співвідносить свої дії, які стають основою для формування конкретного типу поведінки. Отже, з одного боку, цінності являють собою можливі мотиваційні утворення суб'єкта, з іншого боку, цінності є тим зовнішнім критерієм оцінки ситуації, на якій суб'єкт спирається у процесі вибору мотиву. Таким чином, кожна особистість крізь призму власної життєдіяльності вибирає і вибудовує власну ієрархію цінностей. Особистісні цінності відображаються у свідомості суб'єкта, у формі ціннісного ставлення. Ціннісні відносини - це стійкий зв'язок суб'єкта з об'єктом навколишнього світу, коли цей об'єкт, виступає як соціальне значення, набуває для об'єкта особистісний сенс, розцінюється як щось значуще для життя окремої людини.

Основні функції ціннісних відносин - регулювання поведінки, як свідомої дії у певних соціальних умовах. Дитина, потрапляє спочатку (з моменту народження) в історично сформовану систему загальнолюдських цінностей, приймає від дорослого систему ціннісних орієнтирів як щось фундаментальне і незмінне. Заглиблюючись у пізнання соціальної дійсності, дитина починає збагачувати власні знання про ціннісні орієнтири, накопичує звички моральної поведінки, які входять в соціальний досвід і які згодом перетворюються в навички соціально-ціннісної поведінки.

Соціально-ціннісна поведінка розглядається як активність особистості у сфері гуманних взаємин з соціумом, спрямованих на практичну реалізацію у вчинках соціальних норм і цінностей, які сприймаються дитиною як особистісно значущі. На основі визначення ціннісного ставлення до навколишнього світу, можна виділити його компоненти та критерії їх сформованості:

Компоненти та критерії ціннісного ставлення до навколишнього світу	
Компонент	Критерії
Когнітивний компонент	Характеризується наявністю уявлень дитини про навколишній світ і ставленням до себе і оточуючих, проявляється в усвідомленості; повноті уявлень про те, що навколишній світ є культурною цінністю суспільства.
Емоційно-мотиваційний компонент	Відображає насиченість дитячої діяльності емоційними реакціями, пізнавальним інтересом та самостійністю, проявляється в причетності

	дитини до навколишнього світу, в наявності позитивних емоційних проявів по відношенню до навколишнього світу.
Поведінково-діяльнісний компонент	Характеризується відображенням у діяльності дитини уявлень про навколишній світ, збагачених новими знаннями і особистісним досвідом, проявляється в сформованості ціннісного ставлення дошкільника до навколишнього світу.

Отже, комплексний розвиток усіх компонентів дозволить особистості вибірково взаємодіяти з оточуючими явищами та предметами, адекватно сприймати, оцінювати суб'єктивну та об'єктивну реальність, орієнтуватися у світі духовної та матеріальної культури, успішно соціалізуватися у навколишньому світі.

Для вирішення проблеми формування ціннісного ставлення необхідна розробка технології виховання основ ціннісного ставлення до навколишньої дійсності у дітей дошкільного віку. Основою для даної технології має стати системний підхід для реалізації всіх структурних компонентів цінностей, така організація освітнього процесу сприяє інтеграції всього спектру цінностей людини у систему особистісних утворень. У зв'язку з цим є необхідність розробки двох основних, взаємозалежних напрямків:

- 1) *розробка змістовних компонентів*, що забезпечують можливість комплексного підходу до розвитку основ ціннісного ставлення до світу у дітей;
- 2) *розробка цілісної системи організації освітнього процесу*, спрямованого на формування основ ціннісного ставлення до світу у дітей дошкільного віку.

Тому **основними змістовними компонентами системи роботи** за цими напрямками є:

- *робота з дітьми:*
  - формування ціннісного ставлення до навколишнього світу;
  - формування системи знань про навколишній світ;
  - розвиток пізнавальних умінь і здібностей;
  - розширення соціально-морального досвіду дітей;
- *робота з педагогами:*
  - знайомство із засобами і методами формування у дітей ціннісного ставлення до навколишнього світу;
  - навчання засобам організації педагогічної діагностики;
  - навчання створенню розвивального середовища для формування у дітей ціннісного ставлення до навколишнього світу;
  - навчання побудові ціннісно-мотивованих взаємин з дітьми;
- *робота з батьками:*
  - педагогічна освіта з проблем соціально-морального і пізнавального розвитку дітей;
  - розвиток психолого-педагогічної культури батьків.

Отже, можна зробити висновок, що становлення ціннісних компонентів відбувається тільки у процесі активної діяльності, активної взаємодії з навколишнім світом. Одним з вікових етапів, коли ця активність максимальна - етап дошкільного дитинства. Ціннісне ставлення до навколишнього світу саме по собі не можливе, а виховується протягом усього життя під впливом накопичених знань, життєвого досвіду, а також у процесі безпосереднього спілкування, у співпраці з людьми і з тим багатогранним світом, яким дитина активно взаємодіє. Невід'ємною складовою цього процесу є становлення внутрішнього світу особистості, її світоглядної позиції. Таким чином, саме етап дошкільного дитинства сприятливий для формування ціннісного ставлення до навколишнього світу.

А.Г. Біловол

ВПЛИВ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ТА МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ

В умовах сьогодення музичне виховання в дошкільних навчальних закладах спрямоване на збагачення дітей музичними враженнями, розвиток їхніх музичних здібностей, творчих проявів. Але у процесі музичного виховання здійснюється одночасно розумове, моральне, естетичне та трудове виховання.

Український народ своїм багатовіковим досвідом інтуїтивно відібрав найефективніші засоби гармонійного виховання підростаючого покоління, чільне місце серед яких посідають народні рухливі ігри. Традиційно у навчально-виховному процесі вони використовуються як засіб фізичного виховання. Проте розвивально-виховний потенціал українських рухливих народних ігор значно ширший. У культурологічних дослідженнях рухливі ігри визнані суттєвим елементом української національної культури.

Будучи важливим засобом надбання і передачі соціального досвіду, народні ігри повинні увійти сьогодні у всі сфери виховної роботи, емоційно

збагачуючи особистість, викликаючи потребу до творчої діяльності та підвищення фізичної працездатності й музичної компетентності .

Зміст дошкільної освіти в межах Базового компонента реалізується через програми та навчально-методичне забезпечення, що затверджуються Міністерством освіти і науки. На сьогодні при організації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, за рішенням педагогічної ради можна використовувати такі програми:

- програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»; освітня програма «Дитина в дошкільні роки»;
- програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина»;
- регіональна програма розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля».

На сьогоднішній день, введення народних рухливих ігор передбачене у дошкільній програмі «Українське дошкілля» (укладачі О. Дідух та о. Білан) у розділі «Рідний край», а також у Концепції дошкільного виховання в Україні у змісті і засобах національного виховання. При цьому обов'язково враховуються умови роботи в даній віковій групі дітей: загальний рівень фізичного і розумового розвитку дітей, рівень розвитку їхніх рухових вмінь, стан здоров'я кожної дитини; період року, особливості режиму дня, місце проведення гри, а також інтереси дітей [5]. Велике розвивальне та виховне значення надається народним рухливим іграм в програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» (наук. кер. Проскура О.В., Кочина Л.П., Кузьменко В.У., Кудикіна Н.В.). Укладачами Програми особливий акцент робиться на тому, що народні ігри – це універсальна скарбниця духовних надбань українського народу, так як концепція українського національного дитячого садка може бути повною мірою реалізована за умови повернення до витоків народної педагогіки, обізнаності вихователів з її засобами, зокрема українським дитячим ігровим фольклором [2].

Все це зумовило вибір теми самоосвіти музичного керівника Дмитрівського д/с № 2 «РОМАШКА» Біловол А.Г. - «Вплив народних рухливих ігор на формування музичних та моральних якостей».

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці педагогічних умов, які сприяють ефективному використанню народних рухливих ігор у різних організаційних формах музичного виховання дітей дошкільного віку.

Під час проведення музичних занять вирішувалися такі завдання:

1. Визначити особливість, місце і значення українських народних рухливих ігор в системі музичного виховання дітей дошкільного віку.
2. Обґрунтувати класифікацію українських народних рухливих ігор для дітей дошкільного віку.
3. Виявити специфіку методики проведення народних рухливих ігор з дітьми дошкільного віку.
4. Встановити вплив українських народних рухливих ігор на музичний та моральний розвиток дітей дошкільного віку.
5. Розробити методичні рекомендації щодо використання народних рухливих ігор з музичного виховання.

Об'єктом для даної роботи є народні рухливі ігри у музичному виховання дошкільників.

Предметом роботи є дослідження впливу народних рухливих ігор на формування моральних якостей дітей дошкільного віку.

Для розв'язання визначених завдань, досягнення мети застосовано такі методи дослідження: вивчення та аналіз літературних джерел, узагальнення, спостереження, бесіда.

В сучасній оцінці навчання дітей дошкільного віку підкреслюється значущість використання ігрового методу та прийомів, що роблять навчання більш цікавим створюють передумови для підвищення довільної уваги, для більш глибокого оволодіння знаннями тому, що засвоєння

матеріалу проходить у простій і цікавій формі. В концепції дошкільного виховання наголошується на тому, що пряме навчання не повинно бути домінуючою формою організації занять, а здійснюватися в контексті з ігровою діяльністю.

У всіх народів світу дитячим іграм і забавам відводилось у педагогіці почесне місце, їх вважають цінним надбанням народу, елементом національної культури, що оздоровлює побут дітей, урізноманітнює дозвілля, збагачує його зміст.

Особлива роль у практичному використанні народних рухливих ігор і забав з музично-пісенним супроводом належить прикарпатським педагогам минулого. Зокрема, О. Суховерська (1922) наголошувала на тому, що дітям дошкільного віку особливо «припадають до вподоби ті забави й ігри, які побіч виконання рухів дають їм ще змогу багато співати й лепетати» [22, С.14]

Кожний народ створював свої національні ігри. В.В. Гриневський відмітив: «У всіх народів існує більш або менш значний запас ігор, що характеризують до деякої міри побут народу». Без ігор не обходилося ні одне народне свято. В іграх змагалися цілі групи дітей. Проводились ігри, як правило, на вулиці, на свіжому повітрі, завдяки чому ставали важливим засобом оздоровлення.

Особливу привабливість всім іграм надають пісні, зібрані в народі або створені видатними музичними діячами України можна зустріти чимало творів М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка, С.Титаренка, А.Конощенка, С.Дрімцова та ін..

Українські народні ігри живуть в народі з давніх-давен. Вони формували характери дітей, розвивали мову, пам'ять, школу рухів. Народні ігри є засобом ознайомлення дітей з особливостями життя народу, його традиціями.

Великий французький просвітитель Жан-Жак Руссо відзначав, що у дітей є своя власна манера бачити, думати і відчувати. Ось чому дитячі ігри пройшли століття, захоплюючи не одне покоління своєю практичністю і природністю.

Народні рухливі ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення.

Ще з давніх-давен діти проходили школу пастушків. Вони пасли гусей, свиней, корів, овець, коней, а також доглядали хатнє господарство. Так поступово виникали народні рухливі ігри: «Гуси», «Квочка», «Кози», які навчали дітей бути вірними помічниками батьків. Відомо, що піжмурки були в ужиткові ще в докиївські часи і призначалися для фізичного загартування підлітків.

За допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамоти, вивчають напам'ять вірші, скоромовки, лічилки. Окремі ігри - «Деркач», «Піжмурки», «Цурка» - окрім рухів розвивають і математичні здібності.

Гра для дитини - саме життя. Вона розвиває увагу, спостережливість, творчість, вміння володіти собою, стимулює розвиток рухових якостей, формує рухові дії.

У практиці роботи Дмитрівського д/с № 2 «РОМАШКА» використовують:

- а) сезонно - обрядові ігри («Перепілочка», «Подоланочка» та ін.);
- б) побутові народні ігри («Гуси», «Коваль», Нема пана вдома та ін.);
- в) ігри - лапанки: «Піжмурки», «Квач», «Панас»;
- г) рухливі ігри з обмеженим мовленнєвим текстом: («Квочка», «Їду, їду», «Котилася бочка та ін.);
- д) рухливі хороводні ігри: («Іде, іде дід», «Огірочки», «Подоланочка» та ін.);
- є) ігри - забави та ігри-атракціони: («Пес», «Бій півнів» та ін.).

е) ігри комічного характеру - «Ледачий Гриць», сюди ж можна віднести гойдання на гойдалках, катання на саморобних каруселях, лазіння по гладенькому стовбуру.

Народні рухливі ігри з обмеженим мовленнєвим текстом, окрім фізичних вправ мають текст у вигляді лічилок, примовок, перегукувань. Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. Рухи в них нескладні - ходіння в колі, біг. Народні ігри об'єднують 10-20 дітей і більше.

Народні рухливі ігри класифікують також на сюжетні та безсюжетні (ігрові вправи), а також ігри з переважанням основного руху (з ходьбою, бігом, стрибками, лазінням).

Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки.

Ігри історичної та соціальної спрямованості відбивають характер тієї епохи, коли вони складались. У їх змісті трапляються архаїзми, як для нас, гравцями виступають «пан», «король», «цар», «царівна». Це ігри: «Король», «У короля», «Воротарчик», «Пускайте нас», «Нема пана дома», «У відьми», «Дзвін», «Прослужив я в пана рік», «Кружок» тощо.

Ігри побутової спрямованості відображають у своєму змісті буденне життя людей («Жили у бабусі...», «Ой сусіди, сусідоньки», «Здрастуй, сусіде», «Куй-куй, ковалі...», «Як було у баби...»). Чимало серед них ігор з сюжетами про сімейне життя: «Батько», «Батько й діти», «Горщечки», «Гладущики», «Сімейка» тощо [16].

Українські народні ігри описує й В. Скуратівський. Діти грали в гилку, завіяло, квача, квочку. Вибравши стежку, кожен викручував собі п'яткою ямку. Діти ставали пообіруччя вздовж ямок, крайній котив м'яча, і в чийй ямці він зупинявся, той мав вийняти його й поцілити когось із однолітків, які втікали навсібіч. Промახнувся -- маєш пасти свиню, тобто котити м'яча. Коли спадала роса й прогрівався ґрунт, починали грати в

скраклі, аж доки матері не скликали дітей іти обідати. «Й чим більше задумуюсь, тим переконливіше доходжу висновку, - пише В. Скуратівський, - всі чи переважна більшість дитячих ігор були лише формою проведення дозвілля - у них поєднувалися спритність і фізичне загартування, вправність і кмітливість, гнучкість і винахідливість, наполегливість і витривалість, вони розвивали пам'ять, увагу, зосередженість, вміння приймати раптове й найдоцільніше рішення, гартували волю, почуття колективізму та взаємовиручки» [16].

Народні ігри багатоваріантні. Одна й та сама гра у різних регіонах України має не однакові приспиви, повтори. Це легко простежити на таких іграх, як: «А ми просо сіяли», «Мак», «Калина».

За своєю структурою більшість народних ігор прості, однопланові, завершені, в них в єдине ціле поєднуються слово, рух, пісня. [7]

В українських народних рухливих іграх часто використовується природний матеріал (шишки, гілочки, жолуді, камінчики тощо). Більшість ігор супроводжується віршованим текстом. Майже всі народні рухливі ігри граються в колі (замкненому чи розірваному).

Отже, українські народні рухливі ігри - це й безцінний скарб народу у справі виховання, який століттями збагачується, необхідно широко використовувати у системі дошкільної освіти, залучаючи дітей до витоків національної культури та духовності.

Працюючи музичним керівником 16 років я намагаюсь впроваджувати використання українських народних ігор, як в провдення музичних занять так й включати їх в свята та розваги.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К.: Дошкільне виховання - 2012.

2. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина». - К., 2013.
3. «Впевнений старт» Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку. // Палітра педагога - 2010, № 6.
4. Інформаційно-методичний лист Міністерства освіти і науки України від 20.06.2013 № 1/9-446 «Щодо організації роботи в дошкільних навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році».
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (авт. кол. Білан О.І, Возна Л.М., Максименко О.Л. та ін.);
6. Борисова З.Н. Історія дошкільної педагогіки. - К.: Вища школа, 2002. - 143 с.
7. Вільчковський Е. Рухливі ігри в дитячому садку. - К.: Знання, 2001. - 120 с.
8. Литвин Я.С. Сюжетні ігри та імітаційні вправи для дітей. - К.: Здоров'я, 2006. - 189 с.
9. В.Верховинець «ВЕСНЯНОЧКА» ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. Видання четверте, перероблене і доповнене КИЇВ «МУЗИЧНА УКРАЇНА» 1979.

Буданцева Наталія Іванівна,
вчитель-логопед КЗ ШНВК №5
«Дніпряночка» м. Кам'янське

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ЛЯЛЬКОТЕРАПІЇ

*Діти повинні жити у світі краси, гри, казки,
музики, малюнка, фантазії, творчості.*

В.О. Сухомлинський.

Працюючи над обласним проектом «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» та удосконалюючи психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами, ми дійшли висновку, що саме технології арт-терапії мають можливість впливати на всебічний розвиток дитини, а зокрема сприяти процесу соціалізації особистості дошкільнят.

За тривалий час роботи вчителем-логопедом спостерігається тенденція у тому, що діти, які поступають на навчання до логопедичної групи, маючи логопедичний діагноз, в більшості випадків (а це майже 85% дітей) мають затримку психічного розвитку, поведінкові розлади (гіперактивність, тривожність), що значно утруднює процес корекції мови та соціалізації малюка.

Тому стала актуальною проблема знайти такі ефективні методи та прийоми, які забезпечать вирішення не лише завдання з корекції

мовленнєвих вад, але й паралельно розвивали б у дитини психічні процеси: увагу, пам'ять, сприйняття, самоконтроль, уяву, мислення; корегували емоційно-вольову сферу; сприяли соціалізації дошкільника.

На мою думку, саме використання елементів арт-терапії дає змогу стабілізувати психоемоційний стан дитини, вирішити ряд корекційно-розвивальних завдань, мотивувати до саморозвитку в процесі спеціально-організованих логопедичних занять. Корекційно-розвивальні логопедичні заняття з елементами арт-терапії навчають дитину спілкуватись один з одним, використовуючи ляльку-мотанку; покращують соціальну адаптацію та сприяють налагодженню позитивного сприймання оточуючого середовища.

Лялька-мотанка як засіб корекції.

Дітям, які мають проблеми у мовленні, важко ідуть на контакт з дорослим, не проявляють цікавості до запропонованих завдань, на допомогу приходить лялька-мотанка. Саме вона активізує увагу дитини, налаштовує на спілкування, створює сприятливий емоційний фон на занятті.

Основна мета використання ляльки на корекційно-розвивальних заняттях – це створення позитивного емоційно-чуттєвого сприйняття малюком навколишнього середовища та непомітне для нього залучення до спілкування, комунікативної діяльності.

*Корекційно-розвивальні завдання,
які вирішуються засобами лялькотерапії*

Використовую в практичній роботі ляльки, на зразок ляльок зерновушок; вони дуже приємні на дотик (наповнювач цих ляльок - м'яка вата, виконані, переважно, з натуральних тканин (бабовна, льон, шовк). Цю ляльку дуже приємно взяти до рук, дитина з задоволенням оглядає ляльку, трогає, бавиться з нею. І тут, вступає в силу тактильний аналізатор, через який дошкільник заспокоюється, з'являється впевненість, довіра до дорослого.

Завдяки ляльці формуються позитивні установки на спілкування, емоційна адекватність, комунікативні навички.

Функції ляльки як засобу корекції та розвитку дитини:

■ Комунікативна: формування емоційно-сприятливого контакту дитини на корекційно-розвивальних заняттях.

■ Релаксаційна: зняття емоційної напруги та налаштування дитини на позитивне ставлення до оточуючих.

■ Розвиваюча: розвиток психічних процесів (увага, пам'ять, сприйняття, мислення); загальна та дрібна моторика (тактильний аналізатор).

■ Навчаюча: збагачення та уточнення інформації про оточуюче середовище (сенсорний розвиток, орієнтування у просторі), лексико-граматична робота.

■ Корекційна: корекція психоемоційного стану дитини, автоматизація поставлених звуків у самостійній мові.

Наприклад, для автоматизації поставленого звука «З», пропоную дитині обрати ляльку у зеленому вбранні, назвати її - ім'я повинно починатися на звук «З» та добрати предмети для ляльки на звук «З» (іде робота над розвитком фонематичного сприймання - виділення першого звуку у слові). Потім складаємо розповідь про цю ляльку, яка зустрічає на своєму шляху обрані предмети.

Але сама головна роль ляльки полягає у тому, що відбувається «заміна» реального контакту з дорослим на опосередкований контакт через ляльку. З лялькою діти, особливо ті, які відмовляються розмовляти, швидше опановують навички спілкування (з іграшкою легше спілкуватись).

Дошкільнята, які проявляють ознаки тривожності, невпевненості у своїх відповідях, спілкуючись через ляльку з дорослим – стають більш впевненими, адже ляльку вони сприймають як «рівного собі». Гіперактивні, непосидючі діти, яким під час корекційної роботи важко утримувати свою увагу, зацікавленість при виконанні завдання швидко минає, але при появі ляльки, вони заспокоюються, зацікавлюються, особливо, коли «лялька» (дорослий через ляльку) пропонує виконати те, чи інше завдання. Дуже важливо при цьому, обирати ляльки у відповідному платтячку, адже колір має значний вплив на психоемоційний стан дошкільника.

Діагностика розвитку дитини з використанням лялькотерапії.

Ляльки – мотанки використовують не лише в корекційній роботі, а й при обстеженні рівня розвитку психічних процесів та мовленнєвих вмінь та навичок дитини. При появі ляльки під час співбесіди, у малюка виникає бажання, зацікавлення у спілкуванні з малознайомою людиною. Це необхідно, коли діти маленькі та перебували на домашньому вихованні. Коли малюк разом з батьками попадає в незнайоме оточення, то часто він відмовляється від спілкування, проявляє ознаки тривожності, занепокоєння. Ці діти емоційно неврівноважені, найменша невдача при виконанні завдання, викликає у малечі хвилювання, невпевненість у собі.

Інші дошкільнята навпаки, попадаючи в нове оточення, починають детально вивчати його, їх відволікають інші іграшки, яскраві предмети, їм дуже важко сконцентрувати увагу на запропонованих завданнях. Вони непосидючі, імпульсивні у спілкуванні, часто дають відповіді не задумуючись, лише для того, щоб відповісти та займатись «більш цікавими справами». І ось тут на допомогу приходить лялька, малюки з задоволенням виконують з нею завдання, відповідають на її запитання.

Але є ще і такі діти, на жаль в останій час їх стає все більше, з якими спілкуюсь під час обстеження на невербальному рівні. Вони мають діагноз «Загальне недорозвинення мовлення I рівня», у мові використовують лише звукокомплекси та звуконаслідування. І знову необхідна лялька. Батьки цих дітей рано звертаються за логопедичною допомогою, бачучи такі мовленнєві вади. Вік малюків переважно 3 роки, а провідна діяльність у цьому віці – ігри з предметами, ляльками. Тому обстеження проводжу у формі гри з лялькою.

*Психолого-педагогічне обстеження 3-річних дітей
з використанням лялькотерапії.*

№ п/п	Мета	Матеріал	Інструкція
1	Розуміння мови	Лялька, зайчик, лисичка, конячка, ведмедик	Знайди і покажи ляльці ведмедика (лисичку, зайчика)
2	Розвиток фонематичного сприймання	Лялька, корова, півник, коза, жабка, кішка, собака	Знайди і покажи, хто так співає?(немовні діти) або проспівай як півник, котик...
3	Часові уявлення: пори року	Лялька, малюнки з контрастними порами року (зима-літо)	Покажи де зима? Літо? (немовні діти) Як називається ця пора року?
4	Часові уявлення: частини доби	Лялька, малюнки з зображенням дня і ночі	Покажи де ніч? День? (немовні діти) Як називається ця частина доби?
5	Сенсорний розвиток: колір	4 ляльки у вбранні – основні кольори	Знайди для ляльки килимок. (співвідне-сення предметів за кольором) Назви колір (мовні)

6	Сенсорний розвиток: розмір	2 ляльки однакового кольору, різні з величиною, парні малюнки – предмети різні за величиною	Знайди для великої ляльки – великі предмети, для маленької – маленькі предмети.
7	Сенсорний розвиток: форма	3 ляльки та площині геометричні фігури: круг, квадрат, трикутник	Для ляльки у червоному вбранні знайди круг, у зеленому-квадрат, у жовтому – трикутник
8	Кількісний рахунок (в межах 3) Поняття «один-багато»	3 ляльки (для рахунку) Дрібні предмети, іграшки (н- д: грибочки)	Порахуй ляльок (якщо розмовляють) Або: дай ляльці 1 грибок, багато грибочків (немовні діти)
9	Втулки	Лялька, втулки –зображення тварин і птахів (кубик)	Допоможи друзям ляльки знайти свої будиночки.
10	Розрізний малюнок з 2 частин	Лялька, розрізні малюнки тварин.	Склади портрет друга ляльки.
11	Складання пірамідки з 4 кілець	Лялька, пірамідка	Допоможи ляльці скласти пірамідку
12	Опис простого сюжетного	Лялька, простий сюжетний малюнок	Розкажи ляльці, що ти бачиш на малюнку?

	малюнку (основний смысл) Розкажи, що зображено?		Або покажи де на малюнку котик? (немовні діти)
3	1 Вміння розповідати. Розкажи казку	Лялька, курочка	Розкажи ляльці казку про курочку рябу.
4	1 Вміння розповідати вірші напам'ять	Лялька	Розкажи ляльці віршик.

На протязі всього обстеження іде співбесіда між дитиною і лялькою, завдання для дитини «озвучує лялька».

Таким чином, працюючи над III етапом обласного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості у громадянському суспільстві» та впроваджуючи новітні педагогічні технології, а саме використання арт-терапії для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами ми вважаємо, що використання лялькотерапії сприяє вдосконаленню системи психолого-педагогічного супроводу, розвитку соціальної компетентності та забезпечує максимально сприятливі умови для задоволення освітніх потреб, розвитку самосвідомості, самореалізації кожної дитини в освітньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Артпедагогіка і арттерапія в спеціальній освіті: [[підручник](#) для вузів] / Т.А. Добровольська, Л.Н. [Комісарова](#), І.Ю. Левченко, Є.А. Медведєва. - М.: Академія, 2001.- 248 с.

2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку « Я у Світі»./ за ред. О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 320с.
3. Бреслав Г. М. Емоційна особливість формування особистості в дитинстві: норма і ставлення.- М.: [Педагогіка](#), 1990 - 144 с.
4. Брусилівський Л. С. [Музикотерапія](#): посібник з психотерапії. - М. Педагогіка, 1985. – 105с.
5. Жукова І. Арт-терапія в дитячому будинку / І. Жукова, О. Шапіро // Шкільний [психолог](#) додаток до газети "Перше вересня".- 2001.- № 40.
6. Карабанова О. А. Гра в корекції психічного розвитку дитини.- М., 1997. – 50с.
7. Копитін А. І. Арттерапія. - СПб.: Питер, 2001.-320 с.
8. Копитін А. І. Практикум з арт-терапії.- СПб., Питер, 2000.- 180 с.
9. Лебедєва Л. Д. Арт-терапевтичні заняття. - Початкова [школа](#).- 2001.- № 5.
10. Наумова Т. Лікування душі через мистецтво. - Народна школа.- 2003.- № 1.
11. Осипова А. А. Загальна психокорекція: навч. посібник.- М.: Сфера, 2002 - 510 с.
12. Психокорекційна та розвиваюча робота з дітьми: навч. посібник / за ред. І.В.Дубровиной.- М.: Академія, 1998.- 160 с.
13. Старикова С. Арт-терапевтичні методи в школі. - [Народна освіта](#).- 2007.- № 8.
14. Чистякова М. І. Психогімнастика.- М.: Просвещение, 1990. – 95с.
15. Шоттенлоер Г. [Малюнок](#) і образ у терапії. - СПб., Питер, 2001. – 145с.

Буряк Олена Анатоліївна,

вихователь-методист

Комунального закладу освіти

«Дошкільний навчальний заклад №404

(центр розвитку дитини)»

Дніпровської міської ради,

спеціаліст вищої категорії,

педагогічне звання «Старший вихователь»

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ- ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ДОШКІЛЬНИКА

У народі кажуть: «День починається з ранку, річка – з джерельця, а життя людини – з народження та дитинства».

Всі ми педагоги дошкільної ланки, маємо справу з маленькими дітьми-дошкільнятами, тобто з таким періодом життя, ім'я якому Дитинство. Дитинство – яскрава, неповторна сторінка в житті кожної людини.

Ця «золота», щаслива пора – є важливим етапом у становленні різних сторін особистості. Отже, дуже важливо максимально використати цей сприятливий період для того, щоб закласти надійне підґрунтя для формування фундаментальних рис характеру особистості, що розвивається. І першочергове значення в особистісному зростанні має моральний аспект, що забезпечується реалізацією завдань морального виховання.

Поліпшувати моральний стан українського суспільства – це чи не одне з найскладніших завдань і розпочинати його потрібно з дошкільної освіти. Актуальність цього питання є беззаперечною, адже сучасний світ усе більше переймається ідеєю жити разом у єдності, поважаючи особистісну різноманітність, спираючись на моральні зобов'язання:

обізнаність, щирість, привітність, шанобливість, справедливість, чесність, поміркованість, турботливість, самовимогливість.

Моральне виховання покладається насамперед на життєві цінності, які склалися у людей за сотні років існування людського суспільства і були єдиними і загальними для всіх людей. Життєві цінності - реальність. Всі люди в цілісному, взаємопов'язаному світі. У всіх єдиний, загальнолюдський початок, одна Земля і середовище проживання, всім однаково потрібне чисте повітря, вода, земля, тепло і сонячне світло. У цьому сенсі людського роду є святе право на життя, право на існування, розвиток на самовизначення. Багато хто забуває, що всі ми живемо в світі, який постійно змінюється. Але при всьому цьому не можна забувати про те, що є «речі», які, незважаючи ні на що, залишаються незмінними і є визначальними для всіх людей, що живуть на землі. Загальнолюдські моральні поняття і категорії, певною мірою є народними заповідями, моральним кодексом народу.

У всі часи цінувалися людьми чесність, справедливість, милосердя, любов до матері, Батьківщини, товариство, доброта, принциповість, а брехня, лицемірство, зрада, душевна черствість - якостями вважалися негідними «справжніх людей».

На чому будувати виховання дітей? Звичайно ж, на моральних цінностях. Прилучення дитини до цінностей загальнолюдської культури, вироблене століттями, пережили не одне покоління людей і несуть в собі ті моральні підвалини, на які повинна орієнтуватися у своєму житті кожна людина. Виховна сила гуманістичного ідеалу в тому, що він простий і зрозумілий і дорослому, і дитині.

Які ж найбільш важливі якості ми хочемо бачити в наших дітях? Звичайно ж: ввічливість, делікатність, скромність, товариськість, дисциплінованість, чуйність, почуття такту, запобігливість.

Опанування дітьми загальнолюдських чеснот, дотримання їх у повсякденному житті є доброю основою соціалізації дитини, тобто її адаптації до навколишнього середовища.

Сучасні діти зростають в епоху знецінення моралі, панування споживчої філософії буття. Навчання тільки логіки та критичного мислення може стати знаряддям виховання циніків, якщо знехтувати моральним аспектом.

Формування у дітей моральних чеснот є складним і довготривалим процесом, який має бути насичений копіткою, наполегливою працею над виробленням у дитини моральних устоїв, які не дадуть їй змоги чинити поза моральними правилами.

Батьків і педагогів хвилює питання, що треба робити, щоб виховати моральну особистість, як навчити дітей дотримувати моральних норм, як пояснити їх значення, коли треба починати цей процес. Процес становлення ціннісних орієнтацій дитини – однозначно непростий потребує об'єднання зусиль батьків та фахівців дошкільної освіти. Йдеться про облагороджування душі й серця дитини, розвиток і становлення її пізнавальних сил, активного присвоєння знань, умінь і навичок у дещо новому обсязі й форматі:

- хотіти пізнати,
- уміти і могли зробити щось відповідно засвоєним цінностям.

Якою ж має бути батьківська мудрість? Батьки мають прагнути до того, щоб дитина була активним суб'єктом гуманних переживань. Найправильніший шлях – це забезпечити малюкові можливість у реальних умовах пережити теплі, емоційні стосунки, надати йому впевненості в безпеці, усвідомлення власної повноцінності. Також міцно єднає батьків і дітей – теплі, прості, «звичайні» розмови про родинні справи, в яких проявляється увага одне до одного, турбота, підтримка, спільна радість з приводу якихось знаменних для родини моментів життя. Така посвята власної дитини в сферу гуманних взаємин з навколишнім світом, у сферу

власних почуттів у доступній для неї формі має неоціненне значення. Адекватна рефлексія на всі прояви дитини тонка, делікатна справа. Це інтимні хвилини єдності рідних душ. І, між іншим, дуже дієва корекція взаємин батьків з дітьми.

Кращих можливостей для встановлення духовної близькості батьків з дитиною, ніж у роки дошкільного дитинства, коли дорослі пронизують безмежною любов'ю все спілкування з малюком, мабуть, немає в жоден інший період життя особистості.

Дитинство, підкреслював В. Сухомлинський, твориться з того, що ми, дорослі, залишаємо в своїх дітях. А виховання – це не сума заходів і прийомів, а мудре спілкування дорослого з живою душею дитини.

Ізолювати юну особистість від негативного зовнішнього впливу неможливо, але можна захистити, розвиваючи вміння правильно оцінювати все, що відбувається навколо, на основі здатності розрізняти добро і зло.

Заклад дошкільної освіти традиційно є основним центром акумуляції і передачі морального, суспільного досвіду дітям шляхом застосування нових мультисенсорних технологій для розвитку моральних уявлень дітей. Така система впливу на дитину, забезпечує активізацію різних органів чуття і різних способів сприймання інформації, дозволяє активізувати всіх дітей і формує цілісну картину світу.

Важливою сходиною на шляху до розвитку загальнолюдських моральних якостей є перебування дитини у товаристві однолітків, що сприяє набуттю нею суспільних умінь: вміння налагодити спілкування, увійти в товариство однолітків, домовитися з ними, вміння висловлювати свої побажання, погоджувати їх з бажаннями та намірами інших, переконувати ровесників у

правомірності своїх міркувань, пропозицій, уміння зважати на інтереси інших. Успішність цього процесу залежить від єдності моральної свідомості та поведінки. Визначальна у ньому роль педагога як «соціального

провідника», зразка для наслідування, організатора соціального досвіду дитини.

У чому ж велика і таємнича сила вихователя?

Майстерність вихователя виявляється у доцільності й адекватності апелювання до

почуттів і досвіду дітей, тактовності й делікатності в обговоренні питань, що їх хвилюють, та вміння ненав'язливо і точно допомагати дитині усвідомлювати моральний зміст вчинків, ціннісно освоювати світ людей.

Педагог має створити атмосферу доброзичливості, відвертості, забезпечити відповідні умови для практичного застосування знань.

Найважливішими шляхами формування вершинних цінностей є спеціальна організація педагогом моральної діяльності дітей та спілкування їх одне з одним, створення сприятливого клімату в дитячому колективі, вироблення правильного стилю спілкування з дитиною.

Також уявлення про моральні цінності дитина отримує за умови створення конкретних життєвих ситуацій, у яких діти привчаються здійснювати власний моральний вибір, опановують основи моральної педагогіки, але в жодному разі без застосування примусу, насилля над ними, і моралізування.

Доцільно запроваджувати виховні психологічні ситуації, які залучають дошкільника до аналізу їх змісту та здійснення ним морального самоаналізу власної діяльності, що сприяють особистісному зростанню та закріпленню моральних цінностей.

Важливу роль відіграють короткі розмови з дітьми у повсякденному житті: читання художніх творів в супроводі мультимедійної презентації слухання художніх творів у акторському виконанні дає можливість залучити ще й музичне

мистецтво, що підсилює емоційність дитини під час сприймання твору. Подальше обговорення поведінки героїв, порівняння вчинків дітей з вчинками літературних персонажів розвиває уміння

давати мотивовану моральну оцінку їх діям та власній поведінці, формує прагнення наслідувати позитивних героїв художніх творів, робити моральний вибір на користь добра. Всі ці прийоми особливо виправдані, коли йдеться про чуйність, скромність, чесність, справедливість.

Варто відмітити використання в роботі віршів, прислів'їв, приказок, які допоможуть зрозуміти, що виправлення недоброго вчинку починається вже тоді, коли дитина усвідомить, що її вчинок є недобрим.

Цінним методом роботи є інтерактивний театр, який передбачає активне втручання дітей у зміст художнього твору та обов'язкову зміну характерів персонажів. Змінюючи персонажа, дитина фактично працює над собою, над подоланням власних моральних проблем, вчиться моделювати поведінку і знаходити вихід у подібних ситуаціях. Ця театральна гра спирається на творчу уяву та сформовані етичні уявлення дітей.

Використання ігрових технік, що охоплюють дидактичні ігри, вправи і завдання спрямовані на формування у дошкільників моральних почуттів та

емоцій, ціннісних суджень, прищеплення навичок соціальної поведінки, а це сприяє формуванню вміння робити свідомий вибір, закладає основу для здійснення адекватного вчинку на основі сформованих моральних переконань.

Дитина має відчувати, чути, «читати» в очах педагога любов, добро, красу і правду. І тоді на личку малюка, в його оченятах усі помічають лагідність, чуйність, доброту. І навіть спосіб прояву цих емоцій дитина переймає у близьких дорослих. У хвилини такої дитячої рефлексії вихователь теж отримує імпульс душевного зцілення. Дуже важливо для нас дорослих розуміти, що дитина хоч і маленька, але не примітивна істота. Великою є її душевна сила, вплив на розвиток суспільства взагалі. Людина проектується в людині змалку, саме тоді закладаємо основи поглядів і переконань.

Від стану моральної вихованості людини залежатиме розвиток усієї цивілізації в подальшому. Тому маємо виховувати майбутнє покоління небайдужих і черствих, а турботливих і чуттєвих, здатних до моральних переживань, які змінюватимуть суспільство на краще, поважатимуть гідність свою й інших людей, вважатимуть життя вищою суспільною цінністю.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)/наук.кер. А.М. Богуш; авт.кол.: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. – К.: 2012. – Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного навчального закладу». – 30 с.
2. Гавриш Н.В. Цікава філософія для дітей: методичний посібник для творчих педагогів і батьків дітей дошкільного й молодшого шкільного віку/ Наталя Гавриш, Олена Лінник. - К.: Шк. Світ, 2011. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).

3. Ладивір С. О. Родинні джерела духовності / Світлана Ладивір // Дошкільне виховання. – 2012. - №5. – С.9-13.
4. Лохвицька Л.В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 128 с.
5. Лохвицька Л.В. Збірник ігор «Моралинки для Миколки та Маринки» до програми з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». – Тернопіль: Мандрівець, 2016. – 200 с.
6. Морально-етичне виховання в ДНЗ/уклад. О.А. Шевцова, С.В. Ніколаєнко – Х.: «Основа», 2016. – 176 с.
7. Пасічник А.Торкнутися струн дитячої душі / Алла Пасічник//Дошкільне виховання. – 2012. - №8. – С. 7-10.
8. Поніманська Т. Моральність має бути свідомою / Тамара Поніманська // Дошкільне виховання. – 2013. - №8. – С.3-5
9. Суржанська В.А. Виховуємо культуру поведінки. – Х.: «Основа», 2012. –
10. Химич Н.Є. Християнські цінності у вихованні дошкільників/Нінель Химич – К.: Шк. Світ, 2012. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
11. Сухорукова Г. Виховання людяності – проблема сучасності / Галина Сухорукова//Дошкільне виховання. – 2012. - №8. – С.2-6.

Г.М. Васянович

РОЗВИТОК ОСНОВНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК МЕХАНІЗМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасних умовах навчання і виховання особливе значення відводиться ролі і місцю особистісного, емоційного розвитку, самосвідомості і самопізнання, свідомого регулювання поведінки дитини в соціумі і її підготовці до реального життя. Дитина з шести років включається в іншу систему діяльності - навчальну, успішність в якій значно впливає на розвиток особистості в цілому і самосвідомості зокрема.

На думку багатьох дослідників (А.В. Захарова, Г. Крайг, А.І. Липкина, К. Роджерс, Г.А. Цукерман та ін.), основним етапом в розвитку самосвідомості є молодший шкільний вік, оскільки даний період є сенситивним для осмислення зовнішнього і внутрішнього світу, розвитку логіки почуттів, узагальненого ставлення до самого себе [1;3].

В інтерв'ю каналу «Еспресо» Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич звернула увагу на те, що «нам треба перейти від класичної школи ХХ ст. до школи компетентностей ХХІ ст. Що є у слові "компетентність"? У ньому є знання, стійкі навички, так звані м'які навички, наприклад, уміння працювати з іншими людьми, аргументувати свою думку, критично мислити. І цінності. Бо система особистісних цінностей дозволяє тобі виробити ставлення до різних ситуацій, подій та інформації» [9].

Початкова ланка - це перший крок до набуття життєвих навичок і розвитку основних моральних цінностей, які в майбутньому стануть міцним фундаментом у формуванні самосвідомості та критичного мислення учнів.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми метою статті є розглянути процес розвитку особистісних цінностей в учнів початкової школи .

В молодшому шкільному віці інтенсивно розвивається самосвідомість: дитина починає розуміти, що вона є індивідуальністю, яка піддається соціальним впливам: вона зобов'язана вчитися і в процесі навчання змінювати себе, присвоюючи колективні знаки (мову, цифри тощо), колективні поняття, знання, ідеї, які існують у суспільстві, систему соціальних очікувань стосовно поведінки і ціннісних орієнтацій; водночас дитина переживає свою унікальність, свою самість, прагне затвердити себе серед дорослих і однолітків. Самосвідомість дитини інтенсивно розвивається, а її структура зміцнюється, наповнюючись новими ціннісними орієнтаціями [5; 10].

На формування самосвідомості молодших школярів впливає особистість педагога, і це пов'язано з тим, що вчитель з самого початку перебування дітей в школі стає для них незаперечним авторитетом. Авторитет учителя - найважливіша передумова для навчання і виховання в молодших класах. Тому дуже важливим моментом успішної роботи з дітьми є створення атмосфери довіри, доброзичливості, справедливості і співпраці. Це сприятиме формуванню у зростаючої людини індивідуальної спрямованості особистості[6].

Система ціннісних орієнтацій є найважливішою характеристикою особистості і показником її сформованості. У молодшому шкільному віці лише виділяються особисті цінності, відбувається їх емоційне освоєння, що закріплюється в практичній діяльності і поступово знаходить правильний мотиваційний вираз.

У молодших школярів закладається фундамент моральної поведінки, відбувається засвоєння моральних норм і правил, починає формуватися громадська спрямованість особистості.

Так наприклад, вивчаючи літературні твори, розглядаючи реальні події, оцінюючи вчинки людей ми звертаємо увагу на мотиви поведінки, з'ясовуємо, як вони співвідносяться з моральними нормами, регулярно виконуємо творчі роботи, де учні намагаються міркувати над темами: «Чи можу я стати справжнім другом?», «Хто такий герой?», «Коли говорить совість?», «Праця в моєму житті.», «Якою людиною я хочу стати?».

У школі учень стикається з системою моральних вимог, що пред'являються в процесі навчання. В ході навчальної діяльності засвоюються моральні якості людини, тому що ця діяльність вимагає напруги розуму, волі, почуттів (сорому, совісті, радості), прояви моральних якостей (працелюбності, наполегливості, відповідальності, готовності співпрацювати і співпереживати) [7; 8].

Усвідомлення себе і своїх власних змін, яке виникає в результаті розвитку навчальної діяльності, не обмежується рамками навчання і поширюється на різні сфери життєдіяльності молодшого школяра, в тому числі і на сферу відносин з іншими людьми.

Необмежені можливості надає даний вік для виховання колективістських відносин. За кілька років молодший школяр накопичує при правильному вихованні важливий для свого подальшого розвитку досвід колективної діяльності - діяльності в колективі і для колективу. Вихованню колективізму допомагає участь дітей у громадських, колективних справах. Саме тут дитина набуває основний досвід колективної громадської діяльності.

У спілкуванні молодші школярі мають можливість, на відміну від інших видів діяльності, максимально проявити свої ціннісні якості, оволодіти нормами поведінки у взаємодії з іншими людьми, придбати індивідуальний моральний досвід, оцінити вчинки і дії дорослих та

однолітків і отримати оцінку своїх вчинків. Будучи суб'єктом спілкування, дитина задовольняє свої найважливіші соціальні потреби в емоційному контакті, в пізнанні і багато в чому іншому. Задовольняючи свої потреби в процесі взаємодії молодшого школяра з оточуючими його однолітками, батьками, вчителями, він реалізує свою активність на практиці [2, 147-153].

В процесі колективного спілкування у дитини починає формуватися власна самооцінка. Оцінюючи спочатку тільки свої зовнішні вчинки та дії, діти поступово включають у сферу самооцінки різні внутрішні моральні якості своєї особистості: правдивість, чесність, скромність, ввічливість, справедливість, колективізм. Свою самооцінку діти навчаються узгоджувати з оцінкою себе з боку вчителя, батьків та однокласників, завдяки чому їхня самооцінка стає більш правильною та об'єктивною.

Особливе значення у формуванні самосвідомості молодших школярів має праця. Коли діти самостійно набувають практичних умінь і навичок, то вони дістають велике задоволення, виростають у власних очах, особливо коли трудові зусилля дітей мають кінцевий результат. Наприклад, в результаті колективного проекту «Допоможемо птахам», діти самостійно виготовили декілька годівничок для птахів. Хай вони і не були досконалі, але учні отримали задоволення від корисної спільної справи і від отриманого результату.

Коли ми ставимо перед собою завдання формування самосвідомості особистості, необхідно чітко усвідомлювати: умовою успішного формування самосвідомості є збіжність завдань, які висуваються перед дитиною з реальними можливостями їх здійснення. Самосвідомості неможливо навчити. Її потрібно формувати, виховувати, використовуючи вікові можливості дитини, особливості її духовного саморозвитку

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок про те, що в молодшому шкільному віці поступово формується самосвідомість, розвиток та формування якої здійснюється завдяки доцільно організованій

педагогічній діяльності в напрямку поступового розвитку в учнів системи особистісних цінностей.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: навч. метод, посіб, : у 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади /І. Д. Бех. - К.: Либідь, 2003. - 342 с.
2. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, О. В. Огороднійчук та ін, - 2-е вид., допов. - К. : Каравела, 2009.-400 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
4. Павелків Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. для самост. робота студ. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. - К. : Академ-видав, 2011. -373 с.
5. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. пр. / редкол.: Л. І. Даниленко [та ін.]. — К. : Логос, 2000.
6. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка: пер. с фр. и англ. / Ж. Пиаже - М.: Педагогика-Пресс, 1994. - 528 с.
7. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія / В.М.Поліщук. - Суми, Університетська книга, 2010. - 352 с.
8. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л.П. Василенко. - К.: Академвидав, 2006. - 360 с.
9. Спецпроект | Лілія Гриневич та Любомир Гузар. [Електронний ресурс].–Режим доступу:<https://vidmaski.com/video/untitled/1PqWqhQDf-x/>
- 10.Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д.Б.Эльконин.-М., 1995.-219 с.

Гадзаман Лариса Єгорівна,
вихователь зі званням «Вихователь-методист»,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
КДНЗ № 5 «Червона Шапочка» (ясел-садка)
компенсуючого типу художньо-естетичного
спрямування м. Покров

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ
ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ**

В. О. Сухомлинський писав: «Ми маємо справу з найскладнішим, безцінним, найдорожчим, що є в житті, — з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, цивільне і інтелектуальне обличчя, його місце і роль в житті, його щастя».

Загальновідомо, що дитинство – це період життя людини, коли формуються найважливіші функції організму, активно здійснюється засвоєння моральних норм, знань і цінностей, що дозволяє малюку почуватися повноцінним членом суспільства.

Новоутворення дошкільного віку пов'язані з переключенням орієнтації дитини на соціальне середовище, появою особистісних форм поведінки.

Народна мудрість каже: «Найбільший скарб – це здоров'я».

На сучасному етапі розвитку суспільства питання збереження здоров'я дітей набувають особливої актуальності.

Восновних положеннях Базового компонента дошкільної освіти тачинних програмах розвитку дитини дошкільного віку велику увагу приділено здоров'ю та фізичному розвитку дітей, фізкультурно-оздоровчій роботі, формуванню у дітей позитивного образу «Я», базових якостей особистості, навичок безпечної життєдіяльності, усвідомленню цінності здоров'я та вміння дотримуватися правил здоров'язбережувальної поведінки.

Зберегти психічне, фізичне і соціальне здоров'я кожної дитини — одне з провідних завдань закладів дошкільної освіти.

Головною метою діяльності комунального дошкільного навчального закладу № 5 компенсуючого типу м. Покров є провадження освітньої діяльності з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату, зміцнення їхнього здоров'я, забезпечення соціально-психологічної реабілітації та адаптації дитини шляхом спеціально організованого освітнього процесу у комплексі з корекційно-розвивальною та лікувально-оздоровчою роботою.

У сучасному суспільстві все більше зростає інтерес до арт-терапії як методу зцілення за допомогою творчості.

Заняття різними видами арт-терапевтичної діяльності, які мають місце в практиці моєї роботи, сприяють становленню ціннісних орієнтацій дитини, формуванню у неї знань, умінь та навичок здорового способу життя, розвитку її особистісного потенціалу.

У роботі з дітьми дошкільного віку, які мають порушення опорно-рухового апарату, результативними, на мою думку, є здоров'язбережувальні технології терапевтичного змісту, такі як: сміхотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, музикотерапія, вокалотерапія, еко-арт, дихальна та пальчикова гімнастики, вправи - релаксації, тощо. Їх використання дає змогу мені проводити оздоровлення в цікавих різноманітних формах, забезпечувати фізичне, соціальне, емоційне, духовне,

інтелектуальне благополуччя малюків, сприяти зміцненню здоров'я дошкільнят.

З метою корекції та профілактики порушень опорно-рухового апарату у дітей, розвантаження хребта та релаксації м'язів тулуба я з успіхом використовую власноруч виготовлені «корекційні доріжки» та індивідуальні килимки з різними фактурами, а для тренування дрібних груп м'язів рук -горіховий масаж (за методикою Уманської) та пальчикову гімнастику.

Практичне застосування вище названих технік мною проілюстровано в авторському інтегрованому занятті з елементами краєзнавства для дітей середнього дошкільного віку з особливими освітніми потребами з теми: «Барвінчата поспішають на допомогу», конспект якого подано нижче.

Працюючи багато років у напрямку оздоровлення дошкільнят на навчання їх життєво необхідних навичок здоров'язбережувальної поведінки я переконалася, що використання інноваційних здоров'яформувальних технологій має найбільші результати, якщо вони органічно поєднані з іншим важливим для дітей пізнавальним змістом освітнього процесу. Це дає змогу комплексно впливати на всі сфери життєдіяльності дитини, збалансувати види діяльності з різних напрямків виховної роботи та формувати якості гармонійно розвиненої, патріотично налаштованої, морально та психічно здорової особистості.

«Найдорожчий скарб у кожного народу – його діти», - говорила Софія Русова. Тож бажаю колегам цінувати цей скарб, дбати про нього, якнайкраще вчити дітей берегти своє життя та здоров'я.

Конспект

авторського інтегрованого заняття краєзнавчого змісту з використанням елементів здоров'язберігаючих технологій на тему: «Барвінчата поспішають на допомогу»

Освітня мета: Сприяти формуванню у дітей позитивного образу «Я», базових якостей особистості, навичок безпечної життєдіяльності та

усвідомленню цінності здоров'я. Зміцнювати здоров'я дошкільнят засобами здоров'язбережувальних технологій: сміхотерапії, казкотерапії, кольоротерапії, арт – терапії, музикотерапії, вокалотерапії, дихальної та пальчикової гімнастики, вправами з релаксації, горіхового масажу, використанням корегуючих доріжок, тощо.

Учити давати відповіді на запитання, розповідати вірші, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, обмінюватися думками на рідною мовою.

Викликати у дітей бажання передавати своє світосприйняття через творчість засобами еко-арт технології при виготовленні колажу із залишкових матеріалів; вправляти у раціональному використанні дарів природи; формувати здатність застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Виховувати любов до рідного краю, позитивне ставлення до природи, людей, створених руками предметів, до самого себе.

Хід заняття

Вихователь. Добрий день, шановні гості! Любі дітки, поспішайте, для гостей ви заспівайте!

(Діти вітаються з гостями, співають пісню - гімн групи

«Барвінчата»)

Пісня – гімн групи «БАРВІНЧАТА»

сл. Гадзаман Л.Є., муз. В.Шаїнського

Радо ми вітаємо гостей. Наш «Барвінок» гарну пісню вам співає.
Подивіться на своїх дітей: правда ж, що гарніших навіть не буває.

Приспів

Ми барвіночки малі, дуже гарні і смішні,
Добрі, спритні, всі рухливі, артистичні.

Ми вас любимо усіх, нагорода всім нам – сміх!)

Всі ми в групі неповторні та незвичні.) 2 рази

Вихователь.

А скажіть, малята, чи ви веселі, чи гарний настрій маєте?

Діти. Так!

Вихователь. У народі кажуть «Сміх – це здоров'я!» Ще сміх рівнозначний прогулянці у лісі. Тож давайте виконаємо з вами веселу вправу.

Сміхотерапія

Вправа. «Хі-хі –хі, ха –ха –ха, хо –хо –хо. Посмійтесь, хто голосніше»

Вихователь. Так. Оздоровилися.

Чи казочки, веселощі ви, дітки, любляєте? А чи знаєте ви, що дає нам казка?

Діти. В ній живе народна мудрість, матусина ласка.

В ній звірята і й пташенята розуму навчають,

В ній завжди любов і дружба зло перемагають.

Вихователь. Тож зараз, не дивлячись на те, що надворі зима і досить прохолодно,я запрошуюю вас до казки. А казочка ця непроста, а про наше місто. До речі, як називається наше місто? Так. Покров.

Гра «Добери слово»

(Завдання: сказати якомога більше слів про любе місто (радісне, святкове, зелене, веселе, красиве, чисте, затишне, калинове, сонячне...)

Вихователь. Молодці! Слухайте уважно казку!

Десь у степовій долині, в нашій славній Україні,

У Покрові є лісок, де живе Лісовичок.

Ось листа він нам прислав та у гості погукав.

А де у нашому місті є лісок? *(Зона відпочинку, дендропарк, парк ім. Б.Мозолецького).*

(Діти «читають листа», який зображено символами)

Лист від Лісовичка. «До лісу веде доріжка, по якій можна весело ходити, стрибати та до мене завітати!»

(Діти одне за одним йдуть по корекційним доріжкам різної фактури)

Вихователь. Уявіть, що ви йдете по м'якій травичці *(на носочках)*, ялинковим голочкам *(на п'ятах)* , по пісочку, по болоту *(важко піднімаючи ноги)*, стрибаємо через кучугури, по приємним круглим камінчикам, ось стежка стала вузьенькою *(бочком)*. Ми прийшли.

Зустріч з Лісовичком

(З-за ялинок чути плач, виходить Лісовичок)

Вихователь. Добрий день, Лісовичок! Чого ти плачеш?

Лісовичок. Поки я відпочивав, в лісі хтось сміття кидав.

А природа - це наш рідний дім, вона усім, як мати,

Щоб лад завжди був у домі тім, про неї треба дбати!

Дитина. Не плач, Лісовичок, ми тобі допоможемо!

Вихователь. Наші дітки дуже спритні, вмілі та незвичні. Пропоную розкласти вам сміття на 2 купки: в одну природне сміття, а краще назовемо словом *матеріали*, в іншу - сміття залишене людиною. Але розкласти його ми спробуємо ніжками. Але нагадаю, що наше

сміття казкове – тому безпечне. Але коли необхідно прибрати звичайне

сміття, працювати необхідно у спеціальних рукавичках. Бо головне для всіх – зберегти своє життя та здоров'я.

(Діти сідають або стоячи, розкладають сміття ногами на 2 купки.

Під час виконання завдання обговорення)

Вихователь. Як ви гадаєте, звідки сміття потрапило до лісу? (*Люди приходили на відпочинок та не прибрали за собою*)

- Куди його можна діти? (*Прибирати у сміттєві пакети, баки, контейнери, які вивезуть сміттєвози*).

Вихователь. Подивіться, скільки природнього матеріалу ми зібрали! Пропоную зробити з нього острівець здоров'я, по якому ми зможемо ходити та лікувати свої ніжки. А з горішками, наприклад, можна зробити масаж долоньок.

Горіховий масаж (за методикою Уманської)

(Діти беруть спочатку один горішок та катають його між долоньками. Потім беруть 2 горішки, розминають у долоньках, потім перекачують між долонями)

Вихователь. Ще полікувалися, оздоровилися. Діти, а ви знаєте, що навіть кольори вміють лікувати.

Діти. Так. Зелений колір заспокоює .

Червоний колір додає сили організму та навіть лікує застуду.

Жовтий - колір радості, він поліпшує настрій.

Оранжевий колір - підвищує апетит.

Голубий та синій кольори: знімають стрес, заспокоюють.

Релаксація «Кольорове дихання»

Вихователь. Приляжте або присядьте якомога зручніше. Уявіть колір, який вам подобається. Вдихніть, втягуючи животик і уявляючи, що ви вдихаєте кольорове повітря. Повітря, проникаючи через носик, заповнює усе ваше тіло. Видихніть на раз-два-три. (2 рази)

Вихователь. А ось хустинки кольорові.

З ними можна пограти та здоров'я побажати.

Гра з кольоровими хустинками

(Діти сідають, по колу передають ногами хустинки, бажають одне одному здоров'я. Потім встають на ніжки)

Лісовичок. Якою гарною стала галявина! Дякую вам, Барвінчата, за допомогу!

Пам'ятайте, діти, всі потрібні в світі: і жучки, і павучки, і берізки і грибки.

І пташиний голосок, і пшеничний колосок, і водичка чиста й сонце променисте.

Нам треба сім'єю великою жити, край рідний берегти й над усе любити!

Діти. * На вулицях, парках, скверах не можна залишати сміття, зривати чи топтати квіти, ламати гілки.

* Кожен мешканець рідного міста повинен підтримувати в ньому чистоту та порядок.

Лісовичок. Так. Ви молодці та мені час повертатися до справ, а вам бажаю здоров'я! До побачення! *(уходить за ялинки)*

Вправа «Вихід з казки»

Вихователь. Діти, щоб нам потрапити з казки додому, ми пройдемо по острівцю, який ми зробили із зібраного нами природного матеріалу. *(Діти ідуть через острівця).* Ось ми вдома.

Подивіться, у мене в руках зображення міста Покров, як воно виглядає з космосу. І її контур, вирізаний з паперу. Я пропоную з кольорового паперу, який ми назбирали на галявині, викласти карту міста Покрова зі своїми побажаннями.

Колаж «Кольорове місто»

(Кожна дитина прикладає на карту міста обраний кольоровий папір (попередньо зім'ятий), назвавши добре побажання рідному місту. Насамкінець педагог запитує у вихованців, чи сподобалася їм кольорове місто, пропонує розповісти віршики про рідне місто).

Діти. Покров – ти наш рідний край: поле, річка, ставки, гай...

Все тут рідне, дороге, все приваблює мене.

Покров - ти мелодія моя, бо тут друзі і сім'я!

Вихователь.

Любіть своє місто, пишайтеся ним.

Воно з кожним роком стає чарівним.

Покров – ти чудовий!

Найкращий, мабуть. Бо тут найгарніші люди живуть!

Діти. Нехай добро врятує світ, нехай у всіх душа радіє.

(Всі разом) Хай кожен з нас на цій землі і любить, і живе, і мріє!

Музична фізхвилинка «Подивись на небо»(ноутбук).

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / [Науковий керівник: Богуш А.М. та інший авторський колектив]. - К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Дивокрай. Вибрані дидактично-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга 2. - Тернопіль: Мандрівець, 2008. -336с.

3. Інновації в дошкіллі. Програми, технології, проекти, ідеї, досвід / [Калуська Л.В., Отрощенко М.В.]. - Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 376 с.
4. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят / [Шалімова Л.Л.]. – Х.: Видавництво «Ранок», 2012. – 160 с.
5. Погляд крізь роки – Нариси / [Жежеріна Т.І., Дерій З.В.]. – Видавець А*VAntipovArtGroup. – 334с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / [Білан О.І., Возна Л.М, Максименко О.Л. та ін.]. - Тернопіль: Мандрівець, 2013. -264с.
7. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» / [Лохвицька Л.В.]. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 128 с.
8. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати» / [Лохвицька Л.В.]. - Тернопіль: Мандрівець, 2014. -120с.
9. Формування національної самосвідомості/ [Фоменко Е.В.]. - Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 122 с.

Ганжа Наталія Валеріївна,

7010106 Дефектологія. Логопедія.

Вища категорія.

Звання «Вихователь-методист»

Завідувач КЗО ДНЗ № 336 ДМР

+38097 9058494

dnz336@i.ua dnz336@i.ua

Горчіліна Ольга Євгенівна,

7010106 Дефектологія. Логопедія.

Вища категорія.

Вчитель –дефектолог КЗО ДНЗ

№336 ДМР

+38098 1271837

ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ, ЯК ЦІННІСНОГО ОРІЄНТИРУ, У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільне дитинство - короткий, але важливий період становлення особистості. Саме у ці роки дитина набуває первинні знання про навколишнє життя, у нього починають формуватися особистісні цінності, певне відношення до людей, до подій, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер.

У дошкільному віці створюється та основа, на якій будується усе подальше виховання і навчання, формується особистість людини, складається моральна спрямованість особи. Дитині треба навчитися жити серед собі подібних, розвиватися і удосконалюватися. А для цього важливо

зрозуміти, як люди спілкуються один з одним, що вони цінують, що засуджують, за що хвалять, на що скаржаться.

На сучасному етапі дошкільної освіти йде пошук нових педагогічних технологій, що дозволять реалізувати її розвиваючу функцію. На перший план висувається становлення особистості дитини, розкриття її внутрішнього потенціалу, розвиток індивідуальності, формування особистісних цінностей. У будь-якому разі починати формувати цінності треба вже в дошкільному віці, що б це були цінності вихованої і цивілізованої людини.

Особисті цінності є переконаннями дитини про життя і прийнятну поведінку. У них виражаються цілі, які рухають дитиною, і відповідні способи їх досягнення. У зв'язку з цим, величезне значення надається формуванню самосвідомості дитини, як ціннісного орієнтиру, без якого неможливий повноцінний особистісний розвиток.

У зв'язку з цим, величезне значення надається формуванню самосвідомості дитини, як ціннісного орієнтиру, без якого неможливий повноцінний особистісний розвиток.

Проводячи обстеження дітей із затримкою психічного розвитку, що вступили в ДНЗ, разом з відставанням в пізнавальній і мовній сферах нами була виявлена своєрідність в емоційно-особистісній сфері вихованців. Дітей відрізняла висока тривожність, висока міра психоемоційної напруги, переважання негативних переживань, емоційна зажатість, амімічність м'язів обличчя, порушення емоційно-особистісних зв'язків з близькими дорослими.

Самосвідомість - це процес усвідомлення особою численних образів «Я», на основі яких формується поняття «Я як суб'єкт», відмінний від інших суб'єктів. Його основи закладаються в дошкільному віці: уявлення і знання дитини про себе як про суб'єкта діяльності, ідентифікація себе з певною статтю і віком, домагання на визнання, само відношення і самооцінка; формується Я - позиція, усвідомлення і прийняття різноманітності образу

«Я», прагнення до самостійності. Від того, наскільки повно і своєчасно почнеться формування цього процесу, залежить не лише розвиток індивідуальності і самостійності дітей, але і суб'єктність сприйняття і розуміння ними навколишнього предметного і соціального світу, формування суб'єктивного відношення до нього, а також можливості соціалізованої поведінки (становлення уявлень про моральну норму, особисті цінності) і якість саморегуляції.

Затримка психічного розвитку, що уповільнює темп психічного і особистісного розвитку дитини, відбивається і на формуванні його самосвідомості. У дошкільнят із ЗПР відзначаються такі особливості самосвідомості, як недиференційованість уявлень про своє «Я», виявлення слабкої цікавості до себе, неадекватність самооцінки, труднощі в розумінні власних емоційних станів. Це призводить до труднощів у взаємодії як з однолітками, так і з дорослими, уповільнює процес соціалізації таких дітей. У зв'язку з цим виникає необхідність створення психолого-педагогічних умов для формування самосвідомості у дітей дошкільного віку із ЗПР, тобто організації спеціальної цілеспрямованої корекційної роботи.

В умовах дошкільного навчального закладу корекційна робота по формуванню самосвідомості невідривно пов'язана з формуванням у дітей із затримкою психічного розвитку уявлень і знань про навколишній світ.

Робота по формуванню самосвідомості ведеться упродовж усього періоду перебування дитини в дошкільній установі. Розвиток дитини носить циклічний характер і на різних вікових етапах дитина знову і знову, але на якісно іншому рівні програє соціальні ситуації, привносячи до них життєвий досвід, знання і уміння, потреби і мотиви.

Мета педагогів нашого дошкільного закладу сформувати самоусвідомлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. А ось завдання ми ставимо наступні:

- 1) формувати уміння виділяти самого себе з довкілля, відчувати себе суб'єктом своїх фізичних і психічних станів, дій, цінностей і процесів;
- 2) формувати усвідомлення своїх соціальних ролей і оцінки себе з точки зору соціальних контактів;
- 3) формувати розуміння цілісності свого образу «Я» через усвідомлення свого минулого, сьогодення і майбутнього;
- 4) формувати навички самоконтролю і саморегуляції поведінки.

В ході корекційно-розвиваючої роботи з дітьми ми використовуємо наступні методи:

- самоспостереження, тобто спостереження дітьми власної зовнішності, проявів емоційних станів. Залучення до зовнішнього вигляду, психологічного стану дозволяє фіксувати увагу дітей на особливостях тілесного «Я», будови тіла і формувати інтерес і позитивне відношення до себе;

- ігрові завдання і ігри : «Вгадайте, хто це?», «Який я?», «Намалюй себе», «Психологічний портрет», «Чим ми схожі? Чим ми відрізняємося?», «Хто я?», «Що я люблю робити», «Мое ім'я», «Мій колір шкіри», «Мої мрії» та ін. Гра є провідним видом діяльності для цього віку, тому засвоєння знань в ігровій формі буде для дитини легшим;

- дидактичні ігри: «Покажи названу частину тулуба», «Розкажи про себе за схемою» та ін.;

- моделювання цілісного образу «Я» (малювання, ліплення) - дозволяє закріпити знання про себе, розвинути самоінтерес, самовідношення, самосприйняття, самооцінку, самоцінність. Це завдання: «Намалюй себе», «Прикрась букву Я», «Намалюй, що ти вмієш робити краще за усіх», «Малюємо настрій», «Намалюй тата та маму вдома і на роботі»;

- моделювання різних стосунків між персонажами в іграх - дозволяє формувати самоконтроль в поведінці, «програвати» моделі взаємовідносин і способів виходу з конфліктних ситуацій;

- читання казок, оповідань і віршів - допомагає в роботі над формуванням усвідомлення дітьми із ЗПР дотримання моральних норм і правил поведінки, пов'язаних з їх соціальною роллю;

- елементи психогімнастики - спрямовані на формування уміння розуміти власні почуття та емоції, а також почуття інших людей, уміння їх передавати виразними рухами; на придбання навичок в саморозслабленні;

- вправи рефлексій - сприяють усвідомленню своїх почуттів, думок, переконань;

- спільна гра з дитиною - дозволить встановити емоційний контакт з дитиною, притягнути його увагу до власного «Я», сприяє емоційному зближенню, розвитку довірливих стосунків.

Велику роль в успішному формуванні самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку грає колектив однодумців, який сформувався в нашому закладі з адміністрації, вихователів, практичного психолога, інструктора з фізкультури, музичних керівників, батьків.

Провідна координаційна роль належить звичайно ж вчителю-дефектологу. Він проводить корекційне зайняття з дітьми, направляє роботу вихователів, фахівців, проводить організаційну та просвітницьку роботу як з педагогами, так і з батьками. Вихователі груп закріплюють знання та уявлення дітей із ЗПР про себе на занятті, у вільній діяльності через проведення дидактичних і сюжетно-рольових ігор, організовують предметно-розвиваюче середовище в групі; проводять розваги та дозвілля; виховують соціальні почуття, активну життєву позицію; так само проводять просвітницьку роботу серед батьків. Музичні керівники допомагають в створенні драматизації, обіграванні ситуації з використанням декорацій, костюмів. Практичний психолог веде роботу з дітьми по оволодінню мовою емоцій, корекції агресивності; формуванню упевненості в собі, соціальних навичок, моральної свідомості. В цілях забезпечення соціального

партнерства дошкільної установи та сім'ї велике значення надається залученню батьків до корекційно-розвиваючого процесу.

Зміст діяльності вчителя-дефектолога з дітьми представлено корекційно-розвиваючими заняттями, складено тематичне перспективне планування корекційно-розвиваючих занять з формування самосвідомості у дітей із ЗПР впродовж навчання. Корекційне заняття має певну структуру: складається з трьох частин (вступна - служить для встановлення емоційних контактів з дітьми, настрою їх на спільну роботу, спрямована на розвиток почуття єдності; основна - проводяться вправи, ігри, етюди, елементи психогімнастики, спрямовані на формування, розвиток і корекцію самосвідомості дітей із ЗПР, на розвиток спілкування, формування особистісних цінностей; заключна - спрямована на закріплення позитивних емоцій від роботи на занятті, оцінювання власної діяльності).

Корекційно-розвиваючу роботу з дітьми необхідно розпочинати із заняття про загальне уявлення про себе. В ході проведення заняття уточнюються та закріплюються знання і уявлення дітей про своє ім'я. Дітям пропонується назвати різні варіанти імені: повне ім'я, в зменшувально-пестливій формі, в найбільш прийнятній формі, для закріплення знань в заняття включаються різні ігрові завдання. Пояснюється, з ким пов'язане ім'я по-батькові дитини. Таким чином викликається не лише інтерес до свого імені, а і особисте ціннісне відношення до нього та позитивне відношення до себе через своє ім'я.

Розширення уявлень дітей про своє тіло вимагає на перших етапах роботи фіксації уваги до різних частин тіла та виконання ними різних ігрових дій («ручками - поплескали, ніжками – потопали» і тому подібне). На корекційних заняттях передбачається робота по знайомству дітей із ЗПР з будовою тіла людини, його частинами, функціями. Закріпленню представлень дітей про тіло сприяють дидактичні і рухливі ігри, моделювання чоловічка з пластиліну, малювання «Автопортрета» в альбомах «Це – Я».

Потім дітей навчають проводити самоспостереження своєї зовнішності (щоб намалювати своє обличчя, потрібно знати яке воно, що на ній є і так далі). Діти за допомогою дзеркала «вивчають» свою особу, дають словесні описи, а потім зображують себе на малюнку. В ході проведення заняття необхідно обов'язково звертати увагу на особливості і відмінності дітей один від одного, учити дітей обґрунтовувати припущення дітей про те, чому люди різні, познайомити дітей з поняттям «національність». Спочатку в іграх «Вгадай, хто сховався?», «Про кого це?» діти по опису зовнішніх ознак повинні здогадатися, про кого йде мова, а пізніше самостійно складати словесні характеристики.

Нами було помічено, що діти із ЗПР погано диференціюють свої особисті якості. При словесному описі себе, часто вживали слова «хороший – поганий» в різних смислових категоріях – «добрий – злий», «чуйний – нечуйний (черствий)», «вихований – невихований», «радісний – сумний». Тому в роботі над розвитком усвідомлення власних особистих якостей приділялась велика увага розумінню дітьми значень цих понять, розширенню пасивного і активного словника дітей. Ми пропонуємо знайомити дітей з різними особистими якостями не лише через самоспостереження, але і через зміст казок. Казка дає можливість познайомити дітей з казковими персонажами, що мають різний набір особистих якостей. Діти повинні підібрати характеристики для кожного з них, здогадатися по опису дій цих персонажів, про яку якість характеру йде мова. А тільки потім співвідносити виділені якості зі своїм характером і зрозуміти, чи є вони в них. Розвиваючи самокритичне відношення до себе, дітям пропонується «попросити у чарівника» ті якості, яких, на думку самих дітей, бракує в їх характері.

Розвиток усвідомлення дітьми своїх достоїнств проводиться за допомогою уміння відмічати позитивні якості, вчинки не лише у себе, але і у своїх товаришів. Діти помічають, що уміють робити краще усіх їх товаришів і вони самі (гра «Мій сусід кращий»). Розповідають про те, що б

їм хотілося зробити найбільше, а що не хотілося зовсім (Гра «Я хочу, можу, умію»).

Проводячи заняття, педагоги розвивають уміння дітей розрізняти та розуміти емоційні стани як свої, так і навколишніх людей. Для цього використовується читання оповідань і віршів з подальшою бесідою за їх змістом, зображення піктограм (радості, образи, злості, смутку), розгляд картин із зображенням людей, що виражають різні емоції, проведення бесід по виявленню причин різних емоційних станів, виконання малюнків – «моделей» настрою. Велика увага приділяється формуванню у дітей уміння виражати адекватно свої емоції. Цьому сприяють: ігри «Передай настрій», елементи психогімнастики (пластичні етюди «Зустріч з другом», «Сердитий гном»), рухова вправа «Радісні та сердиті люди».

Наступний етап по формуванню самосвідомості у дітей із ЗПР - це усвідомлення дитиною своїх соціальних ролей і оцінка себе з точки зору соціальних контактів. Спочатку проводиться робота по формуванню позитивного відношення до свого віку. Звертається увага на відмінність між дорослими та дітьми (ігри «Планета дорослих», «Це я роблю краще, ніж дорослі», «Склади правила для дітей і дорослих»), на те, що на кожному віковому етапі є свої переваги (бесіда «Чому дорослі завжди серйозні»), закріплюється усвідомлення дітьми тимчасової перспективи життя людини.

Далі проводиться робота по уточненню знань дітей про свою статеву приналежність, формуванню розуміння різниці «бути хлопчиком» - «бути дівчинкою»: знаходити схожість і відмінності в одязі, ігрових перевагах, у виборі улюбленого зайняття (бесіда «Чим ми відрізняємося», гра «Хто хлопчик, хто дівчинка?»), розглядають репродукції картин. Наступна соціальна роль - це роль друга або подруги. Вона пов'язана з поняттям «дружба», тому спочатку уточнюються розуміння дітьми цього слова, усвідомлення ними якостей справжніх друзів. Визначається, які якості у друга цінуються і чому (гра «Хто мій друг, відгадай»), як оцінюють діти себе в цій ролі (гра «Який я друг»).

При формуванні уявлень дітей із ЗПР про роль сина або доньки, передусім приділяється увага розумінню дітьми зв'язків і взаємовідносин між членами сім'ї. В ході бесіди уточнюються знання дітей про імена, вік близьких, які обов'язки в сім'ї виконує кожен, як і чим дитина допомагає, як близькі відносяться до дитини, і навпаки, як дитина відноситься до близьких. Після цього дітей підводять до розуміння своєї соціальної ролі (гра «Який я син (донька)?», бесіда «Що про мене думають рідні?»). Мету останнього етапу ми бачимо в інтеграції усіх структур в цілісний образ «Я». Для цього дітям пропонується проглянути свій альбом «Це – Я», робота в якому відбувалася впродовж усього корекційного періоду і в нім буде відбито увесь зміст корекційно-розвиваючих занять. Альбом «Це – Я» - стає своєрідним підсумком усієї корекційно-розвиваючої роботи по формуванню самосвідомості у дітей. На усіх етапах роботи з дітьми вчитель-дефектолог фіксує увагу дітей на позитивному результаті, на їх досягненнях, на індивідуальних можливостях, підкреслює позитивні якості і формує тим самим адекватну самооцінку, особистісні цінності, позитивне самовідношення.

Перед педагогами стоїть дуже складне завдання, працюючи з групою особливих дітей, знайти такі дієві методи та прийоми роботи, які дадуть найбільш високі результати в соціальному і особистісному розвитку дітей. Досвід соціальної поведінки дитина може накопити та засвоїти, не лише отримуючи теоретичні знання, які їй дають батьки і педагоги, а, швидше за все, в практичній діяльності. У грі у дітей закріплюються навички соціальної поведінки, вони вчаться самостійно виходити з конфліктних ситуацій, формуються особистісні цінності, морально-етичні навички, такі як чуйність, терпимість, дружелюбність, взаємодопомога та ін.

Корекційна робота з дошкільнятами із затримкою психічного розвитку не буде успішною без підтримки батьків. У зв'язку з цим розроблені заходи, спрямовані на залучення батьків: анкетування, стендові консультації, рекомендації по вивченню літератури, залучення дорослих до

участі у заняттях, створення портфоліо дитини, складання генеалогічного дерева ін.

Дорослі повинні забезпечити суб'єктивне переживання дитиною успіху на тлі певних витрат зусиль, шукати і використати будь-який привід, щоб відмітити навіть незначне просування дитини. Це сприятиме появі у дитини із ЗПР почуття упевненості, правильної самооцінки, виробленню позитивної мотивації до пізнання самого себе та навколишнього світу, тобто формуватиме афективну складову самосвідомості.

Ми змогли добитися результативності в роботі по формуванню усіх елементів самосвідомості у дітей із затримкою психічного розвитку. Включення спеціальних корекційних занять допомогло систематично і повно сформувати у дітей знання та уявлення про себе, особистісні цінності, певне відношення до людей, до подій, виробленню навичок і звичок правильної поведінки тощо.

Дитинство не проходить безслідно. У доросле життя людина відносить усі негативні та позитивні емоції, отримані в дошкільному віці. Тому, піклуючись про благополуччя дітей, дуже важливо, щоб вихованці виходили з дошкільного закладу з великим багажем яскравих і добрих вражень, а найголовніше, і це особливо стосується дітей із затримкою психічного розвитку, з «міцним внутрішнім стрижнем».

Список використаних джерел

1. «ВІКОНЕЧКО» Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років / за ред. проф. Т.В. Сак., Київ – 2013

2. Гладченко І.В. Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі / Навчально-методичний посібник / І.В. Гладченко, М.О. Супрун, А.В. Висоцька, — К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014.

3. Приходченко, Т. Діти із затримкою психічного розвитку : які вони ? : Соціально-психологічний аспект/ Т. Приходченко // Дефектолог.–2008.–№11.

4. Тригер Р. Д. Психологічні особливості соціалізації дітей із затримкою психічного розвитку. - СПб., 2008. - 192.

5. Піроженко Т.О. Відображення проблеми ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку у сучасній теорії та практиці виховання /Т.О.Піроженко //Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С.Костюка НАПН України ; [гол. ред. С.Д.Максименко]. –К. : Срібна хвиля, 2013. –Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. –Вип. 9.

Т.Д. Горбач, вихователь

Комунального закладу освіти

«Дошкільного навчального закладу
(ясла-садка)комбінованого типу № 12

«Журавлик»

Синельниківської міської ради

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО - ОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН ДОШКІЛЬНЯТ ЗА УЧАСТЮ КАЗКОВОГО ПЕРСОНАЖУ

Спостерігаючи день у день, як спілкуються діти у дошкільному закладі, аналізуючи високу емоційну напруженість і конфліктність у їх відносинах, я прийшла до висновку, що підвищена агресивність є однією з проблем у дитячому колективі. Агресивна дитина створює масу проблем не тільки оточуючим, але і собі. У результаті знижується продуктивний потенціал, звужуються можливості спілкування, деформується

особистісний розвиток. Тому проблема міжособистісних відносин дошкільнят є однією з найактуальніших у сучасній педагогіці. Адже для повноцінного розвитку дітей дошкільного віку велике значення має їх спілкування з однолітками, що є школою соціальних відносин. Крім того, у спілкуванні з однолітками збагачуються образи себе і іншої особистості, розвивається самосвідомість дитини, формується самооцінка.

Для формування у дітей ціннісних орієнтирів, а саме: позитивного ставлення до всіх людей, розвитку соціального почуття, взаємодопомоги я використовувала традиційні підходи - читання художньої літератури, бесіда про прочитане; дидактичні ігри лялькові вистави за сюжетами художніх творів; ігри-бесіди дітей з персонажами казок; ігри-драматизації. Я вважала, що на матеріалі казок, оповідань або драматизації повинні вчити дітей оцінювати характери героїв, їхні вчинки, розуміти, «що таке добре і що таке погано», дитина буде прагнути до вдосконалення. Однак все не так просто. Діти 3-4 року можуть відрізняти хороші вчинки та погані: знають, що з товаришами потрібно ділитися, поступатися і допомагати слабким. У реальному житті вчинки дошкільнят далекі від цих правил поведінки. Нерідко спільна діяльність дітей закінчувалася сварками, невдоволенням тим, як діє одноліток. Я прийшла до висновку, що у дітей треба формувати не тільки уявлення про належну поведінку або комунікативні навички, а перш за все формувати моральні почуття, почуття спільності, бажання бачити у однолітка друга і партнера. Тому вирішила ввести у групу казковий персонаж і покласти на нього моральні функції. Так у нас з'явився домовичок Кузя. Яка мета приходу персонажа (Кузі)? Найважливішою складовою морального поведінки є здатність побачити свої недоліки, усвідомити свої помилки. Це здатність наодинці з собою сказати собі: «Я вчинив погано», «Я повинен був вчинити інакше» і т.п.

Першим кроком в цьому напрямку є розповідь іншим про ті вчинки, які дитина вважає неправильними. Але говорити про свої помилки неприємно, люди не люблять визнавати їх. Тому потрібно

максимально позбавити дітей від неприємних переживань, пов'язаних з подібними визнаннями. Такі визнання повинні робитися дитиною в інтимній обстановці, одній - єдиній людині. Кому ж дитина може розповісти про свої вчинки? Тому, хто не розголосить і не змінить свого доброго ставлення. Для дитини це вкрай необхідно. Однак не всі батьки володіють достатнім тактом і чуйністю, щоб виконати ці вимоги. Ще складніше вихователю - необхідно підтримувати дисципліну, ділити свою увагу між багатьма дітьми, іноді вдаватися до суворих обмежень, тому близькі, душевні відносини з дітьми виникають досить рідко. Ось так і з'явився «хтось» (у нас домовичок Кузя), хто буде любити і розуміти дитину, вважати хорошою і піклуватися про її моральні якості.

Персонаж, на якого покладені моральні функції, повинен бути реальним, мати певну зовнішність, задовольняти ряд вимог: зовнішній вигляд: виразне і привабливе обличчя (або мордочка), а також обов'язково руки (або лапи), щоб діти могли вітатися і прощатися з ним не тільки словесно. Персонаж не живе у групі, а приходить приблизно 2-3 рази на місяць на 20-30 хвилин. Володіє чарівною здатністю: знає про все, що відбувається в групі (може мати чарівний капелюх, різнобарвні камінці, чарівні ключі, скриньку добрих слів, трубу і т.п.). Він любить усіх дітей групи, радіє їхнім добрим справам і гарним вчинкам.

Зміст спілкування з дітьми не обмежується тільки моральною сферою, казковий персонаж проявляє інтерес до всіх сторін їх життя. Час від часу, але не дуже часто приносить скромне частування, пластинку або відео запис з пісенькою, дидактичну гру, іграшки, спортивний інвентар. Характер персонажа легко допускає наявність у нього чарівних предметів, наприклад : «чарівна труба», у яку видно тільки позитивні вчинки того, на кого в неї дивляться. Персонаж показує дітям, як працює труба, дивиться у неї на двох-трьох дітей з різною поведінкою і бачить у них тільки хороші риси. Потім у «чарівну трубу» дивляться діти за власним вибором, або за вибором казкового персонажу.

Здатність наодинці з собою сказати: «Я вчинив погано», «Я повинен вчинити інакше», - не виникає раптом. Дитина повинна набути досвіду, певного ставлення до себе і до своїх дій. У цьому допоможе персонаж, з яким дитина може поділитися своїми переживаннями з приводу вчинку. Вихователь, у цій ситуації, вислуховує і записує визнання дитини, не коментуючи, кладе записку у торбинку, щоб передати казковому персонажу, і нікому не розповідає про її зміст. На своєму досвіді я переконалася, що половина дітей групи скористалася цією можливістю «полегшити душу».

Робота по формуванню емоційно-особистісних відносин дітей дошкільного віку дала хороші результати. Діти відчували впевненість у собі, стали вільно спілкуватися з однолітками та дорослими, навчилися висловлювати свої думки, почуття, враження, використовуючи мовні засоби.

Отже, тепер у моїй групі:

- створені умови, що забезпечують вільне вираження емоційних станів, почуттів дітей;
- діти усвідомили власну цінність, навчилися приймати себе таким, які є;
- здобули навички спільної діяльності, спілкування;

Свою роботу я люблю і вважаю дуже потрібною. Я відчую відповідальність за виховання і розвиток своїх дітей і намагаюся допомогти їм у формуванні взаємодії один з одним та оточуючими. Соціально-особистісний розвиток дітей є одним з компонентів діяльності, що спрямований на забезпечення наступності освітнього процесу дошкільного закладу і школи, полегшення переходу дітей до виконання важливої соціальної функції - функції учня.

Г.Б. Гордієнко, завідувач
Комунального закладу освіти «Дошкільного
навчального закладу
(ясла-садка) № 2 «Ластівка» Синельниківської
міської ради

ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Організація проблемних ситуацій які забезпечують оволодіння позитивним досвідом та ціннісними орієнтаціями - один з найактуальніших засобів соціально-особистісного розвитку дітей.

Ситуації створює вихователь: ігрові, імітаційні, ситуації позитивного досвіду та умовні ситуації вербального плану.

Необхідно, щоб їх зміст був зрозумілий кожній дитині, близький для особистого досвіду, викликав емоційний відгук та спонукав до прояву активних дій.

Організовані ситуації для накопичення позитивного, соціально-емоційного досвіду **мають проблемний характер**, тобто завжди містять у собі близькі дитині життєві завдання, у вирішенні яких малюк бере безпосередню участь.

Для організації з дошкільнятами ситуацій пошукового характеру вихователю необхідно дотримуватися певного алгоритму:

1. **Зацікавити дітей проблемою**, яка потребує вирішення, емоційно представити та ввести дітей у ситуацію: - Що відбувається? Що трапилося? Яка виникла проблема? Чому виникли труднощі?

2. **Викликати співпереживання до учасників ситуації та розуміння їх труднощів:** - Які почуття вони зазнали? Який у них настрій? Чи було у вас таке у житті? Які почуття ви тоді відчули?

3. **Спонукаати до пошуку можливих варіантів і засобів вирішення ситуації:**

- Що може статися? Як допомогти? Як вчинив би ти на місці того чи іншого учасника? Обговорити всі пропозиції і знайти спільне рішення, як нам вчинити і домогтися успіху.

4. **Включити дітей у практичну дію:** проявити турботу, втішити, поспівчувати, допомогти вирішити конфлікт і т.д.

Дуже важливо: допомогти пережити почуття задоволення від успішно вирішеної проблеми, зрозуміти, як змінився емоційний стан учасників, і порадіти разом з ними. (Як добре, що ми підтримуємо один одного! Якщо ми разом - ми вирішимо всі наші проблеми!)

Ось деякі ситуації, які знаходять найбільший емоційний відгук у дошкільнят:

❖ **Ситуація гуманістичного вибору.** Дошкільнята стають перед вибором: відгукнутися на проблеми інших дітей або віддати перевагу особистим інтересам і проявити байдужість? Наприклад, залишити малюнок собі або включити його до загального подарунку хворому однолітку; відгукнутися на прохання допомогти або проігнорувати? Поведінка дітей в ситуаціях вибору допомагає краще зрозуміти особливості їх соціально-морального і емоційного розвитку.

❖ **Ситуації проблемного характеру - «Як бути, що робити?»**
Це різні ситуації труднощів, які ми створюємо, щоб спонукати ініціативу, самостійність, кмітливість, чуйність дітей, готовність шукати правильні рішення. Наприклад, ситуації: відсутні фарби окремих кольорів, не вистачає пластиліну для ліплення. Діти шукають рішення проблеми, разом знаходять вихід із складної ситуації.

❖ **Практичні ситуації «Ми найстарші у дитячому садочку».** Діти вчать піклуватися про малюків, у них розвивається почуття самоповаги, добре ставлення до маленьких, розуміння їх проблем. Можна організувати ситуації «Порадуємо малюків подарунками, зробленими своїми руками», «Приготуємо для малюків концерт», «Покажемо казку», «Допоможемо зробити снігову гірку», «Навчимо дітей водити хороводи».

❖ **Ситуації «Ми дружимо зі школярами».** Старші дошкільнята набувають досвід співпраці з учнями школи: «У нас спортивне свято», «Спільна літературна вікторина в бібліотеці», «Ми чекаємо наших вчителів». Участь в подібних ситуаціях поглиблює інтерес до школи і знімає тривожність, пов'язану з майбутнім навчанням у школі. Одночасно формується цінний досвід міжвікового спілкування, який важливий не тільки для дошкільнят, але і для учнів.

❖ **Ситуації «Навчи свого друга тому, що вмієш сам».** Спонукаємо дітей до прояву уваги один до одного, взаємодопомоги і співпраці. Діти діляться досвідом, допомагаємо їм увійти у роль «вчителя», тобто бути терплячими, уважними, поблажливими до помилок та труднощів однолітків.

Л.В. Григоренко , завідувач
Комунального закладу освіти
«Дошкільного навчального закладу
(ясла-садка) № 5 «Вербиченька»
Синельниківської міської ради

ВПЛИВ КАЗКИ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Читати казки починають дітям у тому віці, коли у малюків тільки починають формуватися зачатки моральності, доброзичливості, принциповості і працьовитості.

Казка - накопичення народної мудрості, унікальний засіб для виховання дитини не за допомогою умовлянь і абстрактних суджень, а за допомогою безпосереднього досвіду та дій героїв, які можуть бути улюблені або ні, та все ж дуже значимі для малюка.

Незважаючи на явний інтерес до казки, як до виховного «інструменту», існують складнощі - відсутність системності, яка впливає на педагогічну ефективність використання казок.

Будь-яка казка - це шлях залучення дитини до досвіду народу, про який йде мова у казці, тобто соціалізація. Дитина усвідомлює, що вона не «сам по собі», а частка народу, що раніше теж жили люди, що вони чогось боялися, дивувалися, раділи та засмучувалися.

Казка розвиває фантазію: дитина, яка слухає казку, здатна уявляти і домислювати сюжет. Це дозволяє дошкільнику реалізовувати свої здібності мислити абстрактно і звільняє від стереотипів. Одним словом, розвиває творчі здібності.

Не варто забувати і про те, що батьки або педагоги, які намагаються виховувати дитину за допомогою казки, повинні самі звільнитися від стандартних підходів і дати дитині відчувати себе безпосереднім учасником казкових подій.

Важливо своєчасно «підбирати» потрібні казки, враховуючи вік дитини. Ще одна важлива особливість казки - здатність об'єднувати все суще (живий та неживий світ, землю, воду, небо, їх мешканців, суспільство в цілому і часовий простір - минуле, сьогодення і майбутнє). Це дозволяє дитині побачити світ об'ємно і багатовимірно і відповідає дитячій психіці.

Спираючись на емоційну чуйність дітей, їх вразливість, яскравість уяви, копіювання, ми виховуємо у дітей перші гуманні почуття: дбайливість, уважність, доброзичливість. На цій основі починають формуватися почуття дружби, товариства, колективізму і більш складні соціально-моральні почуття: почуття любові до Батьківщини, інтернаціональні почуття, повага до дорослих, гуманізм по відношенню до природи.

У нескінченному потоці морального вибору між бажанням і потребою, добром і злом, співчуттям і жорстокістю, любов'ю і ненавистю, правдою і брехнею, егоїзмом і колективізмом формуються риси характеру, моральні якості дошкільника.

Як правильно читати дитині казку:

- Казку розповідати, а не читати. Тоді ви вчасно зможете побачити реакцію дитини, і акцентувати увагу на тих моментах, які особливо важливі вам на даний момент.
- Розповідайте казку із задоволенням, намагайтеся не відволікатися на сторонні справи. Адже ви не просто знайомите малюка з казкою - ви подорожуєте разом з ним по дивовижному, чарівному світі. Не залишайте його там одного!
- Повчальні бесіди повинні бути короткими. Орієнтуйтеся на настрій дитини.

- Якщо малюк день у день просить розповісти одну і ту ж казку - розповідайте. Значить, у нього є проблема, яку ця казка допомагає вирішити.

- Будьте обережні з подробицями та ілюстраціями! У казках сюжет викладено дуже лаконічно саме для того, щоб дитина не отримала зайву інформацію, яка може налякати.

- Дуже цікаво інсценувати казку. Для цього можна використовувати іграшки, фігурки намальовані і вирізані, тіні на стіні. Спочатку ви можете робити це самотійно, але дуже швидко дитина охоче приєднається до вас.

Казка здатна у крихітному сюжеті відобразити величезну проблему, за допомогою одного персонажа - зобразити силу зла чи чесноту та безперервну боротьбу цих сторін. Це дуже важливо на початковому етапі становлення психіки дитини.

Казка дозволяє у ігровій формі ознайомити дитину з культурою, побутом, традиціями, історією не тільки свого народу, а й інших народів. На маленькому сюжеті відчуті особливості мови, уявити за описами національний одяг, дізнатися про цінності того чи іншого народу, подвиги, перемоги й поразки, проблеми й радості.

Слухання та читання казок формує у дошкільника словниковий запас, мовну культуру, слухову пам'ять. Спільне читання і слухання казок, спільне співпереживання улюбленим героям зближує вихователя та вихованців. Для дитини дуже важливо відчувати вміння дорослого говорити з ним однією мовою, а казка як раз і вчить цій мові.

Але потрібно пам'ятати, що казка – це «інструмент» впливу на маленьку особистість. Вміле використання, правильний вибір казки відповідно до віку та наявності проблеми або завдань дасть потрібний виховний ефект. А ще необхідне взаєморозуміння і довіра між дитиною і тим, хто читає казку.

Казка, її композиція, яскраве протиставлення добра і зла, фантастичні по своїй моральній суті образи, особливі причинно-наслідкові зв'язки і явища, доступні розумінню дитини, - все це робить казку особливо цікавою і хвилюючою для дітей. Вона є незамінним інструментом формування ціннісно-моральних якостей особистості дитини.

Гуртова Олександра Василівна

вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)
комбінованого типу № 10 «Дюймовочка»
Новомосковської міської ради

«Безмежні простори, поля і моря – це все Україна моя!»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***«У кожної деревини свій плід,
а в кожної людини свій рід»***

Згідно Закону України «Про освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді виняткового значення та актуальності набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити різнобічний розвиток, соціальну активність і цілісність

особистості, здатної до самостійного мислення, суспільної діяльності, успадкування духовних надбань українського народу, патріота.

Розроблений мною психолого-педагогічний проект: «Безмежні простори, поля і моря – це все Україна моя!» направлений на формування у дошкільників національно-патріотичного, духовно-морального виховання, сприймання та розуміння цілісної картини світу людей та природи нашої Батьківщини.

Психолого-педагогічний проект: «Безкраї простори, поля і моря – це все Україна моя» передбачає формування у дітей навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим. Завдяки спілкуванню з дорослим дитини з'являються інтерес та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання та інтереси інших людей. Взаємодія з іншими людьми є своєрідним видом входження дитини в людський соціум, що вимагає уміння узгоджувати свої інтереси, бажання, дії з іншими членами суспільства.

Мета проекту: викликати інтерес до цієї теми, бажання дізнатися щось нове. З'ясувати рівень знань про минуле українського народу, українську символіку. Спланувати завдання в *«дерево цілей»*. Створити таку мотивацію, яка б активізувала бажання дітей, батьків виконати ці завдання. Сприяти підвищенню активності батьків у вихованні в дитини любові до рідного краю, міста, бажання приймати участь в традиційних святах міста, соціальних акціях. Виховувати любов та повагу до своєї Батьківщини, рідної мови, історії, культури народу, толерантного відношення до представників інших національностей, до однолітків, їх батьків, сусідів, інших людей.

Проект довготривалий, поділений на етапи: мотиваційний, інформаційний, репродуктивний, узагальнюючий, творчий та рефлексивно-

оцінювальний. Кожен етап проекту спрямований на навчальні, розвивальні та виховні завдання з різних освітніх ліній: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Мовлення дитини».

Завдання етапів:

1. Розробити план вивчення теми « що треба знати, щоб про Україну дбати».
2. Розробити необхідне методично-дидактичне забезпечення.
3. Націлити дітей і батьків до співпраці.
4. Підвести підсумки та узагальнити результати реалізації проекту.

Основними напрямками національно-патріотичного виховання в практиці моєї роботи з дошкільнятами є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Ґрунтується психолого-педагогічний проект на завданнях програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» та парціальної програми з національно-патріотичного, духовно-морального виховання: «Скарбниця моралі».

Саме тому плануючи різноманітні тематичні заходи по реалізації проекту прагну створити фундамент патріотичних почуттів у дітей, який спирається на їх інтереси до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, пов'язаним з ними; сприяє формуванню аспектів соціальної компетентності дітей.

В ході реалізації проекту використовувала педагогічні технології національно-патріотичного виховання С. Русової, наукові концепції таких педагогів, як Артемова Л., Загейна Т. «Патріотичне виховання», Богуш А. «Духовне виховання», Денисюк О. «Дошкільнятам про історію України».

Правильно організована робота за проектом: «Безмежні простори, поля і моря – це все Україна моя», органічне поєднання традиційних методів і новітніх технологій дозволяє зробити освітній процес максимально наближеним до вимог сучасного повсякденного життя і розвиває в дитині ті навички й уміння, які знадобляться їй саме зараз, на сьогоднішньому етапі її розвитку, та у подальшому шкільному й дорослому житті. У майбутньому такі діти стануть всебічно розвиненими, компетентними у багатьох питаннях, та творчою особистістю з активною життєвою позицією.

Важливим напрямом національно-патріотичного виховання є прилучення дітей до основ народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Значну роль у вихованні дітей відіграють народні традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо).

Тому я і ознайомлюю своїх вихованців з культурними цінностями родини і українського народу, пояснюю зв'язок людини з пращурами, виховую інтерес до народних традицій. Прилучаючись до народознавства, діти поступово утверджуються у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народне мистецтво (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують цілісне уявлення, про втілену в художній і предметній творчості, своєрідність українського народу.

В своїй практиці роботи з дітьми вважаю доцільним використання творів художньої літератури, в яких ідеться про історію і сьогодення України, життя дітей і дорослих. Гарною допомогою у вихованні дітей любові до свого народу, гордості за Вітчизну, поваги до народних традицій, стало використання художнього слова, малих форм народного фольклору.

До ефективних методів і форм організації національно-патріотичного виховання, на мою думку, належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді, бесіди з

цікавими людьми; узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури.

Ще одним важливим напрямом патріотичного виховання стало прилучення сім'ї, співпраця з батьками через різноманітні форми та методи роботи: запрошення членів родин у дитячий садок, спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято мам та бабусь тощо), зустрічі з батьками за місцем роботи та інше.

Провівши апробацію даного психолого-педагогічного проекту: «Безкраї простори, поля і моря – це все Україна моя» з дітьми старшої вікової групи, слід відмітити позитивні результати та якісні показники, які були виявлені під час моніторингу результатів освітньої діяльності з дітьми протягом року щодо національно-патріотичного виховання дошкільників. Під час діагностичного обстеження на початку року рівень знань дітей з

освітніх ліній: «Дитина у соціумі», Дитина у природному довкіллі», «Дитина у світі культури» показав у процентному відношенні:

Низький рівень – 12%

Середній рівень – 56%

Достатній рівень – 32%

Високий рівень – 0%

Та зробивши повторну діагностику рівня розумових знань з даного питання на кінець року, виявлено значне покращення результатів тестування, спостережень, співбесід.

Низький рівень – 2%

Середній рівень – 24%

Достатній рівень – 64%

Високий рівень – 10%

Вивчаючи матеріали проекту діти познайомилися з культурними традиціями свого народу та регіону, підтримуються родинно – побутові традиції спілкування, мають сформований інтерес до історії свого краю, емоційно сприймають творчість народних умільців, ознайомлені з історією України, її столиці, рідного міста, регіону. Знають діти і про природне довкілля своєї країни, рідного міста.

В процесі ознайомлення з традиціями і звичаями українського народу, емоційний досвід дітей збагатився новими враженнями, розширилося коло їхніх знань про буття, культуру, традиції і звичаї прашурів. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників.

Результатом цієї роботи є розуміння дітьми того, що без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, людина не може бути громадянином. Патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Л.О. Даниленко, завідувач
Синельниківського навчально-
виховного комплексу
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-
дошкільний навчальний заклад»

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАЛУЧЕННЯ ДО НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Проблема виховання особистості – одна з найголовніших проблем сучасності! І це зрозуміло: новому суспільству потрібна нова людина – високоосвічена, інтелігентна, національно свідома, здатна до саморозвитку, самовиховання та самореалізації в суспільстві, яка керується загальнолюдськими цінностями, глибоко розуміє традиції свого народу та примножує їх. Це людина, у якої багатий внутрішній світ, проте таку людину треба виховати.

Система цінностей людини є «фундаментом» його ставлення до світу. Цінності - це відносно стійке, соціально обумовлене вибіркове ставлення особистості до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ. Ціннісний світ кожної людини неосяжний. Однак існують цінності, які є практично стрижневими для будь-якої людини, у будь-якій сфері діяльності, що характеризують представників усіх етнічних культур. До них можна віднести працьовитість, освіченість, доброту, вихованість, чесність, порядність, терпимість, людяність, відповідальність.

У дошкільному віці формується становлення фундаменту особистості: самооцінки, емоційного інтелекту, моральних цінностей і соціалізація. Все це робить актуальною проблему соціокультурного виховання дітей у дошкільному закладі.

Мета процесу формування соціокультурних цінностей особистості:

- формування самостійної, зрілої особистості, тобто особистості, здатної творчо реалізовувати свій життєвий задум з опорою на внутрішні ресурси;
- розвиток і вдосконалення всіх сутнісних особистісних, що є основою індивідуальності дитини - інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової, предметно-практичної, сфери саморегуляції;
- коригування системи цінностей з урахуванням вироблених суспільством моральних принципів.

Завданнями формування соціокультурних цінностей особистості є:

- створення умов для самопізнання, саморозвитку, самореалізації особистості;
- створення педагогічної ситуації для самореалізації вихованця;
- розвиток комунікативних здібностей вихованців;
- формування активної життєвої позиції вихованців;
- розвиток вихованців на основі принципів гуманізму, особистісно-орієнтованого виховання;
- розвиток духовно-моральних цінностей та затвердження їх у свідомості і поведінці вихованців;
- створення умов для морального самовираження особистості;
- організація відносин на основі добра, справедливості, гуманності, прийняття індивідуальності вихованців.

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначені завдання щодо формування у дітей до соціокультурних норм, до традицій сім'ї, суспільства, держави; підкреслюється необхідність формування у дітей первинних уявлень про культурні традиції, про різноманіття культур країн і народів світу.

Формування соціокультурних цінностей у дітей - це процес соціокультурного виховання, у процесі якого формується соціальний досвід, здобуваються знання, вміння, навички щодо спілкування і взаємодії

з іншими людьми, закладаються певні норми та правила. У дітей дошкільного віку ще відсутнє суб'єктивне ставлення до соціокультурних цінностей, усвідомлене розуміння їхнього змісту, їх оцінка. Вони не можуть визначити які цінності привабливі для них в інших людях, не сформоване ставлення до дитячого колективу.

Формування соціокультурних цінностей дитини здійснюється шляхом залучення дітей до соціокультурних норм, традицій сім'ї, суспільства і держави, у дошкільнят формуються первинні уявлення про культурні традиції свого народу.

Формування соціокультурних цінностей тісно пов'язане з відтворенням загальноприйнятих норм і правил, за допомогою яких забезпечується збереження традицій народів. Адже традиція - це ціннісна соціокультурна комунікація між поколіннями людей, що визначає весь подальший розвиток культури; безліч уявлень, обрядів, звичок і навичок практичної і громадської діяльності, що передаються з покоління в покоління, які виступають одним з регуляторів суспільних відносин.

У всі часи і у всіх народів основною метою виховання була турбота про збереження, зміцнення і розвитку добрих народних звичаїв і традицій, турбота про передачу підростаючим поколінням життєвого, духовного, в тому числі і педагогічного, досвіду, накопиченого попередніми поколіннями.

Національна культура стає для дитини першим кроком до оволодіння багатством світової культури, формування загальнолюдських цінностей та власної особистісної культури. Залучення до традицій народу особливо значимо у дошкільні роки.

Першим соціальним інститутом залучення дитини до традиційної української культури є сім'я, а потім вже – дошкільний заклад, який тісно співпрацює з сім'єю. При цьому необхідно створити пріоритетний напрямок вивчення рідної культури у поєднанні з вихованням шанобливого ставлення до інших культур.

Умовами ефективної реалізації національних традицій у процесі ознайомлення з рідною культурою є такі моменти:

- зважений підхід до змісту освітнього процесу (включення парціальних програм у процесі реалізації базової програми за якою працює заклад);
- визначення базових напрямків у роботі з дітьми, які розкривають оточення дитини предметами національного характеру, використання фольклору в усіх його проявах (казки, пісеньки, ігри, прислів'я, приказки, хороводи і т.д., народні свята і традиції, ознайомлення дітей з петриківським декоративним розписом, захоплення їх національним образотворчим мистецтвом);
- спільна діяльність батьків і педагогів, що реалізує вимоги цілісного педагогічного процесу, сприяють гармонізації особистості дитини;
- використання різноманітних технологій організації діяльності дітей в освітньому процесі, у грі, вільній діяльності за допомогою різноманітних засобів (спілкування з представниками різних національностей, усна народна творчість, художня література, гра, народна іграшка та національна лялька, декоративно-прикладне мистецтво, живопис, музика, етнічні міні-музеї і т.д.)

Отже можна визначити наступні пріоритети:

- предмети побуту, навколо дитини, повинні мати національний колорит, виховуючи у них почуття краси, допитливості;
- необхідно широко використовувати всі види фольклору (казки, пісеньки, ігри, прислів'я, приказки, народні прикмети, хороводи і т.д.) В усній народній творчості як ніде збереглися особливі риси національного характеру, притаманні моральні цінності, уявлення про доброту, правду, хоробрість, працьовитість, вірність;

- значне місце у залученні дітей до народної культури повинні займати народні свята та традиції. У них фокусуються накопичені століттями спостереження за характерними особливостями пір року, погодними змінами, поведінкою птахів, комах, рослин. Причому ці спостереження безпосередньо пов'язані з працею та різними сторонами суспільного життя людини у всій їх цілісності і різноманітті.

Дуже важливо ознайомити дітей з народними ремеслами, захопити вихованців продуктивною діяльністю, спонукати до творчості.

У нашому дошкільному закладі подібна робота проводиться протягом 2-х років. Починали залучення дітей до традиційної культури з народних музичних ігор. Ігри підбиралися як рухливі («Крук», «Вовки та козлики», «А ми просо сіяли» та ін.), так і творчого характеру («Подояночка», «Каравай» та ін.)

Музичні народні ігри органічно вписуються у дитячу діяльність на прогулянці. Вихованці мають можливість найбільш повно зануритися у гру, оскільки будь-яка народна рухлива, у тому числі музична гра, єднання з природою.

Національний, український музичний матеріал постійно використовується при проведенні свят та дозвільних заходів, де вихованці закладу мають можливість глибше зануритися у народну культуру (пісні, танці, хороводи, народні персонажі, ігри, народні ремесла і т.д.)

У виготовленні національних українських костюмів брали участь педагоги та співробітники ЗДО, батьки і діти. Вихованці самі робили собі народних ляльок-мотанок, вишивали хусточки, батьки (під керівництвом музичного керівника) ткали і крутили пояса.

Аналізуючи виконану роботу за останні роки, ми зрозуміли, що на сучасному етапі найбільшою проблемою є розрив зв'язків поколінь, виховання поза культурно-історичних традицій. Забуваючи свої корені, ми розриваємо зв'язок часів і поколінь, а людина без пам'яті про минуле, поставлена перед необхідністю заново визначити своє місце у світі, людина,

позбавлена історичного досвіду свого народу, опиняється поза історичною перспективою і здатна жити лише сьогоднішнім днем. У досвіді наших батьків і дідів є зерна такої мудрості, які і в наш час проростуть і дадуть добрі сходи. Проведена робота була спрямована на формування соціокультурних цінностей, знаходить відгук у дітей і їх батьків. Вихованці навчилися слухати один одного, допомагати, ділитися своїми вміннями, шанобливо ставитися до історії і культури свого народу. За спостереженням батьків, діти стали більш посидючими і уважними як до них, так і до бабусь і дідусів (більш терпимі). З'явилися у дітей і порівняльні характеристики, дошкільнята почали давати оцінку своїй роботі і роботі інших. А найголовніше, що вони стали більше піклуватися один про одного, поступатися один одному і допомагати.

Найбільше нам хочеться сформувати у наших вихованців почуття гордості за свою Батьківщину, викликати у них захоплення творчістю українського народу і разом з тим почуття відповідальності за землю, на якій ми живемо.

О.Ю. Демченко , вихователь-методист

Комунального закладу освіти

«Дошкільного навчального закладу

(ясла-садка)комбінованого типу № 11

«Дружба»

Синельниківської міської ради

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Буття людини має характер активної, перетворюючої діяльності, що представляє собою особливу цілісність і включає в себе психічні явища.

Еволюція психіки людини є еволюція його діяльності, бо людина, перетворюючи світ, змінюється сама. Духовний і фізичний розвиток людини тісно пов'язані між собою, і одним з цих зв'язків є уявлення про особистість, як про сукупності діючих механізмів набуття та збагачення досвіду.

Спілкування - найважливіший фактор психічного розвитку дитини, етапи якого характеризуються конкретною соціальною системою відносин дитини з іншими людьми, у які потрапляє з моменту народження.

Дошкільний вік - початок всебічного розвитку і формування особистості. У дошкільному віці формуються різні психічні процеси. Одним з найважливіших процесів є спілкування. Саме у дошкільному віці воно набуває особливого значення.

У процесі спілкування діти пізнають навколишній світ, оволодівають суспільно-історичним досвідом, накопичений попередніми поколіннями людства. Спілкування є необхідним фактором розвитку особистості дитини. Воно сприяє розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери. Знання механізмів сприйняття людини людиною у процесі спілкування допомагає ефективно управляти освітнім процесом через спілкування педагога і вихованця, дітей між собою. Порушення спілкування призводить до тяжких відхилень у поведінці, на інтелекті дитини, розвитку соціально значущих якостей особистості.

У групі облаштували місце *«стіл здивувань»*, на якому вихователь щоранку організовує ситуації, що впливають на емоційний стан дітей.

Перша - викликає подив від несподіваної зустрічі з добрим знайомим предметом і бажання поговорити про нього.

Друга - знову викликає подив від зустрічі із знайомим предметом який зовні змінився і спонукає у дітей бажання дізнатися, що з ним сталося?

На етапі «пошук нових уявлень» вихователь створює умови для самопізнання (сам відкриваю знання), самонавчання (використовую різні

засоби для відповіді на проблемне питання), самовираження (маю свої судження, сам роблю висновки).

На етапі *«проживання нових уявлень»* вихователь спонукає дітей стати на місце об'єкта пізнання, порадіти за нього або визначити, які у нього є, будуть труднощі і надати посильну допомогу через творчу продуктивну діяльність - ліплення, малювання, конструювання, аплікація .

«Оволодіння та застосування здобутих уявлень» - основний етап. У різних видах діяльності дитина самостійно реалізує здобуті знання, виявляючи співчуття предмету пізнання, надає йому посильну допомогу.

Також можна запропонувати наступні тактики взаємодії вихователя з дітьми з метою формування соціально-прийнятних форм поведінки і засвоєння моральних норм суспільства:

- обговорювати наслідки дій дитини або дорослого про почуття іншої людини;
- з'ясувати схожість між різними людьми;
- пропонувати дітям ігри та ситуації, у яких необхідна співпраця та взаємодопомога;
- залучати дітей до обговорення міжособистісних конфліктів, що виникають на моральному ґрунті;
- послідовно ігнорувати випадки негативної поведінки, звертати увагу на дитину, яка веде себе добре;
- не повторювати без кінця одні й ті ж вимоги, заборони і покарання;
- чітко формулювати правила поведінки і пояснювати, чому слід діяти так, а не інакше;
- обговорювати наслідки неправильної поведінки, як для самої дитини, так і для оточуючих;
- заохочувати різні форми сюжетно-рольової гри;

- забезпечувати дітей ігровим матеріалом, щоб вони могли разом конструювати, будувати;
- заохочувати спільну гру дітей, надавши у їх розпорядження ігровий матеріал або простір групи;
- пам'ятати, що посмішка або добре слово є заохоченням;
- використовувати різні форми прояву уваги до дітей.

Процес становлення ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку - це відповідь на питання як соціальний світ стає доступним розумінню та привласненню дитиною. Виявлення емоційних переваг, когнітивного наповнення та фактичного існування ціннісних орієнтацій у житті дитини дозволяє розрізнити емоційні, когнітивні та регулятивні якісні характеристики у структурі ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку та відокремити «значимі», «знані» та «дієві» цінності. Привласнюючи різні цінності дитина починає самотійно, свідомо керуватися ними у різних видах діяльності: у грі, у навчанні, у праці, поступово набуваючи досвіду їх ефективної реалізації.

Дехтяр Є.С..

*Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №76» Криворізької міської ради*

DehtuarEvg@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми: Зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» БКДО в Україні передбачає формування у дітей навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватися у міжособистісних взаєминах,

узгоджувати власні дії з діями інших членів колективу, що свідчить про сформованість соціальної компетенції особистості [1, с.12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій:

Психолого-педагогічні аспекти проблеми соціалізації висвітлені у працях багатьох науковців, зокрема, О.Аматьєвої, Б.Ананьєва Л.Артемової, А.Богуш, Л.Виготського, Н.Гавриш, О.Запорожця, О.Кононко, В.Котирло, О.Леонтєва, Г.Люблінської, Я.Неверович, Т.Піроженко, З.Плохій, Т.Поніманської, Ю.Приходько, І.Прищепи, В.Сухомлинського, О.Ушакової, К.Ушинського, С.Хаджираєвої, Н.Яришевої та інш.

Однак, питання визначення та впровадження в освітній процес психолого-педагогічних умов соціалізації особистості, та орієнтування на базові цінності залишається дискусійним.

З огляду на зазначене вище, *метою* статті є визначення, обґрунтування та практичне втілення в роботі на III-му етапі обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» основних психолого-педагогічних умов соціалізації особистості, що пов'язані з формуванням системи цінностей.

Виклад основного матеріалу. Демократизація суспільних взаємин пов'язана з визнанням нових орієнтирів виховання в педагогічній теорії і практиці роботи освітніх закладів. Сьогодні очевидно є необхідність аналізу суспільних явищ з погляду сучасних реалій виховання та визначення того нового, що вони вносять у соціальну ситуацію розвитку дитини в умовах переоцінки системи цінностей та способу життя людей.

Особистість, яка не має сформованих гуманістичних ціннісних орієнтацій, відчуває недовіру до навколишнього світу, а отже, може бути агресивним, втратити індивідуальність [2, с.52].

Однією з практичних засад реалізації завдань соціалізації особистості є положення про те, що взаємодія дитини з соціальною дійсністю задовольняє дві важливі потреби її саморозвитку: потребу в самореалізації (виявлення та ствердження себе); потребу знайти своє місце [2, с.83].

З огляду на це, нами в закладі був визначений зміст роботи щодо вирішення проблеми соціалізації особистості: здійснюємо впровадження технології колективного творчого виховання І.Павлова; технології виховання особистості І.Беха; накопичення досвіду управління інноваційними процесами в освітній діяльності, створюємо умови та науково-методичний супровід самоосвітньої роботи педагогів ДНЗ; організовуємо гурткову роботу з дітьми за напрямками: соціалізація, соціально-моральний розвиток засобами народознавства «Народна скарбниця моралі»; соціалізація, формування умінь колективної взаємодії засобами хореографічного мистецтва «Веселі чобітки».

Для успішної реалізації завдань соціалізації особистості на III-ому етапі обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» в закладі нами організований освітній процес із дотриманням відповідних педагогічних умов для становлення базової системи цінностей, як соціально обумовленого вибіркового ставлення дитини до матеріальних і духовних благ:

- В закладі здійснюється педагогічний супровід процесу соціалізації особистості на основі формування ціннісних орієнтацій. Наповнюючи освітній процес ціннісним змістом, ми виходимо з того, що спрямування соціального розвитку має відповідати системі цінностей, яка є фундаментом для формування позитивного ставлення особистості до себе та світу [5, с.2].

Освітній процес в закладі на даному етапі роботи організовуємо у відповідності до того, що цінності є невід’ємними від потреб (соціальні та індивідуальні) особистості і втілені як в соціальних і моральних нормах, так і в індивідуальних цілях, планах, намірах, базових якостях особистості (за О.Кононко). Їх сформованість є запорукою повноцінного особистісного буття, свідомого ставлення до життя та задоволеності ним, продуктивної активності [4, с.7].

- Ми організовуємо процес соціалізації на основі розвитку емоцій і почуттів особистості (емоційно-почуттєва сфера особистості дитини).

Емоційні реакції як зовнішній прояв внутрішнього світу дитини – один з показників (успішного чи сповільненого) входження в певну соціальну ситуацію і прийняття певної соціальної ролі [4, с.8].

Реалізація завдань соціалізації особистості в роботі на III-му етапі обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» ми здійснюємо із дотриманням головних принципів (за І.Д.Бех) організації освітньої роботи [2, с.81]:

- забезпечуємо єдність формування у дітей уявлень про соціальну дійсність, як про частину довкілля, що відображає діяльність і взаємини людей, та виховання у дошкільників усвідомленого бажання брати участь у житті людей, що їх оточують;

- передбачаємо емоціогенність, як неодмінну умову засвоєння соціального досвіду;

- дотримуємося достовірності та педагогічної доцільності у доборі знань про людину, суспільство, мораль;

- комплексно застосовуємо різні види діяльності дітей у формуванні гуманного ставлення до людей;

- використовуємо приклад дорослого, як носія знань, норм, цінностей.

- забезпечуємо діяльнісний, практично зорієнтований підхід до процесу соціалізації особистості дошкільника, що ґрунтується на формуванні навичок практичного життя в соціумі (за О.Кононко) [4, с.6]: правильно орієнтуватися в життєвих реаліях; діяти самостійно; довіряти своїм можливостям; покладатися на власний досвід; проявляти креативність, варіювати, експериментувати; не боятися помилок; знаходити власне місце серед однолітків; цінувати себе та інших; розрізняти реальне і

уявне; співвідносити бажання і можливості; компетентно поводитися в різних сферах життєдіяльності; розробляти власні плани, досягати поставленої мети.

В закладі ми спрямовуємо процес соціалізації особистості на формування її соціальної зрілості (за Ю.Тужнековою)[5, с.16],

- Забезпечуємо соціалізацію особистості через формування вмінь і навичок співробітництва, співпраці, міжособистісного партнерства. Серед ефективних способів формування навичок співробітництва, партнерства і співпраці нами обрано наступний алгоритм дій: налагодження взаєморозуміння, партнерство в діях, ускладнення моделей взаємодії

Відбувається через: освоєння спільно-індивідуальної моделі взаємодії (кожний учасник діяльності виконує свою роботу індивідуально, а на завершальному етапі – об'єднують зусилля); спільно-послідовної моделі взаємодії (послідовне виконання дій учасниками, коли результат дії, виконаної одним учасником, стає предметом діяльності іншого, принцип конвеєра); та колективної моделі взаємодії (співпраця всієї групи).

Таким чином, ми здійснюємо в закладі соціалізацію особистості з дотриманням зазначених вище педагогічних умов в процесі освітнього процесу, що дозволяє нам забезпечити високу результативність у формуванні соціальної компетенції особистості.

Висновки.

Отже, організована нами в закладі практична робота над реалізацією завдань обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» здійснюється з дотриманням наступних психолого-педагогічних умов, які ґрунтуються на формуванні ціннісно-змістовної сфери особистості: ми передбачаємо організацію спільної колективної діяльності; формування навичок колективної взаємодії, співпраці, співробітництва; педагогічний супровід процесу соціалізації під час спеціально-організованої діяльності – залучення особистості до вирішення соціально-моральних ситуацій;

збагачення ціннісно-змістовної та емоційно-почуттєвої сфери особистості; забезпечення діяльнісного, практико-зорієнтованого підходу до вирішення завдань.

Список використаних джерел

1. Базовий Компонент дошкільної освіти в Україні / А.Богуш, Г.Беленька, Н.Гавриш. – К., 2012. – С.12-13.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. – Кн.2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч. метод. вид. / І.Д.Бех. – Либідь, 2013. – 344с.
3. Дехтяр Є.С. Навчальний заклад як відкрита соціально-педагогічна система / Є.С.Дехтяр / Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості. Матеріали обл. наук.-практ. конференції, м.Дніпропетровськ / ред. С.Кушнікова. – Д.: Вид.-во «Інновація», 2015. – 294с.
4. Кононко О. Погребово-ціннісна та мотиваційна складова особистісної компетенції дошкільника / О.Кононко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – №9. – С.4-9.
5. Сиротич Н. Попередження синдрому «соціокультурного споживача» / Н.Сиротич // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. – №9. – С.15-20.

Дуленко Наталія Вікторівна,

соціальний педагог Комунального закладу освіти «Дошкільний
навчальний заклад (центр розвитку дитини) №392» Дніпровської міської
ради

Горб Юлія Валеріївна,

вихователь-методист Комунального закладу освіти «Дошкільний
навчальний заклад (центр розвитку дитини) №392» Дніпровської міської
ради

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В РАМКАХ ВПРОВАДЖЕННЯ
МІЖНАРОДНОЇ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ
ОСВІТИ «АФЛАТОТ»**

Найважливішу роль не тільки в житті кожної окремої людини, а й усього суспільства в цілому грають цінності і ціннісні орієнтації. Саме на основі цінностей кожна особистість робить свій власний вибір у житті. Цінності, займаючи центральну позицію в структурі особистості, істотно впливають на спрямованість людини, зміст її соціальної активності, поведінку і вчинки, її соціальну позицію і загальне ставлення до світу, до себе та інших людей.

Особистісна система цінностей завжди формується, базуючись на цінностях, які є домінуючими в конкретному суспільстві, а вони в свою чергу впливають на вибір індивідуальної мети кожної окремої людини і на визначення способів її досягнення.

Сьогодні змушує зростаючу особистість вирішувати різноманітні життєві завдання, актуалізує необхідність поводитися компетентно у багатоваріантному світі. Все це посилює важливість формування в особистості, починаючи з

дошкільного дитинства, свідомого ставлення до життя, умінь сприймати, зосереджуватися, розуміти, запам'ятовувати життєво важливу інформацію, проживати одержані враження, адекватно на них реагувати, збагачувати свій індивідуальний досвід.

Таким чином, система цінностей в житті людини набуває вигляду внутрішнього стрижня всієї його особистості, а така ж система в суспільстві є стрижнем її культури.

Дошкільний вік найсприятливіший для набуття первинного досвіду стосунків, зокрема й соціально-економічних. У дитини формуються уявлення про першочергові потреби сім'ї, свої власні бажання, виникає проблема вибору між «треба» та «хочу», усвідомлюються тимчасові рамки; формується ставлення до матеріальних цінностей та готовність поділитися особистими речами, а також виховуються такі риси, як бережливість та ощадливість. Тому грамотна організація дорослими простору пізнання дошкільником світу допоможе йому сприйняти та зрозуміти життя у всій красі його цінностей, значень, смислів.

Тут українським педагогам може стати у пригоді світовий досвід, а саме активне залучення до міжнародних проектів і програм. Один з таких міжнародних освітніх проектів – організація «AflatounInternational».

Сьогодні цей проект діє в 114 країнах на різних континентах планети. Міжнародна організація «AflatounInternational», яка офіційно була відкрита у Нідерландах в 2005 році, співпрацює з комітетом ООН з прав дитини, ЮНІСЕФ, урядами, міністерствами освіти та фінансів, дослідницькими інститутами різних країн. Меморандум про співпрацю з цією організацією та Міністерством освіти і науки України було підписано 16 листопада 2015 року. З 2016 року КЗО ДНЗ (ЦРД) №392 ДМР став учасником цього захоплюючого експерименту.

Загальна програма соціальної та фінансової освіти для дітей та підлітків має назву «Афлатун». Програма для дітей від 3 до 6 років має назву «Афлатот». Мета даної програми – допомогти дітям усвідомити їх потенціал для того, щоб зробити світ кращим за допомогою освіти, вчить планувати бюджет, раціонально використовувати ресурси, формує підприємницький дух, а також акцентує увагу на ролі сім'ї та сімейних цінностей.

Програму не варто розглядати як комплексну програму розвитку й навчання дітей дошкільного віку. Це додатковий навчальний курс щодо формування умінь і навичок дітей, який легко можна інтегрувати в основну програму.

Головний герой програми - казковий персонаж Афлатунчик. Слово «Афлатун» арабського походження, що означає дослідник. Афлатун – зірочка, вогник, який прилетів з неба для того, щоб знайти собі друзів по всьому світу, разом з ними навчатися і грати.

Програма «Афлатот» має 5 розділів, всього 40 занять.

Працювати за програмою не складно, бо досить детально розписане кожне заняття, прописані мета, необхідні підручні матеріали,

хід, рекомендовані додаткові та сімейні заняття. Розроблене перспективне планування для кожної вікової групи з основ соціальної та фінансової освіти дітей дошкільного віку за проектом із залученням батьків вихованців, де прописані форми роботи з батьками. Складена модель впровадження в освітній процес програми соціальної і фінансової освіти дітей віком від 3 до 7 років «Афлатот».

Для вихователя це дає змогу стати на заваді поширеній вимозі вже в дошкільному віці формувати суто навчальну компетентність та змінити налаштованість на заняття з навчальних дисциплін, як основну форму навчально-виховної діяльності. Ми вважаємо, що перед вихователем стоїть зовсім інше завдання: зробити життя дитини насиченим різноманітними видами діяльності, які відповідають її віковим та індивідуальним потребам,

цілеспрямованою продуктивною взаємодією зі світом людей, природи, рукотворним світом.

Допомагають цьому специфічні базові форми роботи за програмою «Афлатот»:

- Коробки Афлатуна. Діти самостійно чи за допомогою дорослих виготовляють коробки для подорожей з Афлатуном і коробки-скарбнички Афлатунчика. Протягом усього курсу ми стимулюємо дітей зберігати речі з різних категорій цінностей, щоб навчити їх дбайливо ставитися до цінних речей. Це можуть бути монетки Афлатуна, фотографії близьких людей, малюнки або поробки, створені в ході навчальної програми.

- Прогулянка по місцевості. Діти краще вивчають навколишню місцевість, якщо добре розглянуть її. Під час прогулянки по околицях можна показати дітям ринок, банки, урядові будівлі або інші місця, які формують соціальні цінності дошкільнят.

- Ярмарок Афлатуна. Це велика подія у закладі або групі, яка об'єднує педагогів, батьків і дітей. Діти запрошують своїх батьків і друзів прийти і купити що-небудь на ярмарку або відвідати виставку їхніх творчих робіт. Під час цього заходу формується вміння зацікавити іншого, вести переговори, розуміння того, що можна і необхідно заробляти.

- Заняття з батьками. Протягом навчального курсу залучаємо батьків брати участь у спільних заняттях. Такі сімейні заняття слід проводити, щоб допомогти батькам ознайомитися з тим, що вивчають їхні діти і дізнатися більше про заняття за програмою «Афлатот».

Особливо хочеться відмітити активну участь у проекті батьків вихованців. Нам вдалося дуже зацікавити їх. Спочатку це були моніторинги, анкетування, пам'ятки, консультації. Зараз батьки – невід'ємна частина процесу. Вони із задоволенням виконують творчі домашні завдання за програмою, готують експонати для виставок, товари для ярмарок, беруть участь у наших драматизаціях, екскурсіях тощо. За

допомогою батьків були виготовлені ляльки-персонажі, які використовуються в кожній групі на заняттях і на великих виставах нашого театру «Афлатот». Також творча група, яка складалась з педагогів та мами нашого вихованця Олени Буцукіної, створила наш власний гімн Афлатуна – пісню «Діти Землі».

1 куплет:

Нема нічого кращого на світі
Хвилини той, коли сміються діти.
Нехай з тобою ми різнимось дуже
Та посмішками ми так схожі, друже!
Я руку протягну тобі назустріч,
І стане наша дружба тільки дужче.
І Афлатунчик з нами заспіває,
Яскраво небо зірками засяє!

Приспів:

We are having marry time
We are having fun
Our friends and families
Love us day and night
We are having energy
We are having dream
Put the world eve black and white
Enter color stream.

2 куплет:

Усмішки подаруєм планеті,
Зберем багато лайків в Інтернеті.
І вся Земля засвітиться від вроди
В погожий ясний день та день негоди!

Приспів:

Дуже-дуже різні ми
І секрет у цім.
Розмалюєм фарбами
Наш великий дім!
Та наповнить радістю
Землю ми змогли!
Разом з Афлатунчиком
Селфі зробим ми!

На сьогоднішній день наш заклад знаходиться на стадії, коли ми вже можемо ділитися своїм досвідом. В 2017 році на базі нашого ДНЗ був проведений семінар-практикум для вихователів-методистів дошкільних навчальних закладів міста Дніпро «Соціально-фінансова освіта – крок у майбутнє». Наша задача була зацікавити педагогічну спільноту міста, включити в цей захоплюючий і творчий процес. Навесні 2018 року планується семінар для вихователів міста, які приєдналися до нашого руху та впроваджують програму «Афлатот» у своїх закладах. Та найголовніше, що впровадження міжнародної програми соціальної та фінансової освіти дітей віком від 3 до 7 років «Афлатот» не тільки згуртувала колектив педагогів та батьків вихованців, але й сприяла особистісному сходженню кожного малюка.

Т.В. Дяченко, завідувач
Комунального закладу освіти
«Дошкільного навчального закладу
(ясла-садка) № 8 «Лісова казка»
Синельниківської міської ради

ФОРМУВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ОДИН ДО ОДНОГО ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Два роки тому, наш заклад почали відвідувати діти переселенці із зони АТО, ми помітили труднощі адаптації цих дошкільнят у колективі однолітків та проблеми формування дружніх взаємовідносин дітей один з одним.

Ми поставили перед собою мету: створення умов для розвитку дошкільника які сприяють позитивній соціалізації, їх особистісному розвитку, розвитку ініціативи та творчих здібностей на основі співпраці з дорослими та однолітками. Для цього необхідно, щоб кожній дитині у групі було комфортно і радісно, створити у колективі доброзичливу атмосферу. Робити це найефективніше засобами ігрової діяльності. Гру можна використовувати як засіб формування здатності до спілкування, так як саме за допомогою гри дитині легше встановити контакт з навколишнім світом, з однолітками та дорослими.

У дошкільному закладі був проведений семінар, на якому ми познайомилися з соціо-ігровою технологією, яка повністю відповідає визначеній меті. Дана технологія пропонує організацію роботи з дошкільнятами у формі ігрових ситуацій, що спонукає дітей до зближення один з одним та з педагогом на основі співпереживання певної ситуації, до її учасників, причому не тільки тим подіям, які вимагають співчуття та участі, а й радісним та веселим.

Технологія передбачає використання ігор різної спрямованості. Головне завдання вихователя полягає у тому, щоб навчити дітей грати активно і самостійно. Таким чином, дошкільнята навчаються у будь-якій ігровій ситуації регулювати рівень уваги, знаходити вихід з критичного становища, проявляти ініціативу, тобто набувають важливі ціннісні якості які необхідні у майбутньому житті.

Автори соціо-ігрової технології пропонують таку класифікацію ігор, де вихователь - активний учасник, партнер та ініціатор: ігри для робочого настрою, ігри-розваги, ігри які спонукають до певної діяльності, ігри творчого самоствердження, вільні ігри.

Зупинюся докладніше, як ми використовуємо цю систему ігор для формування у дітей дружніх, доброзичливих відносин.

Ігри для робочого настрою - формують позитивне ставлення до інших людей, навіть якщо вони «зовсім інші». Головне завдання цих ігор викликати інтерес дітей один до одного. («Дізнайся по голосу», «Компліменти», «Ми - веселі дошкільнята», «Подарунки», «Ширше, ширше, ширше коло», «Знайди свою половинку», «Йшов Ведмідь по лісу», «Передай сердечко»)

Ігри-розваги Головне завдання - можливість розім'ятися, зняти напругу. Ці ігри розвивають увагу, координацію, формують почуття гумору, піднімають настрій. («Весела зарядка», «Море хвилюється», «Плутанина», «Рибалка», «Спіймай комара», «Пузир», «Жук-рогач», «Їстівне - неїстівне», «Чого на світі не буває», «Картина »)

Соціо-ігри , що спонукають до певної діяльності розвивають комунікативні здібності, якості, вміння взаємодіяти, співпрацювати. Різні дидактичні ігри (ігри, рекомендовані технологією ТРВЗ)

Ігри творчого самоствердження розвивають вміння висловлювати свої потреби і почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів. Ці ігри сприяють розвитку уяви, спостережливості, творчості, служать для збагачення засобів спілкування - пластики, міміки, жестів, розвивають

вміння володіти своїм тілом. («Інсценування», «Читання віршів за ролями», «Хороводи», «Пантоміма», «Показ букв і цифр», «Ігри на імітацію різних рухів», «Веселі зарядки»)

Вільні ігри сприяють вмінню розпізнавати емоції інших і володіти своїми почуттями. Уміння співпереживати - радіти чужим радощам і засмучуватися через чужі прикрощі. Уміння орієнтуватися у просторі, взаємодіяти при зміні ситуації. При виборі вільних ігор ми віддаємо перевагу народним іграм, тому що вони цікаві дітям, лаконічні, виразні, доступні. У них багато гумору, жартів, змагального запалу («Орачі і жінці», «Тин», «Золоті ворота», «Хитра лисиця», «Сова», «Гуси-гуси», «Ведмідь та бджоли»).

Таким чином, дана система ігор допомагає нам сформувати у дітей:

- комунікативні здібності та якості;
- вміння розпізнавати емоції інших і володіти своїми почуттями;
- позитивне ставлення до інших людей, навіть якщо вони «зовсім інші»;
- вміння співпереживати - радіти чужим радощам і засмучуватися через чужі прикрощі;
- вміння висловлювати свої потреби і почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів;
- вміння взаємодіяти та співпрацювати.

У процесі роботи над темою ми оформили пам'ятку для вихователів яка відповідає концепції соціо-ігрової технології.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛЯ:

- *Збирайте улюблені ігри дітей.* Це особлива цінність, вони можуть супроводжувати їх протягом багатьох років.
- *Нова гра (хороша) - кращий подарунок дітям,* це новий досвід відносин, додаткові радісні хвилини.
- *Гра-справа добровільна.* Не нав'язуйте дітям гру, якщо вам вона здається корисною, а їм не подобається.

- *Емоційний стан вихователя* повинен відповідати запропонованій дітям діяльності. Весела гра не терпить нудного або байдужого обличчя вихователя.
- *Гра-засіб діагностики.* Дитина розкривається з хорошого і не дуже хорошого боку. Спостерігаємо, розмірковуємо, але отриману інформацію не використовуємо на шкоду для дитини.
- *Ніяких дисциплінарних заходів до дітей,* які порушили правила гри. Це лише привід для доброзичливої розмови, коли діти аналізують, хто і як проявив себе у грі, як треба було уникнути конфлікту.

Т. В. Єрмішкіна

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО – ЗМІСТОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ БІБЛІОТЕРАПІЇ

Дошкільний вік – це період активного засвоєння цінностей. Ціннісні орієнтири – важлива характеристика психічного розвитку дитини. Для того, щоб процес засвоєння дошкільниками базових цінностей був більш успішним, ми запровадили таку новітню психолого-педагогічну технологію, як бібліотерапія.

Книголікування або бібліотерапія (з грецьк. «книголікування») — це лікування людини словом, книгою, психологічна допомога, зняття душевного стресу і лікування людей, в основі якого лежить читання ними книжок певного змісту і тематики. Це напрям діяльності, що займається вивченням впливу спеціально підібраної літератури на стан здоров'я. На

сьогодні бібліотерапія, як допоміжний засіб лікування, розвинута в багатьох країнах світу.

Офіційно термін "бібліотерапія" було визнано у 1916 році Асоціацією бібліотек США. Книга вже стає не лише зберігачем знань, медичних рекомендацій, але й безпосередньо - ліками. В XVII столітті англійський лікар Сайденген прописував пацієнтам твір Сервантеса про славного лицаря Дон Кіхота, бо помітив: після прочитання книги настрої людей покращувався, і зцілення проходило швидше.

Як лікують книгами? Здавалося б, як і що можна вилікувати за допомогою різних книг?

Книги через їх особливий світ вчать дітей оптимізму, спонукають до боротьби з труднощами, допомагають засвоїти базові цінності, пов'язані з реальним світом.

Бібліотерапія — це не тільки лікувальний процес, але також і педагогічний. За допомогою спеціально підібраних книг можна впливати на формування у дошкільників життєвих цінностей. Будь-якій людині, і дорослому, і дитині, потрібні книги, сповнені глибокої віри в життя, які пробуджують оптимізм, відволікають від сумних думок, важких переживань, книги, які позбавляють від депресії. Правильно підібрана книга, яка викликає позитивні емоції, не менш важлива, ніж правильно підібрані ліки. Книга не лише містить корисну інформацію – вона сприяє підвищенню самооцінки дитини. Бібліотерапія - це метод впливу на дитину, його переживання, почуття, за допомогою книг. Завдяки правильно підібраним літературним творам, в яких описані страхи дітей, переживання стресових ситуацій та знайдений вихід з них, діти вчаться сприймати сформовані в соціумі культурні норми.

Мета бібліотерапії:

- формування особистості;
- допомога дітям у процесі засвоєння базових цінностей;
- розширення можливостей вирішення проблемних ситуацій;

- розвиток соціальної адаптованості дошкільників.

Сприяти становленню системи ціннісних координат дитини, за якої її життя буде плідним, яскравим, щасливим, значно допомагає бібліотерапія. При використанні бібліотерапії важливо враховувати наступні принципи:

- книга повинна бути доступною для дитини;
- книга повинна відображати інтереси дитини, його попередній досвід, особливості характеру; для лікувального впливу важливо, щоб дитина бачила взаємозв'язок між героєм і собою;
- книга повинна описувати проблему, яка важлива для дитини саме зараз, і пропонувати варіанти рішень цієї проблеми;
- після читання книги важливо обговорювати її зміст з дитиною і дуже корисно малювати героїв, сюжет, варіанти продовження або навіть просто абстрактно зображати свої емоції.

Механізм реалізації бібліотерапії в роботі з дошкільниками

- ✓ По-перше, створили розвивальне читацьке середовище.
- ✓ Виявили читацькі потреби дошкільників, провівши опитування та соціальне дослідження.
- ✓ Розробили разом з психологом анотаційний список творів для використання в бібліотерапії.
- ✓ На засіданні круглого столу ознайомили батьків із бібліотерапією. До речі, у батьків ця технологія викликала дуже позитивні емоції. Заохотили батьків до придбання необхідної дитячої літератури у садочок.
- ✓ Разом з психологом провели ряд консультацій для вихователів.
- ✓ Придбали необхідну літературу.

Під час ігрової діяльності психолог, спостерігаючи за дітьми, визначає, які саме цінності потрібно розвивати у дошкільників. Розподіляє дітей на підгрупи, враховуючи індивідуальні особливості. Потім добирає спеціальні твори, які спрямовані на подолання перешкод.

У кабінеті психолога ми створили куточок бібліотерапії, де зберігається необхідний книжковий матеріал. Залежно від ситуації ми використовуємо груповий, підгруповий або ж індивідуальний підхід. Заняття відбуваються систематично, раз на тиждень, протягом кількох місяців. Час проведення має враховувати вік дошкільників (переважно 30 хвилин для старших, біля 20 хвилин для молодших).

Схема підготовки занять:

- вибір назви циклу занять з визначенням загальної мети;
- визначення категорії учасників (бажана кількість має налічувати мінімум 4, максимум 15 дітей);
- визначення кількості занять.

Форми використання бібліотерапії дуже прості: це спільне читання з дитиною, обговорення прочитаної книги, ідентифікація себе з літературним героєм, психокорекційне читання. Програма бібліотерапії, крім читання книг, може також складатися із самостійної творчості дітей, ігрової діяльності, впливу різних видів мистецтва на розвиток особистості дитини, виготовлення ляльок, драматизація, малювання, пісочна терапія.

Для організації бібліотерапевтичних занять з дітьми ми ретельно відбирали літературу, за якою можна проводити подібні заняття. Склали список книг для наших дошкільників, які ми включили у власний курс бібліотерапії. Серед них казки Василя Сухомлинського, бібліотерапевтичні казки польського бібліотерапевта Марії Моліцької, оповідання Оксани Думанської. Книга «Як зарадити Марійці» - це збірник психотерапевтичних оповідок Оксани Думанської, адресований дітям дошкільного та молодшого шкільного віку та підкріплений коментарями й порадами психолога Юлії Стадницької. Книга має бібліотерапевтичний ефект. Вона стане в нагоді батькам, педагогам і вихователям.

Дуже сподобалась книга «Бабусіна муштра». Ці релаксаційні оповідки адресовані дітям дошкільного віку та їхнім батькам. Книга також буде в нагоді педагогам і вихователям, тим паче, що цікаві, дотепні оповідки теж доповнені

післямовою-порадами й коментарями психолога Юлії Стадницької.

Унікальність книжки «Марійчині пригоди» у тому, що в її героїні маленькі читачі не лише упізнають самих себе, а й знайдуть підказку, як можна вчинити в тих чи інших непростих ситуаціях. Із книжки слухач

неодмінно дізнається, як не плакати, коли потрібно вирвати молочний зуб. Замислиться, «що в людини головне». А ще – як полюбити плаксивих братиків чи сестричок, не боятися шкільних учителів... Як народжуються діти чи вірші, звідки беруться чудовиська і як їх

погамувати. Всі книги сучасні, видані у 2016 році, але вже набули популярності.

Звичайно, ефективність та результативність використання бібліотерапії в роботі закладу залежить від професійної підготовки педагогів. Тому ми провели цілу низку методичних заходів для педагогів, спрямованих на вивчення

бібліотерапевтичної літератури.

«Бенефіс книги» - захід, що влаштовується на честь однієї книги. Ми в своєму закладі провели Бенефіс книг Оксани Думанської. Педагоги нашого закладу надзвичайно зацікавилися такою нестандартною формою роботи і активно включилися до дискусії.

«Бібліофреш» (англ. fresh - свіжий), метою якої є анонс новинок у морі дитячої, методичної і навіть світової літератури, анонс нових імен як наших сучасників так і класиків минулих століть. В нашому закладі пройшов бібліофреш методичних новинок, на якому педагоги закладу демонстрували твори для використання в бібліотерапії.

Виставка «Смак читання» дала позитивні результати і була визнана доцільною для використання творів у бібліотерапії.

Дайджест літератури, яку ми відібрали для себе для використання у бібліотерапії (від англ. digest - короткий виклад, який містить короткі анотації та основні положення статей, або в якому стисло передається зміст найцікавіших публікацій за певний період). Формат зручний для ознайомлення з основними новинами певної тематики, змістом дослідження, короткий зміст публікацій. Протягом цього заходу і були виявлені книги Марії Молицької, нову книготерапевтичну серію «Казка — не казка, а батькам підказка».

Так, це оригінальні, нестандартні ідеї, методики яких виходять за межі існуючих канонів і традиційних форм і відображають новий підхід до змісту і організації роботи з книгою в дошкільному закладі. Наш дитячий садок – сучасна організація, а це означає, що її методи роботи мають бути сучасними та відповідати вимогам часу. Використання новітніх форм роботи дозволяє зацікавити малюків та дорослих читанням. А це, в свою чергу, впливає на процес соціалізації особистості.

Ми вважаємо, що ці книги, ці оповідання дуже добре допомагають адаптувати дитину до соціального життя.

Як показав наш досвід, використання бібліотерапії в закладі дошкільної освіти дали чудові результати. Проведене серед дітей

опитування і спостереження за ними виявили поліпшення рівня соціальної адаптації, формування навичок конструктивної поведінки, підвищення емоційного фону внаслідок бібліотерапевтичних занять. 78% дітей зазначило, що слухання відповідних казок підвищує їм настрій, дає приклад, як діяти в житті, як втілювати свої мрії.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (у новій редакції), Київ 2012
2. Библиотерапия детства / Е. В. Балашова / Шкільна бібліотека плюс. – 2007. - № 7. – 8с.
3. Казкотерапія в роботі з дошкільниками./ Упоряд. Шик Л.А, Гаркуша Г.В., Тур Л.В., Рудик О.А./ Х.: Вид – во «Основа», 2013. – 236с.
4. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят. / Л.Л. Шалімова./ Х.: Вид – во «Ранок», 2012. – 157с.
5. Книжка – лікар / І. І. Гичка / Шкільна бібліотека. – 2012. - № 1. – 90с.
6. Особистість починається з казки... / О. Коваленко / Освіта України. – 2011. - № 73-74, 26 вересня. – 15с.
7. Терапевтичні казки. Книга 1. / М. Молицька / Львів: вид – во «Свічадо», 2011. – 150с.
8. Терапевтичні казки. Книга 2. / М. Молицька / Львів: вид – во «Свічадо», 2012. – 160с.

Інна Володимирівна Єршова, вихователь-методист комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад – центр розвитку дитини» №24
«Казка» Кам'янської міської ради

РОЗВИТОК ЧАСОВИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Сучасність вимагає змін до процесу навчання дошкільників з порушенням мовлення. Повсякчас перед вчителем – логопедом постає запитання як активізувати пізнавальну діяльність дітей. Вирішити цю проблему можливо шляхом використання технологій активного навчання.

Цікавою та дієвою, на нашу думку, є технологія психолого – педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку» Тамари Піроженко. Вона привернула увагу своєю сучасністю, відповідністю до вимог Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, а головне спрямуванням на розвиток особистості дитини. В її основі лежить інтеграція та безпосереднє застосування набутих знань дітьми під час практичної діяльності у форматі реалізації проекту. Досить широкі можливості надає технологія психолого-педагогічного проектування з формування часових уявлень дітей дошкільного віку з затримкою мовленнєвого розвитку.

З практики відомо, що у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення часові уявлення та поняття формуються важко.

Особливе місце займає оволодіння вербальними визначеннями часових відносин.

Час виступає важким для сприйняття дітьми сенсорним еталоном. Зумовлюють ці труднощі специфічні характеристики часу: відсутність конкретних форм, абстрактність понять, плинність. До часу неможливо доторкнутись, спробувати його на смак, його не можливо побачити. Ці якості складно засвоїти дитині внаслідок особливостей розвитку її мислення.

У дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення спостерігається змішання часових рамок, часових понять, відсутність точного мовленнєвого позначення категорії часу, виникають труднощі в засвоєнні дітьми спеціальної термінології.

Своєчасне та адекватне формування понять про час у дитини надзвичайно важливо. Розвиток часових уявлень є частиною математичної підготовки дошкільнят, а також ознайомлення з оточуючим світом. Саме тому при сприйнятті часу діти мають потребу в подачі матеріалу в цікавій формі.

Так виникла ідея створення психолого-педагогічного проекту «Академія часу».

Мета проекту: впровадження технології психолого – педагогічного проектування в корекційну роботу з дітьми затримкою мовленнєвого розвитку.

Роботу над проектом ми розпочали з дослідження рівня розвитку уявлень про час дітей з загальним недорозвиненням мовлення. Для діагностики рівня розвитку часових уявлень дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення використано адаптовану методику Я. Гордєєвої «Орієнтування в часі», тест – завдання «Придумай розповідь про себе і про час», дидактичну гру «Чим ми вимірюємо?».

Реалізація проекту «Академія часу» проходила у шість етапів:

I. На мотиваційному етапі створена ігрова мотиваційна ситуація. Діти отримали лист – запрошення на навчання в «Академії часу». На цьому ж етапі, ми разом з дітьми створили «Древо цілей».

II. На інформаційному етапі реалізовано низку тематичних тижнів, розроблених з дотриманням видів корекційної роботи з дітьми з порушенням мовлення, при побудові яких враховувалося, що формування часових понять, вміння орієнтуватися у часі пов'язані з повсякденною діяльністю дітей. Формування уявлень про час проводилося за такими лексичними темами: «В гостях у пані Доби», «Уроки дядечка Тижня», «Дванадцять місяців».

III. На репродуктивному етапі розглядали сюжетні картини. Створювали різноманітні розповіді: описові, творчі, з власного досвіду. Використовували переказ.

IV. На узагальнюючому відбулося контрольне заняття «Не відкладай на завтра, те що можна зробити сьогодні».

V. Під час п'ятого творчого етапу малята разом з батьками грали в інтелектуальну гру «Що, де, коли». Створювали плакат «Мій календар».

VI. На останньому рефлексивно- оцінювальному етапі була проведена гра-квест «У пошуках втраченого часу».

Втілення в життя ідей проекту здійснюється через спільну діяльність педагога з дітьми і самостійну діяльність дітей, яка проходить через пізнавальну, продуктивну і ігрову діяльність. Даний підхід сприяє активізації інтересу дітей до часових понять систематизації уявлень і успішної соціалізації кожної дитини.

Для реалізації проекту, завдання підбиралися таким чином, щоб діти брали активну участь в його втіленні. Так, наприклад, не зовсім цікаве завдання на узгодження іменників з числівниками (одна ніч, дві ночі, п'ять ночей та ін.) після безпосередньої участі у досліді «Чому настають день і ніч?» стає дітям зрозумілим і виконується з задоволенням.

Дуже важко дається дошкільнятам орієнтування в назвах днів тижня. Ці поняття дуже просто пояснити за допомогою кольорових олівців. Кожному дню тижня присвоюється певний колір: понеділку – червоний, вівторку – жовто-гарячий та ін. Коли дитина викладає олівці у заданому порядку, їй стає зрозуміло, що у тижні 7 днів. Запам'ятовуються їх назви. Також, діти впевненіше орієнтуються у поняттях «вчора», «сьогодні», «завтра».

Після малювання власноруч осіннього дерева на скляному мольберті, активне мовлення дітей збагатилося прикметниками золоте, багряне, різнобарвне, різнокольорове. Діти склали цікаву творчу розповідь про осінь.

В результаті реалізації психолого - педагогічного проекту: «Академія часу» у дітей з порушенням мовлення удосконалилися уявлення про час, розуміння часових понять та вміння вживати їх у мовленні. Знання стали значно систематизованими, усвідомленими. Сформувалося відчуття часу й вміння організовувати та планувати свої справи та заняття.

Отримані результати свідчать про те, що у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення має місце значний потенціал розвитку часових уявлень за умов обрання доцільних педагогічних технологій, а саме технології психолого - педагогічного проектування.

Додаток 1

ПСИХОЛОГО – ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЕКТ

«АКАДЕМІЯ ЧАСУ»

ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ПРОЕКТУ

Назва проекту	«Академія часу»
Автори проекту	Єршова І.В., вчитель - логопед
Тема проекту	Формування часових понять на

	логопедичних заняттях.
Тип проекту	за метою і характером проектної діяльності: інформаційно-пошуковий; за змістом: інтегрований; за кількістю учасників: колективний; за кінцевим результатом: практичний; за тривалістю: довготривалий.
Термін проекту	9місяців
Мета проекту	впровадження технології психолого – педагогічного проектування в корекційну роботу з дітьми з загальним недорозвиненням мовлення
Завдання проекту	<ul style="list-style-type: none"> - провести діагностику уявлень дітей про час; - розробити і провести заходи по закріпленню та розширенню знань дітей про добу, її частини, дні тижня, місяці, пори року. - навчити розуміти й правильно вживати у мовленні часові поняття: доба, назви частин доби, сьогодні, завтра, вчора, назви днів тижня, місяці, пори року, оцінювати послідовність дій; - формувати у дітей навички планувати свій час (за допомогою дорослого), вміння цінувати свій час; - розширити словник дітей відповідно до теми, вправляти у правильному вживанні лексико-граматичних категорій, розвивати зв'язне мовлення; - удосконалювати дрібну моторику пальців рук;

	<ul style="list-style-type: none"> - спонукати дітей до комунікативної творчості, розвивати вміння фантазувати; - виховувати доброзичливість, вміння не перебивати один одного, адекватно реагувати на вчинки та слова партнерів, спокійно без крику розв'язувати конфлікти
Ресурсне забезпечення	<p><i>Кадрове забезпечення:</i> вчитель-логопед, вихователь.</p> <p><i>Інформаційно-методичне забезпечення:</i> програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», науково-методичний посібник Особистість дошкільника: перспективи розвитку /Т. Піроженко, методична література з питання, фахові часописи, інтернет ресурси.</p>
Форма презентації проекту	Мультимедійна презентація, виставка.
Очікувані результати	<p>Вільно і граматично правильно оперують часовими поняттями.</p> <p>Зв'язано та логічно висловлюють свою думку.</p> <p>Знають та називають частини доби.</p> <p>Знають назву днів тижня їх послідовність.</p> <p>Визначають, який день тижня був вчора, сьогодні, буде завтра.</p> <p>Орієнтуються в назвах і послідовності місяців року.</p> <p>Знають, з яких місяців складається та чи</p>

	інша пора року. Вміють визначати пори року по циклічності природних явищ.
--	--

Додаток 2

**Перспективний план роботи з впровадження
проекту «АКАДЕМІЯ ЧАСУ»**

Етапи	Назва заходу	Форма роботи
1. Мотиваційний	Діагностика знань дітей з питання Лист – запрошення до вступу до «Академії часу» Створення «Доби бажань»	Діагностика Мотиваційна ситуація Заняття

<p>2. Інформаційний</p>	<p>Лексичні картки</p> <p>тижня:</p> <p>- «Знайомство з пані Добою. Вчора, сьогодні, завтра»</p> <p>- «Уроки дядька Тижня»</p> <p>- «Дванадцять місяців».</p> <p>Читання художніх творів, інформаційних матеріалів з обраної теми</p> <p>«Граючись – навчаємось»</p> <p>Досліди: «Чому буває день і ніч?», «Чому відбувається зміна пір року».</p> <p>«Календар природи».</p>	<p>Заняття, корекційна робота</p> <p>Інформація</p> <p>Дидактичні та рухливі ігри з формування з лексико – граматичних категорій на відповідну тематику</p> <p>Пошуково-дослідницька діяльність</p>
-------------------------	---	---

3. Репродуктивний	<p>Розгляд сюжетних картин</p> <p>Переказ</p> <p>Застосування отриманих знань у повсякденній діяльності</p>	<p>Складання речень, оповідань</p> <p>Переказ знайомих творів</p> <p>Самостійна діяльність</p>
4. Узагальнюючий	<p>«Не відкладай на завтра, те що можна зробити сьогодні»</p> <p>«Що, де, коли?»</p>	<p>Контрольне заняття</p> <p>Інтелектуальна гра</p>
5. Творчий	<p>Виготовлення плакату «Мій календар»</p> <p>Придумування казок та оповідань</p> <p>«Загадки Годинника»</p>	<p>Сумісна продуктивна діяльність дітей, батьків, педагогів</p> <p>Творчі розповіді</p> <p>Вікторина</p>
Інноваційний	<p>Гра – квест: «У пошуках втраченого часу»</p>	<p>Вправи на вміння стимулювання творчого мислення, прогнозування можливих шляхів вирішення навчальних завдань</p>

Конспект інтегрованого заняття з формування часових уявлень дітей з загальним недорозвиненням мовлення

Тема заняття: «Знайомство з пані Добою»

Мета: Розширити уявлення про частини доби, їх характерні особливості, послідовність. Ввести узагальнююче поняття «доба». Навчити розуміти й правильно вживати ці поняття у мовленні. Вправляти у підборі прикметників до іменників, вмінні складати складносурядні речення зі сполучником «а» за сюжетними картинками. Розвивати вміння зв'язано, логічно, граматично правильно будувати висловлювання.

Хід заняття:

I. Організаційний момент.

Педагог: Діти, пам'ятаєте, ми з вами отримали запрошення на навчання в Академії часу? Сьогодні перше заняття. А щоб дізнатися, хто його проведе, треба виконати завдання (діти знаходять у групі лист, у якому картинки, на яких намальовані події у різні частини доби).

Бесіда з дітьми:

- Що намальовано на малюнках? (розповіді дітей за сюжетними малюнками).
- В яку частину доби відбувається ця подія? Назви її.

Завдання:

Розкласти малюнки в логічній послідовності.

II. Основна частина.

На фланелеграфі з'являється лялька в незвичайному одязі: жовта блуза, рожевий комір, синя спідниця з чорною каймою.

- Хто це до нас завітав? (фантазії дітей).
- Ні, не відгадали! – говорить незнайомка. Щоб дізнатися хто я, вам необхідно відгадати загадки.

Загадки

Уже день ясний минає,
А ніч ще не спадає.
Коли таке буває? (увечері)

Не стукне, не грюкне,
А у вікно ввійде (ранок).

Махнула пташка крилом –
Накрила півсвіту чорним
рядном (ніч).

З вечора вмирає,
Вранці оживає (день).

Про ранок, день, вечір, ніч можна сказати одним словом – доба. А значить мене звуть пані Доба.

- Молодці, з цим завданням ви впорались. Розумні у вас голівки.
А тепер давайте пограємо в гру «Птахи».

Фізкультхвилинка

- Коли прокидаються птахи? (вранці).
- Ви будете прокидатися та потягуватися, коли я скажу «ранок»,
«день» - літатимете, «вечір» – сядете навприсядки, «ніч» –
спатимете.

Пані Доба: «За ваші старання я дарую вам чарівну скриньку».

Розповідь пані Доби. Весь наш день поділяється на частини: ранок, день, вечір, ніч. Їх можна назвати одним словом – доба. Вони завжди йдуть один за одним. Не буває так, щоб за ранком наступав вечір. Найдовші за часом дві частини доби: день і ніч.

Гра «Що спочатку, а що потім»:

Перед ранком іде ніч, а після...день.

Після ранку іде день, а потім ... вечір.

Перед вечором день, а після...ніч.

Після вечора ніч, а потім ранок.

Пані Доба прощається з дітьми.

Логопед: Діти, чи хотіли б ви ще зустрітися з пані Добою, розучити цікаві ігри, відгадати нові загадки, дізнатися чому буває день і ніч? Щоб не забути ваші побажання давайте змайструємо «Добу бажань», на якій замалюємо і запишемо ваші бажання. Зробити «Добу бажань» допоможе нам скринька пані Доби, але скринька не відчиняється.

Завдання:

Вправа «Який, яка?»

- Ранок який? (рожевий, прохолодний, свіжий).
- День який? (золотий, гарячий, спекотний, яскравий).
- Вечір який? (синій, гарний, похмурий, теплий).
- Ніч яка? (чорна, зоряна, тиха).

Діти відкривають скриньку. З чарівної скриньки дістають чотири різнокольорові частини кола: рожеву, жовту, синю і чорну.

Робота з графічною моделлю «Доба».

Вихователь пропонує наклеїти частини кола в певному порядку на картон. В процесі аплікації закріплюється послідовність частин доби, відповідно кольору: рожевий – ранок, жовтий – день, синій – вечір, чорний – ніч. Розповідають що вони роблять в певну частину доби. Висловлюють бажання, щоб вони хотіли дізнатися від пані Доби.

За допомогою ось таких символів замалюємо бажання і розмістимо їх на «Добі бажань»:

проблемні завдання, логіко-математичні завдання, загадки;

читання інформації з енциклопедії для дітей, вірші, казки, оповідання;

пошуково – дослідницька діяльність;

продуктивна діяльність: малювання, ліплення.

III. Підсумкова частина.

1. Гра «Закінчи речення»

Вова робить зарядку... вранці.

Діти сіли обідати... вдень.

Діма дивився «Вечірню казку»... ввечері.

Олена чистила зуби... вранці та ввечері.

В дитячому садку розпочинається сон ... вдень.

На небі сяють зірки й світить місяць... вночі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. — К.: Видавництво, 2012. — 26 с.
2. Зайцева Л.І. Формування математичної компетентності дітей шостого року життя. — Б.: Видавець Ткачук О. В., 2016.
3. Історія педагогіки: курс лекцій. Навчальний посібник — К.: Світич, 2004. — 171 с.
4. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку /Т. О. Піроженко. Науково-методичний посібник. Серія "Дитина замовляє розвиток" Тернопіль: Мандрівець, 2010. — 140с. Рекомендовано Міністерством освіти і науки, лист № 1/11- 877 від 15.02.2010 р.).

5. Психолого-педагогічне проектування. Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Дніпропетровськ, 2008. – 55 с.
6. Степанова Т. М. Формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. – К.: Генеза, 2013.
7. Щербакова К.Й. Методика навчання математики дітей дошкільного віку. – К.: Вища школа. Головне видавництво, 1985. – 247 с.
8. Я у Світі. Програма розвитку дитини дошкільного віку у 2-х частинах/наук. керівник Кононко О. Л.- К.:МЦФР Україна, 2014.

Жмур Ірина Володимирівна
вихователь-методист ЗДО №7 «Ластівка»
м. Новомосковськ

МІЙ РІДНИЙ КРАЙ, МОЯ МАЛЕНЬКА БАТЬКІВЩИНА

"Прищепити національні риси у дітей можна лише орієнтуючись на специфіку природи, географічне розташування, клімат, історію рідного краю.

С. Русова

Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент. Його мета формування ціннісних орієнтацій особистості, забезпечення життєвої

компетентності дитини, до змісту якої входить і поняття «бути громадянином своєї країни, патріотом свого народу».

Фундаментом патріотизму по праву вважається цілеспрямоване ознайомлення дітей з рідним краєм. Саме робота з цього напрямку сприяє тому, що вихованці своїми маленькими серденьками торкаються перлин народної мудрості, черпають з життєдайного джерела знання про свій народ, рідний край, його історію, традиції, обереги. Любов до Вітчизни починається з любові до своєї малої Батьківщини - місця, де народилася людина. Рідне місто... Де б ви не жили - це завжди найближчий нашому серцю край.

Давно доведено, що дошкільний період визнаний науковцями, як чутливим періодом розвитку особистості та активного неусвідомлюваного засвоєння соціальних цінностей. Кожна дитина від народження наділена величезним розумовим потенціалом, який за сприятливих умов ефективно розвивається і дає можливість дитині досягати великих висот у своєму розвитку. Мета українознавчих заходів, які я реалізую, включає в себе виховні, розвивальні і навчальні цілі, що сприяють формуванню у дітей розуміння їх соціальної цінності, закріпленню і розвитку морально-етичних та громадських якостей: любові до рідного краю, міста, країни, прагнення бути добрим, турботливим, оберігати навколишнє середовище, шанувати народні традиції і звичаї, розуміти красу в природі, предметах побуту, праці, людських взаємин тощо. Працюючи з дітьми старшої групи, я намагаюся розширювати знання дітей про наше місто, його вулиці, будови, визначні місця, професії людей, що живуть у місті. Формую поняття слова «батьківщина». Батьківщина — це місце, де людина народилася і живе, де народилися і живуть її батьки.

В роботі з дітьми було очевидним, що ознайомлення з рідним містом можливий лише за умови їх активної взаємодії з оточуючим світом емоційно-практичним шляхом, тобто через гру, предметну діяльність,

спілкування, працю, навчання, різні види діяльності, властиві дошкільному віку.

При введенні краєзнавчого матеріалу в роботу з дітьми враховую принцип поступового переходу від більш близького дитині, особистісно значущого, до більш віддаленого від дитини – культурно-історичних фактів.

Виховуючи у дітей любов до свого міста, підводжу їх до розуміння, що їхнє місто - частинка Батьківщини, оскільки у всіх місцях, великих і маленьких, є багато спільного:

-Всюди люди трудяться для всіх (вчителі вчать дітей; лікарі лікують хворих; робочі роблять машини і т.д.);

-Скрізь дотримуються традиції: Батьківщина пам'ятає героїв, які захистили її від ворогів;

-Всюди живуть люди різних національностей, спільно працюють і допомагають один одному;

-Люди бережуть і охороняють природу;

-Є спільні професійні і громадські свята і т.д.

При ознайомленні з природою рідного краю акцент роблю на її красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях. Діти повинні отримати уявлення про те, які тварини живуть в наших лісах, які ростуть дерева, які квіти цвітуть на полях і луках (кульбабки, волошки, маки). Пробудити в дитячих серцях любов до рідного краю мені допомагає проведення спостережень, екскурсій, нескладних дослідів, праці на ділянці, бесід за картинками, читання та інсценізації творів художньої літератури, прогулянок "екологічною стежиною", відпочинку на "грайливій галявині" з проведенням

цікавих ігор. Дошкільнята залюбки долучаються до природоохоронної діяльності. Дітям про природу розповідають їхні улюблені казкові персонажі — Олівець-малювець, лікар Ай-болит, хлопчик Помагай, Травознай та інші.

В своїй роботі використовую Ляльку — персону, вона допомагає організувати розмову серед дітей про складні питання, підвищувати рівень участі дітей, дозволяють дитині відчувати себе достатньо захищеною, щоб виражати власні почуття та ділитися своїми переживаннями.

Намагаюсь, щоб діти вчилися будувати діалоги, складати творчі розповіді, висловлювати своє ставлення і давати оцінку побаченому.

В своїй роботі з дітьми зіштовхнулася з тим, що досить складним в роботі по ознайомленню з рідним містом, особливо з його історією та визначними місцями, є складання розповіді для дошкільнят. Щоб подолати ці труднощі супроводжую розповідь наочними матеріалами: фотографіями, репродукціями, слайдами, схемами, малюнками та ін.

Звертаюсь до дітей із запитаннями в ході розповіді, щоб активізувати їх увагу, викликаю бажання щось дізнатися самостійно, спробувати про щось здогадатися, запитати. Спонукаю мислення дітей проблемними запитаннями: „Як ви думаєте, чому саме на цьому місці люди вирішили побудувати місто? Звідки така назва? Що вона може означати?“. Не називаю дат: вони утруднюють сприйняття матеріалу. Використовую такі вирази: „Це було дуже давно, коли ваші бабусі та дідусі були такими ж маленькими, як ви” або „Це було дуже-дуже-дуже давно, коли ваших мам, тат, бабусь та дідусів ще не було на світі”. Використовую доступну дітям лексику, пояснюю значення незнайомих слів, не вживаю спеціальної термінології, не перевантажую розповідь складними граматичними конструкціями. Залучити дітей до історії, культури, природи рідного міста в моїй роботі допомагає здійснення діяльнісного підходу, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування

оповідань, виготовлення
поробок, придумування
загадок, аплікація, ліплення,
малювання, проведення
екскурсій, участь у благоустрої
території, охороні
природи). Застосовую також
ігрові прийоми, які важливі як

для підвищення пізнавальної активності дітей, так і для створення емоційної атмосфери. Великий інтерес викликають у дітей ігри в «поїздки і подорожі» (у минуле рідного міста, краю і т.д.).

Головну роль у формуванні ціннісних орієнтацій особистості відіграє спілкування з дорослими та ровесниками. Тому для мене, новою але ефективною формою роботи з дітьми є і такий вид діяльності як дитячі „гостини”, коли старші діти готують для менших концерт, виставку робіт присвячену рідному місту, тощо і запрошують менших до себе в гості. Спілкуючись діти розказують один одному про те, що дізналися від дорослих (батьків, бабусь, дідусів, вихователів). Так створюється дитяче співтовариство, відбувається активний процес соціалізації дітей.

Цікавими і повчальними є заняття, спрямовані на прищеплення шанобливого ставлення до різних професій та власне праці, зокрема екскурсії на сільськогосподарське

виробництво. Діти, спостерігаючи, як вирощується хліб, і переконуються, як багато терпіння, енергії та вміння докладають люди, аби на столі з'явилися смачні булочки. Наочними та вельми цікавими для дітей є заняття з теми "Праця твоїх батьків". На них ведеться щира й цікава розмова про батьківську роботу, яка дуже корисна для суспільства. Провідною у цих бесідах є думка про працьовитість українців, як їхня національна риса. Спостереження за працею дорослих, де кожна дитина починає усвідомлювати, що праця об'єднує людей, вимагає від них злагожденості, взаємодопомоги, знання своєї справи. І тут велике значення набуває знайомство дітей з народними промислами краю, народними умільцями.

Свою роботу я будую в тісній співдружності з сім'єю. Батьки активно беруть участь у всіх заходах: народних святах, екскурсіях, виставках, конкурсах. Спільна діяльність стала основою у формуванні громадянських цінностей дошкільників.

Велике значення мають сімейні екскурсії по місту, відвідування з батьками

окремих підприємств та установ міста і т.д. Підсумки таких екскурсій можуть відображатися у фотовиставці, спільному з дитиною виступі або знятому фільмі. Не менш цікаво провести «міні-дослідження». Причому тему дослідження обираю разом з батьками, розумно обмежуючи її «територіальні» і «тимчасові рамки», наприклад, дослідження не історії міста взагалі, а історії вулиці (на якій знаходиться дитячий садок або живуть діти) тощо.

Дошкільний навчальний заклад та родина виконують важливу роль у вихованні дітей, формуванні в них любові до рідного краю, історичної пам'яті, духовних та національних цінностей.

Адже все, що закладається дитині в період навчання і виховання в дитячому садку і в родині визначає в подальшому успіх процесу формування ціннісних орієнтацій, її світогляду, соціалізації.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук.; Авт. кол: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. –К.: Видавництво, 2012: – 26 с.

2. Богуш А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. - К., 1994. - С.169 – 187..

3. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття).

4. Марко Грушевський «Дитина у звичаях та віруваннях Українського народу» Видавництво – Київ «Либідь» - 2011р.

6. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. 2-6 років. - Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 207, [1] с. : іл.. – (Серія «ДНЗ. Вихователю»).

7. Нечипорук О. Рідне місто любимо тебе // Дошкільне виховання. – 2007. – № 5. – с. 18.

8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/О.І. Білан; за заг. Ред.. О.В.Низковської.- Видавництво «Мандрівець»- 2017р.

9. Фоменко Е. В. Формування національної свідомості дітей. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 121, [7] с.: іл.. – (Серія «ДНЗ. Вихователю»).

Захарова А.О., вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №20
«Світанок» Кам'янської міської ради

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Ми з дитинства мріємо, віримо у прекрасне. І саме розбудити чутливість душі, звернутися до виховання почуттів – одне з головних завдань, поставлене сьогодні самим життям. На жаль, все менше в наш час Добра, Любові, Милосердя та Співчуття... Але ж цьому треба вчити змалку, так само, як і ходити, їсти, говорити.

З давніх-давен наш народ виховував своїх дітей рідною мовою, засобами мистецтва, національних традицій, звичаїв і обрядів. Опанування досягнень національної культури сприяє пробудженню і формуванню у дітей глибоких патріотичних почуттів і переконань, стійкої громадянської позиції.

Згідно з народною виховною мудрістю, все оточення дитини має позитивно впливати на формування національного типу особистості. Тож сьогодні актуальним є залучення дітей до джерел народного мистецтва, що сприяє їх всебічному розвитку, створює сприятливий духовний ґрунт для опанування вершинних здобутків культури. Якомога раніше виявляти задатки кожної дитини, забезпечити практичні види діяльності, в яких оптимально розвиваються ці задатки і перетворюються на здібності і обдарування дітей – це надзвичайно важливе завдання усіх причетних до справи виховання. Формуючи національну свідомість дошкільнят, маємо прилучати їх до духовної культури українського народу, відкривати їм красу та багатство народного декоративного мистецтва.

Ефективність роботи з формування національного типу особистості через залучення дітей до джерел народного мистецтва забезпечується особливою організацією навчання, в якому поєднуються розвиток художньо-естетичного сприймання декоративних виробів, розвиток уяви, пізнавальної активності дітей, що є сприятливим для розвитку творчості. Отже, залучення дітей до джерел народного мистецтва сприяє всебічному розвитку національного типу особистості. Актуальність проблеми полягає у своєчасності формування у маленької дитини любові до своєї вітчизни з самого раннього дитинства, коли вона підсвідомо, на рівні відчуттів і емоцій сприймає яскраве, нове, чарівне. Через знайомство з народно-прикладним мистецтвом, яке несе в собі національні традиції, дошкільник доторкається до життя народу, знайомиться з тим, чим народ жив у минулому та зберіг у теперішньому. Народне декоративно-прикладне мистецтво розвиває образне мислення дитини, уяву, впливає на творчий процес. А зв'язане з декоративним мистецтвом художнє слово тільки підвищує процес формування патріотичних почуттів зростаючого покоління.

Упродовж століть вітчизняна педагогіка накопичила цінний досвід національного виховання. У роки утвердження незалежності України цей

досвід відроджується і розвивається. Початок періоду національного відродження ознаменувався значними успіхами у розвитку педагогічної думки, системи освіти і виховання. У важливому документі «Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»))» було накреслено основні стратегічні завдання розвитку національної системи освіти і виховання, обґрунтовано шляхи їх реалізації. Одним із провідних напрямків національної програми визначено становлення морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку дитини, відтворення культури і духовності. Реалізація цих завдань може успішно здійснюватись через використання у навчально-виховному процесі народного декоративно-прикладного мистецтва. А емоційно-ціннісне сприйняття культури українського народу як найкраще сприяє формуванню національного типу особистості.

У «Концепції національного виховання» зазначено, що «головною метою виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, своєрідності на основі формування особистісних рис громадянина України, що передбачають національну самосвідомість, розвинуту духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту»

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, одним з головних чинників розвитку особистості є формування національної свідомості засобами синтезу мистецтв через оволодіння дитиною практичними та мистецькими видами діяльності, усвідомлення нею себе активним суб'єктом творчості.

Нині відбувається відродження української національної системи виховання. Йдеться не про повернення до колишнього ладу, а про те, щоб наповнити кращі здобутки минулого сучасним науковим змістом, міцно стати на адекватні природі, духу і культурно-історичному досвіду нашого народу шляхи розвитку національної освіти.

Дороговказом для педагогів у цій нелегкій, але надзвичайно важливій праці можуть бути надбання видатного українського педагога Софії Русової, якій належать такі слова: «Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли її творчі сили не будуть покалічені, а навпаки, дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдського поступу; воно через пошану і любов до свого народу виховує в дітей пошану і любов до інших народів і тим приведе нас не до вузького відокремлення, а до широкого єднання й світового порозуміння між народами і націями» [6]. Вчена вважала, що «національне виховання є певний ґрунт у справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу... Після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбницях і шукатиме цих культурних скарбів і у других народів; кохаючи свою національну культуру, дитина поважатиме і другі нації і цікавитиметься їх життям... Така людина стане корисним робітником задля народу й широко буде розуміти вселюдський поступ...» [5].

Концепція національної системи освіти і виховання С.Ф. Русової має надзвичайну актуальність для розбудови незалежної Української держави. Золоті джерела праць Софії Русової – це не тільки історія педагогічної і психологічної думки, це і абсолютний сучасний погляд на загальну проблему, конкретні завдання, відповідні умови, форми і методи організації дошкільного виховання. Важливим завданням дошкільного виховання С. Русова вважала розвиток творчих здібностей дитини. При цьому вона надавала перевагу таким засобам, як національне мистецтво – вироби з глини, дерева, декоративний розпис, вишивка тощо. Упровадження національного мистецтва в дошкільний освітній простір дає змогу виховувати в дітей любов до рідної землі, природи; формувати уявлення про традиції рідного народу, особливості його побуту та культури; ознайомлювати малят з творчістю видатних діячів українського мистецтва. Усе це сприяє формуванню та всебічному розвитку національного типу

особистості, а також створює сприятливий духовний ґрунт для прилучення дітей до здобутків культури народу.

«Усе виховання має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйманням і емоціями», - писала С.Ф.Русова. Саме народне мистецтво є живим та динамічним, бере у полон та зачаровує дітей, відповідає їх естетичним почуттям. Як складова частина української національної культури воно є однією з перших сходинок свого народу, його морально-етичних уявлень про працю, поштовхом до формування у неї позитивного емоційно-ціннісного ставлення до трудової діяльності.

Надзвичайно важливо на сучасному етапі формувати специфіку українського дитячого садка у виразній перевазі в системі виховання й розвитку дітей власне українського: мови, фольклору, художньої літератури, музики, мистецтва, народних звичаїв і традицій, форм і засобів поведінки. Це допоможе дошкільнятам намалювати у власній уяві національну картину світу. Також потрібно зважати на те, що треба знаходити підхід саме до *української* дитини, бо як писала Софія Русова, «... українська дитина не дуже експансивна, вона занадто вразлива; до неї треба підходити з ласкою, привернути її до себе повагою до її індивідуальності. Треба збудити її цікавість, тоді виявиться талановита вдача дитини й озветься глибока чуйність». «Лишень, - як писала Софія Русова, - ... треба садівниці добре вияснити собі викоханий протягом віків ідеал народу, нації і вести до його здійснення» [6].

Світ мистецтва безмежний. Щоб пізнати його, нам потрібні не день, не рік, а усе життя. Перші спроби розпізнати, про що клекоче птаха, про що шепоче падаючий осінній листок, яку казочку розповідає синьоокий дзвіночок – все це в уявленні малюка вимальовується у справжню картину. І Художником-Помічником у тлумаченні цього дива стає вихователь дитячого садка.

За даними психолого-педагогічних досліджень, у старших дошкільників переважає емоційність під час сприймання явищ і предметів навколишнього світу. Тож спочатку створюю ситуацію зацікавлення дитини до запропонованого матеріалу, створюю стан захопленості, розумового напруження, спрямовую зусилля дітей на усвідомлене сприймання інформації та набуття умінь, а згодом поступово і непомітно зменшую свою активність, поступаючись дитині першістю. Це і є підґрунтям для розвитку творчої активності дітей. У віці п'яти років інтенсивно розвивається пам'ять, увага, спостережливість дітей, їх діяльність набуває більш усвідомленого характеру, вони здатні спочатку уявити собі те, що збираються зобразити, а потім приступити до виконання завдання. Підвищується самоконтроль у процесі виконання завдання, виявляється творчість, особистий смак, розвивається відчуття кольору, ритму, композиції. Розумовий розвиток дітей цього віку досягає такого рівня, що вони можуть осягти візерунок у цілому. Рухи рук стають більш вільними, вправними, що сприяє кращому оволодінню прийомами декоративного малювання. На шостому році життя дитина здатна вже аналізувати та синтезувати об'єкти, які вона передає у художній творчості, диференціювати та ідентифікувати їх якості.

Отже, з метою розвитку творчої активності вихованців доцільно спиратись на українське народне мистецтво, перш за все – декоративне малювання, а для того, щоб старші дошкільники могли опанувати декоративний розпис – враховувати їх вікові психологічні особливості, рівень їх зображувальних і технічних навичок.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція) / наук. керівник Богуш А. М. // Спецвипуск журналу «Вихователь-методист. – 2012.– 26 с.

2. Борщ Р.М. Радість творчості: програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. – 2-ге вид., без змін. – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 72 с.
3. Калужька Л. В. Народні ремесла у дитячому садку: методичний посібник для вихователів дошкільних закладів. – Харків: Ранок-НТ, 2004. – 64 с.
4. Лозинська Є. Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку: методичний посібник для дошкільних закладів. – Львів: Оріяна-нова, 2008. – 208 с.
5. Маленький українець: педагогічні ідеї Софії Русової / упоряд.: Л. Синкоп, Н. Ковальчук. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128 с.
6. Національне виховання в ДНЗ за педагогічними ідеями С. Русової. Дитячий садок / упоряд. Семізорова В. В. – К. : Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2014. – 128 с.
7. Петриківський первоцвіт: методичний посібник / В. І. Купріянко, Н. О. Міхіна, І. Б. Корінько та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 40 с.
8. Сірченко Л. І. Навчи мене малювати! Альбом №4 (декоративне малювання) / Л. І. Сірченко. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 56 с.
9. Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку / (О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін.). – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.
10. Фоменко Е. В. Формування національної самосвідомості дітей. – Харків: Основа, 2009. – 121 с.

Зигало Ольга Григорівна

Практичний психолог

Софіївський комунальний
дошкільний навчальний заклад «Берізка»

ШИРОТА ТА ЗМІСТОВНА НАПОВНЕНІСТЬ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ В ДИТЯЧІЙ СУБКУЛЬТУРІ ЖИТТЯ

Протягом останніх років на державному та міжнародному рівнях зміцнюється статус дитинства в суспільстві. Цей період – невід’ємна частина людського життя. Починаючи з раннього віку дитина проходить шлях соціалізації в суспільстві, наслідуючи та приміряючи на себе норми і правила поведінки. Шлях входження дитини в соціум є досить довготривалим, і не завжди супроводжуваний позитивними прикладами у спілкуванні і взаємодії дорослих. У зв’язку з цим дошкільна освіта виконує особливе завдання – разом із сім’єю стати провідним соціальним інститутом, який розвиватиме уміння дитини дошкільного віку відокремлювати моральні норми поведінки від аморальних; розвивати соціальні та індивідуальні риси особистості; формувати модель входження дитини в суспільне життя. Серед найважливіших напрямків дошкільної

освіти є модернізація її змісту, гуманізація цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини.

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти одними з основних засад є пріоритет соціально-моральному розвитку особистості та збереження дитячої субкультури [2, с. 8].

Дитяча субкультура в широкому розумінні являє все те, що створено людським суспільством для дітей і дітьми, у вузькому - смисловий простір цінностей, установок, способів діяльності і форм спілкування, використовуваних в дитячих спільнотах в конкретно-історичній ситуації розвитку.

Для кожного дитячого віку характерна своя субкультура. У процесі соціалізації дитина засвоює певний обсяг слів і виразів, має місце своєрідність їх осмислення (розуміння) і реалізації засвоєного в промові, що характеризує його соціокультурне розвиток як особистості. Сформована соціокультурна своєрідність дозволяє дитині розуміти явища об'єктивної дійсності, реагувати на них і адекватно проявляти себе в конкретному соціальному середовищі.

Вона володіє відносною автономією і характеризується в залежності від віку дітей своєю мовою, змістом, особливостями сприйняття явищ навколишнього середовища, мислення і поведінки, позначається на їх соціальному розвитку, соціалізації.

Зміст дитячої субкультури - це той світ, який дитяче співтовариство створювало «для себе» на протязі всього соціогенеза. Залежно від статі, особливостей психічного розвитку та соціалізації дітей своєрідність їх субкультури проявляється в різних формах.

По-перше, в індивідуальних і групових іграх, які суттєво впливають на соціалізацію дитини. Як вказував Олексій Миколайович Леонтьєв (1903-1979), гра виступає провідною діяльністю дитини, свого роду школою довільної поведінки і «моралі в дії». Вона допомагає забезпечувати своєрідне моделювання соціальних відносин і їх засвоєння. Індивідуальні

гри сприяють пізнанню реальної дійсності, саморозвитку. Групові носять соціальний характер. Вони припускають певні правила, норми поведінки і дії, стимулюючи засвоєння соціального досвіду.

Діти, як правило, грають в традиційні народні ігри (хороводи, рухливі ігри, військово-спортивні змагання). Багато з дитячих ігор вийшли з обрядів дорослих, традиційні ігри, що пройшли через століття, доносять до нас відгомін стародавніх звичаїв, елементи древніх магічних обрядів, релігійних уявлень різних народів.

По-друге, в дитячому фольклорі (лічилки, дражнилки, заклички, казки, страшилки, загадки). На думку Марини Володимирівни Осоріної, дитячий фольклор - одна з форм колективної творчості дітей, що реалізується і закріплюється в системі стійких усних текстів, що передаються безпосередньо з покоління в покоління дітей і мають важливе значення в регулюванні їх ігрової і комунікативної діяльності. Він виступає важливим показником дитячої субкультури.

Також своєрідність субкультури дітей проявляється:

- В дитячому філософствуванні (питання типу «чому», міркування про життя і смерті);
- Естетичних уявленнях (складання віночків та букетів, малюнки та ліплення);
- Релігійних уявленнях (дитячі молитви, обряди).

Дитяча субкультура змінюється в залежності від віку. Передача всього багатства її змісту відбувається безпосередньо «з вуст в уста» в умовах неформального спілкування на ігрових майданчиках, в літніх таборах, санаторіях, лікарнях. Лише до кінця періоду дитинства поряд з усними з'являються письмові тексти - пісенники, дівочі альбоми, «гадалки» збірки анекдотів.

Дитяча субкультура надає дитині найбільш сприятливі для нього соціальне середовище і виконує наступні функції:

- Соціалізуючу - основним агентом соціалізації виступає група однолітків;
- Навчання і виховання (однолітки - кращі вихователі);
- Передачі традиційних культурних засобів - дитячого правового побуту, фольклору та ігрових правил, оволодіння власною поведінкою; статевої ідентичності завдяки порівнянню з іншими хлопчиками і дівчатками;
- Експериментального майданчика для випробування себе, визначення меж своїх можливостей;
- Захисту від несприятливих впливів дорослих.

Будь-яку субкультуру представляє спільнота дітей, в якому кожна дитина - це певний соціокультурний світ і носій субкультури. Це співтовариство обумовлює зону варіативного розвитку дитини. Однолітки в процесі ігрової взаємодії і спілкування багато в чому визначають перспективи його соціалізації, навчання і виховання.

Дитяче суспільство є найпершим і найдавнішим інститутом, що готує дитину до входження в суспільне життя. Сучасна дитяча субкультура є складною системою, яка складається зі схеми дій дітей, соціальних ролей, норм, цінностей (В. Абраменкова, Н. Іванова, І. Носко, М. Осоріна, М. Чередниченко та інші). Більшість науковців сходяться в тому, що субкультура – це частина загальної культури, система цінностей, звичаїв, традицій, властива великій соціальній групі (Б. Єрасов, А. Кравченко, Ю. Осокіна, А. Шилова та інші).

Дитяча субкультура (від латів. sub – під і cultura – обробіток, виховання, розвиток) – у широкому значенні – усе, що створено людським суспільством для дітей й дітьми; у вузькому – значеннєвий простір цінностей, установок, способів роботи і форм спілкування, здійснюваних у

невмілих дитячих співтовариствах у тій чи іншій конкретно-історичній ситуації розвитку.

У загальнолюдській культурі дитяча субкультура займає підлегле місце, разом із тим вона має відносну автономію, що у будь-якому суспільстві діти мають власну мову, різноманітні форми взаємодії, свої моральні регулятори поведінки, дуже стійкі кожному за вікового рівня життя та що розвиваються значною мірою незалежно від дорослих [1, с. 56].

Визначення І. Котової, Є. Шиянова акцентують увагу на дитячому товаристві як носії дитячої субкультури. Автори розуміють останню, як «культурний простір і коло спілкування дітей, що допомагає їм адаптуватися в соціумі й створювати власні автономні норми й форми поведінки».

Дитяче співтовариство науковці визначають як сукупність людей, які мають відмінні культурні ознаки, що вирізняють їх з-поміж інших спільнот [4, с. 15]. М. Осоріна виокремлює три головних фактори, що визначають дитяче світосприймання в процесі дорослішання: вплив «дорослої культури», активними провідниками якої є спочатку батьки, а потім й інші дорослі; особисті зусилля самої дитини, що виявляються в різних видах її інтелектуально-творчої діяльності; вплив дитячої субкультури, традиції якої передаються з покоління в покоління дітей [3, с. 12].

Специфіка сучасної дитячої субкультури полягає в її залежності від соціально-культурного рівня суспільства на певному історичному етапі, негативний вплив якого виявляється в зменшенні природної частини дитячого змісту субкультури та підміні його елементами дорослої культури, що занадто рано входять у незагартовану дитячу свідомість. Сучасних дітей оточують образи з підкресленими ознаками сексуальності (наприклад, ляльки Барбі і Кен), іграшки з агресивною зовнішністю. А в змісті дитячих книжок популяризуються шкідливі для дитячої психіки теми агресії – події космічних війн, історії про прибульців, монстрів тощо. Екран, відео і комп'ютер як генерований, часто дуже жорсткий «сукупний» дорослий світ

трансформується в дитячу субкультуру, активно впливають на деформацію свідомості дитини.

Отже, існує нагальна потреба в осмисленні специфічності соціальнопедагогічних умов, які створюються простором дитячої субкультури щодо входження дитини в соціальне середовище, та розробці відповідно до цих умов сучасного науково-методичного та програмного забезпечення педагогічних дій. Водночас аналіз різних концепцій та напрямів наукового вивчення соціального розвитку дітей дає підставу стверджувати, що вимагають подальшого вивчення зв'язки, закономірності, взаємозалежності процесу формування соціальної поведінки дітей, недостатньо визначено умови успішного його перебігу в рамках дитячої субкультури.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре / В. В. Абраменкова – М., 2000. – 416 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в – К. : Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. – СПб. : Речь, 2000. – С. 12–34.
4. Терещук Р. К. Общение и избирательные взаимоотношения дошкольников / Р. К. Терещук – Кишинев, 1989. – 123 с.

Каїрська Людмила Анатоліївна

вихователь-методист ЗДО № 2 «Кульбабка»

м.Марганець

НАРОДНА УСНА ТВОРЧІСТЬ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНИКІВ

«Той, хто забув колиску,
з якої піднявся, щоб піти по землі,
хто байдужий до матері, що вигодувала його,
не здатен переживати високі патріотичні почуття»

В.О.Сухомлинський

Плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства, перших років життя дитини. Суверенній Україні потрібні

громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію, налаштовані патріотично й водночас толерантно, з повагою ставляться до інших людей, їхніх національних культур, держав. Зростити та виховати таку генерацію українців, духовно багатих особистостей можна за умови розвитку національної

освіти, у якій би система виховання, навчання та розвитку ґрунтувалася на передових ідеях вітчизняної й зарубіжної філософії, засадах української етнопедагогіки прогресивній науково-педагогічній думці та яка б органічно синтезувала суспільні освітні впливи та родинне виховання.

Одним із завдань української системи дошкільної освіти є пробудження та виховання в кожній дитині дошкільного віку, підлітка, юнака патріотичних почуттів, залучення до вищих цінностей. Проблема патріотичного виховання виникла давно. Саме тому особливо важливу роль у своїй роботі педагоги закладу приділяють вихованню у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі, зміцнення державності, активної громадської позиції, що на сьогодні визнані проблемами загальнодержавного масштабу. У законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», державних національних програмах «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

У дошкільному віці відбувається формування першооснов національної свідомості, залучення до надбань національної культури, виховання ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій та творів українських митців, інтересу до українського декоративного мистецтва. На вирішення цих завдань спрямовується Базовий компонент

дошкільної освіти. Як домогтися, щоб у дитини виникла потреба долучитися до етнічної культури українського народу, його історії, розуміння того, що ти належиш до українського народу?

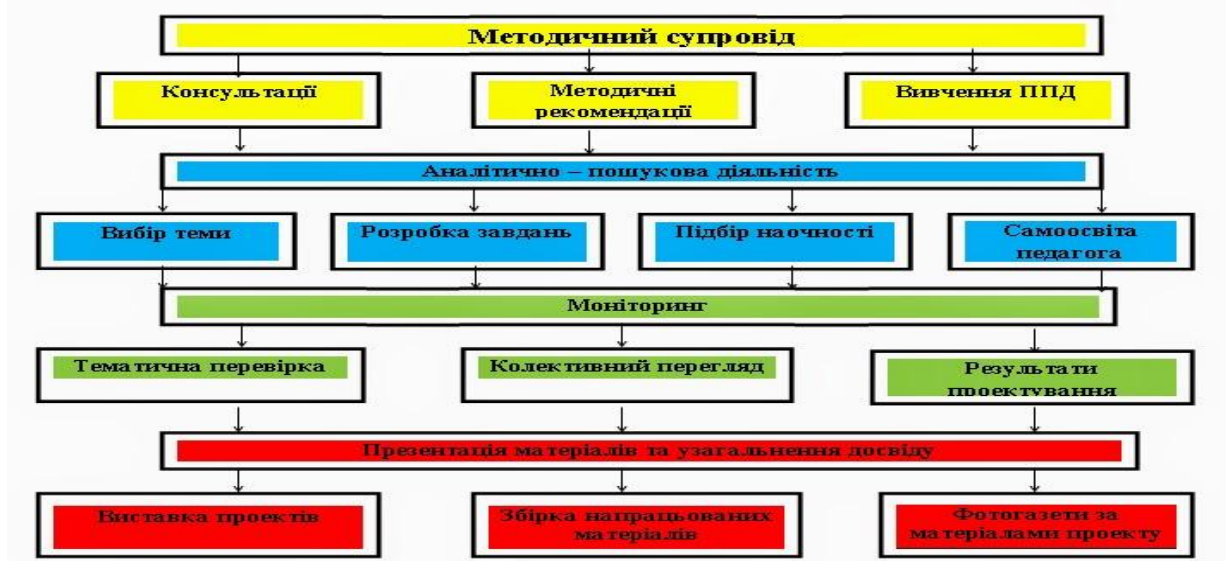
Працюючи над цією проблемою, вихователі особливу увагу приділяють розв'язанню наступних завдань:

- створенню належних умов для вивчення культури та побуту українського народу;
- ознайомленню дошкільників з українським фольклором, народними звичаями, традиціями, обрядами;
- сприянню усвідомлення себе маленькими громадянами України - учити з повагою ставитись до духовної та культурної спадщини своєї держави;
- формуванню в дошкільників відповідальності за майбутнє Батьківщини.

Навчально-виховні заходи патріотичного змісту потребують підготовки наочного матеріалу, тому в дитячому садку створений та обладнаний етнографічний міні-музей «Бабусина світлиця». У групових кімнатах оформлені національні осередки «Маленькі українці», «Юні патріоти», які наповнені державними та народними символами, оберегами, ляльками в національному одязі, дитячими музичними інструментами, зразками декоративного мистецтва.

Заслуговує на увагу організація та проведення психолого-педагогічних проєктів народознавчого змісту. Підготовка та проведення проходять у тісній співпраці методиста та вихователів груп. Пізнавальними та цікавими є теми проєктів: «Люби та знай свій рідний край», «Ми - маленькі діти на Землі великій», «Україна – моя Батьківщина».

Співпраця вихователя-методиста та вихователів груп під час підготовки та проведення проєктів народознавчого змісту.

Вивчення з дітьми невеликих віршів, забавлянок, закличок, примовлянок, пальчикових ігор, колискових пісень, лічилок, мирилок, прислів'їв та приказок, загадок, прикмет, легенд, повір'їв. Такий напрямок у роботі з дітьми дає змогу показати красу рідної мови, відчути себе дітям свого народу. Разом із цим малюки отримують елементарні знання про історію, родинні відносини, традиції, свята та обряди. Це сприяє вихованню патріотизму, громадської відповідальності, формує морально-етичні якості в дошкільників, пробуджує духовний початок кожної дитини, розвиває пам'ять, увагу, фантазію, творчість.

Прислів'я та приказки приваблюють дітей яскравою грою слів, барвистістю мови, ритмікою. Часто їх використовують у спілкуванні з дітьми під час сніданку, обіду («Борщ та каша – їжа наша», «Без хліба половина обіда»), коли дитина виконує трудові доручення неохоче або відмовляється від роботи («Без трудів, не їстимеш пирогів», «Праця чоловіка годує, а лінь марнує»). Також поповнюються знання і словник дітей прислів'ями і приказками під час спостережень за природою («Ластівка день починає, а соловейко його кінчає», праці на ділянці («Хочеш їсти калачі – не сиди на печі»). За допомогою різноманітної тематики загадок збагачується словник дітей. А успішному відгадуванню

загадок у давні часи надавалося дуже велике значення: воно було мірилом мудрості та розуму. Використовування скоромовок, чистомовок, закличок під час усіх видів діяльності дітей дошкільного віку сприяє вправленню дітей у правильній вимові звуків («Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику, щоб тобі каша, мені борщ. Щоб густіший падав дощ»).

Особливе місце в духовній сфері нашого народу належить казці – найпопулярнішому серед дітей виду усної народної творчості. Казки зачаровують малят образністю рідного слова, красою співучої української мови, своєю щирою наївністю, допомагають їм подивитися на навколишній світ іншими очима. Казка – це духовні скарби культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем рідний народ. Дошкільний вік – вік казок. Саме в цьому віці дитина виявляє сильну тягу до всього казкового, незвичайного, дивовижного. Якщо казка вдало підібрана, якщо вона природна і разом з тим виразно розказана, можна бути впевненим, що вона знайде в дітях чуйних, уважних слухачів. І це буде сприяти розвитку патріотичних відчуттів.

Українські народні казки закликають дітей бути добрими, щирими, лагідними. З

раннього дитинства дорослі розповідають дітям, що казки «Коза-дереза», «Козел та Баран», «Гуси-Лебеді», «Як

Лисиця вчилася літати», «Півник і Курочка», «Теремок», «Рукавичка», «Кіт і лисиця»,

«Кривенька качечка», «Пан Коцький», «Лисиця й Журавель», «Лисиця і Заєць», «Лисиця і Рак», «Ведмідь і Лисиця», «Курочка Ряба», «Колобок» та

багато інших є українським фольклором, українським історичним надбанням давніх українців.

Казки поділяються на такі основні групи: казки про тварин, героїко-фантастичні (чарівні) та побутові (соціально-побутові).

Казки про тварин – це спостереження людини над життям природи і передача взаємин між тваринами та птахами. В алегоричній формі казки про тварин висвітлюють суспільні явища, побут людей. Це найдавніші казки у яких помітні сліди різних епох. Найвідомішими українськими народними казками про тварин є «Курочка Ряба», «Рукавичка», «Колобок», «Коза-дереза», «Півник і двоє мишенят», «Котик і Півник», «Солом'яний бичок», «Пан Коцький» та інші.

Чарівні казки – також дуже давні твори, у яких герой – богатир перемагає різноманітні сили зла. Відомими українськими народними казками цієї групи є «Івасик–Телесик», «Кривенька качечка», «Коти горошко», «Дивна сопілка», «Яйце-райце», «Царівна Жаба», «Летючий корабель», «Козак Мамарига» та ін.

Побутові казки мають оптимістичне спрямування, закликають до боротьби за справедливість, утвердження добра. Найвідомішими побутовими казками є «Язикати Хвеська», «Семиліточка», «Дідова дочка й бабина дочка», «Названий батько», «Правда і кривда» та ін.

Найдавнішу фольклорну верству в українській народній творчості становлять казки з пісennими вставками. Усім нам з дитинства відома пісня «Івасику - Телесеку, приплинь, приплинь до бережка», колискова «Люлі – люлі, Телесику» та пісня – примовка «Гуси, гуси, гусенята» з української народної казки «Івасик – Телесик»

Найпоказовішою піснею-казкою, у якій звірі злагоджено й дружно працюють і допомагають собі співами й таночками, є українська народна пісня «Два півники». Усім відому з дитинства забавлянку «Сорока-ворона» можна вважати також піснею – казкою. Її тематика пов'язана з працею та винагородою героїв за результати їхньої роботи. Спорідненими з музичними казками за музично – стильовими ознаками є небилиці. Вони найменш представлені в українському дитячому музичному фольклорі та є своєрідними музичними іграми, адже для дитини гра – це її життя. Ситуації в цих піснях комічні. Сумісно відхилені від норм, а тому викликають у дітей веселий настрій. У грі дитина засвоює правильну модель поведінки, підвищує загальну культуру, ознайомлюється з дитячою літературою, музикою, обрядами та традиціями нашого народу. Українські народні

небилиці є праісторією життя наших предків – прапрадідів, що характеризують далеке минуле, первісну народно – музичну українську культуру. Як стародавня народна творчість і самобутній фольклор, небилиці мають надзвичайну цінність у виховному процесі з дошкільнятами та заслуговують на збереження.

Саме використання усної народної творчості в дошкільному віці сприяє ціннісно – духовному формуванню особистості, що покликане дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості та ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Виходячи з цього, патріотичне виховання на даний час є нагальною проблемою, воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї.

Список використаних джерел

1. Аркас М. Історія України. - Київ, 1990. – 264с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) -Київ, 2012-26 с.
3. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі. – Київ, 2002.- 407 с.
4. Володарська М.О. Світ прав дитини. Уроки громадянської освіти. - Харків, 2005. – 65с.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу. - Київ, 1993. – 589с.
6. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ, 2013.
7. Довженко Г. В. Український дитячий фольклор. - Київ, 1991. – 73с.
8. Кисельова О. Ми маленькі українці // Дитячий садок – 2007. - №20. – С. 36-37.
9. Лохвицька Л., Макаренко С. Правову культуру – старшим дошкільнятам // Дошкільне виховання – 2006. - №6.
10. Макаренко О.П. Стежками минувшини: Дітям про звичаєву обрядовість. – Тернопіль, 2005. – 154с.
11. Малиніна А.О., Малиніна І.О., Гріднєва О.Ю. Великодній сувенір. Українська народна писанка. – Харків, 2005. – 30с.
12. Народознавство в дошкільному закладі / методичні рекомендації для вихователів / упорядник О.П.Макаренко – Тернопіль, 1992. – 143с.
13. Народні перлини для маленької дитини / упорядник О.Яловська–Тернопіль, 2013.
14. Наумко В.К. Культура і побут населення України. - Київ, 1991. – 109с.
15. Правове виховання дошкільників / упорядник Є.Кулькіна. //

Дитячий садок – 2007. - №21. – 31с.

16. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» - Тернопіль, 2017

17. Стрюк К.І., Кириченко О.М. „Розвиток українського мовлення у дошкільників”- Київ, 19. – 176 с.

18. Сухомлинська О.В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / Дошкільне виховання. – 2003. - №2

19. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно – патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль, 2016

Кирманова Н.А., вихователь-методист комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) – центр розвитку дитини №36 «Джерельце» Кам'янської міської ради

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблема патріотичного виховання давня як світ. Українцям у найвищому ступені завжди були притаманні такі якості, як любов до рідних народу, землі; невідривна прихильність до малої Батьківщини, повага до предків, традицій, культури, всього укладу життя.

Але, в останні роки йде переосмислення суті патріотичного виховання: ідея виховання патріотизму і громадянськості набуває все більш суспільного значення, стає завданням державної ваги. На відміну поширеної думки вчорашнього дня, сучасному дошкільнику мало лише

доступної вікової поінформованості в широкому колі життєвих проблем. Національно-патріотичне виховання сьогодні, це - плекання свідомого громадянина, сприяння набуттю дитиною соціального досвіду, засвоєнню національних та загальнолюдських цінностей, формування у неї високої духовності й фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури, культури міжнаціональних відносин, потреби та вміння жити в громадянському суспільстві.

Дошкільний заклад, як початкова ланка системи освіти, повинна зростати

і виховувати таку генерацію українців з перших днів перебування дитини в садочку. Потрібно дбати про те, щоб вона знаходилася в світі культурно-історичних надбань українського народу. Національно-патріотичне виховання одна з найактуальніших і важливих проблем, яка повинна вирішуватися усіма, хто працює з малятами. Це дуже складний педагогічний процес, в основі якого лежить розвиток моральних почуттів дитини. Мета педагогів – захопити дошкільника тим, що бачить перед собою дитина, чому вона дивується, і що визиває відгук в її душі.

Почуття Батьківщини... У дошкільників воно починається з відношення до родини, близьких. Ці коріння зв'язують її з рідною домівкою, найближчим оточуючим. Що закладемо в душу дитині зараз, пізніше проявиться, стане її та нашим життям.

Нема сумніву, що повноцінне формування у дитини національно – патріотичних почуттів та досвіду забезпечує адекватно організований педагогічний процес у дошкільній установі, що ґрунтується на міцній цілеспрямованій виховній системі. Це ознайомлення дітей з культурою, традиціями та звичаями українського народу, через всі види дитячої

організованої та самостійної діяльності: ігри, працю, побут.

Відчуття патріотизму багатогранне, тому форми та методи його виховання різноманітні. З огляду на те, що навчання, виховання та розвиток дітей здійснюється насамперед під час активної діяльності, необхідно використовувати як класичні, так і нетрадиційні форми з національно – патріотичного виховання.

Використанням класичних окремих занять з народознавства ефективності та високої результативності не доб'єшся. Тому, належну увагу у вирішенні цього питання, слід приділити залученню всіх освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти. Впровадження в повсякденне життя малюків елементів народознавства, широке використання скарбів усної народної творчості (казки, легенди, колиски, загадки, прислів'я, притчі), що містять в собі значний виховний та розвивальний потенціал, дозволяє знайомити дітей з рідною мовою, історією українського народу, його традиціями.

Особлива увага приділяється організації інтегрованих занять, які мають пізнавальний, ігровий характер. Це можуть бути уявні мандрівки з використанням ІКТ, КВК, квести, розвивальні ігри... В таких заняттях здійснюється багатогранна робота з патріотичного виховання.

Усвідомити свою належність до українського народу малятам допоможе **міні – музей (світлиця)**. Незвичайне оформлення, багатство експонатів, оригінальний дизайн залучає дітей до народознавства. Це своєрідний куточок української історії, де вихованці дитячого садка мають змогу зануритись у давнину: *ознайомитись з характерними ознаками побуту українців*(посидіти на лавах за стародавнім столом, поколисати ляльку в колисці); доторкнутися до оригінальних речей(миски, глечики, куманці), помилуватися виробами майстрів народних ремесел (*гончарство, вишивка, килимарство, лозоплетіння*); зазирнути в бабусину скриню, де знаходяться вишиванки, одяг, килимки, витинанки...

А ще, слухання цікавих розповідей про історію рідного краю, оповідання про народні традиції, пізнання цікавого про обереги та державні символи в розвивальному етнографічному середовищі наближає дитину до *культури, звичаям рідного народу*.

Патріотизм, як моральна якість має інтегральний зміст. Неможливо говорити про виховання любові до Батьківщини, без повідомлення дітям певних знань про неї.

З огляду на те, що любов маленької дитини – дошкільника до Батьківщини починається з відношення до самих близьких людей: тата, мами, бабусі..., до своєї домівки, вулиці, дитячого закладу, місту... Виховання патріотичних почуттів необхідно засновувати на їх інтересах до явищ суспільного життя. В цьому допоможуть народознавча тематика, засоби мистецтва, практична діяльність малюків (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні та державні свята.

Доцільно зазначити позитивний результат *вивчення тематики національно – патріотичного виховання через проектну діяльність*. Проектна діяльність дає змогу комплексно підходити до проблеми, залучає до роботи практично кожну дитину та їх батьків. Тематика проектів може бути різноманітна. («Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Вулиці нашого міста», «Наш герб» та інші.) Так, для закріплення отриманих знань проєкті «Моє улюблене місто» або «Рідне місто», є ще одна цікава форма роботи -це екскурсія по місту. Вона позитивно впливає на виховання патріотичних і громадянських

почуттів, дає можливість дітям відчувати їх причетність до історії і сучасного життя міста. *Використання такої форми роботи з дітьми* проводиться за такими напрямками: історія міста, визначні пам'ятки міста, символіка і праця дорослих.

Заслуговує на увагу організована педагогом спеціальна діяльність. Тут необхідно обирати цікаві форми роботи, які ведуть до активізації механізму дитячого саморозвитку, в результаті якого пізнавальна ініціативність, соціальна і творча активність дошкільників переходить на якісно новий рівень.

Виникнення патріотичних почуттів до Батьківщини, захоплення її просторами, красою та природними багатствами з'являється тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Тому, дошкільнята знайомлять не тільки з явищами суспільного життя, а й з природою рідного краю. Необхідно робити акцент на красі, розмаїтті, багатстві й особливостях природного довкілля нашої країни. Давати дітям уявлення про різні типи природних ландшафтів України (гори, луки, степи, ліси, водойми тощо), її специфічний рослинний і тваринний світ, визначні природні об'єкти (найбільші річки, озера, найвищі гори). Знайомити з літературними та художніми творами, що відображають різноманітність і красу природи України. Дітей старших груп пропонується знайомити з людьми, які прославили нашу країну (художниками, композиторами, письменниками, винахідниками, ученими, мандрівниками, лікарями, спортсменами).

Так, з метою популяризації творчої спадщини Т.Г.Шевченко, вже стало традицією проводити тематичний день. Тема дня проходить через різні види діяльності дитини. В цей день в закладі проходять різноманітні заходи: тематичні заняття – «Т.Г.Шевченко- славетний син України», «Любий наш Кобзарю», «Стежками Тараса»; розваги, виставки, літературні читання його віршів.

Неоцінена роль у національно – патріотичному вихованні – **трудова діяльність** та трудові доручення. Дієвим підґрунтям для такої виховної роботи можна вважати процес формування практичних навичок, придбання практичного досвіду прибиранні території закладу, догляд за рослинами та ін..

З пелюшок дитина чує рідну мову. Орієнтуючись на переконання С. Русової, що залучення дітей до національної культури та етнізації особистості, має здійснюватися через **малі фольклорні форми**, педагогам варто озброїтися і активно використовувати скарби багатой усної народної творчості. Є в ній і казка і легенда, загадка і лічилка, приказка й прислів'я, скороговка, чистомовка, колісанка, забавлянка, закличка. Вона відображає життя народу, його історію, мову, культуру, мистецтво, народну мудрість, завдяки яким, передаються з покоління в покоління основні моральні цінності, досягається зв'язок з минулим. Отриманні знання повільно переходять в драматизацію та театральну діяльність.

Відчути зв'язок з рідним народом, природою і землею допомагає еволюційний підхід до організації фізичного виховання малят.

Формування національно – патріотичних почуттів через фізичну культуру спрямовує дитину на саморозвиток та самовдосконалення. Дієве соціальне культурне середовище засобами фізичної культури виховує звички здорового способу життя, наслідування позитивного досвіду найбільш впливових особистостей, почуття гідності за їх досягнення. У творчому поєднанні з іншими напрямками виховання, фізична культура стає суттєвою часткою загальних переконань особистості, її національної свідомості та патріотичного спрямування діяльності.

Робота знаціонально – патріотичного виховання буде успішною, якщо в кожній організованій педагогом діяльності буде відчуватися національний дух. Тут будуть доцільні різноманітні форми роботи з дошкільнятами. Застосування рухливих та народних ігор, ігор-випробувань, змагань, розваг, естафет, козацьких забав, спортивних ігор,

конкурсів, фізкультурних виступів на святах сприяють вихованню патріотичних почуттів, моральних та фізичних якостей, формують свідомого громадянина України.

Кожен народ має свої **національні свята та традиції**. В них фіксуються накопичені віками спостереження за порами року, погодними змінами, поведінкою тварин, птахів та рослин. Тому ця форма роботи дуже поширена. Синтез різноманітних видів діяльності з національно – патріотичного виховання знаходить відображення в такій формі роботи, як проведення народних та державних свят.

Надійним інструментом аналізу національно – патріотичного виховання є **моніторингові дослідження**. Для того, щоб відслідкувати динаміку розвитку та побачити результат роботи з національно – патріотичного виховання, проводиться діагностичне обстеження дітей. Адже вони дозволяють отримати реальну картину якості знань вихованців, результативність системи роботи з національно – патріотичного виховання та внесення за необхідністю коректив в роботу.

В умовах сучасного життя дитина повинна не тільки володіти знаннями, але в першу чергу вміти отримувати ці знання самому, оперувати ними, мислити самостійно та творчо. Ця багатопланова робота з формування національної свідомості інтегрується в різноманітних гуртках.

Тому, гурткова робота органічно об'єднує в собі виховання, навчання та розвиток дитини. В умовах гурткової роботи дитина розвивається творчо, отримує можливість заповнити свій вільний час з користю для себе, займатися улюбленою справою, придбати нові навички, вміння та самостійно їх реалізувати. Завдання керівників гуртків наповнити зміст національно-патріотичним вихованням. І це відмінно вдається при забезпеченні сукупності таких умов:

- поєднання методів національно - патріотичного виховання з оптимальними прийомами і засобами різних форм навчання;
- інтеграція знань національно-патріотичного спрямування у специфічно дитячі види діяльності та життєдіяльність в цілому;

Ігрова, жвава форма та національно -патріотична організація гурткової роботи створює творчу, радісну атмосферу для громадянина країни.

Дошкільна установа на сьогоднішній день є єдиним суспільним інститутом, який регулярно і неформально взаємодіє з батьками вихованців і має можливість впливати на родину. **Співпраця з батьками** завжди була традиційною складовою роботи дошкільної установи, тому завдання формування патріотичних почуттів дошкільнят відбувається паралельно та ефективно в тісному зв'язку з родиною. У плані проведення спільної діяльності дітей та батьків педагоги використовують такі напрямки роботи:

- ознайомлення батьків з роботою дошкільного навчального закладу з питань патріотичного виховання;
- залучення батьків до співпраці та стимулювання їхньої активної участі в ній;

- організація різноманітних заходів за участю батьків;
- ознайомлення батьків з результатами навчання, виховання і розвитку дітей (відкриті перегляди, тематичні тижні, виставки, свята з залученням батьків, оформлюються групові стінні газети, інформація в куточках батьків, тощо).

Найпоширеніший засіб інформування батьків про життя дитини в закладі- **батьківський куточок**. У кожній групі, в естетично оформленому батьківському куточку постійно поповнюється та оновлюється інформація з народознавчих питань та надаються поради та консультації з національно – патріотичного виховання.

Адже не секрет, що теперішнє молоде покоління батьків набуває знання з народознавства разом з дітьми, тому педагогам необхідно ініціювати партнерську взаємодію, пошук шляхів вирішення завдань національно – патріотичного виховання як дошкільнят, так і їх батьків. Тут будуть у пригоді анкетування та діагностування батьків з метою їх обізнаності у питаннях національно – патріотичного виховання.

Посильна підтримка батьків педагогами дає змогу реалізувати принципи національно – патріотичного виховання. Для цього використовуються як традиційні (консультація, батьківські збори...), так і нетрадиційні форми роботи з батьками (відвідування сайту ДНЗ-ЦРД, онлайн – спілкування у закритій групі в соціальних мережах, майстер - клас, ярмарок, екскурсія, обмін досвідом, колективно трудова справа...).

Інформаційна відкритість закладу сприятиме залученню батьків до підготовки та проведенню родинних свят, виставок, ярмарків, проектів,

розваг, конкурсів....Рациональне поєднання різних форм співпраці з батьками дає змогу залучати батьків до планування роботи закладу (батьківський комітет) та активної участі у запланованих заходах. Така форма роботи з батьками як майстер – клас, від керівника гуртка образотворчого мистецтва, щодо організації художньої діяльності з використанням природного матеріалу та творчого розвитку особистості дитини відповідно до народознавчого принципу, об'єднує батьківське суспільство та допомагає виховувати у дітей почуття національної гідності засобами усної народної творчості та мистецтва.

Ствердження національної свідомості, нового етапу відродження національних традицій успішно впроваджується через **соціальне партнерство** з різноманітними соціальними інститутами (загальноосвітня середня школа, будинок дитячої творчості, екологічний центр, бібліотека...)

Це створює передумови для реалізації індивідуальності кожного вихованця. Об'єднання у комплексі різноманітних систем значно посилює його національно – патріотичні виховні можливості. Механізм реалізації національно - патріотичного виховання з соціальними інститутами відбувається через різні форми роботи. Це – екскурсії, відвідування музею, бібліотеки; участь у спільній освітній діяльності, ігрових програмах; виставках малюнків і виробів; спільних святах (День знань, посвята в першокласники, випускний в дитячому саду тощо) і спортивних змаганнях дошкільнят та першокласників; участі у театралізованій діяльності.

Проблему з національно - патріотичного виховання, можна ефективно розв'язати але за умови, коли всі – батьки, педагоги, з рештою держава –

об'єднують свої зусилля і спрямують увагу на розвиток і виховання дітей, маленьких українців.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Базовий компонент дошкільної освіти – К. МЦФР-Україна, 2012.
2. Кононко О.Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»К. МЦФР- Україна, 2014.
3. Каплуновська О. Україна- моя Батьківщина. Програма національно- патріотичного виховання дітей дошкільного віку. – Мандрівець, 2016.
4. Каплуновська О. Україна- моя Батьківщина. Конспекти занять до програми з національно- патріотичного виховання дітей дошкільного віку.
5. Міхіна Н. Куприєнко В.Українознавство малятам та дорослим
6. Патріотизм має бути дієвим. Сучасний підхід до патріотичного виховання.//Дошкільне виховання - 2016.- № 8.
7. Патріотизм плекається в родині.//Дошкільне виховання - 2016.- № 6.
8. Україна- це ми! З досвіду патріотичного виховання дітей.//Дошкільне виховання - 2016.- № 8.

Клименко Анастасія Сергіївна

вихователь - методист

КЗО «ДНЗ (ясла – садок) № 270» ДМР

м. Дніпро

099 29 90 465

kzodnz270@i.ua

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ LEGO – КОНСТРУЮВАННЯ

Наблизити дітей до усвідомлення свого призначення в житті, навчити їх помічати цікаве й відчувати естетичне в піснях, іграх, іграх – драматизаціях, малюнках, у виробках із природного матеріалу, - важливе завдання, яке стоїть перед дошкільною освітою. Як ліпше відчинити дітям вікно в життя? Як виховати цілісне ставлення до краси навколишнього світу, бажання її примножувати, бути добрішими та людянішими? Ці питання нині турбують педагогів – «дошкільників», як і багато років тому.

У галузі освіти дошкільна ланка є базисною, особливо важливою для гармонізації образу Я кожної дитини, забезпечення її особистісної незалежності й самостійності.

Реалії сьогодення потребують від людини вмінь швидко орієнтуватися в будь – яких обставинах, оперативно приймати рішення, постійно розширювати коло своїх навичок. Це спонукає педагогів змінювати як формат, так і зміст освітньої роботи з дітьми. Максимальний зв'язок із життям – те, на що мають орієнтуватися педагоги під час роботи з дітьми дошкільного віку.

Сучасні діти ростуть ерудованими та кмітливими, адже дорослі змалку відкривають їм світ, навчають їх досліджувати, ознайомлюють із можливостями ІКТ для самостійного пізнання всього навколо. Утім надзвичайно важливо, аби діти навчилися застосовувати набуті знання на

практиці, у повсякденні.

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на формування у дітей важливих для життя вмінь і здібностей, як – от: розв’язувати проблемні завдання самостійно, конструктивно й креативно мислити, знаходити вихід з будь – якої ситуації, бути активними та мобільними.

У дошкільному дитинстві, безперечно, найсприятливіші умови для набуття дітьми життєвої компетентності створює ігрова діяльність. У грі діти почуваються дорослими, приміряють на себе різні соціальні ролі, вчаться приймати самостійні й правильні рішення. Педагогам і батькам важливо подбати, аби дитячі ігри були максимально пов’язаними із сучасними реаліями, формували в дітей досвід, що знадобиться їм у дорослому житті.

Людина, яка здатна конструктивно мислити, швидко вирішувати логічні завдання, найбільш пристосована до життя, так як швидко знаходить вихід зі скрутних ситуацій, приймає раціональне рішення. Вплив конструктивної діяльності на розумовий розвиток дітей вивчав А.Р. Лурія. Ним був зроблений висновок про те, «що вправи в конструюванні мають істотний вплив на розвиток дитини, радикально змінюючи характер пізнавальної діяльності».

Конструктивна діяльність займає вагоме місце в дошкільному вихованні і є складним пізнавальним процесом, в результаті якого відбувається інтелектуальний розвиток дітей: дитина опановує практичні знання, вчиться виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами.

В нашому дошкільному навчальному закладі ігрову діяльність дітей педагоги реалізують через впровадження в навчально – виховний процес програми «Безмежний світ гри з LEGO». Її зміст спрямовано на забезпечення всебічного (пізнавального, креативного, комунікативно – мовленнєвого, фізичного) розвитку особистості дитини як активного учасника суспільного життя в майбутньому, де в основу взаємодії «дорослий – дитина» покладено підхід «навчання через гру». Стаючи частиною гри, дитина повністю занурюється у процес, бере на себе відповідальність, стає цілеспрямованою, відчувається комфортно, радісно, а головне – має можливість ініціювати діяльність і розвивати власну ідею, активно взаємодіяти з іншими учасниками гри і в такий спосіб навчатися.

Засоби LEGOEducation дають змогу дитині моделювати навколишній простір в самих істотних рисах і відносинах. Така специфічна спрямованість своєрідно впливає на психічний розвиток дітей дошкільного віку. Насамперед, конструювання сприяє розвитку у дитини образного й елементів наочно- схематичного мислення, формування у неї уявлень про

цілісні образи предметів навколишнього світу. Адже під час створення конструкції, тобто моделі певного реального об'єкта, якість його сприйняття у дитини значно підвищується. У процесі розвитку конструктивних здібностей дитині доводиться розв'язувати цілу низку практичних проблем – як будувати, чому так, а не інакше, у якій послідовності виконувати завдання тощо. Дитина вчиться сприймати і

відтворювати просторові співвідношення між предметами та частинами предметів. При виконанні конструктивних завдань у дошкільників виникає потреба в орієнтуванні на форму та величину предметів, тобто формується специфічне уявлення про простір. Це дуже важливо, адже недостатність просторових уявлень може призвести у майбутньому до значних труднощів дитини у життєдіяльності та у шкільному навчанні, зокрема у вивченні математики, фізики, географії та інших предметів, що потребують уміння орієнтуватись у просторі. Навчання конструюванню сприяє розширенню словника, збагаченню дитячого мовлення. Виконуючи конструктивні дії, аналізуючи об'єкти, плануючи свою діяльність чи підсумовуючи її, дитина засвоює потрібні слова, вправляється у правильному їх вживанні. Дуже важливим є позитивний вплив конструювання на оволодіння загальними способами дій у різних видах діяльності, зокрема на розвиток і вдосконалення зорово-моторної координації. Діти вчаться планувати свою діяльність для досягнення певної мети, діяти двома руками під контролем зору, виконувати завдання до кінця, долаючи труднощі різного характеру, оволодіваючи прийомами виконання практичної діяльності. Навички, отримані на заняттях з конструювання, сприяють моральному вихованню дітей. Вони вчаться поважати дорослих та товаришів, ділитися матеріалами, допомагати один одному, вирішувати проблемну ситуацію спільними зусиллями. Усе це свідчить про величезні потенційні розвивальні можливості конструктивної діяльності. Завдяки співпраці Міністерства освіти та науки України та фонду Lego Foundation, тепер ми маємо можливість впровадити в свою роботу ці інновації, тим самим удосконалити та урізноманітнити освітній процес в нашому закладі. Проблема формування інтересу до конструювання у дітей дошкільного віку займає значуще місце в дошкільній педагогіці. Так як, різноманітна конструктивна творчість дає можливість дітям не тільки пізнавати навколишній світ, а й всебічно розвивати свої здібності.

Щоденно наші вихованці потрапляють у захопливий світ конструкційних ігор LEGO, створюють тематичні виставки «Лікарня», «Сім'я», «Ферма», «Тварини», «Міські будинки» тощо.

Педагогічний колектив дошкільного закладу використовує LEGO – технології у роботі з дітьми всіх вікових груп, починаючи з раннього віку. Адже, ми переконані, що LEGO – конструювання – це такий вид дитячої діяльності, який можна інтегрувати у всі види роботи педагога.

З огляду на те, що більшість дітей дошкільного віку вже мають певний досвід роботи з конструкторами LEGO, набутий під час конструювання вдома, перед початком занять ми пропонуємо дітям самостійно побудувати модель за власним задумом. Це дає змогу виявити не лише конструкційні здібності кожної дитини, а й творчий потенціал, інтерес до цього виду діяльності і, зрештою, - обдарованих вихованців.

Аби діти не просто механічно з'єднували цеглинки, а осмислено й цілеспрямовано конструювали, у них мають бути сформовані уявлення про те, що саме і як вони конструюватимуть. Тож перед початком роботи запитуємо дітей:

- Як має виглядати споруда, яку ви конструюватимете?
- Якого розміру має бути?
- Які деталі ліпше використовувати?
- У який спосіб ви будете з'єднувати деталі?

А обговорюючи з дітьми створену конструкцію, ставимо їм питання на

кшталт:

- Що ви будували?
- Що було найскладніше під час будування?
- Ви працювали разом чи окремо?
- Що саме кожен з вас конструював?
- А чому ви вирішили, що цю цеглинку треба розмістити саме так?

Запитання можуть бути різноманітними залежно від теми конструювання. Діти, відповідаючи на них, вчаться аналізувати, в який спосіб з'єднано, запам'ятовують назви деталей, використані при побудові, тобто усі їхні дії стають осмисленими. До того ж такий підхід створює умови для рефлексії дітьми власної конструкторської діяльності і пошуку в майбутньому найоптимальніших прийомів конструювання.

Конструктор LEGO є справді універсальним методичним матеріалом. Адже його використовують для організації роботи з дітьми практично всі спеціалісти дошкільного закладу, зокрема практичний психолог, керівник гуртка англійської мови, музичні керівники, вихователі.

Досвід роботи нашого педагогічного колективу свідчить, що використання конструкторів LEGO є надзвичайно доцільним і ефективним у діяльності практичного психолога. Метою проведення його занять з дітьми є збагачення уявлень дітей дошкільного віку про світ людей та їх взаємини під час ігрової діяльності з конструктором. Діти навчаються жити в соціумі й активно з ним взаємодіяти, у них формуються необхідні навички соціалізації.

Вправляючи дітей у розв'язанні різноманітних життєвих ситуацій,

практичний психолог збагачує їхній соціальний досвід, виховує в них повагу до дорослих та товаришів, бажання пропонувати свою допомогу. Діти вчаться спільно розв'язувати проблемні ситуації, у них формуються вміння домовлятися про певні дії, ділитися одне з одним деталями конструктора.

Керівник гуртка англійської мови також використовує у роботі з дітьми конструктор LEGO. У процесі конструювання діти значно легше запам'ятовують і починають активно використовувати у мовленні слова – назви кольорів, величини, форми предмета. Добираючи потрібну кількість LEGO – деталей для конструкції, вживають числівники англійською. А робота з тематичними наборами сприяє поповненню активного словника лексики, що позначає англійською назви тварин, рослин, транспорту. Необхідність комунікації під час конструювання спонукає дітей до вживання в мовленні простих граматичних конструкцій англійською мовою.

Конструктори LEGO є цінним і незамінним методичним матеріалом, який доцільно інтегрувати у всі види діяльності дітей дошкільного віку. Поєднуючи в собі елементи гри й експериментування, конституціювання стимулює розвиток у дітей логіко – математичного уявлення, уяви, фантазії, креативності і творчих здібностей, а також моторики рук. У процесі конструювання педагоги мають змогу визначити рівень сформованості знань та вмінь дітей дошкільного віку з різних освітніх ліній, що дуже важливо, зокрема, під час визначення готовності дітей до шкільного навчання.

Отже, можна зробити висновок, що універсальною іграшкою, яка може забезпечити найширші потреби дитини, є конструктор. Із його деталей дитина легко меблює кімнату для ляльки, створює загони для звірів, будує гаражі й автотрасу тощо. Навіть, якщо будувати було нелегко, дитина може повторити побудову, якщо її було зруйновано випадково чи за необхідності. Інколи дитина сама повторює свою роботу, адже шлях знайдено, і якщо результати дитину цілком задовольняють, вона може відтворювати ту саму конструкцію щоразу. Проте конструктор не має чіткої інструкції з

використання, він відкриває простір для пошуку, стимулює дитячу допитливість, а тому конструкція може вдосконалюватися, змінюватися, трансформуватися у будь – що, що необхідно тут і тепер для продовження гри.

Конструювання дає дитині змогу відчувати себе творцем, проявити самостійність під час діяльності. У процесі конструювання дитина може легко відступити від звичних і відомих їй способів використання як усього конструктора, так і окремих його частин. Вона експериментує і створює щось нове для себе та своєї гри. Ігри з конструктором довго не набридають дитині, оскільки забезпечують значну варіативність, різноманітність комбінацій. Конструювання дає змогу розвивати пізнавальну сферу дитини як у цілому, так і з акцентом на ту чи на іншу пізнавальну функцію.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/за заг.ред. О. В. Низковської. – 256с.
3. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з LEGO»/ О. Ю. Рома, В. Ю. Борук. – theLEGOFoundation 2016. – 140с.
4. <https://www.pedrada.com.ua/.../1665-integratsija-lego-konstr...>
5. dnz420.klasna.com/uk/article/dosvid-lego-2016.html

О. О. Ключкова

**СХОДИНКИ ДО МЕДІАГРАМОТНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ
ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОГО ІМУНІТЕТУ
ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

*«Освіта, що не вчить успішно жити
в сучасному світі, не має жодної цінності»*

Р.Кіосакі

Останнім часом у світі все більше уваги приділяється проблемі сприйняття навколишнього світу. Особливо це турбує освітян, оскільки вони стоять у витоків формування дитячої свідомості.

Погоджуюсь із висловом німецького соціолога Нікласа Лумана про те, що все, «що нам відомо про наше суспільство і навіть про світ, в якому ми живемо, ми знаємо завдяки мас - медіа» [5, с 6].

Зміни в комунікативних процесах кінця XX – початку XXI ст., що відображають потужний вплив на реальне життя сучасних мас-медіа, актуалізували проблеми, пов'язані з адекватним сприйняттям того, що відбувається, через джерела масової інформації. Сучасний світ, який має величезну кількість джерел інформації, перетворив людство на величезну аудиторію, що блукає у безмежному інформаційному просторі. Досить часто

люди помічають вплив медіа на інших, але при цьому не бажають визнавати вплив медіа на їх особисте життя.

За останнє десятиліття важливість медіа-грамотності дістала широке визнання в світі. Медіа освіту називають освітою XXI століття. Але у кожній країні вона розвивається по різному. Це залежить від фінансування та визнання важливості цього питання.

Політичні зміни у житті нашого суспільства, євроінтеграція, агресія з боку Росії та інформаційна війна зробили необхідним уміння «просіювати» інформацію та прискорили розуміння необхідності бути медіа-грамотним та надали стрімкого розвитку шкільній медіа-педагогіці.

Любов Найдьонова, заступниця директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України вважає: «На жаль, життя склало головні аргументи, але вони мають непереборну силу. Медіа-освіта — це напрям про сьогоднішній день, адже для всіх гостро стоїть питання, як переживати отримувану інформацію» [8].

Безперечно, стрімкий розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій суттєво змінює якість сучасного життя. Сьогоднішні учні початкової школи - покоління Інтернету. Згідно з даними Національного союзу сімейних асоціацій, неповнолітня аудиторія щорічно проводить у середньому 154 години якісного часу (тобто періоду неспанья) з батьками і 850 годин - з учителями, у той час як на контакти з різними екранними медіа у дітей відводиться 1400 годин. Прослідкуємо, що ж характерно саме для покоління сучасних школярів:

- головними джерелами отримання інформації - є інтернет та телебачення;
- сучасні учні активно користуються мобільним та кабельним зв'язком;
- дуже часто різноманітні тексти (від смс-повідомлень до творів художньої літератури) вони сприймають за допомогою гаджетів, а не

паперових джерел;

- школярі сьогодні активно спілкуються у соціальних мережах, віддають перевагу віртуальному спілкуванню порівняно з опосередкованим;
- за даними соціологів, вони сьогодні віддають перевагу відеоіграм, ніж спортивним заняттям;
- за типом сприйняття інформації вони є переважно візуалами, а отже бачать світ через призму різноманітних «картинок», відео зображень.

Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим періодом для інтелектуального, фізичного і психоемоційного розвитку дитини. Сучасна дитина до моменту надходження в школу має, як правило, досить значний аудіовізуальний досвід.

Учні початкової школи відчують значні труднощі, коли їм необхідно проявити пошукові навички, самостійно критично оцінити отриману інформацію, проявляючи не тільки інтелектуальну та пізнавальну активність, але й особистісну, суб'єктивну позицію, творчу індивідуальність. Зрозуміло, адже у них відсутній достатній життєвий досвід, вони ще схильні до сліпого наслідування привабливих образів. Для дітей молодшого шкільного віку головна небезпека – це копіювання, адже телебачення дає уроки соціального світу. Тому, особливе значення має грамотна робота з інформацією. У зв'язку з цим проблема впровадження медіаосвіти у початковій школі, наразі, актуальна і своєчасна.

Розроблення і прийняття Концепції впровадження медіа освіти в Україні – важлива складова модернізації освіти, яка сприятиме побудові в країні інформаційного суспільства, розвитку економіки знань, становленню громадянського суспільства.

Головною метою Концепції є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіа-освіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і

медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

На нашу думку, саме у дитинстві мають закладатися навички аналізу та критичного ставлення до отримуваної інформації. Навчанням учнів адекватно сприймати інформацію і займається медіаосвіта.

У цьому питанні, критичне мислення має надзвичайно важливу роль, а шкільна освіта – один із базових інструментів у підвищенні рівня медіаграмотності в суспільстві.

На жаль, курс медіа не є обов'язковою частиною шкільної програми. Керівники навчальних закладів і вчителі, розуміючи актуальність цього курсу, впроваджують експериментальний проект із медіа.

По-перше - це підвищення рівня самих освітян, а по-друге - рівня якості освіти їх вихованців. За думкою Дж. Поттера: «Підвищуючи власну медіаграмотність, людина отримує чіткіше уявлення про межу між реальним світом і світом, що створили для неї мас – медіа».

Завдання курсу - сформувати стійкий імунітет до маніпулювання з боку медіа, та виховання такого споживача медіа, котрий міг би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи медіа. Учні, що вивчають курс медіа у школі, роблять акцент на критичному мисленні та усвідомленні, що інформацією можуть маніпулювати.

Курс медіа настільки вдало інтегрується в інші предмети, що непомітно стає невід'ємною частиною багатьох уроків. Як показала практика, у процесі експериментальної роботи над проектом учителі захоплюються процесом, а учні – навчанням. Програма «Я у медіапросторі» (автори: І.Б. Іванова, А.Ю. Кожанова), за якою ми працюємо, є пропедевтичним курсом із формування в учнів молодших класів початкових уявлень у галузі медіа через систему практичних завдань, які сприятимуть формуванню інформаційно-освітнього, інформаційно-комунікаційного, соціально-культурного, соціально-адаптаційного й ціннісно-орієнтаційного

простору дитини.

Медіа уроки у початковій школі змінюють стосунки вчителя й учнів, роблять їх співдослідниками, розширюють межі співпраці і діалогу. Точно висловила Любов Найдьонова: «Щоб дитина грамотно споживала медіа, треба поставити її в позицію творця».

Дуже важливим аспектом медіа освіти є орієнтація на навчання у групах, що сприяє соціалізації особистості учня в освітньому середовищі [3]. Медіа освіта передбачає методику проведення занять з використанням проблемних, евристичних, ігрових та інших інтерактивних форм навчання, що дає змогу підготувати учнів до життя у нових інформаційних умовах. Включення курсу в навчальні плани та розвиток інтегрованого навчання — таким ми бачимо майбутнє медіа-освіти. Все це є ознаками Нової української школи.

Формування в дошкільному та шкільному середовищі медійної та інформаційної грамотності визнано однією з десяти ключових компетентностей згідно реформи освіти — «Нової української школи». Адже діти XXI століття — це діти інноваційного покоління.

Список використаних джерел

1. В.Іванов, Т.Іванова. Медіаосвіта: світська і теологічна.// збірник статей методологічного семінару медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив. 2013. С.7-24.
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
3. Кожанова А.Ю., Іванова І.Б. Авторська програма «Я у медіапросторі» для учнів початкової школи, перший рік вивчення. .Протокол №12 від 3.11.2016. Лист ІМЗО від 28.11.2016 №2./12-Г -831.
4. Літостанський В.В., Даниленко В.І., Мележик В.П., Іванова Т.В., Волошенюк О.В., Іванов В.Ф. Навчальна програма «Сходінки до медіаграмотності» (для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів) К.:

АУП, ЦВП, 2014.- 28 С.

5. Луман Н. Реальність масс-медіа / За ред. Іванова В. та Мінакова М. – К.: ЦВП, 2010. – 158 с.
6. Медіа-освіта та медіа грамотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. – К.: Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
7. Медіа-освіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упоряд. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за наук. ред. В.В. Різуна. – К.:Центр вільної преси, 2012.–352 с.
8. Найдьонова, Л. А. Основні напрями і перші підсумки експериментального впровадження медіа-освіти на всеукраїнському рівні / Л. А. Найдьонова // Педагогіка і психологія. – 2013. - №2. – С. 38-45.
11. Найдьонова, Л. А. Шкільний медіа практикум: мотиваційні модулі медіа-освіти / Л. А. Найдьонова // Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник / О. Т. Баришполець та ін.; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. – К.: Міленіум, 2010. – С. 347-352.
12. Найдьонова, Л. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі / Л. Найдьонова // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2013. - №4. – С. 91-97.
13. Федоров А. В. Медиаобразование: социологические опросы / А. В. Федоров. — Таганрог :Кучма, 2007. — 228 с.
14. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / П. Фрейре. – К.: Юніверс, 2003. – 168 с.
15. Masterman L. Teaching the Media. — London : Comedia Publishing Group, 1985. — 341 p.

Козаченко Олена Олександрівна

вихователь-методист комунального

закладу

«Дошкільний навчальний заклад

ясла-садок № 5 «Горобинка»

м. Тернівка»

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В. ВОСКОБОВИЧА ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ДОПИТЛИВОСТІ ТА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

«Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, яка запалює вогник допитливості і цікавості».

В.О. Сухомлинський

Допитливість є природним прагненням дитини до отримання нових знань, живий інтерес до всього того, що може збагатити життєвий досвід, дати нові враження. Завдання дорослих – створити оптимальні умови для розвитку допитливості дошкільнят, оскільки пізніше вона переростає в пізнавальну активність, стаючи стійкою рисою характеру, має значиму цінність в розвитку дитини [3, с.3].

Дітей дошкільного віку потрібно не вчити, а розвивати. Розвивати засобами гри. Під час гри дитина спостерігає, порівнює, співставляє, класифікує об'єкти за ознаками, аналізує, робить висновки. Гра мобілізує розумові можливості дітей, формування елементарних форм її життєвої компетентності, реалізацію власного природного потенціалу [2, с.6].

В своїй роботі вже протягом кількох років ми використовуємо ігрову технологію «Казкові лабіринти гри» (В. Воскобовича). Це технологія інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей у дітей трьох-семи років – система поетапного включення авторських розвиваючих ігор в діяльність

дитини з постійним поступовим ускладненням навчального матеріалу. Провідний елемент технології інтелектуально – творчого розвитку – це гра у супроводі казок, пригод, зустрічей з кумедними персонажами, яких так любляють діти. А три основні принципи технології – інтерес, пізнання, творчість [4, с.14]. Ігри розвивають пам'ять, фантазію, сприйняття, логічне і творче мислення, мову. За допомогою використання цієї технології здійснюється інтелектуально-творчий розвиток дітей, психологічна, спеціальна підготовка до школи.

Мета технології:

- ✓ розвиток у дитини пізнавального інтересу, природної допитливості, бажання і потреби пізнати нове;
- ✓ розвиток спостережливості, дослідницького пошуку в навколишній діяльності;
- ✓ розвиток уяви, креативного мислення (вміння бачити звичайний об'єкт під новим кутом зору);
- ✓ гармонійний збалансований розвиток дітей;
- ✓ формування базисних уявлень (математичних, про навколишній світ, мовних навичок).

Ігровий матеріал націлює на три напрямки роботи з дітьми:

- 1- етап – вибір гри, відповідно інтересам, можливостям дітей.
- 2- етап – підбір відповідних завдань.
- 3- етап – поступове використання всіх ігор, які входять в комплект.

Розвиваючі ігри роблять навчання цікавим заняттям для малюка, знімають проблеми мотиваційного плану, народжують зацікавленість до набутих знань, вмінь, навиків. Забарвлене доброзичливими емоціями спілкування з дорослими в грі, виконання цікавих ігрових завдань, яскраве, різнобарвне оформлення ігрових посібників, робить перебування дитини в дошкільному закладі радісним. Додаткову ігрову мотивацію створюють і методичні казки, що супроводжують гру. У їх сюжет органічно вплітається система питань, завдань, вправ. Дуже зручно – вихователь читає казку,

дитина її слухає і по ходу сюжету відповідає на питання, вирішує завдання, виконує вправу. Інтерес дітей до казок – це і додаткова мотивація, і складова опосередкованого навчання [4, с. 16].

Технологія «Казкові лабіринти гри» є багатофункціональною та різноплановою, охоплює достатньо широкий віковий діапазон, допомагає дітям та дорослим реалізувати творчий потенціал і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей.

Роботу за технологією інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей у дітей «Казкові лабіринти гри» ми починаємо з молодшого дошкільного віку і продовжуємо протягом середнього та старшого. На першому етапі дошкільники за допомогою обстежень знайомляться з кольором та формою.

На другому етапі – за допомогою образу запам'ятовують поняття, символи.

Наступний етап – знайомство із закономірностями, принципами взаємодії (збільшення, додавання, трансформація), планування своїх дій. Постійне ускладнення ігор дозволяє підтримувати дитячу діяльність в зоні оптимальної складності. Таким чином, реалізується принцип потенційного розвитку дитини. Всі ігри об'єднуються в комплекти по принципу поступового і постійного ускладнення. Таким чином, запропонована комбінація ігор представляє собою систему і передбачає інтенсивний розвиток у дитини уваги, пам'яті, уяви, мови, логічного і творчого мислення. Інтегративно здійснюється математична підготовка дошкільників, ознайомлення їх з оточуючим світом, розвивається мова, зображувальні уміння та навички. Технологія включає ігри, за допомогою яких можна підготувати дитину до оволодіння таким важливим процесом, як навчання. Застосування запропонованої системи ігор в навчально-виховній діяльності допомагає не тільки сформувати у дітей знання, уміння, навички, але перш за все, сприяє творчому розвитку особистості дитини-дошкільника.

Використання ігрової технології в педагогічному процесі, коли вся навчальна робота будується на основі ігрової діяльності дошкільнят, створює умови для проявлення творчого відношення педагогів до своєї роботи, знімає психологічні стереотипи.

Граючи в ці ігри діти отримують справжнє задоволення та відкривають для себе все нові і нові можливості. Ігри починаються з простого маніпулювання, а потім ускладнюються за рахунок великої кількості різноманітних ігрових завдань та вправ, це дозволяє підтримувати дитячу діяльність в зоні оптимальної складності. Таким чином, реалізується принцип потенційного розвитку дитини.

Працюючи за технологією В. Воскобовича, ми створили банк ігор для різних вікових категорій дітей, а саме:

✓ Для дітей молодшого віку «Чарівний квадрат» (двоколірний), «Диво-хрестики» (1 рівень складності), «Пелюстки», «Ліхтарики», «Ігровізор».

✓ Для дітей середнього віку «Чарівний квадрат» (чотириколірний),

«Диво-хрестики» (2 рівень складності), «Конструктор цифр», «Чарівний Цифроцирк», «Геовізор».

✓ Для дітей старшого віку

«Диво - хрестики» (3 рівень складності), «Конструктор букв», «Конструктор цифр», «Чарівний Цифроцирк», «Геоконт», «Прозорий квадрат».

Досвід показує, що одну гру можна використовувати на різних вікових етапах, орієнтуючись на рівень розвитку тієї категорії дітей, з якими працює вихователь. За допомогою однієї гри вдається розв'язати водночас кілька освітніх завдань, впливати на розвиток пізнавальних психічних процесів та особистісних якостей дітей [4, с. 16]. Система ігор

дозволяє здійснювати індивідуальний підхід до вихованців та розвивати кожного за його особистим темпом.

Таким чином, використовуючи цю технологію, ми підтримуємо природне прагнення дитини до активного пізнання світу. Головне, що забезпечує успіх її використання – живий інтерес дітей, радість відкриття, допитливість, мовленнєва ініціативність, задоволення від відчуття власної спроможності, яку ми постійно підтримуємо.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т.М. Развивающие игры в ДОУ. Конспекты занятий по развивающим играм Воскобовича В.В.
2. Бурова А.П. «Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку». – Тернопіль: Мандрівець, 2010.
3. Гриценко В. Нові інформаційні технології в освіті для всіх. Фундаментальні проблеми навчання // Дитячий садок. – 2009. - № 11. – С. 3-8.
4. Целіна В., Іллічова Л. Подорожуємо казковими лабіринтами гри В'ячеслава Воскобовича // Вихователь – методист дошкільного закладу. – 2017.-№4.-С.14-18

Ірина Анатоліївна Літошенко

Синельниківський р-н

ЗДО «Золотий ключик», завідувач

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'Ї ТА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Особистість є динамічною системою і знаходиться в стані безперервної зміни та розвитку. В процесі такого зростання поступово все більшого значення набувають її внутрішні рушійні сили, які дозволяють людині більш самостійно визначати задачі та напрямки власного розвитку. Система ціннісних орієнтацій особистості виступає в якості регулятора та механізму зростання людини, визначаючи форму реалізації її намірів, намічених цілей, уподобань. Втрата рушійної сили особистісного розвитку в результаті досягнення значущих цінностей стимулює набуття нових якостей життя людини — постановку нових значущих цілей, а також закріплення у внутрішньому психологічному просторі чогось стабільного та незмінного. В свою чергу, досягнутий рівень розвитку особистості поступово створює нове підґрунтя для розвитку та вдосконалення системи її ціннісних орієнтацій. Етапність формування та набуття рушійної сили ціннісних орієнтацій в системі координат психологічного зростання особистості відповідають загальній періодизації індивідуального розвитку людини. Тому час дитинства виступає особливим виміром для розуміння

сутнісної природи та умов формування цінностей кожного з нас. Цінності представляють внутрішній світ особистості, будучи виразником стабільного, абсолютного, незмінного. Формуючись, як і потреби, в індивідуальному досвіді суб'єкта, особистісні цінності відбивають, однак, не стільки динамічні аспекти самого індивідуального досвіду, скільки інваріантні аспекти соціального і загальнолюдського досвіду, що привласнюється індивідом. Цінність завжди і одночасно цінність чогось (когось), і цінність для когось. Підкреслимо ще раз: її основою може бути об'єктивна реальність, продукти людської творчості і змісту свідомості: відповідно, камінь, вода, автомобіль, теорія, образ і т.д. Але цінність обов'язково антропогенна, оскільки виникає в процесі людської дії і осмислення, в процесі оцінки людиною людей, суспільства, ідей, предметів культури чи природи. Тому в процесі присвоєння дитиною цінностей є дуже важливим розвиток його здібностей мислити, розрізняти, зіставляти, узагальнювати. Слід зазначити, що здатністю надавати перевагу одним речам над іншими наділені всі живі істоти, – сама потреба самозбереження змушує їх чогось у світі боятися, чогось прагнути. Більше того, тварина захищає своє потомство, і, значить, може любити. Однак навряд чи можна говорити про цінності в повному розумінні цього слова по відношенню до істот, не здатних до їх осмислення, до усвідомлення. Сучасна ситуація розвитку особистості дитини дошкільного віку потребує здійснення теоретичного аналізу параметрів соціокультурного оточення дошкільника, що визначає його особистісний розвиток, а також визначення умов становлення моральних почуттів та ціннісних орієнтирів дітей дошкільного віку, їх опірності до негативних впливів середовища. Це пояснюється деформацією ціннісних орієнтацій дорослих (батьків та педагогів) стосовно цілей виховання та навчання дітей. Під впливом інформаційних технологій в свідомості батьків простежується занадто підвищена увага до інтелектуального розвитку дітей, замість формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості дитини у єдності її тілесного,

емоційного та розумового зростання. В освітньому просторі спостерігається пріоритет навчання над вихованням, знецінення провідних видів діяльності дітей дошкільного віку. Ситуація зниження загальних моральних норм у вихованні дітей, коли на другий план відсуваються вічні моральні норми та цінності, що закладають на протязі дошкільного віку основи цілісності особистості дитини, в майбутньому призводить до значних психологічних проблем та порушень у розвитку кожної окремої дитини і до деградації суспільства в цілому. В основу аналізу ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку покладено їх суб'єкту значущість для самої людини. Дитина–дошкільник виступає вихідною точкою координат в оцінці змісту та структурно – функціональних особливостей ціннісних орієнтацій. Деталізована оцінка цінностей–благ та цінностей–регламентів дається на основі сфер вибору дитини в практичній життєдіяльності („людина–людина”, „людина–природа”, „людина–техніка”, „людина–мистецтво”). В кожній з цих сфер має місце оцінювальна діяльність малюка та привласнення цінностей, що виконують регламентуючі орієнтири у вияві власної активності дитини в різних видах діяльності (моральні, етичні, естетичні норми та ідеали, особистісні якості). На перший погляд, обрана для аналізу класифікація для оцінки змістовної сторонни ціннісних орієнтацій дошкільників звужує основи, за якими цінності розподіляються на різні класи (див. Розділ Методологічні основи). Але ми вважаємо, що в оцінці процесу становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку, всі ці значення набувають особистісного сенсу в умовах цілеспрямованого впливу на дитину з боку дорослих. В науковому аналізі ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку, ми вважаємо за доцільне спиратися на цікавий, на наш погляд, формат класифікації цінностей, яка представлена В. Шароновим [Шаронов В., 1997.– С. 163].

Актуальність проблеми становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку відзначається потребою підвищення якості їх розвитку шляхом оптимізації життєдіяльності дошкільників. Це, у свою чергу,

вимагає наукового аналізу психологічного феномену зародження ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку як найважливішого періоду становлення системи координат ціннісних орієнтирів дитини. Науково виважений підхід до розвитку ціннісних орієнтацій дошкільника сприяє збереженню простору дитячої субкультури та підвищенню опірності дитини до негативних соціальних впливів, об'єднанню напрямів діяльності системи освіти та батьків. Висока позиція, яку займає родина в ієрархії дитячих цінностей, вказує на величезний потенціал виховного впливу рідних людей на особистість дитини дошкільного віку.

Дружба” для дітей означає наявність друзів, коли „вони дружать: разом граються, веселяться, діляться усім, ніколи не сваряться і допомагають один одному”. Останнє є підтвердженням того, що для старших дошкільників, окрім дорослих, вагому роль у їх соціалізації починають відігравати однолітки, набуває неабиякого сенсу налагодження і підтримання дружніх партнерських стосунків з ними, встановлення ефективної взаємодії між дітьми, реалізація спільних творчих проєктів тощо. Будучи однією з найбільш знаних цінностей „здоров'я” пов'язується дітьми з відсутністю хвороб (коли усі перестають хворіти) хорошим самопочуттям („коли добре себе почуваєш; маєш хороший настрій”), та веденням здорового способу життя („доглядати за своїм тілом; займатися зарядкою; їсти корисні продукти”). Цікавими були визначення, які давали діти такому складному, нанащу думку, поняттю як „щастя”. Спостерігався суттєвий вплив на його тлумачення досвіду власних переживань дитини. Діти пов'язували „щастя” із можливістю займатися улюбленою справою („гратися, малювати, будувати”), із благополуччям у родині („щаслива родина”), із взаєморозумінням між людьми („дуже любити когось; коли сталося щось хороше; коли люди ніколи не сваряться, не ображають один одного, роблять подарунки, радіють, веселяться”) та з володінням матеріальними цінностями („як ти багатий, то в тебе буде щастя, бо щось можна купити”).

У сфері існування “Оточуючий світ природи” для дітей “краса природи” – це естетичне задоволення від побаченого, коли “навкруги красиво; коли побачив у лісі щось нове і красиве, чого учора не було” та розуміння необхідності збереження цієї краси – “природі подобається, коли квіти розпускаються, дерева, трава росте; коли якась тварина чи квіти не помирають; коли діти цінують природу, квіти поливають”. Тенденція до гармонійної єдності у проявах структурних компонентів ціннісних орієнтацій дітей прослідковується тільки у тих випадках, коли вони наближені до вищих рівнів актуалізації, тобто є у найближчому полі цінностей. Прикладом цього може слугувати цінність „дружба”, яка знаходиться на першому рівні актуалізації та у структурі якої компоненти найбільше, порівняно з усіма іншими цінностями, наближені один до одного. Формування нових стосунків з дорослими і однолітками та нових видів діяльності приводить до диференціації функцій і форм спілкування в старшому дошкільному віці. Виникають нові завдання спілкування, що полягають в передачі дитини дорослому своїх вражень, переживань, міркувань, оцінок. Змінюються і взаємини дошкільника з однолітками. В старшому дошкільному віці з'являється не просто бажання грати з іншими дітьми, дитина прагне розповісти щось товаришеві, виконати разом з ним трудові доручення. Радість від спільної діяльності породжує нові стосунки між дітьми. Накопичений кожною дитиною практичний досвід життя і спільної з іншими дітьми діяльності створює можливість для формування маленьких колективів. Діти розповідають один одному про те, де вони були, що бачили, як проводили час у вихідні, діляться своїми планами, враженнями, перевагами і оцінюють все, що дуже важливе для формування спрямованості на світ сім'ї.

Сформованість ціннісного ставлення актуалізує прояв свідомої активності дошкільника як у різних специфічно дитячих видах діяльності, так і в спілкуванні. Бесіди, спрямовані на виявлення у дитини ціннісних орієнтацій у спілкуванні, особливостей їх прояву у стосунках з

однолітками, у діалозі та співпраці, спостереження за вільною діяльністю дітей, виявлення особливостей реальних цінностей в життєдіяльності дитини під час комунікативної активності дітей у рольовій та реальній взаємодії з дорослими та однолітками показав, що діти відтворюють рольові та ігрові стосунки, спрямовані на дружбу, взаєморозуміння, взаємодію, емоційне, почуттєве спілкування, позитивне ставлення до партнера по спілкуванню, симпатію.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту Психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : „Срібнахвиля”. – 2013. –Том IV. Психологія розвитку дошкільника. – Випуск 9. – 330 с.
2. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту Психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : „Срібнахвиля”. – 2014. –Том IV. Психологія розвитку дошкільника. – Випуск 10. – 306 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України
4. Закон України «Про дошкільну освіту» //Урядовий кур’єр. – 2001. – №144. – С.1–9.
5. Карабаєва І. І. Виховання у старших дошкільників ціннісного відношення до предметного світу. / І. Карабаєва // Міжнародні педагогічні студії: проблеми дошкілля : зб. наук.пр./ Бердянський державний педагогічний університет ; укладач І. Г. Улюкаєва. – Донецьк : ЛАНДОН – XXI, 2012. – С. 97 –103.

**ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КУЛЬТУРНО – ІСТОРИЧНОЇ
СПАДЩИНИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Краєзнавство у дошкільному закладі - багатогранна пізнавальна, науково - дослідницька, творча діяльність та суспільно корисна праця дітей, спрямована на комплексне вивчення рідного краю (його природи, побуту, господарства, культури), посилену участь в охороні та збереженні природного та культурного довкілля.

Знайомство з рідним краєм, його людьми, природою сприяє становленню дитини як соціальної істоти, духовному зростанню маленьких українців. Софія Русова у праці «Націоналізація дошкільного виховання» наголошувала: «...необхідно, щоб навчання дітей із самого початку було збудоване на рідному ґрунті, де зростає дитина, щоб вона була міцно зв'язана тими враженнями, що заклала у багату душу дитини рідна сім'я, рідна хата».

Одним із пріоритетних напрямків роботи комунального закладу дошкільної освіти №22 «Усмішка» м. Покров є формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до культурно – історичної спадщини народу засобами музейної педагогіки. Адже від того, яке зерно ми посіємо в душі дітей у дошкільному віці, таким паростком проросте воно в майбутньому, впливаючи на формування характеру та самосвідомості особистості.

Музейна педагогіка як один із напрямів діяльності музею, стає все більш звичною в практиці духовно-морального, громадянсько-патріотичного, історико - краєзнавчого виховання особистості в єдиному освітньому процесі дошкільного закладу.

Реалізація освітньої лінії «Дитина в соціумі» Базового компонента дошкільної освіти, оптимізація підходів до освітньо - розвивальної роботи з дошкільнятами, зокрема, впровадження компетентнісного підходу до розвитку дитячої особистості, формування базису особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності викликає до нового життя технологію музейної педагогіки, адаптацію її до умов дошкільного закладу.

Активне впровадження інноваційної освітньої технології «музейна педагогіка» націлює педагогів на успішну реалізацію вимог Базового компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку дитини дошкільного віку, таких як:

- виховувати у дітей ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини свого народу;
- ознайомити дітей з історичним минулим рідного краю;
- формувати образ музею як зберігача предметів культурно-історичного значення, розвивати інтерес до експонатів музею;
- сприяти відродженню національної культури за допомогою різних видів мистецтва рідного народу;
- формувати розуміння взаємозв'язку історичних епох і своєї причетності до минулого, культури через спілкування з пам'ятками історії та культурними пам'ятками.

В дошкільному віці діти отримують перші відомості про різні предмети і явища оточуючого світу, вбирають повагу до свого міста, до Батьківщини, дізнаються багато нового і цікавого про їхнє минуле та сьогодення.

Тому в дитячому садку №22 м. Покров сформовано розвивальне середовище: музей «Українська Світлиця», який оформлено в стилі традиційної української хати та подвір'я. На змодельованому подвір'ї

можна побачити хлів, старовинний колодязь із журавлем, домашніх тварин, тин, який прикрашений мальвами та виробами народних умільців гончарів.

У світлиці розміщено багато цікавих експонатів: піч, розмальована петриківським розписом; ліжка, застелені вишитими простирадлами та оздоблені вишитими подушками; мисник із старовинним посудом (глеками, керамічним посудом, дерев'яними ложками, різьбленими хлібницями, підсвічниками); обереги; український національний одяг (вишиванки, шаровари); колекція вишитих рушників; вишитий портрет Т.Г. Шевченко; широкі лави; прялка; стіл, накритий вишитою скатертиною, стілець. Підлога застелена домотканими доріжками, а лави - ряднами.

Щоб охопити краєзнавчою роботою всі сфери життя, навчання та виховання, складено перспективно – тематичне планування роботи «Української світлиці».

Заняття у музеї пробуджують у дітей творчу активність, вдосконалюють образне мислення, зв'язне мовлення дітей, розширюють, поповнюють словниковий запас з теми «Народознавство».

Також, за активної участі батьків виготовлено багатофункціональний посібник «Український Грайлик», який спрямовано на ознайомлення вихованців із: площею І. Сірка та головною вулицею міста Покров – Центральна; вулицею Лізи Чайкіної, на якій розташовано дитячий садок; головною площею столиці України; історичними місцями, пам'ятками історії, культури, архітектури; державними і народними символами України; славою козацької січі; видатними особистостями; героями міста Покров; окремими природно – географічними об'єктами України – річками, горами, рідною флорою і фауною; традиційними українськими ремеслами; українськими народними святами та обрядами; національними особливостями української оселі; музичним, літературним фольклором.

Педагоги проводять свою роботу так, аби вихованці змогли долучитися до культури свого народу, відчувати гордість за рідну країну, усвідомити, що вони українці. Інтерес дитини до минулого батьків, бабусь і

дідусів, до народних традицій є могутнім чинником розвитку повноцінної соціальної особистості, з високими життєвими позиціями, духовними потребами.

Завдяки заняттям в «Українській світлиці» наші вихованці стали більш активними та ініціативними, емоційними та впевненими в собі. У них значно збагатився активний словниковий запас, мовлення збагатилося народознавчими висловами, лексикою, стало виразнішим. Діти дбайливо ставляться до експонатів та предметів світлиці, із задоволенням допомагають дорослим у догляді за ними.

Використання засобів музейної педагогіки в дошкільному закладі дає змогу розкрити в дітях відчуття приналежності до свого роду, до рідної землі; прагнення долучитися до культури українського народу, його історії, традицій, прожитися духом українського народу, його способом світовідчуття, мислення і буття. Завдяки музейній педагогіці вихователі ефективно формують в кожній дитини здатність до творчості, розвивають уяву дітей, їхню фантазію, мовлення, навички продуктивної діяльності (малювання, ліплення, аплікації, вишивки) та самостійності.

Найважливішими і найактуальнішими напрямками роботи педагогів на сучасному етапі у сфері музейної педагогіки є духовно - моральне та громадянсько-патріотичне виховання, національно – державне, духовно – культурне відродження України. Ознайомлення з історією рідного народу, міста краю, як джерела духовності й мудрості, свідчення безперервної наступності поколінь, національної самосвідомості, гордості, основи для розуміння суверенності демократичної держави.

Музей збагачує дітей враженнями від нових, незнайомих предметів, які вони ніколи не бачили й не могли бачити у оточуючій їй дійсності. Тому педагоги нашого закладу організовують екскурсії з вихованцями та їх батьками до міського історико – краєзнавчого музею імені М.Занудька. Вони розвивають світогляд та уявлення про історичне минуле свого міста і краю, формує любов до свого міста. Розширити уявлення вихованців щодо

історичного минулого свого краю, ознайомлення із життям і побутом українських козаків сприяла екскурсія до музею під відкритим небом міста Запоріжжя – Хортицю з відвідуванням кінного театру і посвятою дітей у козачата.

Ми дійшли висновку, що через музейну педагогіку у дітей можна найкраще сформувати ціннісне ставлення до історії, інтерес до музеїв і виставок, розвивати емоційне сприйняття, розуміння цінності музею культурно – історичного осередку, відродження національної культури.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Беленька Г.В. Базовий компонент дошкільної освіти – К:2012 – С 18-22

2.Гавриш Н.В. Програма розвитку дитини дошкільного віку Українське дошкілля – Т: Мандрівець – С 198 – 192

3. Каплуновська О. Парціальна програма національно – патріотичного виховання дітей дошкільного віку Україна – моя Батьківщина – Т: Мандрівець – С 31-35

Марків Тетяна Василівна

методист КЗ «Інноваційно-методичний центр»

м. Кривий Ріг

Хрусталенко Олена Василівна

вихователь-методист закладу дошкільної
освіти №158

м. Кривий Ріг

ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ФОРМ РОБОТИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сьогодення України ставить нові вимоги щодо системи освіти й виховання підростаючого покоління. Одним із завдань сучасної теорії і практики виховання дитини дошкільного віку є вивчення її особистості та усіх факторів, що впливають на її становлення. Важливу роль у цьому процесі відіграє соціальне середовище, адже саме воно визначає якою дитина виросте.

Соціалізувати дошкільника — означає збагатити його індивідуальний досвід позитивними враженнями від спільної діяльності з іншими дітьми, розвинути в нього соціальні потреби, сформувати соціальні вміння та навички, виховати «відчуття іншого», сформувати готовність та здатність брати іншого до уваги, працювати в команді, в разі потреби поступатися власними інтересами на користь соціальної групи, діставати насолоду від допомоги та підтримки іншої людини у

складній ситуації, тобто жити з відкритим серцем, умінням гармонійно «вписуватися» в дитяче угруповання, знаходити в ньому своє місце, визначати свій статус серед однолітків відповідно до своїх можливостей та домагань, товаришувати.

Дошкільне дитинство – визначний етап у розвитку особистості дитини. Процес становлення людини не простий і багатогранний. Сім'я та дошкільний заклад два важливих інститути соціалізації дитини – дошкільника.

Якщо раніше батьки і педагоги сприймали дошкільний заклад як інституцію, відповідальну тільки за здоров'я та підготовку дитини до школи, то сьогодні поряд з цими аспектами діяльності дедалі більшої значущості набувають й інші функції дитячого садка, зокрема одна з них – соціалізація дитини.

Дошкільне життя дитини залежить не тільки від здоров'я і розумового розвитку, а й від того якою вона буде в колективі, чуйною чи егоїстичною, комунікабельною чи замкненою, чи зуміє залишатися сама з собою в різних, часто дуже складних ситуаціях і в той же час чи не усамітнюватиметься, страждаючи від того. Це все залежить від того, який дитина мала досвід спілкування з різними людьми, чи було їй про кого турбуватися, з ким посперечатися, перед ким відстояти себе, чи навчилася вона жаліти, співчувати, розуміти інших і чи відчула ні з чим незрівнянну радість щось зробити для людей, радість віддачі, радість відчуття того, що ти потрібен людям!

Поняття добра і зла, хорошого і поганого стали дуже розмиті. Без поняття совісті, гідності, турботливості, відчуття радості, відповідальності і щастя неможлива взаємодія із світом. Які важливі ці розуміння простих істин? І найбільш на цьому шляху допомагають різні ефективні методи й прийоми цілеспрямованого впливу, які сприяли б пробудженню у малят вищих почуттів.

Педагогічний колектив дошкільного закладу знаходиться в постійному пошуку методів та прийомів роботи з дітьми. Напрямки методичної та педагогічної роботи нашого колективу різноманітні. Педагоги поставили перед собою головну мету – створити умови для реалізації єдиного індивідуального підходу до дитини щодо максимального розвитку його особистісного потенціалу, відпрацювання практичних навичок соціальної поведінки дітей, формування соціальної позиції та уміння жити і працювати в соціумі.

Так був створений та реалізований під час навчально-вихованої роботи педагогічний проект «Дитсадок - наш другий дім». Мета проекту: сприяти розвитку пізнавального інтересу до найближчого оточення – дитячого садка. Під час проекту у дітей формували позитивне ставлення до дитсадка, співробітників, вчили навичкам соціальної поведінки, потреби у спілкуванні з однолітками, виховували вміння поводитись у колективі.

Також вибір упав на реалізацію проектів «Калейдоскоп добрих справ», «Подорож в країну доброти» де головним принципом побудови проекту було:

- ставлення до дитини як до цінності, визнання її прав на вільний розвиток та реалізацію своїх природних здібностей;
- вироблення стійких моральних умінь та правил етикету, завдяки яким дитина може поводитися природно;
- поширення загального культурного світогляду малюка, збагачення його уявлень стосовно позитивних соціальних стереотипів поведінки.

Під час проведення комплексних та інтегрованих занять: «Що таке дружба?», «Зустріч з феєю доброти», «Де живе добро» тощо, завданням яких були: закладати у дітей основи моральності, закріпити уявлення про культуру поведінки, оцінювати свої та чужі вчинки, нетрадиційно працювати з казкою, оповідкою, формувати у дітей

почуття любові, доброти, доброзичливості, виховувати позитивне ставлення до товаришів, розвивати мовленнєві, комунікативні здібності, вміння передавати добро і зло за допомогою кольорів.

Педагоги доцільно застосовують таку приказку «Що посіємо - те й маємо», тому під час занять щиро сіють добро, щирість, відкритість, довіру, любов, що є дуже актуальним, своєчасним і необхідним.

Практика роботи педагогічного колективу в реалізації обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» показала доцільність та ефективність використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського щодо виховання у кожної дитини поваги до самого себе. Так, під час проведення літературних вікторин, тематичних конкурсів, розваг «Школа доброти», «Свято дружби й доброти», «Джерела доброти», «Дружба єднає щирі серця», «Стежками добрих казок», педагоги виховують у дітей дошкільного віку ввічливість, добро, дружбу, лагідність, милосердя. Роботу з дошкільнятами в повсякденному житті доповнює гурткова робота «Паростки добра» з оволодіння норм моральної поведінки та забезпечення емоційного розвитку дошкільників. Всі умови, що створені у нашому дитсадку, дають можливість зрозуміти – у нас все для дитини, для виховання добросердечної людини.

Сім'я – це перша суспільна сходинка в житті людини. Для того, щоб сім'я успішно виконувала свої виховні завдання, необхідно, щоб батьки знали основні педагогічні вимоги і необхідні умови сімейного виховання. Педагоги нашого дошкільного закладу в своїй роботі передбачають завдання для спільної діяльності дітей та батьків. Спільне партнерство це один із засобів соціалізації дошкільника, що сприяє введенню маленької особистості в суспільне життя. В нашому закладі не перший рік працює батьківський клуб «Дошколярик». Під час

засідання клубу та проведення «Коучинг - сесії» спеціалісти закладу консультують батьків з різних питань соціалізації дитини. Значне місце в нашій роботі посідає проведення днів відкритих дверей, спільної акції «Допоможемо нашим найменшим друзям», тематичних тижнів: «Широка масляна», «Земля – наш рідний дім», «Вшановуємо Шевченка», «Родинне деревце моєї сім'ї» де батьки разом із своєю малечею розкривають родинний рівень педагогічної культури, її ціннісні орієнтири.

Проведення свята «Людина починається з добра», метою якого було формування у дітей почуття любові, доброти, поваги до навколишніх людей, розуміння того, що людина – не просто частина природи, а найвище її творіння, спонукало дітей на добрі вчинки, вчити поєднувати добрі почуття з добрими словами, виховувати чуйність, вміння сприймати біль інших, співчувати чужому горю.

Отже, сьогодні, як ніколи раніше, необхідно формувати особистість, здатну в певних умовах діяти доцільно, застосовувати набуті раніше знання і досвід за нових обставин, докладати зусилля для досягнення мети, поводитися оптимістично, домагатися успіху та визнання іншими людьми, оновлювати свої знання, збагачувати досвід, виявляти гнучкість, самовдосконалюваність. Педагоги дошкільного закладу намагаються в цьому напрямку правильно поставити роботу з дітьми та їхніми батьками, яка б могла більш суб'єктивно підвищити соціальну компетентність дитини.

Список використаних джерел

1. Березняк Є. Завдання педагога – навчити дітей бути людьми на Землі / Є. Березняк // Освіта України. – 2000. - №6. – с. 10
2. Лукашевич М. Соціалізація. – К.1998. с.210
3. Марків В. Теорія та історія соціального виховання: [навчально-методичний посібник] / Кривий Ріг : ДВНЗ «КДПУ», 2017. – 224 с.

4. Струннікова Д. Пізнання соціального світу як умова соціалізації особистості дошкільника, Івано-Франківськ, ВДВ ЦІТ, 2008. – с.6

Л.В. Миронова

завідувач комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №116»
Криворізької міської ради

РЕАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СПАДЩИНИ В.СУХОМЛИНСЬКОГО З СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

Правильно поставити дитину на стежку соціалізації здатна лише справжня майстерність вихователя. Саме вихователь має бути для дітей взірцем громадянина оскільки «...виховання – це єдність духовного життя вихователя і вихованців, єдність їх ідеалів, прагнень, інтересів, думок, переживань». [7 с.54]

Працюючи над реалізацією обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства», метою діяльності педагогічного колективу нашого закладу дошкільної освіти стало: визначення найбільш ефективних шляхів упровадження педагогічних ідей Василя Сухомлинського; внесення змін в освітній процес та пошук системи роботи, що забезпечила б взаємодію, співпрацю педагога, дитини, батьків у формуванні громадянськості, як складової соціалізації. Вивчення педагогами закладу досягнень психологічної науки, спадщини В.Сухомлинського та постійне «занурення» з цим багажем інформації в

реальне життя, дозволило підвищити їх професійну компетентність щодо соціалізації дошкільників.

Саме за формулою «любові», яку ми запозичили у колег Павлишської школи ім. В.Сухомлинського, здійснюється робота в нашому закладі. Діяльність педагогічного колективу ґрунтується на необхідності навчити кожну дитину емоційної грамотності, забезпечивши тим самим її достатню компетентність у життєвих ситуаціях, вмінню пізнавати свій внутрішній світ, розпізнавати свої почуття й вміти називати їх, накопичувати своєрідний словник емоцій. «Придивіться до дитини. Чи спалахнуть у неї в очах щасливі вогники, коли вона зробила або збирається зробити добро своєму маленькому другові? Чи охоплює її душу тривога, збентеження, коли в друга горе, нещастя? Чи бачить він взагалі горе та нещастя в житті, чи відчуває його серце, що це таке? В.Сухомлинський». [7с. 99]

Втілення педагогічної спадщини В.Сухомлинського в практику роботи педагогів закладу здійснюється протягом декількох років. Постійно реалізується системний науково-методичний супровід підвищення рівня компетентності педагогічних працівників: визначено шляхи використання педагогічної технології, спрогнозовано результати діяльності, поетапно сплановано впровадження в практику гуманістичних ідей формування громадянина-патріота через різні форми методичної роботи:

І етап – розуміння ідеї в співзвучності з сучасністю

Форми роботи:

- ✓ проблемний стіл
- ✓ круглий стіл
- ✓ банк ідей
- ✓ педагогічні пазли
- ✓ освітній коучинг

II етап – прогнозування ідеї, як позитивної форми впливу на соціалізацію дитини, формування громадянської компетенції, норм моральності

Форми роботи:

- ✓ анкетування
- ✓ тестування
- ✓ огляд-конкурс осередків
- ✓ зустріч з експертами
- ✓ стратегія - мозковий штурм
- ✓ методичний файл

ІІІ етап – методична розробка алгоритму втілення педагогічних ідей

Форми роботи:

- ✓ тренінги
- ✓ моделювання
- ✓ інформаційний вісник
- ✓ банк педагогічних знань
- ✓ бюлетені
- ✓ листівки

ІV етап – пошук рішень, шляхів адаптації до сучасності, ресурсів для

реалізації ідеї

Форми роботи:

- ✓ вебінари
- ✓ проекти
- ✓ інтернет-ресурси
- ✓ планшети
- ✓ онлайн-спілкування
- ✓ електронне листування
- ✓ дорожні карти

V етап – особиста діяльність педагогів у роботі за ідеєю

Форми роботи:

- ✓ педагогічна вітальня

- ✓ творчі проекти
- ✓ флеш-ігри
- ✓ інтерактивні ділові ігри
- ✓ майстер-класи
- ✓ дослідницькі лабораторії
- ✓ індивідуальні маршрути

VI етап – аналітична діяльність, результативність

Форми роботи:

- ✓ презентація
- ✓ творчі звіти
- ✓ рекомендації
- ✓ поради
- ✓ моніторингові дослідження
- ✓ портфоліо
- ✓ розробка посібників
- ✓ публікації
- ✓ розміщення матеріалів у Інтернет-мережі

Модель підвищення фахової майстерності педагогів спрямована на створення професійно-особистісної зони успіху кожного педагога, забезпечення соціально-психологічного мікроклімату, атмосфери творчості і відповідальності.

Кожен педагог має свою програму самовдосконалення. Індивідуальна робота вихователя над даною проблемою соціалізації – це шлях включення його в активну, самостійну, творчу, пізнавальну діяльність. У пошуках шляхів впровадження педагогічних ідей В.Сухомлинського, співпраці педагогів розроблено такі форми методичної роботи, як педагогічний консиліум «Педагогічна технологія Василя Сухомлинського – шлях до професійного успіху», методичний діалог «Той шлях, що веде до серця людини -

найкоротший», педагогічна вітальня «Коли говорить серцем педагог», тренінг-гра «Душі квітучий ренесанс», педагогічне кафе «Цінності педагога», педагогічний «Сонцеграй». У ході проведення заходів із педагогами обговорювались питання впровадження гуманних ідей Василя Сухомлинського в сучасних реаліях формуванні особистості, співвідношення соціалізації та виховання, відпрацьовувались ефективні шляхи створення соціалізуючого середовища в закладі.

Завдяки впровадженню педагогічних стратегій соціалізації через безперервний освітній процес та вдосконалення професійних компетентностей педагогічних працівників маємо позитивні результати. На базі закладу працює творча лабораторія для педагогів закладів дошкільної освіти району, міська школа перспективного педагогічного досвіду. Творчі напрацювання педагогічного колективу представлено на міському фестивалі проектів досвідів роботи, узагальнено матеріали в методичний посібник «Формування соціалізації дітей на засадах спадщини В. Сухомлинського, висвітлено в Інтернет-ресурсах.

Одна із форм засідання школи перспективного педагогічного досвіду представлена нижче:

Педагогічне кафе: «Цінності педагога»

Тема: «Соціалізація особистості на засадах гуманістичних ідей В. Сухомлинського»

Мета: спрямовувати роботу педагогів на реалізацію завдань формування соціалізації особистості на засадах гуманної спадщини В. Сухомлинського; активно практикувати основні засади формування громадянських почуттів, культивування і розвиток співчуття, милосердя, толерантності; визначати шляхи використання педагогічної технології; прогнозувати результати діяльності.

Керівник ШППД: На початку засідання я пропоную послухати притчу «Крамничка можливостей».

Одного разу чоловікові наснилося ніби він ішов містом і зайшов до крамнички. Довго ходив чоловік між полицями, де лежали різноманітні овочі та фрукти. Вони приголомшили його своїм незвичайним виглядом, яскравими кольорами, вишуканими пахощами. Але варто було чоловікові взяти з полиці плід, як той одразу перетворився на крихітне зернятко. Тоді він звернувся до продавця:

- Дайте мені, будь-ласка, ось той овоч.

Але господар відповів:

- Ми не продаємо плодів, ми торгуємо насінням.

Мораль: З маленької зернини можна виростити гарні плоди, створивши сприятливі умови, оточивши їх увагою і піклуванням. Так само, завдяки таким умовам, можливо виростити хорошу дитину. Зерна спадщини В. Сухомлинського теж будуть умовою для успішної соціалізації дитини.

З цього приводу Василь Сухомлинський стверджував: «Треба уявити себе сіячем, який часто не знає, де проросте його зерно і яким буде врожай, але він неухильно сіє, тому що не сіяти – не може. Якщо ми постійні, неухильні, терпимі і доброзичливі, то результат – будьте певні – обов’язково з’явиться» [7 с 100].

Вправа «Зернятко»

Всі ми з вами звичайні люди, але як вихователі для своїх вихованців кожен – взірець – зразок ідеальної людини, яка готує дитину до життя в соціумі. Пропоную на картках записати цінності педагога-дошкільника.

Метод «Цінності педагога»

Кожен з вас заслуговує бути правителем країни Дошкілля. Уявіть, що у ваших володіннях усі багаті не грошима, а цінностями, що є у вас на картках. Уявіть, що одного разу на вашу країну напали вороги і вам довелося віддати їм на завжди одну цінність. Будь-ласка, відкладіть у бік

одну цінність, без якої вам буде важко, але ви зможете без неї прожити. Залиште собі найцінніше.

За даними синоптиків, на вашу країну чекає негода і вам тимчасово прийдеться пожити в іншій країні. Для того, щоб перетнути кордон – заплатіть однією цінністю. Залиште собі найцінніше. Негода минула. Ви повернулись до своєї країни і заплатили ще одну цінність. Залиште собі найцінніше. Ви подивились на цінності, які залишилися у вас і сумно, але з полегшенням, зітхнули: «Добре, що не загубила найцінніше». Розкажіть, які цінності були, які залишилися.

Керівник ШППД: На базі саме цих цінностей існує гуманістична педагогіка

В. Сухомлинського, яка наголошує на тому, що дитину до життя повинен готувати педагог з великою душею і серцем, любов'ю до дітей. Сьогодні я запрошую вас до педагогічного кафе.

На кухні кафе чи ресторану кухар завжди щось експериментує з блюдами, тому ми теж будемо експериментувати та аналізувати. Є вислів: Хто шукає, той завжди знаходить. Пропоную послухати притчу «Вчися шукати» (пропонується сформулювати мету пошуку «Формування соціалізації особистості шляхом впровадження гуманних ідей»).

Керівник ШППД: Перша страва у нашому педагогічному кафе - «Солодкі побажання». Кожен озвучує одне побажання, пропозицію того, що шука у своїй роботі, додаючи ті інгредієнти, які б хотіли мати на педагогічній кухні виховання.

Керівник ШППД: На кухні нашого педагогічного кафе є все необхідне, щоб скласти рецепти унікальних смачних страв виховання на засадах педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Обов'язкова умова для справжніх кухарів у нашому педагогічному кафе –вивчення кулінарних книг. (Пропонується ознайомитись з інформацією «Соціалізація особистості на засадах гуманістичних ідей В. Сухомлинського»).

Керівник ШППД: Пропоную створити та подати основну гостру страву.

Вправа «Гостра страва»

Діти живуть в складні часи. Суспільство має жорстоке обличчя, не вистачає любові і добра. Проблемні питання можна вирішити під час приготування страви. В чийх руках опиниться перечниця – той відповідає. (Педагоги розв'язують проблемні питання проявів громадянських цінностей у системі взаємодії дитини з соціальним та предметним середовищами).

Керівник ШППД: Десерт: готуємо «пиріг добра» за допомогою творів В.Сухомлинського.

Народ говорить: «Гірка правда краще, ніж солодка брехня». Тому, перший корж нам приготувати допоможе оповідання «Скляне мишеня». Проведемо дослід «Павутина».

Коли людина говорить не правду, брехня обмотує її так, як ця мотузка обмотує ляльку. Що потрібно зробити, щоб звільнитися від «павутини брехні»?

Висновок: Перший корж буде білого кольору тому, що люди, які говорять тільки правду – щирі, не запламовані.

Існує теза: Природа навчає бути чуйними, милосердними. Для підтвердження ознайомимось з твором В. Сухомлинського «Протоптали стежку» і приготуємо другий корж «пирога добра».

Життя людини без природи і навпаки – неможливе, бо вона його частка. Цей корж буде зеленого кольору – кольору надії й сподівань на краще.

Наступна аксіома - «Добра людина не може бути злою, заздрісною». Допоможе нам перевірити цей вислів оповідання В.Сухомлинського «Народився братик» та дослід «Кулька гніву».

Цей корж буде жовтого кольору, що є символом тепла, ніжності, ласки.

Керівник ШППД: Приготуємо крем: до ложечки гарного настрою додати гру, полити любов'ю, збити енергійними рухами, не допускати застою, все це поставити на вогонь своїх сердець. Прикрасимо пиріг родзинками гумору, ягідками радості. Наш «пиріг добра» готовий.

Як говорять в народі: «Після хліба люди чекають завжди видовищ». У нашому кафе працює відео-зала, у якій можна переглянути черговий випуск відео-газети «Формування громадянських цінностей – важлива складова соціалізації дошкільників».

Керівник ШППД: У нашому педагогічному кафе ви мали змогу спробувати приготувати страви на основі інгредієнтів спадщини В. Сухомлинського, проаналізувати й визначити шляхи формування громадянських цінностей у дошкільників.

Вправа «Рефлексія плодів»

(Оцінювання результатів своєї діяльності на засіданні ШППД, вироблення рекомендацій).

Список використаних джерел

1. Білан О.І., Возна Л.М. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». – Тернопіль: Мандрівець, 2017
2. Дехтяренко Л.Л. Школа любові і добра. - Кіровоград ПВЦ «Мавік» 2007, 56 с.
3. Кремінь В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007.
4. Ладивір С.О. Виховання гуманних почуттів у дітей/С.О.Ладивір, О.П.Долинна, В.В.Котирло і ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2010 – 111 с.
5. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України. Національна Академія педагогічних наук України, інститут проблем виховання. Київ. 2014

6. Програма обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства. ДОППО, 2015.

7. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям – Изд.7-е.-К.:Радянська школа,1981,75с.

8.

С.М. НАТХА

**ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК
ЧИННИК ВИХОВАННЯ МАЛЕНЬКИХ ПАТРІОТІВ**

Сучасна ситуація розвитку особистості дитини дошкільного віку потребує здійснення теоретичного аналізу параметрів соціокультурного оточення дошкільника, що визначає його особистісний розвиток, а також визначення умов становлення моральних почуттів та ціннісних орієнтирів дітей дошкільного віку, їх опірності до негативних впливів середовища. Це пояснюється деформацією ціннісних орієнтацій дорослих (батьків та педагогів) стосовно цілей виховання та навчання дітей. Під впливом інформаційних технологій в свідомості батьків простежується занадто підвищена увага до інтелектуального розвитку дітей, замість формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості дитини у єдності її тілесного, емоційного та розумового зростання. В освітньому просторі спостерігається пріоритет навчання над вихованням, знецінення провідних видів діяльності дітей дошкільного віку. Відчуженість від культури, знецінення і нерозуміння особливостей дитячої субкультури, зниження

моральних критеріїв своєї та чужої поведінки складають нерозв'язані проблеми під час формування життєвої позиції підростаючого покоління. Саме тому особливої актуальності в наш час набуває вивчення та закладення у свідомості дорослих ціннісних орієнтацій розвитку сучасної дитини-дошкільника, а також забезпечення умов їх реального функціонування в життєдіяльності дошкільників. [2, с.5].

Соціальна значимість об'єднання зусиль дорослих у рішенні проблеми становлення ціннісних орієнтацій дитини полягає у підвищенні усвідомлення батьками та педагогами духовних аспектів в життєдіяльності дітей дошкільного віку як фактору їх повноцінного психічного розвитку.

У Законі України «Про дошкільну освіту» (розділ 11, ст. 10, п. 1) сказано: «Дошкільний навчальний заклад – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий та духовний розвиток. Завданням дошкільної освіти є: збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дитини». [1, с.36].

Для підвищення якості дошкільної освіти, забезпечення її сталого інноваційного розвитку педагогічним колективом нашого закладу дошкільної освіти було вирішено спрямовувати свою діяльність на національно-патріотичне виховання у контексті розвитку духовного потенціалу особистості дитини дошкільного віку.

Саме створення в закладі освітньо-виховного середовища патріотичного напрямку дозволило: підвищити рівень духовної, моральної, патріотичної, правової культури дітей вже на етапі дошкільного дитинства; поліпшити стосунки між усіма учасниками навчально-виховного процесу.

У нашому закладі створено відповідне розвивальне середовище, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на красназавчий матеріал (предмети народного ужиткового мистецтва, фольклор, музика тощо), і яке б дозволило забезпечити потребу в пізнанні його за законами добра та краси. У вікових групах створено належні умови

для проведення роботи у цих напрямках: обладнано книжкові куточки, центри сюжетно-рольових ігор, в процесі яких діти засвоюють норми людських взаємин, моральні цінності; національні куточки. Кожна група має народознавчі та національні куточки, в яких представлені: державні символи країни, альбоми, збірки листівок, ілюстрації про рідне місто і країну, карту країни, ляльки в національному одязі, невеличкі зразки предметів українського побуту і декоративно-прикладного мистецтва тощо. Національні куточки сприяють формуванню знань дошкільнят про державні та рослинні символи, обереги своєї країни, виховують патріотичні почуття.

Відповідно до парціальної програми «Україна – моя Батьківщина» були проведені заняття: в старшій групі «Державні символи України» (вихователь Онищенко Н.І.), «Моя Батьківщина – моя Україна» (вихователь Соломка Л.В.), інтегроване заняття в молодшій групі «Моя Україна» (вихователь Звягінцова І.В.). [2, с.5-10].

Діти впізнають державну символіку (прапор, гімн, герб), знають назву Батьківщини, рідного села. В дошкільному закладі проводиться роз'яснення ідейної суті державних символів і правил їх використання, ритуалів, традицій, виховується почуття поваги до них, формуються стійкі навички свідомого дотримання почестей та правил поведінки щодо державних символів в повсякденному житті та під час урочистих заходів.

Патріотичне середовище - це не лише предметне оформлення простору в національній кімнаті, а й гуманна й патріотична поведінка всіх учасників освітнього процесу в дошкільному закладі і в родині, що базується на взаємоповазі, взаєморозумінні, взаємоготовності до самопожертви, це готовність стати на захист національних та державних цінностей, шанобливе ставлення до захисників України, вміння сприймати досягнення і поразки в країні, як свої власні.

Втілення в життя поставлених завдань почали з бажання повернути дітям те, чого не вистачало нам багато років: солов'їну, квітучу, багату, мелодійну, виразну українську мову. Рідна мова - найяскравіший вияв

національного буття народу, його головна духовна скарбниця. Паралельно з проведенням роботи щодо виховання у дітей інтересу до української мови та володіння нею постійно проводимо роботу з патріотичного виховання дітей: формування патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних діячів, готовності до виконання громадянських обов'язків.

Успішний розвиток дошкільнят при ознайомленні з рідним краєм можливий лише за умови їх активної взаємодії з оточуючим світом емоційно-практичним шляхом, тобто через гру, предметну діяльність, спілкування, працю, навчання, різні види діяльності властиві дошкільньому віку.

При ознайомленні з природою рідного краю акцент робиться на його красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях. Діти отримують уявлення про те, які тварини живуть в наших степах, які ростуть дерева, за яким деревом можна відразу визначити Україну («Без верби і калини нема України»), які квіти цвітуть на українських полях і луках (кульбабки, волошки, маки).

Важливим напрямком роботи по вихованню любові до Батьківщини є формування у дітей уявлень про людей нашого краю (рідної країни). Діти дізналися про шановних та почесних людей - талановитих і працелюбних киянчан, які багато корисного зробили для нашого села.

Цікавими і повчальними є заняття, спрямовані на прищеплення шанобливого ставлення до різних професій та власне праці, зокрема екскурсії на сільськогосподарське виробництво. Малюки, спостерігаючи, як вирощується хліб переконуються як багато терпіння, енергії та вміння докладають люди, аби на столі з'явилися смачні булочки.

Наочними та вельми цікавими для дітей є заняття з теми "Праця твоїх батьків". На них ведеться щира й цікава розмова про батьківську роботу, яка дуже корисна для суспільства. Провідною у цих бесідах є думка про працьовитість українців як їхня національна риса.

Неабияке значення для виховання свідомого громадянина є прищеплення шанобливого ставлення до героїв війни, ветеранів, до пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи Україну; поваги до воїнів — захисників кордонів Батьківщини. Діти з щирою вдячністю йдуть разом із батьками та вихователями до обеліска Слави, покладають квіти. Дуже великий вплив мають бесіди, зустрічі з ветеранами, екскурсії, використання пісень, віршів, наочного матеріалу. Добре коли після кожного заходу малята беруть у руки олівці та фарби й відтворюють свої враження в образотворчій діяльності.

Здійснюємо діяльнісний підхід до залучення дітей до історії, культури, природи рідного краю, тобто вибір самими дітьми тієї діяльності, в якій вони хотіли б відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань, виготовлення поробок, придумування загадок, аплікація, ліплення, малювання, проведення екскурсій, участь у благоустрої території, охороні природи і т. п.).

Залучаємо батьків разом з дітьми до участі в народних святах, для того щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познакомитися із жителями рідного села – носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях. Передача своїм дітям найкращих традицій і звичаїв свого народу і є тим самим вихованням базових цінностей, духовним вихованням, оберегом свого роду і свого народу. І кожна сім'я, по праву, може пишатися своїми особливими традиціями і ритуалами. І хоча, на перший погляд, вони самізвичайні, але саме вони, своєю різноманітністю роблять сім'ю особливою, незвичайною і самою найкращою.

Дорослому довірена велика місія супроводити дитину в цей безмежний оточуючий світ, організовуючи і створюючи їй «базу розвитку», на якій буде будуватись спілкування: ділове, душевне, емоційне спілкування з близькими. Краса рідної природи, рідної мови, народні пісні, мамині колискові і цікаві книжки, прочитані і обмірковані разом – воістину є джерелом духовності дитини. І тільки згодом, у подальшому своєму

житті особистість частіше за все буде орієнтуватися на ті ідеали, на ті ціннісні орієнтири і традиції, які шанувались у сім'ї, і з часом вона насичуватиме їх новими знаннями, новими ідеями і новими фарбами життя. [17, с.5].

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні//Дошкільне виховання, 1999 - 36 с.
2. Дитина у сучасному соціопросторі: навчальний посібник / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. – К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 272 с.
3. Каплуновська О.М. «Україна - моя Батьківщина» парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О.М.Каплуновська, І.І.Кичата, Ю.М.Палець; за наук.ред. О.Д.Рейпольської – Тернопіль:Мандрівець,2016 – 72с.

Валентина Миколаївна Нечипоренко

Методист, Покровський ДНЗ №3

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ ДЛЯ ВИРОБЛЕННЯ ЦІНІСНО-ЗМІСТОВНОЇ СФЕРИ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКА

«Виховує все: люди, речі, явища, але насамперед і
найбільше - люди. З них на першому місці - батьки і педагоги».

А.С. Макаренко

Виховати дитину - велике мистецтво, так як сам процес виховання – це безперервна робота серця, розуму, волі батьків і педагогів. Саме батьки є головною ланкою у особистісному розвитку своєї дитини, бо вони найчастіше спілкуються з ними. Дуже багато сьогодні в державі залежить саме від молодих сімей, в яких народжуються малята, бо саме вони - молоді мами і татки стоять у витоків процвітання нашої країни, саме їм випала почесна місія: зберегти рідну мову, історію нашого народу, жити за приписами народної моралі, краси і навчити разом з педагогами цьому своїх діток.

В дошкільному віці закладаються основи соціальної компетентності дитини: вміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі люди, люди різної статі, віку, роду занять та ін.), здатність розуміти іншого, його потреби, особливості поведінки, вміння поважати людей, допомагати їм, турбуватися про них, обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності. Цінності з'являються в житті людини по мірі дорослішання та пережитого досвіду відносин з людьми у суспільстві і нелегко навчити жити дитину в сьогоденному вирії життя. Адже досвід

маленький житель здобуває не тільки від радісних подій і взлетів, а й випробувань. Від любові і терпіння дорослих залежить довіра в майбутньому суспільству.

Дитина здатна відчувати своє місце в системі людських стосунків, а отже й адекватно поводитися. Це значить мати потребу і вміння спілкуватись з людьми, що визначаються зв'язками з іншими людьми; вміти співчувати та співрадіти, співпереживати, робити добрі вчинки.(3. с.123).Уявлення про доброзичливу поведінку, отримані у молодших групах закладу дошкільної освіти, у старшому дошкільному віці закріплюються, ускладнюються й поповнюються новими. Бути уважним до людей: перш, ніж щось робити, подивитись - чи не заважає вона іншому; про новачків і гостей слід піклуватися, аби їм було приємно: познайомитись, запропонувати цікаву іграшку, запросити до гри;якщо товаришу дуже потрібна якась річ, а ти можеш без неї обійтись, запропонуй її сам;товаришу слід приходити на допомогу.

Моральне виховання дошкільнят - річ тонка й складна. Тут немає місця фальші, непослідовності, сюсюканню, нещирості у взаєминах з дитиною. Велику увагу слід приділяти формуванню в дитини моральних оцінок з позиції добра, справедливості. Народні поняття української моралі - це порядна, шляхетна, доброзичлива, добродісна людина. Важливою умовою спілкування і сумісного життя є вміння дітей уважно ставитись до бажань ровесників та дорослих, рахуватися з ними, погоджувати певним чином свою поведінку. Дітей треба вчити враховувати, наскільки конкретні обставини дозволять здійснювати їхні бажання. Дітям важко побачити важке положення однолітка, зрозуміти інтереси і бажання іншого. При визначенні моральних рамок народна педагогіка заглиблюється у внутрішній світ людини, апелюючи до її честі, совісті, сорому, застерігає нас від серйозних моральних вад – підступності, нещирості, хитрування.

Жодна педагогічна система не може бути в повній мірі ефективною, якщо в ній не задіяна сім'я. Якщо дошкільний заклад і сім'я закриті один для одного, дитина опиняється між двох вогнів. Тому так необхідна тісна співпраця працівників закладу дошкільної освіти і батьків.

Вже групах раннього віку на етапі знайомства з батьками важливо переконати їх у тому, що без батьківської участі зусилля вихователів у всіх сферах виховання будуть недостатніми. Співпраця з батьками обов'язкова і надзвичайно цінна. По-перше, тому, що батьківська думка найбільш авторитетна для дитини, а по-друге, у батьків є можливість щоденно закріплювати навички, які формує виховatelj на заняттях та в процесі повсякденного безпосереднього спілкування. В сім'ях проходить становлення дошкільнят і саме батьки в першу чергу впливають на поведінку дитини, заохочуючи або осуджуючи, даючи їй певну свободу у виборі поведінки і діяльності. З досвіду спілкування з мамою чи татом формується уявлення про те, що і як треба робити, щоб її похвалили, за що можуть покарати.

Педагоги дитячих садків наголошують у спілкуванні з батьками вихованців про важливість того, що будь-яке схвалення повинно складатися з двох компонентів – висловлювання дорослих і висновків дитини. Сказане має виражати чітку позитивну оцінку дитячих вчинків або намірів. Так, коли мама говорить доньці слова: «Дякую за те, що прибрала іграшки, тепер в кімнаті чисто і затишно», - дитина може зробити висновок : «Я добре зробила, що прибрала, мама мною задоволена». Ця позиція визначає позитивну думку про себе і про навколишній світ. Надалі це неодмінно сприятиме розвитку позитивної самооцінки, поваги до себе. Існує таке педагогічне правило, сутність якого полягає у тому, що оцінювати треба тільки вчинки дитини (акцентуємо вашу увагу на негативних), а не її саму.(2. с.217)

Будучи практиком можу стверджувати, що заходи, проведені в закладі дошкільної освіти з залученням батьків, проходять і цікавіше і змістовніше, а яке задоволення і гордість на личках малят. Бо батьки перші і найавторитетніші вихователі. В кожній віковій групі закладів дошкільної освіти Покровської територіальної громади оформлені батьківські куточки. Стиль, дизайн відповідає назві груп. Вони допомагають створювати позитивний настрій у вихованців та батьків, носять просвітницький характер, бо великий відсоток роботи з батьками проходить саме у вітальні.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; «домашні завдання» на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, святкових ранків, у проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор. Проведення фізичних свят з вихованцями і батьками сприяє розвитку таких почуттів як впевненість у своїх силах, віру у перемогу.

Значних змін набуває і індивідуальна робота з батьками, адже кожна сім'я своєрідна. Тож і до кожної педагога шукають такі шляхи, на яких би сходилися інтереси, проблеми батьків і педагогів. Дипломатичність перш за все. Це не просто бесіди з батьками, відвідування родин, консультації. Ці форми роботи перетворилися на спільні вечірні заняття для конкретних родин. Доносимо до їх відома інформацію про нові проекти «Садочок близький до дитини», «Впровадження програми соціальної і фінансової освіти дітей» та роботу над ними.

Вступаючи в життя, діти ознайомлюються з великою кількістю правил, які склалися у суспільстві, в тому числі написані закони гуманного ставлення до людей. У зв'язку з цим сукупність моральних норм, які регулюють суспільне життя та діяльність людей, мають забезпечити гармонійне поєднання особистих інтересів з суспільними. Шести-семирічний вік є важливим етапом у житті дитини, бо вона готується до вступу в школу. В цей час у психічному розвитку дітей відбуваються великі

зрушення, зокрема, в усвідомленні ними людських взаємин, розширюється сфера спілкування з дорослими і дітьми, формується вміння оцінювати свої вчинки. Гуманні почуття шестирічної дитини можуть виявлятися в інтересі до життя іншої людини, у співчутті до її потреб, у захисті скривдженого від кривдника, в умінні поступатися своїми інтересами на користь іншого(2. с.89). У спілкуванні з дорослими, завдяки соціальному оточенню й навчанню формується особистість, здатна відчувати й емоційно виявляти свої почуття. Однак у більшій частині дітей безпосередні емоції легко витісняють знання про правильне й неправильне, про потрібне й заборонене.

Тому ми, педагоги стараємось донести до батьків, що відносини в родині треба будувати так, щоб застерегти дитину від лицемірства, привчати її до моральної стійкості, вчити запобігати порушенням норм поведінки не лише в присутності батьків, а й тоді, коли поряд немає тата й мами, тобто бути чесною перед собою, у взаєминах з іншими.

Разом з успішно-проведеною роботою, ми ще не зуміли активізувати усіх батьків настільки, аби їх участь у житті дитячого садка була активною. Часто батьки перекладають на педагогів завдання реалізувати виховання цінностей у дітей в закладі дошкільної освіти. Щоб розв'язати ці проблеми ми широко використовуємо такі форми роботи з батьками як анкетування, пам'ятки для батьків. Робота з батьками – це процес безперервний, тривалий і більшість батьків наших вихованців чітко розуміють, що те, що сформовано в дитинстві залишається на все життя».

Список використаних джерел

1. Андрущенко И. В., Вусатюк О. А., Линецкий С. В., Шуба А. В. Философский словарь / И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк и др. — Киев : «А.С.К.» 2006. — 1053 с.
2. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Рекомендовано МОН / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. — К., 2006. — 311 с.
3. Тюріна Т. Духовна педагогіка: витоки, сутність і перспективи розвитку : монографія / Т. Тюріна. — Львів : К, 2005. — 276 с.

Новохацька Олена Опанасівна

Вища кваліфікаційна категорія

Вихователь-методист

КЗО ДНЗ № 163 м.Дніпро

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ – СТРАТЕГІЧНА МЕТА ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКА

«Бути гарним педагогом –
це бути справжнім реформатором
майбутнього життя України,
бути апостолом Правди і Науки».

С. Русова

Кожне нове покоління людей живе і розвивається у певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей державного устрою країни. Дитина від народження перебуває під впливом як соціально-економічних умов, так і національної специфіки: побутового життя, культури, народних звичаїв, традицій. Вона переймає від дорослих

багатство рідної мови, відчуття прихильності та симпатії до духовності свого народу, поступово призвичаюється до усталених морально-правових норм. Усе це веде до появи у неї особливих рис національної психології – ментальності, які стають підґрунтям для виховання справжнього громадянина.

Громадянська позиція свідомого українця має полягати в активному відстоюванні традиційних для нашого менталітету чеснот: любові до рідної землі, товариськості, розумної достатності, цінності родинного життя, духовності повсякденного буття, уважного ставлення до людей.

Так, однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України «Про дошкільну освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Виховання громадянських якостей у дошкільників передбачене і “Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні”: одним із показників життєвої компетентності дошкільника є формування комплексу уявлень дитини про держави, народи, нації, суспільство як узагальнені категорії, розуміння себе громадянином. Дитина повинна вміти вільно володіти такими поняттями, як назва держави, розуміти, що Україна – це її рідна країна, знати столицю та великі міста України, розповісти про державні символи (впізнавати прапор України, знати гімн), шанувати традиції рідного краю.

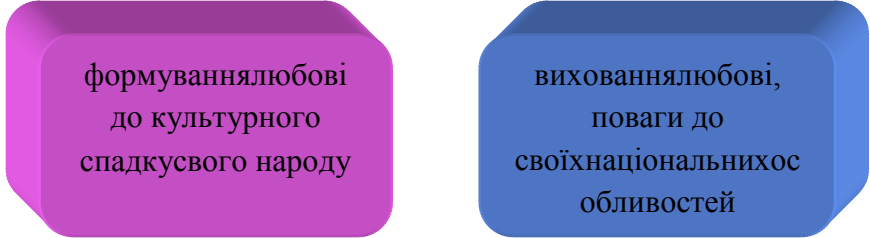
Найважливішим, самобутнім і неповторним періодом у становленні особистості є дитинство. В цей час формується оцінка дитиною свого “Я”, яка є регулятором її моральної поведінки, лежить в основі знань про свої права та обов’язки, на ній ґрунтуються такі почуття, як відповідальність, сором, провина, совість тощо. Саме в дошкільному закладі відбувається

початковий етап соціальної адаптації дитини до умов життя в товаристві незнайомих людей.

Громадянське виховання дітей дошкільного віку включає в себе правовий, моральний та патріотичний компоненти. Тому прищеплення громадянських цінностей дошкільникам повинно відбуватися через компетентнісний підхід і потребує інтеграції методів, засобів та форм громадянського виховання.

У зв'язку з цим перед педагогом постає завдання: формувати первинні прояви майбутнього громадянина, забезпечити входження дитини в природний світ, традиції українського народу. Виховати свідомого громадянина і патріота означає сформувати в дитині комплекс певних знань, особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою у повсякденних діях, вчинках, поведінці.

формування любові
до культурного
спадку свого народу

виховання любові,
поваги до
своїх національних
обливиць

Любов до Батьківщини починається з радісних почуттів, викликаних рідною природою, фольклором, народним мистецтвом, зізнань про свою країну, поваги до її працюючих і талановитих людей, бажання наслідувати їх. Кожна дитина не має страждати від того, що її період дитинства припав на час державних проблем, негараздів, економічної нестабільності, воєнних дій. Діти мають бути щасливими, проживаючи сьогодні, радіючи кожному новому дню. Саме від нас, педагогів залежить, яким буде майбутнє покоління українців, а відтак - у якій країні ми житимемо.

Найперший крок, який роблять педагоги дошкільного навчального закладу № 163 у становленні маленького громадянина є формування в маленької дитини розуміння того, що слово «я» означає якусь людину. А сім'я – це вже кілька людей, це найближчі люди, з якими добре, які можуть підтримати, пожаліти, захистити, навчити, дати пораду. Саме в родині закладаються основи моральності. Тепло рідного дому формує фундамент громадянського виховання. У роботі з дітьми ми працюємо над збагаченням словника такими словами, як: рідна домівка, рід, родина, Україна, Батьківщина, пояснюємо, що ці слова дуже близькі одне до одного, що сім'я – це маленька частинка великої країни, а кожна дитина – краплинка сім'ї, роду. Виховуючи любов і пошану до батьків, до літніх членів родини у бесідах з дітьми пояснюємо, що все в цьому житті починається з малого. І їх життєвий шлях почався з маминої колиски, з батьківської хати, з рідного міста.

Видатний педагог В.Сухомлинський постійно підкреслював, що справжнє народження дитини як громадянина відбувається тоді, коли

дитина відчуває себе часткою народу, і в ній, як сонячний промінь у краплі води, відображається багатовікова історія цього народу, його велич і слава, його любов і надія. Він вважав, що джерелом, яке живить могутнє почуття любові до Батьківщини є любов до матері, батька, рідного куточка землі.

Великою допомогою у роботі з дітьми стають казки та оповідання В.О.Сухомлинського, які дають дітям не лише початкові знання про великий світ, який вони тільки починають пізнавати, а стають джерелом формування громадянських турбот і думок молодого покоління. Це, наприклад, такі твори: «А серце тобі нічого не наказало?», «Сива

волосинка», «Казка про гусиню», «Тихо, бабуся відпочиває», «Склянка води», «Хто кого ведедодому», – сіють у серцях маленьких дітей добро, співчуття до найрідніших людей в сім'ї, змушують дитину

задуматись над своєю поведінкою.

Також національне виховання дітей починається з вивчення рідної мови. Розширити знання дітей про рідну українську мову, про її красу допомогли проведені заняття «У кожного мова своя», «Стежками рідної мови». Українська мова виховує людей, а допомагають у цьому прислів'я, приказки, які склав наш народ. На заняттях використовуємо усну народну творчість – складову художньої культури народу, навчаємо дошкільнят таким прислів'ям і приказкам: Все купиш, лише тата й мами – ні. Матері ні купити, ні заслужити. Дитина плаче, а матері боляче. Яке дерево, такі його квіти. Які батьки – такі й діти. Годуй діда на печі, бо й сам будеш там. Пташка маленька, а й та серце має. Добре діло роби сміло.

Акцентуємо увагу дітей на те, що багато українських письменників прославляли нашу мову у своїх віршах. Разом з дітьми вивчаємо вірші Т.Г. Шевченка, Л. Українки, П. Тичини, М. Рильського, Н. Забіли. Читаємо

вихованцям народні казки. Поза заняттями інсценуємо художні твори, а саме «Пан Коцький», «Рукавичка», «Лисичка й журавель». Художнє слово допомагає загострити чуттєве сприймання, сприяє створенню більш яскравих образів, викликає у дітей відповідний настрій.

Дієвим засобом патріотичного виховання є і українська пісня, яка за змістом і глибиною, милозвучністю посідає одне з перших місць серед народів світу. Саме вона підтримує свідомість національної єдності українського народу, любов до Батьківщини і пошану до себе, розвиває патріотичні почуття, погляди і переконання. На музичних заняттях діти слухають та розучують українські народні пісні, пісні про Батьківщину, рідну природу. Залучаємо дітей до участі в народних святах з тим, щоб вони могли долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Під час ознайомлення з українським народним одягом залучаємо дітей до участі у традиційних народних святах: Свято врожаю, Обжинки, Святого Миколи, Різдво, Стрітєння, Великдень та інші.

Також у роботі з дітьми широко застосовуємо українські народні ігри «Подоряночка», «Коза-дереза», «Довга лоза», «В квача», «В піжмурки», «Ходить гарбуз по городу», «День та ніч», «Мак», «В хороводібули» та інші.

При ознайомленні з природою рідної країни робимо акцент на її красі, розмаїтті, багатстві, на її особливостях. Діти отримують уявлення про рослинний і тваринний світ України, про дерева-символи („Без верби і калини нема України”), рослини українського віночка, лікарські рослини.

Важливим напрямком роботи по вихованню любові до Батьківщини є також формування у дітей уявлень про людей рідної країни. На заняттях із старшими дошкільнятами згадуємо тих людей, які прославили нашу країну

- художників, композиторів, письменників, винахідників, вчених, мандрівників, спортсменів, лікарів. На конкретних прикладах, через конкретних людей познайомимо дітей з „характером” українського народу (творчі здібності, вправність, пісенність, гостинність, доброзичливість, чутливість, вміння захищати свою Батьківщину).

Цікавими і повчальними є заняття, спрямовані на прищеплення шанобливого ставлення до різних професій та власне праці. Малюки, прослідкувавши процес створення будь якого предмета (книга, хліб, посуд), переконуються, як багато терпіння, енергії та вміння докладають люди, аби ці предмети у нас з'явилися.

Наочними та вельми цікавими для дітей є заняття з теми "Праця твоїх батьків". На них ведеться щира й цікава розмова про батьківську роботу, яка дуже корисна для суспільства. Провідною у цих бесідах є думка про працьовитість українців як їхня національна риса.

Неабияке значення для виховання свідомого громадянина є прищеплення шанобливого ставлення до героїв війни, ветеранів, до пам'яті про тих, хто загинув, захищаючи Вітчизну; поваги до воїнів — захисників. Дуже великий вплив мають бесіди, зустрічі з ветеранами, екскурсії, використання пісень, віршів, наочного матеріалу. Добре коли після кожного заходу малята беруть у руки олівці та фарби й відтворюють свої враження в образотворчій діяльності.

Виховання любові до своєї країни ми поєднуємо з поданням дитині елементарних знань про державу і право, про національну символіку — Державний герб, Прапор, Гімн, з вихованням поваги до символів української держави.

Одним із засобів патріотичного виховання є ознайомлення з рідним містом. Відбувається шляхом активної взаємодії з оточуючим світом через гру, предметну діяльність, спілкування, працю, навчання, різні види діяльності, властиві дошкільнятам.

Розпочинаємо з пояснення назви та історії виникнення міста. Шляхом проведення бесід з використанням ілюстрацій та фотоальбомів з краєвидами міста Дніпра зацікавлюємо дошкільників, стимулюючи їх бажання вивчати рідне місто. Розглядаючи ілюстрації і фотографії, діти ніби мандрують містом. А за допомогою конструктора ЛЕГО відтворюємо побачене спорудами. Так, поступово формуємо у дошкільників почуття гордості за своє місто, бажання зробити його кращим і красивішим.

Наступним кроком у проведенні формуючої роботи з дошкільниками є їх ознайомлення зі столицею України – містом Київ. Роботу з дітьми проводимо на спеціальноорганізованих заняттях та після сну, діти розглядають краєвиди міста, слухають легенди про створення, його історію та найвизначніші місця.

В усіх дошкільних групах створено належні умови для проведення

роботи у цих напрямках: обладнано книжкові куточки, центри сюжетно-рольових ігор, в процесі яких діти засвоюють норми людських взаємин, моральні цінності. Кожна група має народознавчі та національні куточки, які сприяють

формуванню знань дошкільнят про державні та рослинні символи, обереги своєї країни, виховують патріотичні почуття. В них представлені: державні символи країни, альбоми, збірки листівок, ілюстрації про рідне місто і країну, карту країни, ляльки в національному одязі, невеличкі зразки предметів українського побуту і декоративно-прикладного мистецтва тощо.

Громадянський компонент виховання найвиразніше втілюється вихователями під час занять з мовленнєвого розвитку, читання художньої літератури, зображувальної та ігрової діяльності, ознайомлення з довкіллям. Для цього використовується комплекс засобів педагогічного впливу: наочність, твори дитячої літератури, морально - етичні завдання, проблемні ситуації морального вибору, бесіди, творчі розповіді, ігри, тренінги у різних видах діяльності. І, як наслідок, діти молодших груп називають елементи українського одягу, український посуд, мають знання про рідне місто; у дітей старших груп сформовані знання про Україну, її столицю, вони груп розрізняють державні та народні символи.

Згідно з народною виховною мудрістю, все оточення дитини (родинне, громадське життя, вулиця, навколишня природа) позитивно впливає на формування національного типу особистості, на громадянське виховання дитини.

Ідея громадянськості залишається однією з основоположних під час становлення будь-якої держави. Освілки дошкільний період – найбільш сприятливий для формування громадянських рис особистості. Тому для сучасного дошкільного закладу найактуальнішою є проблема виховання юних громадян, які мають розвинені громадянські цінності та чесноти. І слід пам'ятати, що громадянське виховання – це єдиний механізм, який потребує інтегрованого підходу і має проходити «червоною» лінією крізь усі види діяльності дитини.

Список використаних джерел

1. Закон України Про дошкільну освіту: від 11.07.2001 р. № 2628-III.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні./Наук.керівник А.М. Богущ. – 2012 р.
3. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості // Цінності освіти і виховання особистості: Наук.-метод.зб. - К., 2007.

4. Володарська М.О. Світ прав дитини. Уроки громадянської освіти. – Харків, 2005. – 65с.
5. Кисельова О. Ми маленькі українці // Дитячий садок – 2007. – №20. – С. 36-37.
6. Мокрогуз О. Громадянська освіта: проблеми і перспективи запровадження // Завуч. — 2010. — № 28. — С. 2-4.
7. Сухомлинська О.В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / Дошкільне виховання. – 2003. – №2
8. Фоменко Е. В. Формування національної свідомості дітей. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 121, с.: іл.. – (Серія «ДНЗ.Вихователю»).

Носуля Людмила Григорівна,

вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-
садок)
комбінованого типу № 10
«Дюймовочка»
Новомосковської міської ради

**«ЗДО + РОДИНА + ДИТИНА: КОНСОЛІДАЦІЯ ЗУСИЛЬ»
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ**

*«Від батьків як об'єктів всеобучу
до батьків як активних суб'єктів
творчого педагогічного пошуку»*

Дія принципу взаємопроникнення закладу освіти і сім'ї, як важливих соціальних інститутів, забезпечила поєднання сімейного і суспільного виховання в одну суцільну ланку, спрямовану на реалізацію єдиної мети – всебічний, гармонійний розвиток особистості.

Сучасний стан дошкільної освіти потребує цілісного підходу до особистості дитини. Цим пояснюється необхідність ділового педагогічного взаємозв'язку сім'ї та дитячого садка на основі об'єднання виховних зусиль. Вихователь та батьки діють в інтересах дитини, приймають рішення стосовно її виховання та навчання, створюють для неї належні умови. Від того, наскільки ці взаємовідносини будуть узгоджені, настільки залежить успіх формування особистості в цілому.

Обрана мною тематика психолого-педагогічного проекту: «ЗДО + Родина + Дитина: консолідація зусиль» має певну актуальність на сьогоднішній день. Взаємини працівників дитячого закладу і батьків на сучасному етапі одна з найскладніших проблем. Існують різні погляди батьків на співпрацю. Багато вважають, що виховувати їхніх дітей повинен дитячий садок. Є категорія батьків, які нехтують порадами педагогів. Окремі батьки вважають, що їх завдання полягає лише в тому, щоб дитина була сита, одягнена, а єдине його заняття вдома - перегляд мультфільмів і прогулянка.

Саме тому моя робота направлена на пошук нових форм, методів і моделей просвітницької роботи з батьками закладу; сприяє поширенню досвіду роботи педагогів щодо агітаційної і просвітницької роботи серед батьків; поповнить інформаційний банк інноваційних форм і методів організації роботи з батьками, спрямованих на становлення інтегрованого розвивального освітнього простору в ЗДО.

«Інтегрування зусиль батьків і педагогів, спрямованих на підвищення ефективності виховання та розвитку дітей» - проблема, яка розкривається в проекті.

Мета проекту: підвищення ефективності співпраці ЗДО та родини, з метою гармонійного розвитку дітей, їх соціалізації, формування здібностей дошкільників; створення сприятливих умов для виховання та розвитку дітей; становлення позитивних відносин через залучення батьків до спільної проблеми, діяльності. Встановлення з батьками партнерських відносин та взаємодії.

Завдання роботи з батьками:

1. Показати, шляхом проведення різноманітних форм методичної роботи, батькам їхню першочергову роль у вихованні дітей.
2. Розкрити роль закладів дошкільної освіти у вихованні та розвитку дошкільників.
3. Допомогти усвідомити батькам важливість періоду дошкільного дитинства та його особливості.
4. Залучити батьків до активної участі у створенні умов для різноманітної діяльності дітей.
5. Ознайомити родину зі специфікою виховання й навчання дошкільнят згідно Базового компоненту дошкільної освіти в Україні та програми розвитку: «Українське дошкілля», «Впевнений старт».

Учасники проекту: педагоги – батьки – діти.

Ресурси:

Людські: наявність учасників процесу, їх рівень підготовленості.

Матеріально-технічні: наявність обладнання, природне, предметно-розвивальне та соціальне середовище, матеріальна база ЗДО.

Інформаційні: база даних інформаційно-педагогічної, методичної літератури, можливість вивчення досвіду роботи, доступ до Інтернету.

Виховання дітей в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Сім'я є основою соціальною інституцією відповідальною за

якісну підготовку дітей до оволодіння життєвою компетентністю. Сім'я для дитини - це школа взаємин з людьми. У сім'ї закладаються певні цінності, які згодом стають внутрішнім регулятором діяльності, особистісного розвитку дитини. Жодні виховні впливи на дітей не дають позитивних результатів, якщо до них не залучаються батьки, якщо наявні проблеми не розв'язуються разом з найавторитетнішими педагогами для дітей.

Моє завдання, як педагога, полягає в налагодженні тісного зв'язку з батьками, створенні атмосфери постійної довіри, як запоруки подальшої співпраці та конструктивної взаємодії. Зрозуміло, що вихователь повинен допомагати батькам оволодіти педагогічними знаннями і використовувати їх, спрямовуючи на свою дитину, з її особливостями, перспективами вікового й індивідуального розвитку. «Лише разом з батьками, спільними зусиллями, педагоги можуть дати дітям велике людське життя», - говорив В.О. Сухомлинський.

Взаємодія вихователя з сім'ями вихованців, на мою думку, є одним з найважливіших умов формування особистості дитини, позитивних результатів у вихованні, якого можна досягти при узгодженості дій та за умови активізації інтересу батьків до питань виховання і навчання. Ця співпраця дозволяє краще пізнати дитину, подивитися на неї з різних позицій, побачити в різних ситуаціях, допомогти в розвитку. Тісний зв'язок і взаємодія дитячого садка і сім'ї забезпечують сприятливі умови життя і виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості.

Основоположним моментом у взаємодії педагога і батьків є вивчення сім'ї через анкетування, опитування батьків на тему: «Чи знаєте ви свою дитину?», «Які ви батьки?», «Вплив сімейної атмосфери на розвиток дитини», дозволило отримати інформацію про ті проблеми, з якими батьки стикаються в повсякденному житті, виявити їх бажання та сподівання щодо майбутнього дитини.

Основні завдання проекту:

- залучити батьків до тісної співпраці з педагогами дошкільного закладу;
- формувати механізм взаємодії педагогів і батьків;
- підтримувати в батьків потребу здобувати педагогічні знання щодо розвитку і виховання дітей;
- створити умови, за яких батьки матимуть змогу пізнавати більше про роботу вихователя з дітьми;
- надати батькам можливість розв'язувати проблемні ситуації спільно з педагогами;
- забезпечити батьків науково-методичною інформацією про сучасні форми, засоби й методи взаємодії з дітьми;
- розробити систему заходів за участю батьків і дітей, під час яких, на практиці можна застосувати сімейний досвід та перейняти досвід інших родин.

Фактори, що допоможуть залучити батьків до співпраці:

1. Сприятлива атмосфера, коли педагогічний колектив налаштований допомагати в усьому.
2. Постійне двостороннє спілкування між родиною дітей та дошкільним закладом.
3. Сприйняття батьків як колег.

Функції родини та ЗДО:

- соціальна (виховна),
- економічна (господарська),
- терапевтична (емоційна),
- рекреативна (духовний, культурний, мовленнєвий, творчий розвиток).

Заклад дошкільної освіти сприяє становленню гуманних стосунків між сім'єю і педагогом на основі співпраці та активної участі у спільних творчих пошуках, цікавих справах, святах, розвагах, екскурсіях і т.д. В рамках реалізації цього проекту урізноманітнилися види і форми роботи з батьками:

- батьки - разом з дітьми подорожують екологічною стежиною, організовують екологічний патруль;
- разом проводять хвилинки-милування та заняття під відкритим небом;
- щедро діляться своїми враженнями від проведення цих заходів, їх значенням для дитини, родини вцілому.

Питанню соціалізації дитини в родині та особистісному «Я» малюка в ЗДО приділяється велика увага. Батьківські всеобучі на ці теми сприяють формуванню у батьків знань і умінь виховання в дітей уміння керуватися загальними вимогами відповідально ставитися до дорученої справи, уміння поєднувати свої інтереси з інтересами своїх товаришів та дорослих.

В роботі над проектом стане у нагоді знайомство батьків з творами В.О. Сухомлинського, методи роботи із застосуванням коректурних таблиць, дидактичних ігор, словесно-логічних завдань, кросвордів, загадок, прислів'їв.

У педагогічному проекті: «ЗДО + Родина + Дитина: консолідація зусиль» висвітлені розробки різноманітних заходів проведених з батьками.

Родинне коло: «Від родини йде життя дитини» надає можливості розширити соціальний досвід батьків, сприяє створенню атмосфери довіри, відвертості. Допомагає батькам стати на крок мудрішими, дізнатися більше про духовне виховання дітей, переглянути засоби і методи виховання дітей в родині. Зрозуміти, що кожна дитина – це неповторна особистість.

Родинне свято: «Хай звучить рідне слово» – це ще одна сходи́нка до родинного єднання. Свято розкриває всю красу, мелодійність,

багатогранність української мови. Я намагалася переконати батьків, що необхідно постійно самоудосконалювати свої знання, оволодівати літературною, граматично-правильною українською мовою. Адже мова батьків – це взірць для наслідування дітьми.

Батьківський всеобуч з показом заняття: «У пошуках кольорів для художника» розкриває батькам особливості ознайомлення дітей з природою, вчить бачити і милуватися красою навколишньої природи. В ході заняття діти описують осінні явища природи, вирішують мовленнєві завдання, працюють з коректурними таблицями, оволодівають технікою «Входження в картину».

Цікаво і пізнавально відбулося батьківське коло: «Від екології природи до екології душі», яке надало можливість батькам переосмислити загальнолюдські цінності, визначити духовні якості особистості. Екологія душі – це спокій, рівновага, відпочинок, заряд позитивних емоцій, взаєморозуміння.

Інтелектуальна вікторина для дітей та їх батьків: «Майбутнє сузір'я спеціалістів допомогло дітям зрозуміти, що таке професія, замислитися над своїм майбутнім вибором. Бо вибір професії – це друге

народження дитини, це складний і відповідальний крок у житті кожного з нас. Правильний вибір професії надає можливість досягнути великих успіхів у роботі. Даний захід з використанням конкурсів, елементів мнемотехніки, дидактичних ігор, загадок, прислів'їв, вирішенням завдань

на логічне мислення, відео-інтерв'ю, надає змогу батькам стати активними учасниками подій, усвідомити актуальність вибраної теми.

Педагогічне коло: «Батьки і діти на порозі школи» розкрило перед батьками складові психологічної готовності дитини до школи. Надало можливість отримати відповіді на запитання, які їх хвилюють.

Працюючи над проектом я дійшла висновку, що виховний вплив педагога на дітей не дає позитивних результатів, якщо до них не залучати батьків.

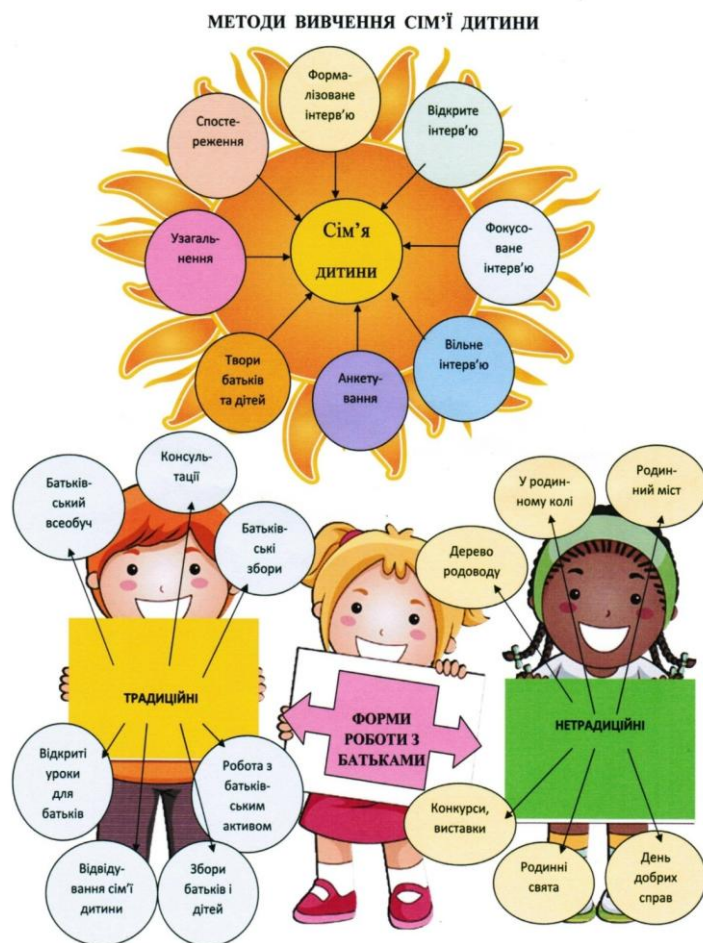
Отримавши цінні поради під час консультацій на теми: «Засоби і мотиви батьківської допомоги дитині, створення ситуації успіху»; «Гармонія любові і вимогливості в сім'ї»; «Роль гри в житті та розвитку дитини»; «Прислухайтесь до порад вчителя-логопеда» батьки перестали бути пасивними, виступати в ролі експертів чи спостерігачів, а почали діяти з вихователями і дітьми на засадах партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю. Взаємодія мене, як педагога, з сім'ями вихованців сприяла створенню єдиного предметно-розвивального простору для розвитку дитини. Створене розвивальне середовище із системою розвивальних ігор, головоломок, кросвордів та ребусів сприяє виявленню дитячої творчості, самостійності, умінню використовувати набутий досвід під час розв'язання пошукових завдань. Разом з батьківським комітетом провели акцію: «Подаруй майданчик дітям» - результатом якого став оновлений ігровий майданчик для дітей. Під час акції батьки обговорювали організаційні питання, долучалися до наповнення розвивального середовища групи та ігрового майданчику.

Системний підхід до організації роботи з батьками дає свої результати. Поступово підвищуються інтереси батьків до освітнього процесу, в цікавій формі взаємодіють не лише з педагогами, але і один з одним. Я намагалась організувати роботу так, щоб батьки були не експертами чи спостерігачами, а стали рівноправними партнерами та союзниками у вихованні дітей. Така співпраця згуртовує батьківський

колектив, формує педагогічні вміння та навички, спонукає обмінюватися досвідом, щодо виховання дітей, сімейних традицій. Така взаємодія допомагає батькам зрозуміти психологічні особливості дітей та закони їхнього всебічного розвитку.

Багато хто з батьків усвідомили важливість співпраці з вихователями. Якщо раніше ступінь включеності батьків до організації освітнього процесу була на рівні - пасивні спостерігачі, то на даний момент залишаються пасивними невеликий процент батьків. Постійний контакт з сім'єю дозволив пробудити почуття прихильності і довіру батьків до дитячого закладу, створити атмосферу спільності інтересів, емоційної взаємопідтримки і взаємопроникнення в проблеми одне одного.

Вирішення всіх завдань психолого-педагогічного проекту: «ЗДО + Родина + Дитина: консолідація зусиль», спрямованих на розвиток особистості дитини, можна здійснити тільки об'єднаними зусиллями педагогів і батьків.

Н.М.ОКОНЕНКО

**НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ –
ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТАБІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
ФОРМУВАННЯ І ПРИЙНЯТТЯ ДІТЬМИ ГУМАНІСТИЧНИХ
ЦІННОСТЕЙ ТА ЗРАЗКІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОВЕДІНКИ**

Гуманістичне виховання підростаючого покоління є однією з актуальних проблем сьогодення. Необхідність створення у суспільстві моральної атмосфери, яка сприяла б утвердженню в усіх ланках суспільного життя гуманного ставлення до людини, вимогливості до себе й інших, чесності, довір'я, поєднаного з високою відповідальністю, посилює роль означеної проблеми.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає головне завдання дошкільної освіти - допомогти дитині в оволодінні наукою життя. Оскільки суспільству необхідні життєздатні, творчі люди з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, то пріоритетним з перших років життя є ціннісний, соціально-моральний розвиток особистості[1, с 13].

Гуманізм - одна з фундаментальних характеристик суспільного буття і

свідомості, сутність якого полягає у ставленні до людини як вищої цінності. Він виявляється в альтруїзмі, бажанні творити добро, допомагати людям, милосерді, співчутті. У вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії

та практиці загальноновизнаним є положення про те, що розвитку особистості сприяє створення емоційного благополуччя. Під кутом зору сучасної педагогіки, це означає задоволення потреби у спілкуванні з дорослими (батьками, вихователями), розвиток доброзичливих взаємин дітей, їхніх гуманних почуттів, сформованість дитячого товариства та ін. Навчити дитину «бачити й відчувати» людей, взаємодіяти з ними - одне з важливих і складних завдань виховання [4, с 25].

Дитина як особистість починає формуватися саме в дошкільному віці. Визначальне місце у вихованні особистості дитини займає проблема формування гуманних почуттів. Формування їх починається з найперших контактів дитини з оточуючими в сумісній діяльності, у спілкуванні. В свою чергу, моральна вихованість обов'язково спирається на здатність людини до співпереживання, співчуття і співдії з іншими людьми. Виховання останнього є об'єктом педагогічного впливу [2,с219].

Важливою проблемою у вихованні є, на думку В.О.Сухомлинського, гармонія педагогічних впливів. Складні відносини, які оточують дитину, ніким не усвідомлюються як спеціальний засіб виховання. Але саме вони для дитини є середовищем, яке дає наочні уроки, адже в них вона бачить матеріалізовані погляди старших, їх судження, звички, наміри. Якщо ж інформація, відбита в свідомості й підсвідомості дитини, суперечить іншим засобам впливу на особистість, важко виховати «голос совісті». Гармонія першого і другого джерел виховання вимагає, щоб активна діяльність вихованців спрямовувалася на творення обставин, середовища, яке б посилювало дію всіх засобів виховання [3, с 128].

Співробітництво дітей і дорослих, довіра дітям, виховання без покарань, творча праця і моральна свобода, можливість вибору вчинку, лінії поведінки, способу життя, прийняття відповідальності за свій вибір та інше - важливі гуманістичні принципи, на яких побудована педагогічна система. Вона здійснюється за допомогою словесних методів та прийомів: бесід, читання художньої літератури, драматизації та обігравання діалогів,

заучування віршів, відвідування театральних вистав. Провідним засобом виховання гуманістичних цінностей є слово.

«Слово – найтонший і найгостріший інструмент, яким ми, вихователі, повинні вміло доторкатися до сердець наших вихованців... Але слово лише тоді стає інструментом етичного виховання, коли в ньому, образно кажучи, закладене зерно прагнення до морального ідеалу. Виховання словом – найскладніше й найважче з усього, що є в педагогіці.» В.О.Сухомлинський [3, с 129].

Всі ці переконання розглядалися та опрацьовувалися педагогічним колективом нашого закладу. Головною думкою якого є те, що гуманістичне спілкування можливе тоді, коли дитина сприймає насамперед добро і виховується добром, коли панує принцип оберігання дитячого серця від болю, від страждань, коли, як найвища демократична цінність, бережеться гордість, недоторканість особистої честі дитини, її власна думка, її погляд. Таке ставлення до дитини називаємо щастям педагога, що, на нашу думку, певною мірою досягається гуманістичним спілкуванням як фактором становлення особистості дошкільника.

З цього питання визначили чинники, що зумовлюють психічний розвиток дитини; виявили роль, яку відіграють у цьому будова та функції організму з одного боку, а з другого – засвоєння суспільного досвіду, людської культури, що відбувається в процесі виховання і навчання.

У центрі процесу виховання - дитина, яка має свої інтереси та є членом колективу. Враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини формуємо гуманістичний світогляд на основі розвитку етичної культури. Це зв'язок особистісного «Я – Я», «Я – Ти», «Я – природа», «Я – суспільство».

Таким чином педагогічний колектив спрямував свої зусилля на виховання у дітей національних, громадянських, сімейних цінностей. Наповнили педагогічний процес цікавими й доступними для дошкільнят фактами із життя, ситуаціями гуманістичного змісту, наочним матеріалом, творами дитячої художньої літератури, кращими зразками народної

творчості, іграми гуманістичного спрямування. За допомогою використання перерахованих прийомів, формуємо у дітей основи загальнолюдської і народної моралі: чемності, порядності, тактовності, співчуття, милосердя, доброти, чесності, гуманності, толерантності; виховуємо повагу до батьків, духовну єдність поколінь, почуття власної гідності, честь, свободу, рівність, працелюбність, самодисциплінованість; вчимо будувати своє життя за принципами гуманізму.

Серед методів і прийомів гуманістичного виховання важливу роль надаємо активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини. Вони сприяють конструктивно - критичному способу мислення, здатності розрізняти добро і зло в повсякденному житті, вмінню протистояти аморальним спокусам.

До них належать: сюжетно-рольові ігри, метод аналізу соціальних ситуацій з моральним характером, ігри – драматизації. Їх використовуємо в різноманітних видах діяльності, в різних варіантах міжособистісних відносин: у побуті, грі й на спеціально організованих заняттях.

Ознайомлюючи дітей з гуманістичними цінностями та зразками громадянської поведінки, правилами співжиття в суспільстві, взаємодії з однолітками, дорослими, організуємо екскурсії, зустрічі з цікавими людьми, проводимо етичні бесіди, ініційовані педагогами спостереження за поведінкою дорослих і однолітків, ігри на соціальну тематику, читання художньої літератури, перегляд мультфільмів, казок.

До найвдалиших нетрадиційних форм роботи, які дозволили повноцінно розкрити питання формування гуманістичних цінностей у дітей нашого закладу належать:

- Уроки Добра і Краси - «Подорож до дерева Доброти», «В гості до сонечка»; малювання - «Добро та Зло»; аплікація - «Город майбутнього».

- Психотехнології (гімнастика почуттів) - «Поясню свій настрій», «Тепло рук друга», «Серце на долоні».

- Ігрові технології - «Сонечко любові», «Доброта як сонечко», складання родового дерева, розгляд сімейних

фотографій, документів, листів та інших родинних реліквій.

- Етичні казки та бесіди з правил етичної поведінки. Театралізовані вправи - «Зустріч казкових друзів», «Бесіда тварин про справи».

Для кращого засвоєння дітьми норм громадянської поведінки, вихователі власноруч виготовили сучасні, мобільні та повчальні дидактичні посібники. Так до творчої педагогічної скарбнички нашого закладу надійшли такі з них: «Добре чи погано», «Скажи який у колобка настрій», «Склади портрет», «Весела хмаринка добрих вчинків», «Хлопчик - Лиходій», «Жар птиця добрих вчинків чарівниця», «Казкова стіна», «Квітка емоцій», «Поле поведінкових несподіванок», «Наші добрі вчинки», «Розквітло дерево від добрих вчинків».

Картотеку дидактичних ігор, що забезпечують формування прийняття

дітьми гуманістичних цінностей, поповнили такі ігри як: - «Куб порядних вчинків», «Килим емоцій», «Великі та маленькі серця», «Добери емоцію казковому герою», «Пень добрих вчинків розквітнув для дитинки», «Ляльки - мирилки засмученій дитинці».

Для систематизації знань дітей правил громадянської поведінки використовуємо новітню форму роботи - лепбук (книжка на колінах). Яскраві посібники, виготовлені творчими вихователями нашого закладу, допомагають малечі самостійно

проводити аналіз поведінки героїв та робити власні висновки. Родзинками закладу можна назвати такі лепбуки як: «Казки», «Вчимося дружити», «Бережи природу», «Професії», «Світ музики».

Роботу з формування гуманістичних цінностей та зразків громадянської поведінки ми ведемо разом з батьками: повідомляємо їм про досягнення і проблеми дітей, надаємо консультації про індивідуальні особливості кожної дитини, навчаємо батьків прийомів і методів гуманістичного виховання у родині.

З метою встановлення тісних контактів з родиною, для забезпечення єдності у вихованні громадянської культури ми використовуємо такі форми роботи: загальні і групові батьківські збори: «Гармонійна взаємодія із сім'єю – запорука повноцінного буття дитини», «Наш садочок – радощів дитячих куточок»; консультації: «Психологічний захист дітей в умовах соціальних конфліктів», «Сім'я – перша школа морального зростання»; батьківські тренінги: «Особливості розвитку і виховання агресивних, гіперактивних та тривожних дітей», «Розумію, відчуваю, спостерігаю і підтримую»; круглі столи: «Родинні традиції» (обговорення проблем виховання дітей), «Вчити добру – значить будити душу»; родинні розваги: «Супер – батьки, їх кіндер –я, разом стильна ми сім'я», «Світ, у якому завжди сонячно».

Сутність всієї роботи нашого закладу з питання гуманістичного виховання та формування зразків громадянської поведінки полягає в ціннісно-орієнтованому підході до процесу взаємодії вихователя і дитини в ході освоєння дошкільником соціального досвіду, що стимулює процеси розвитку особистості засобами власних внутрішніх ресурсів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) Київ - 2012.- 28с.
2. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Київ – 2016.- 303с.
3. Педагогіка українського довкілля. Н.В.Лисенко, Н.Р. Кирста, Н.Б. Лазорович. Київ – 2016.- 374с.
4. Скарбниця моралі. Парціальна програма з морального виховання дітей дошкільного віку Лохвицька Л. В.Мандрівець – 2014.

Т.В.Орел

ЕКОЛОГІЧНА СФЕРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА

На сьогоднішньому етапі складних та динамічних відносин суспільства з навколишнім середовищем бережливе ставлення до природи повинно складати невід'ємну частину загального досвіду кожного громадянина нашої держави. У зв'язку з цим однією з важливіших проблем сучасної освіти, і перш за все природничо-наукової, є виховання у дошкільників ціннісного ставлення до природи, необхідності поважного, дбайливого ставлення до неї.

Осмислення ситуації показує, що ключ до вирішення проблеми - в підвищенні рівня екологічної культури суспільства, обмеженні потягу до матеріального надлишку, що формувався тисячоліттями, вдосконаленні людських якостей, розвитку і заохоченні духовного, в його гармонійному поєднанні з матеріальним в кожній окремій особі.

Головні завдання були поставлені такі:

- дати знання про зв'язки та залежності в природі;
- формувати вміння та навички раціонального природокористування з урахуванням зв'язків залежностей у природі;
- дати уявлення про цінність природи, як джерела матеріальних і духовних сил суспільства;
- розвивати потребу в спілкуванні з природою, виховувати прагнення пізнавати її глибше;

- організовувати посильну трудову діяльність у природі.

Основні завдання екологічної освіти дошкільнят:

1. Розвиток естетичногвйдчуттсвіт дошкільнят.
2. Розвиток уявлень про взаємозв'язки у природі.
3. Засвоєння елементів екологічної культури.
- 4.Засвоєння перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення.
5. Виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин, різко негативнее ставлення до їх знищення.
6. Стимулювання допитливості та зацікавленість у пізнанні природи.
7. Формування навичок культурної поведінки у довкіллі.
- 8.Формування постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Психологічні особливості дітей дошкільного віку зумовлюють використання активних форм пізнавальної діяльності. Ми віддавали перевагу безпосереднім спостереженням, іграм, екскурсіям, трудовій діяльності.

Також було розроблено:

- стенд для батьків на тему «Моє довкілля»;
- створення «Календарика-дошкільника»;
- домашні завдання для дітей «У куточку для батьків»;
- проведення конкурсу «Природа мого регіону»;
- творча виставка «Зимовий відпочинок моєї сім'ї»;
- проведення екологічних брейн-рингів та вікторин;
- проведення консультацій на тему «Зимові забави», «Горни ся до природи».

Надалі плануємо проводити з дітьми такі *форми роботи*:

- Екологічною стежиною дитячого садка;

- Розмова про довкілля;
- Екологічна вікторина «Хто знає більше»;
- Досліди «Таємниці довкілля», «Зірки світять постійно», «Куди ступиш - всюди маєш, хоч не бачиш, а вживаєш»;
- «Лікар з підвіконня» - ознайомлення дітей з лікарськими кімнатними рослинами;
- Правила поведінки в природі – «Захист навколишнього середовища».

На підставі отриманих результатів в процесі теоретичного дослідження нами була використана педагогічна інноваційна технологія «Довкілля» В.Ільченко, А.Богущ, яка втілювалась протягом року, розроблена система роботи, спрямована на вдосконалення ціннісного ставлення до природи, сформувані у дітей розуміння, що таке довкілля та місце дитини в цьому довкіллі, продовжувати вчити встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, самостійно робити висновки, розвивати логічне, асоціативне мислення дітей під час розв'язання пошукових завдань; виховувати інтерес до природи, бажання пізнавати та вивчати її.

Основними завданнями дослідно-експериментальної роботи «Ми маленькі експериментатори» були: збагатити чуттєвий досвід дітей у процесі пізнання природи; знаходити можливості для прямих або

опосередкованих контактів дітей з природою; здійснювати педагогічний вплив на розвиток емоційної сфери і засвоєння знань про взаємозв'язки у природі; розширювати коло уявлень дітей про природоохоронну роботу в природі; розвивати пізнавальні інтереси; організовувати посильну трудову діяльність у природі; формувати елементи наукових знань про основні чинники у розвитку природи (світло, температура, волога та ін.) розвивати вміння класифікувати природу (рослини, тварини, птахи та ін.); активізувати знання і практичний досвід в різних видах діяльності; викликати інтерес до живих барометрів природи.

Ознайомлення з природою передбачає дотримання принципу гетерогенності екологічної діяльності, який полягає у педагогічній доцільності залучення дитини до різноманітної пізнавальної діяльності, пов'язаної зі світом природи. Психологічні особливості дітей дошкільного віку зумовлюють використання активних форм пізнавальної діяльності. Тому третім етапом було впровадження народних прикмет в різні форми роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Ми віддавали перевагу безпосереднім спостереженням, іграм, екскурсіям, трудовій діяльності. В кінці нашого дослідження нами було проведено контрольний експеримент, мету якого ми окреслили таким чином: визначити ефективність впровадження народних прикмет природничого змісту в процесі виховання ціннісного ставлення до природи, як складової екологічного виховання.

Дослідницька діяльність допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки, які важно виявити під час спостережень. Висловлюючи припущення у своїх міркуваннях, мені здається, що діти мають почуватися вільно, розкуто, навіть, якщо невпевнені в істинності своїх суджень.

Використовуючи різні методи і прийоми роботи з дітьми, пояснюю і показую, що любов до природи – це незвичайне, відсторонене милування її красою. Навчаю дітей, щоб вони знали, що природа потрібна всім людям і не тільки сьогодні, а і в майбутньому. Природа дає свої скарби, а нам потрібно віддячити їй людською добротою і турботою.

Тільки тоді, коли наші діти любитимуть природу, турботливо ставитимуться до неї, привчатимуться до праці, ми менше говоритимемо про дефіцит милосердя й співчуття в нашому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Богуш А. «Моє довкілля». 2006.
2. Дятленко Н., Гончаренко А. «Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ». 2010.
3. Калуська Л., Отрощенко М. «Іновації в довкіллі», 2010.
4. Любарова В., Марковська Т. «У краплині води відбувається всесвіт». 2006.
Любарова В., Стеценко І. «Екологічний зорепад у іграх та розвагах». 2009.
5. Плохій З.П. «Виховання екологічної культури дошкільників». 2002.
6. Плохій З.П. «Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника». 2010.

Паламаренко Олена Віталіївна
завідувач КЗО «ДНЗ № 123№ ДМР

**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ
ДОШКІЛЬНИКІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІІІ ЕТАПУ
ОБЛАСНОГО ПРОЕКТУ «ОСВІТНІ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»**

*...Міцна та нація, яка краще від інших використала глибокі національні й
духовні скарби*

Софія Русова

Коли дитина приходить до нашого садочку, всі ми чекаємо тієї години, коли вона «присвоїть» середовище («Мій садочок»), вихователів («Моя вихователька»), правила («У нас в садочку можна...»); коли вперше використає у своєму словнику слово друг/подруга («Мої друзі»). Із радістю спостерігаємо, з якою гордістю малеча ввечері розповідає батькам про власні досягнення та досягнення своїх друзів; з якою повагою відноситься до чужої праці після самостійного виконання трудових доручень. А ще – як доглядає за рослинами в групі та на ділянці; як вчиться налагоджувати стосунки з однолітками та дорослими; з якою повагою ставиться до оточуючого середовища. Так, зернятко до зернятка, і створюється картина приналежності до певного кола, певної групи, певної нації, певної країни. Тільки так, поступово і повільно, але цілеспрямовано і комплексно, можна сформувати справжні національні цінності, виховати

справжнього патріота своєї країни. Справжнього громадянина, який не тільки любить рідну домівку, сім'ю, дитсадок, але й шанобливого ставиться до людини-трударя та результатів її праці, рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, традиції народу, держави, загальнонародних свят.

Працюючи над III (практичним) етапом обласного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства», розуміючи актуальність визначення освітніх стратегій соціалізації особистості, ми чітко усвідомлюємо, що «Кожний дитячий садочок – це є перша найрідніша школа для дитини, національна школа, у якій пробуджується її національна свідомість,» - Софія Русова.

Тобто, патріотичне виховання, яке актуальне вже в преддошкільному віці, є підґрунтям в справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення, відродження душі народу.

Формування патріотичних почуттів дошкільника, проголошене в законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», в інструктивно-методичних рекомендаціях «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах», сьогодні, як ніколи, набуває актуальності.

У сучасних державних документах про освіту визначені вимоги суспільства до особистості: бути самостійною, здатною до самореалізації, до неперервної освіти впродовж життя, до професійного зростання та мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

Сьогоднішні здобувачі дошкільної освіти – розумні та кмітливі, пізнавальний інтерес яких не задовольняється традиційними заняттями та завданнями. Зрозуміло, щоб залишитися Педагогом з великої літери, необхідно працювати над самовдосконаленням, шукати нові шляхи та підходи до організації як розвивального середовища, так і освітнього процесу. Реалії сьогодення вимагають побудови принципово нової, відмінної від традиційної, освітньої моделі.

Одним з ефективних інструментів для вирішення вищезначеного питання педагоги нашого закладу відкрили для себе одне з напрямів гуманістичної педагогіки **емпауермент-педагогіку** – педагогіку натхнення на дії (з англ. Empowerment). Не надавати дитині інформацію, а мотивувати на самостійні дії, надихати не тільки на пізнання себе та світу, але й на самостійне прийняття рішень та відповідальність за них.

Так, під час проекту «Дерево мого роду» на мотиваційному етапі діти старшого дошкільного віку замислилися над питанням: «А для чого нам знати своїх пращурів?». І це запитання змусило вихователів прислухатися до потреб вихованців, виділити певний час для самостійних висновків дітей. Було цікаво спостерігати, як діти міркують і порівнюють себе чи то з деревом, чи то з квіткою. Діти беруть на себе відповідальність за своє рішення, не соромляться висловлювати власну думку, вчаться аргументовано пояснювати свою згоду або незгоду з позицією іншого. А чи не саме те допоможе дитині визначити власну приналежність до певної нації, культури, мови, держави?

Основою емпіауермент-педагогіки є положення про те, що дошкільник – це активна і творча особистість, здатна пізнавати і саморозвиватися, нести відповідальність за рішення та дії, які вона приймає і виконує. В контексті виховання патріотичних почуттів та формування патріотичних цінностей емпіауермент-педагогіка дозволяє вихователям найефективніше реалізовувати поставлені завдання щодо формування любові до рідного краю (дому, сім'ї, дитячого садка, міста) та до культурної спадщини свого народу, виховання любові, поваги до своїх національних особливостей та толерантне ставлення до представників інших національностей, формування духовно-моральних взаємин та виховання почуття власної гідності як представника свого народу.

День Українського віночка розпочався... фантазуванням. Квіти – для краси, то зрозуміло. А для чого стрічки? І чому вони саме таких кольорів? Виявилося, що діти достатньо багато знають та досить тонко відчують

настрій, колір, емоції. Закінчувався проект практичним завданням – виготовити власний віночок-побажання для матусі, квіти та стрічки повинні «розповісти» про почуття до неньки. І знову діти здивували нас своєю глибиною, душевністю та відвертістю.

Бо в такому процесі вихователь виконує роль майстра, який подає приклад поведінки і розвиває у дітей навички мислення, творчості, комунікації. А постановка запитань спонукає їх до пошуку відповідей – самостійного здобування знань. Вправа-роздум «Що я вмію робити корисного для себе та оточуючих», доповни речення «Моя країна – це...», проблема по колу «Для чого людині сім'я та країна?» - це первинний аналіз власного досвіду, який реалізується за допомогою відкритих запитань.

Емпауермент-педагогіка запрошує експериментувати, тобто одразу діяти. А чи не те є самим природнім і важливим для дітей преддошкільного віку – діяльність? Діяти – і виховувати працелюбність, діяти – і цінити культуру свого народу, діяти – і пишатися своїм народом, своєю країною.

Емпауермент-педагогіка охоплює всіх учасників освітнього процесу. А завдання закладу дошкільної освіти в контексті національно-патріотичного виховання – налагоджувати тісний контакт з родинами вихованців і активно залучати їх до участів освітньому процесі, переконувати у першорядності й первинності виховного впливу сім'ї на формування національного світогляду, патріотичних почуттів, зародження і становлення майбутнього активного і відповідального громадянина і патріота.

Народна мудрість говорить: «Якщо хочеш пізнати націю, вивчай її свята». А що, як не сумісні з батьками заходи, сприяють зближенню суспільного і родинного виховання? Підготовка та проведення народних свят в нашому закладі – це не справа кількох годин. Це ціла низка заходів по підготовці, реалізації та рефлексії. Як результат - підвищення свідомості вихованців та відповідальності батьків щодо гуманної і патріотичної поведінки в сім'ї та суспільстві, що базується на взаємоповазі,

взаєморозумінні, взаємоготовності до самопожертви; це готовність стати на захист національних та державних цінностей, шанобливе ставлення до захисників України, вміння сприймати досягнення і поразки в країні, як свої власні

Наприклад, до Новорічних свят діти отримували першу частину Колядок та щедрівок з репертуару етнографічного хору «Гомін» та Київського Кобзарського Цеху. Дома з батьками необхідно було знайти в інтернеті закінчення та зробити ілюстрацію. В садочку перед розвагою була зроблена виставка, пізніше був виданий святковий журнал. Позитивний досвід дитини забезпечить любов та повагу до традицій свого народу, своєї країни.

В нашому закладі ми намагаємось, щоб діти не тільки засвоїли культуру рідного народу, глибоко перейнялися його національним духом, способом мислення і буття, але й створити передумови для того, щоб у майбутньому вони стали свідомими громадянами країни, творцями своєї долі. Бо, як сказав Василь Сухомлинський: «Без будь-кого з нас Батьківщина може обійтися, але будь-хто з нас без Батьківщини – ніщо».

Література

1. Закон України «Про освіту»
2. Закон України «Про дошкільну освіту»
3. Базовий компонент дошкільної освіти.
4. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах»
5. Обласний проект «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства»
6. Модернізація освіти - прогрес, а не імітація руху / Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. - 2015. - № 7. - С. 6-10 .

7. Новий закон України «Про освіту». Які зміни очікують на дошкілля? Наталія Гавриш, Катерина Крутій // Дошкільне виховання. - 2017. - №11. - С. 2-7 .
8. <https://www.pedrada.com.ua/search>
9. <http://abetkaland.in.ua/tehnologiyi-empauement-pedagogiky-ta-art-terapiyi/>
10. <http://bilatserkva-dnz9.edukit.kiev.ua/Files/downloads/1043434.pdf>

Паніхідкіна Наталія Василівна,
директор
Українського ЗДО «Малютко»
Петропавлівського району

ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Родина - це таке маленьке слово,
А скільки ж в ньому сенсу, доброти.

Це – мами перша колискова,
Це - батьків прояв теплоти.
Це все. Що може бути краще
За рідних й дорогих людей?

Не покидай ти їх нізащо,
Бо це все рідне, це твоє.

У сучасному світі людина постійно долає різноманітні труднощі, проходить через всілякі випробування. Вистояти в цій життєвій бурі поодиночку практично неможливо. А рідний дім з близькими людьми - це таке місце, де підтримають і допоможуть, де можна перепочити та набратися сил.

Сім'я - це фундамент, який є основою всього людського життя. А сімейні цінності - це те, що поважається, цінується усіма членами сім'ї і є загальним полем їх інтересів. Сім'я дає відчуття спадкоємності поколінь, приналежність до історії свого роду, породжує ідеали патріотизму, може розкрити здібності і таланти кожного її члена. До того ж саме сім'я має великий вплив на становлення особистості дитини

Вихованню сімейних цінностей сприяє формування традицій в самій родині. Сімейні традиції — це індивідуальна атмосфера вдома, що складається з безлічі факторів, таких як життєвий уклад, звичаї сім'ї і т.д.

Найбільший вплив на життя дитини справляють батьки. Дитина пов'язана з сім'єю міцними узами, батьки зберігають своє значення для неї впродовж всього її життя. Сила впливу матері та батька на дитину не має собі рівних. Слід зазначити, втім, що більшість їх, не маючи належної педагогічної підготовки, припускаються серйозних помилок у вихованні своїх дітей та відчують брак необхідних знань з цього питання. Але батьки повинні розуміти, що відвідування дитиною дошкільного закладу сприятиме кращій соціалізації малюка, формуванню в нього комунікативних здібностей, вміння рахуватися з іншими людьми.

Педагогічний колектив докладає максимум зусиль для забезпечення розумового розвитку, зокрема пам'яті, уваги, мислення, уяви, допитливості; озброєння елементарними знаннями про довкілля; залучення дітей до світу знань та народної мудрості через доступні їм форми сприймання: казки, оповідання, прислів'я, примовки, вірші, пісні, лічилки, загадки тощо; забезпечення пізнавальної активності, розвитку творчих і художніх здібностей в ігровій та інших формах діяльності, виховання

шанобливого ставлення до старших, до свого роду, народу, культурних надбань, звичаїв, традицій інших народів.

Починати формувати традиції в сім'ї слід вже при створенні сім'ї, а знайомити з сімейними цінностями дитину потрібно тоді, коли вона ще зовсім маленька.

Вихователі велику увагу звертають на необхідність допомагати батькам у вихованні своїх дітей. Вони використовують різні форми роботи з батьками. Прикладами таких форм є:

Відвідування родини; день відкритих дверей; семінари – практикуми.

(Ця форма роботи дає можливість розповісти про способи й прийоми навчання й показати їх: як читати книгу, розглядати ілюстрації, розмовляти про прочитане, як готувати руку дитини до письма, як вправляти артикуляційний апарат.)

Також з батьками в нашому дитячому садочку ми проводимо круглі столи, показуємо батькам відкриті заняття з дітьми, організовуємо виставки літератури для дітей і батьків. Розкриваємо батькам сутність навчання дошкільників, його специфіку, яка полягає у використанні ігрових прийомів. Проводимо дискусії де використовуємо такі методи, як постановка спірних питань, ознайомлення, батьків з результатами тестування дітей, надання слова фахівцям, аналіз педагогічних ситуацій. Вихователь допомагає батькам, навчає і підтримує їх зусилля у вихованні дітей і збереженні вже набутих, або запровадженні нових сімейних традицій

Ми пропонуємо батькам започаткувати такі сімейні традиції:

- одним з найбільш ефективних і доведених способів формування сімейних цінностей є - «сімейна вечеря». Хороший сімейний вечір - це або загальна гра, або вечеря всією родиною, або прогулянка. Запорукою благополучного сімейного вечора є зобов'язання бути на ньому і відкласти всі інші справи. Наші вихователі дають рекомендації батькам, які теми,

можна обговорювати на сімейному вечорі: «Сімейні цінності», «Збирання сімейних історій», «Вирішення сімейних проблем», «Управління сімейним бюджетом», «Поділ сімейної роботи», «Прощення інших» і т. д;

- в деяких сім'ях є можливість спокійно прогулятися перед сном, щоб викинути з голови всі проблеми, що накопичилися за день, і приготуватися до нічного відпочинку. Це дуже здорова звичка, яку можна виховувати з дитинства;

- сімейною традицією можна зробити і похід в магазин. Це і допомога, і відмінна практика для дітей, яким потрібно потроху вчитися господарювати і розраховувати бюджет.

- похід на стадіон, або на футбольний матч всією сім'єю також може стати доброю сімейною традицією. Очікування вихідних і обов'язкового походу на футбольне поле, бігову доріжку, змушує малюків зосередитися на сім'ї.

Традицією може стати будь-яка дрібниця. Певне блюдо до свята, спільний перегляд кінофільмів у вихідні, навіть генеральне прибирання веселіше робити всією сім'єю. Головне, щоб це не робилося формально, інакше найкраща традиція перетвориться на повинність.

Нема жодної людини, яка б з великим задоволенням не згадувала ті перші дитячі враження:

- від колядування;
- від Великодніх писанок, пасок, та освячення верби у Вербну неділю;
- від Купальських вінків, жіночих хусток;
- від пісенного українського весілля;
- від вишитих жіночих та чоловічих сорочок;
- від вишитих рушників та багато інших народних обрядів.

Вихователі дитячого садочка зауважують батькам, що відмінною традицією можуть бути сімейні походи за рідними місцями, спільне спостереження природних явищ — затемнення, зорепаду, веселки.

Звертають увагу на те, що свята, ярмарки, народні гуляння, вшанування пам'яті загиблим воїнам, Дні Перемоги, варто відвідувати всією родиною.

Відмінною і дуже веселою традицією є організація сімейних свят. Але свята не повинні зводитися тільки до підготовки столу і поїдання смачних страв. Для дитини свято обов'язково повинно бути незвичайним, казковим, тому завдання батьків — зробити так, щоб малюк згадував про це ще дуже довго.

Співпраця нашого дитячого садочка з батьками по формуванню сімейних цінностей полягає в тому числі і в підборі ігор, вправ, бесід.

Наприклад:

Бесіди на тему: «Моя сім'я»; «Моя мама, мій тато»; «Сімейні фотографії»; «Що роблять наші мами і тата»; «Молодші члени сім'ї»; бесіда «Господарство сім'ї»; «Професія моїх батьків» та ін.

Дидактичні ігри «Хто для кого?»; «Генеалогічне древо» (закріплення знань дітей про себе, свого родоводу); «Знайди схожість і відмінності зі своїми близькими); дидактична гра «Чия дитина, вгадай?»

Також вихователі нашого дитячого садочка звертають увагу батьків на те, що разом з дітьми варто створити сімейний альбом «Моя родина», або «Наші брати і сестри»

Було б добре скласти календарі днів народжень, знаків Зодіаку дітей; сімейних, православних та державних свят.

Складати творчі розповіді «Як ми подорожували», «Як я допомагаю вдома», «Наші улюбленці»;

Вітати друзів і родичів з днем Матері, з днем літньої людини, Тетяниного дня та ін.;

Разом з дітьми відгадувати ребуси, загадки, головоломки, читати художню та науково-популярну літературу.

Постійно поповнювати . скарбнички оповідань, малюнків, фотоальбомів про життя та історії сім'ї: «Де ми відпочивали», «Мої домашні улюбленці», «Свята в моїй сім'ї» та ін.

Педагогічний працівник Сухачова Валентина Володимирівна проводить «уроки культури сімейних взаємин», які сприяють формуванню сімейних цінностей у дошкільнят.

Особливий інтерес у дітей старшої групи викликала робота зі складання родоводу. Складання родоводу служить згуртуванню членів сім'ї, що в результаті створює сприятливу емоційну атмосферу. Вивчення історії сім'ї сприяє вихованню гордості за приналежність до свого роду, свого прізвища, викликає бажання стати носієм кращих якостей своїх предків. Виховна цінність цієї форми роботи полягає в тому, щоб підвести дитину до розуміння зв'язку між членами сім'ї: де є прояв любові, турботи, уваги, взаємодопомоги. Пробудити і уточнити у дітей почуття вдячності, поваги до батьків - одне із завдань дитячого саду і сім'ї.

Розуміючи, яке надзвичайно важливе значення для розвитку дітей є гра вихователь молодшої групи Житня В.М. запропонувала батькам ігри, в які грають в сім'ях. Це є однією з нетрадиційних форм взаємодії з родиною. Оскільки ігри вимагають участі дорослого, це змушує батьків спілкуватися з дитиною. Батьки і діти відразу відгукнулися і з'ясувалося, що ігри були найрізноманітніші. Часто зустрічалися такі ігри, як «У ведмедя у бору», «Колечко», «Фанти», «Зіпсований телефон», «Фарби», «Городки», «Козаки-розбійники», «Піжмурки» та інші

У своїй роботі з батьками вихователь Мезенцева Лариса Іванівна використовує практикум-гру "Психологічна зарядка", у якій батькам пропонується виконати певні рухи, якщо вони згодні з даними висловлюваннями, що дає змогу у невимушеній обстановці з'ясувати де-які помилки батьківського виховання, звернути на них увагу і вчасно скорегувати дії батьків. На заняттях у старшій групі вона пропонує дітям складати і розповідати сімейні історії, розповідати про роботу своїх

батьків, їх захоплення, про традиції, яких дотримуються в сім'ї. Такі завдання вимагають від дітей звертатися за допомогою до своїх батьків, бабусь і дідусів, що безперечно об'єднує родину, робить дітей ближчими до своїх рідних.

У нашому дитячому садку ми намагаємось малят частіше частувати національними стравами, які вони їдять вдома, пояснювати, як їх готують, коли і як вживають, чим вони корисні організму і здоров'ю людини.

Велике значення у вихованні дошкільнят мають обряди і ритуали, - це сукупність установлених народом упродовж років дій, пов'язаних з виконання побутових і релігійних традицій або настанов. У цих формах, особливо обрядах, втілені дії, помисли та почуття попередніх поколінь, викликані в них реалізацією суспільних відносин і необхідні для нормального їх функціонування. Музичний керівник нашого дитячого садочка Скробало Віталія Олександрівна у своїй роботі звертає велику увагу на збереження національно – культурних традицій, обрядів та ритуалів.

Досвід показує, що вмiле звертання до народних традицій у виховній роботi дає змогу забезпечити тiсний контакт дошкiльного закладу з сiм'єю. Завдяки цьому життя в дитячому садку набирає звичного для дитини

домашнього характеру, що допомагає реалізувати наступність і взаємозв'язок у вихованні дошкільнят батьками та педагогами.

Окрасою нашого дитячого садочка є музей «Бабусина світлиця», де багато експонатів: вишиті рушники, писанки, килими, український посуд та меблі. Це допомагає вихователям, разом з батьками формувати у дітей любов і повагу до своєї країни, прагнення знати історію і культуру свого народу. А також надихає батьків дотримуватися традицій та звичаїв українського народу.

На жаль, сучасній людині все частіше стає не до сімейних традицій і свят. Безперервна гонка за кар'єрою і успіхом не залишає місця для чогось іншого, по суті більш важливого. Але кожен з нас може на хвилину зупинитися, щоб озирнутися навколо себе і зрозуміти, що найголовніші цінності в житті вже поруч з нами. І тоді знайдеться час і для довгих розмов за столом, і для ігор з дітьми, і для свят за різними приводами.

Родина – це не просто термін,

Який у словнику знайдеш.

Родина – тихий серця шепіт

З яким ти по життю ідеш.

Нехай усе біжить, минає,

Та ти не будеш в самоті.

Родина – щось насправді справжнє

З того, що маєш у житті.

Пушкар Наталя Олексіївна

Вихователь ЗДО «Попелюшка»,

м. Першотравенськ

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Ключові слова: пізнаючи цінності, дитина набуває якостей, які є основою її соціальної компетентності, вічні цінності – виховна основа дошкільника.

План

1. *Вступ.*
2. *Теоретичне підґрунтя.*
3. *Методи дослідження.*
4. *Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.*
5. *Висновки з даного дослідження.*
6. *Перспективи у даному напрямку.*
7. *Література.*
8. *Данні про автора.*

У статті розкриваються основні складові соціально-духовних цінностей у структурі взаємодії педагога, дітей та батьків. Розглядається система цінностей, установок і мотивів поведінки дітей

дошкільного віку, ступінь відповідальності за дії та вчинки у відношенні до самих себе та інших людей, узгодження з ідеями поваги, добра та любові.

Мета створення цієї статті у поширенні сучасного світобачення в учасників освітнього процесу та популяризації методів організації присвоєння цінностей і виховних факторів впливу для формування у дошкільника із затримкою психічного розвитку соціально-духовних якостей засобами мистецтва.

На даний час соціалізація дошкільника є актуальним питанням, працюючи над обласним науково-методичним проектом 2015-2020 р.р. «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» намагаємося розкрити всі сторони даного питання. Впроваджується практичний етап роботи над проблемою в якому головна роль відведена на активізацію механізмів соціалізації та адаптації, формування позитивного образу-Я, залучення до системи діяльності, що стимулює розвиток громадянської активності та зростання рівня життєвої компетентності дітей. Це, нажаль, ускладнюється, якщо у дитини затримка психічного розвитку (ЗПР). Бажання допомогти дошкільнику ЗПР опанувати духовні цінності та сформувані у нього соціально-духовні якості, які є основою соціальної компетентності, стало поштовхом до роботи в цьому виховному напрямку.

Актуальність формування соціально-духовних якостей дошкільника ЗПР засобами мистецтва зумовлена специфікою дошкільного вікового періоду, коли закладається фундамент оптимістичного світобачення, формуються уявлення дитини про свої права та обов'язки, засвоюються права і норми поведінки, які існують у суспільстві.

Мета педагогів, щоб кожна дитина виросла доброю, чесною, відвертою, щирою, чемною. Такі якості і є абсолютною цінністю, але вони не передаються генетично, вони набуваються дитиною в процесі соціалізації. Тому, що саме в дошкільному віці закладається ціннісний фундамент особистості.

Українські педагоги вважають, що проблема соціалізації набуває особливого значення саме у педагогіці. Адже педагогіка, як наука, покликана забезпечити теорію і методику введення дитини в соціум та формування у неї важливих соціально-духовних цінностей. Українські педагоги А.Богущ, О.Кононко, Т.Поніманська вважають, що дошкільна освіта забезпечує формування і розвиток особистості дитини відповідно до суспільних потреб, поєднує у собі теорію і практику, виховання і освітній процес, батьків і педагогів. Видатний український педагог В.О.Сухомлинський вважав, що вихователь має зупинити зло, щоб воно не потрапило до дитячого серця. Особливо це важливий аргумент для вихователя, який працює з дітьми у яких затримка психічного розвитку. А.Богущ вважає, що мистецтво є вихователем дитини, бо саме через музику, живопис, художнє слово передаються майбутнім поколінням величезні духовні надбання людства. Виховання дітей має спиратися на систему духовних цінностей, до яких належать моральні, громадські, світоглядні, екологічні, естетичні та інтелектуальні. Пріоритетом у духовно-моральному вихованні виступає не отримання різноманітних знань, а їхня якість, значення і мета, центром яких було ставлення до себе і до інших людей, що є вищою формою соціального віддзеркалення дійсності.

Вимоги суспільства до духовного виховання дітей дошкільного віку визначені в державному документі. Таким документом є «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні». У ньому суспільна потреба визначається як формування у дошкільника соціальної компетентності, що охоплює уміння орієнтуватися у світі людей, здатність розуміти іншу людину, її настрої, потреби, особливості поведінки, уміння поважати інших людей, допомагати, турбуватися про них, спроможність спілкуватися та спільно діяти у соціумі.

Для реалізації виховних факторів впливу на успішне формування у дошкільнят соціально-духовних якостей зосереджуємо зусилля на

створенні для дітей сприятливого розвивального середовища, в якому духовно-моральними чинниками є споконвічні цінності: краса, доброта, любов, істина, втілені в найкращих творах мистецтва.

Літературне мистецтво - це відображення дійсності в художніх образах, сфера творчої діяльності педагога. Практика роботи доводить, що через мистецтво можна впливати на внутрішній світ дитини ЗПР, виховувати здатність орієнтуватись у довкіллі, стимулювати сприйняття до прекрасного, а в діяльності розвивати образне мислення, мовлення, уяву, увагу духовних цінностей кожної особистості.

Розроблені та апробовані методи, які використовувались на практиці для виявлення духовно-моральних цінностей у дошкільників ЗПР, які спрямовані на розвиток соціальної компетенції особистості:

- «віконечко» передбачає перегляд ілюстрацій, світлин, що дають змогу познайомити та зацікавити дітей з життєвими ситуаціями та викликати у них чуттєві переживання;
- «читання та обговорення оповідань» - джерело знань, яке дає змогу збагатити духовно-моральний досвід дітей досвідом інших людей та осмислити ситуації та мотиви поведінки;
- «поетична хвилинка» - опрацювання літературного матеріалу дає змогу опанувати значення духовних цінностей;
- «морально - етична бесіда» залучає вихованців до вироблення правильних оцінок тих чи інших питань;
- «зустріч з казкою» відтворює правила поведінки, значення вчинків;
- «музичний клуб» допомагає збагачувати емоційний досвід дитини, прослуховуючи музичні твори;
- «розвага» - це найпривабливіший вид діяльності, який дає змогу відчувати емоції, висловити свої переживання;
- «асоціативна подорож» дає змогу продіагностувати рівень усвідомлення та розвитку соціально-духовних якостей у вихованця.

Дана система методів полягає у поєднанні художньо-літературної, зображувальної та театралізованої діяльностей і дає змогу впливати на формування та виховання таких якостей особистості як: доброзичливість, справедливість, повага, співчуття, оптимізм, поступливість, тактовність, чуйність тощо, а також адаптуватися в суспільстві. Поведінка дітей в різних видах діяльності свідчать про рівень сформованості у них певних моральних якостей.

Власні напрацювання та аналіз виховної теорії В.О.Сухомлинського з використання оповідань, дало підставу для розроблення системи методів виховної роботи щодо присвоєння духовних цінностей та соціально-духовного розвитку у дошкільника ЗПР. Виховна теорія полягає в поєднанні художньо-літературної, зображувальної та театралізованої діяльностей. Це дає змогу впливати на формування та виховання соціально-

Вивчаючи з дітьми ту чи іншу тему, орієнтуємось, не лише на пізнавальний розвиток, а й на цінність даної теми у житті кожної особистості. Навчаючи дітей ціннісному ставленню до членів власної родини, вираженню почуттів до них, при цьому формуючи у дітей стійку ціннісну орієнтацію на сім'ю і сімейні стосунки, як на головне в житті. Кожне заняття насичується логічними завданнями та проблемними ситуаціями, що стимулюють ціннісне ставлення дітей до обговорення різних тематичних напрямків.

Виховання людини відбувається протягом усього життя, але в дошкільному віці воно є пріоритетним. Цілеспрямований процес залучення дитини до цінностей починається у ранньому дитинстві і його успішність залежить від єдності духовно-моральної свідомості і поведінки. Визначальною у цьому процесі є роль дорослих, батьків та педагогічних працівників закладу дошкільної освіти. Найголовніше – спільними зусиллями педагогів та батьків спробувати зрозуміти особливості дитини ЗПР, як соціально компетентної особистості. Для активізації цієї роботи слід використовувати різноманітні форми роботи з батьками, спеціальні та

інтерактивні. Батьківські збори, семінари, тренінги, індивідуальні бесіди, групові та індивідуальні консультації, оформлення батьківських куточків, інформаційні бюлетені, папки-пересувки, анкети-опитувальники, сімейні завдання, акції, тематичні зустрічі. Як наслідок - батьки розуміють завдання і мету духовно-морального виховання дитини і стають відповідальними та активними учасниками її соціалізації.

На практичному етапі роботи розробка та апробація системи діяльності навчального закладу, вихователя, батьків спрямована на розвиток соціальних компетентностей особистості тієї чи іншої дитини, масове впровадження новітніх педагогічних стратегій і конкретних технологій соціалізації.

Практика роботи з дітьми ЗПР, доводить, що використання в роботі творів народного й сучасного літературного мистецтва, які несуть глибокі високоморальні ідеї, допомагає формувати у дошкільника ціннісне ставлення до світу, людей, до себе як до особистості. Емоційно відгукуючись на слово, музику, картину, перебуваючи у стані духовного піднесення, дитина легко засвоює і усвідомлює ціннісні орієнтації в дорослому світі. А створення ілюстрацій та виготовлення персонажів з літературних творів дає дитині змогу на практиці застосовувати здобутий досвід. Працюючи в тісній співпраці з батьками вихователь пропонує продовжити вдома розпочату справу в дошкільному закладі. Персонаж - герой має можливість подорожувати у сім'ю і там продовжувати своє життя. Робота в такій системі дає змогу батькам та дітям на практиці застосовувати здобутий досвід. Слід враховувати, що духовно-моральне виховання - це процес взаємодії дорослого (краще якщо це батьки) і дитини, який поєднує у собі такі особливості як: цілеспрямованість, багатофакторність, довготривалість, неперервність, визначальна роль дорослого, цілісність. Духовно-моральне виховання впливає на думки, почуття, соціальну діяльність та самовдосконалення особистості. Результативність роботи з

дітьми, які мають ЗПР щодо соціально-духовного розвитку, вбачається у віковій періодизації, яка впливає на етапність роботи.

У молодшому дошкільному віці формуються уявлення про моральні норми, тому варто застосовувати бесіди, парні сюжетні картинки, пояснення морального правила в реальній життєвій ситуації, розігрування сценок із життя дітей за допомогою ляльок, інсценівки нескладних сюжетів, ігри-заняття на закріплення правил етикету у спілкуванні з іншими людьми.

У дітей середнього дошкільного віку формуються навички моральної поведінки саме в цей час варто застосовувати спостереження за поведінкою дітей старшого дошкільного віку, обговорювати позитивні і негативні вчинки, моральні правила, подані персонажами лялькового театру, природні ситуації в побуті, в режимних моментах, які вимагають від дітей достатньої самостійності.

У старшому дошкільному віці виховуються моральні почуття і мотиви поведінки. В даний віковий період варто використовувати такі ефективні форми роботи як: морально-етичні бесіди, читання оповідань на морально-етичні теми, обговорення вчинків, художня праця, ігрові вправи та ігрові завдання, ігри - імпровізації, свята, вистави.

Дошкільна освіта, яка поєднує у собі теорію і практику виховання дітей дошкільного віку, забезпечує формування і розвиток особистості дитини відповідно до суспільних потреб, це і є - соціальна компетентність дошкільника. Соціальна компетентність дитини вбачає сформованість у неї соціально - духовних якостей. Ефективність цієї роботи полягає у використанні літературних і народних творів мистецтва та поєднання їх з художньою та театралізованою діяльністю. Ця діяльність результативна, бо ознайомлення з літературним матеріалом поповнює емоційні враження дитини, які використовуються у практичній діяльності. Створюються цікаві персонажі, які потім використовуються для театралізації. Робота в такій системі дає змогу навчати, виховувати і на практиці застосовувати здобутий досвід і знання.

Практика роботи довела, що необхідно створювати для дітейЗПР сприятливе розвивально-виховне середовище, в якому духовно-моральні чинники є споконвічними цінностями, такими як: краса, доброта, любов, істина, втілені у найкращих творах мистецтва, літературі, музиці, живописі. Педагоги з відповідальністю підбирають літературний матеріал з використання різноманітних форм взаємодії; забезпечують дидактичним матеріалом; співпрацюють з батьківською громадськістю; системно, послідовно використовують методи та форми роботи, творчі підходи, власні розробки. Все це сприяє успішному залученню дітейЗПР до цінностей та виробленню в них певних якостей, що сприяють становленню соціальної особистості. Варто звернути увагу, що найвищими результатами роботи педагогічних колективів є велике бажання вихованців робити добро і бути справжніми людьми.

Дуже важливо дбати про спадок, який ми залишаємо нащадкам. Від цього залежить духовна культура народу, культура нашого майбутнього покоління. Діти швидко підростають, читають книжки, захоплюються новими героями, створюють собі нових кумирів. Проте сила одвічних людських цінностей невичерпана, кожен із нас рано чи пізно знаходить загублений шлях до витоків нашої духовності, до собору своєї душі. Головне завдання вихователя - допомогти дитині знайти цей шлях якомога раніше, підібрати потрібні слова, потрібну книгу, яка не залишить юного читача байдужим, запавши глибоко в душу своїми яскравими образами, чи то неперевершеною мелодією української мови, захопить думку і схвилює душу, пробуджуючи прагнення до ідеалу. Дитинство - особливий світ, в якому дитина живе уявленням про добро і зло, честь і гідність, наслідує приклад батьків, та їх життєву позицію. Тому роботу з батьками слід розглядати, як взаємодію сімейного і суспільного виховання. Успіх роботи полягає у тісному зв'язку між дітьми, батьками і педагогами. Наслідок - батьки розуміють завдання і мету духовно-морального виховання дитини і є відповідальними та активними учасниками її духовної освіти.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України/наук.кер.А.М.Богущ;кол.авт.:Богущ А.М., Біленька Г.В., Богініч О.Л., (та ін.), -К.: (М-во освіти і науки, молоді та спорту України), 2012.
2. Казки та оповідання для дитячого виховання. Видання 2-е, виправлене і доповнене/ Упор.В.І.Паронова–Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2008.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник / Т.І.Поніманська. 2-ге вид., доповн. – К.: Академвидав, 2013.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку, Українське дошкілля/О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л.Максименко та ін.,- Тернопіль: Мандрівець, 2013.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.1/ В.О. Сухомлинський.-К. «Рад. Школа», 1976.

Ромахіна Надія Миколаївна, вихователь-методист комунального ясла-садка № 48 дитячого психолого-лікувально-оздоровчого центру. Нікополь, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, старший вихователь

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дорослий є носієм цінностей які передає дітям. Вони наслідують наші слова і погляди, емоції та поведінку. Одне з головних завдань дорослого сформувати у дітей усвідомлення того, що Батьківщину люблять

не за те, що вона велика, а зате, що вона своя. Ми, дорослі, звужуємо зміст національно-патріотичного і громадянського виховання, обмежуючи його лише рівнем держави і країни. Проте зароджується громадянин України у стінах рідного дому, під звуки маминої колискової, у відчутті татових сильних рук, що підкидають тебе високо в небо і підживлюють його, з віком, яскраві дитячі спогади про ігри з друзями у своєму дворі, мандри вулицями рідного міста, краса навколишньої природи, історичне минуле міста де ти народився і живеш.

Тому, творча група педагогів нашого закладу поставила собі за мету, створити цілісну систему національно-патріотичного виховання дітей по формуванню ціннісних якостей справжніх громадян нашого міста. Вона передбачає виховання духовно-моральних цінностей у дошкільнят, шляхом ознайомлення з історією, пам'ятками, культурою, традиціями, звичаями, відомими талановитими українцями, які прославили Нікополь. Авторський колектив педагогів розробив сучасні форми роботи з дітьми дошкільного віку по формуванню активної громадянської позиції, шанобливого ставлення до історичної і культурної спадщини рідного міста, бо нам є чим пишатися. Нікополь – перлина Дніпропетровського краю, колиска п'яти Запорізьких Січей та скіфської цивілізації.

На увагу заслуговують такі форми роботи, як ***автобусна екскурсія по місту Нікополь для дітей і батьків старшої групи*** (вихователь Козачок Л. В.). Метою якої є: узагальнення і розширення знань про своє місто, у якому вони живуть, формування громадянської позиції у батьків і дітей, вміння брати на себе відповідальність за красу і чистоту свого міста, виховання почуття патріотизму, любові до свого рідного міста. Розпочинається екскурсія на залізничному вокзалі, де Нікополь зустрічає гостей. Вихователь знайомить з історією виникнення міста Нікополь (у перекладі з грецької «Місто

перемоги»). Будівлю залізничного вокзалу увінчує герб міста і діти знайомлять батьків із символікою герба Нікополя. Далі екскурсія вирушає на автобусі до краєзнавчого музею – скарбниці історичних та географічних відомостей про місто. Продовжується екскурс в найцікавішій старій частині міста – вулиці Микитинській, яка виводить до серця Нікополя - площу Богдана Хмельницького, де в 1648 році козаки ,на чолі з Богданом Хмельницьким, розпочали національно-визвольну війну українського народу проти Речі Посполитої. На цій площі,на козацькій раді ,Богдан Хмельницький був обраний гетьманом України. Закінчується екскурсія на дамбі Каховського водосховища, де на теплому парпеті набережної вихователь проводить психологічний етюд «Мандрівка у минуле».

Форма роботи з дітьми ***психолого-педагогічний проект «Повинен кожен гідний син, свідомий наш громадянин, сторінку роду свого знати і свято рід оберігати»(за технологією П³)*** (вихователь Козачок Л. В.), розрахована на 5 днів. Учасники проекту - діти старшого дошкільного віку, батьки вихованців, педагоги, представники козацького товариства «Затопська Січ».

Мета проекту: привернути увагу дітей до історичного минулого свого народу, познайомити із звичаями, законами лицарської честі та обрядами, культурою козаків, їх вплив на формування особистості, розвивати морально-духовні почуття, соціально-значущі мотиви поведінки, виховувати бажання бути схожими на сміливих і сильних козаків. Під час проекту були запропоновані і проведені: *мотиваційний етап за темою «Хто такі козаки»* (за допомогою бесід, розглядання ілюстрацій, перегляду відеофільму «Хто такі козаки» вихователь з'ясовує рівень знань дітей), *інформаційний етап за темою «Про вуса, чуприну та козацьку звитьгу»* (відбулася зустріч з представниками козацького товариства «Затопська Січ», які провели посвята в козачата та козацькі змагання), *репродуктивний етап за темою «Душу – Богові, життя – Батьківщині, серце – людям, честь - нікому»* (відвідування «Козацької школи», організація фотовиставки

по місцях козацької слави), *узагальнюючий етап* «Хто не знає свого минулого, той не має майбутнього» (створення макету «Хортиця», відвідування краєзнавчого музею, проведення вікторини «Ми нащадки козаків»), *творчий етап* «Все що рідне я кохаю, всім хто рідний - допомагаю» («оркестровий клас» – прослуховування козацького маршу, бесіда про козацькі народні інструменти, «кіностудія» - майстер-клас створення ляльок-козаків, дергунчиків, організація виставки робіт «Ми – України надія нова»), *рефлексійно-оцінювальний етап* «Стару традицію мов світ, ми бережем як святість: коли живі ще баба й дід - їм перше місце в хаті» (екскурсію до краєзнавчого музею закладу проводять діти для своїх рідних по виставочних залах козацької доби, вручення призів за участь у проекті).

Сучасна історія Нікополя у **тематичному проекті «Видатні нікопольці із світовим ім'ям»** (вихователь Сапронова О.М.) знайомить дітей з видатними українцями різних історичних періодів, відомими людьми, які жили і працювали в місті Нікополь, виховує любов до культурного спадку свого народу, повагу до своїх національних особливостей, почуття власної гідності, як громадянина свого народу. Термін проекту 5 днів, кожен день підпорядкований підтемі: «Видатні люди Нікополя в сфері спорту», «Видатні люди Нікополя в сфері культура», «Видатні люди Нікополя в сфері архітектури і будівництва», «Видатні люди Нікополя в сфері авіації та важкої промисловості», «Видатні люди Нікополя в сфері меценатства». До кожного дня проекту розроблена інтелектуальна карта, форми роботи та запрошені гості для знайомства з дітьми.

Форма роботи *гра-квест* для дітей старшого дошкільного віку за допомогою віртуальної екскурсії по виставочних залах краєзнавчого музею міста Нікополя (вихователь Сапронова О.М.), дає уявлення про краєзнавчий музей Нікополя,

історію його виникнення, формує вміння користуватися мапою, сприяє становленню громадянської позиції, умінню брати на себе відповідальність за благоустрій свого міста, виховує почуття патріотизму, дбайливе ставлення до культурної спадщини українського народу, його духовної культури, гордість за своїх предків. Вихователь разом з дітьми рухаючись за мапою по виставочних залах музею виконують завдання квесту. *Перший зал – історичний* (діти із скрині отримують пазли «Склади прикрасу» і на підлозі викладають жіночу прикрасу «Пектораль», яку знайшли археологи в нашій місцевості за часів скіфської цивілізації), *другий зал – Микитинська Січ* (діти розшифровують кросворд козацької доби, де ключовим словом є «козак», вони декламують вірші про козаків, вихователь знайомить дітей з унікальним явищем «козацтвом»), *третій зал – період Великої Вітчизняної війни* (діти отримують мапу міста і на ній знаходять розташовані на вулицях міста пам'ятники Великої Вітчизняної війни, вихователь знайомить дітей з історією виникнення кожного пам'ятника), *четвертий зал – Нікополь промисловий* (вихователь знаходить конверти, де для дітей приготовлені фото професій батьки, діти розказують де працюють батьків, на якому підприємстві і ким), *п'ятий зал – трагедія Чорнобильської атомної станції* вихователь звертає увагу на стенд «Героїчний подвиг в ім'я життя сучасних поколінь» (діти по мапі знаходять знак-емблему «Захисник природи», вихователь проводить з дітьми дидактичну гру «Екологічний агент»).

В кінці гри-квесту вихователя і дітей зустрічає нікопольська місцева поетеса Ірина Білокінь, зачитує авторський вірш «Тобі Нікополь», діти отримують призи із символікою Нікополя.

Форма роботи ***виготворення паспорту юного Нікопольчанина за темою «Мій рідний Нікополь – моя земля, тут народились ти і я»*** (вихователь Біловол О.О.) дає уявлення про громадянство, про паспорт громадянина, як документ що підтверджує громадянство; формує у дошкільників громадські почуття: належності до рідного міста, землі, гордості за свій край, свою культуру, виховує любов і повагу до своєї нації, почуття власної гідності, як представника свого народу, міста.

Характеристика паспорту юного Нікопольчанина обкладинку паспорту зовні прикрашає зображення герба Нікополя і надпис «Паспорт юного Нікопольчанина», а на внутрішню сторону - герб України з надписом «Я громадянин України».

На першій сторінці – фотокартка дитини та її прізвище, ім'я, по-батькові.

Друга сторінка – повідомлення : «Живу у м. Нікополь Дніпропетровської області», оздоблена заставкою «Нікополь».

Третя сторінка пропонує колаж із різноманітних фотозображень міста.

Четверта сторінка повідомляє адресу дошкільника і має зображення багатоповерхового будинку.

П'ята сторінка сторінка-творча, знайомить з аплікацією власника паспорту на тему «Мій рідний дім».

Шоста і сьома сторінки паспорту присвячені дошкільному закладу, в якому виховується дитина, вони прикрашені зображеннями споруди та ділянки дошкільного закладу, а також груповими фотокартками «Я і мої друзі» у груповій кімнаті.

Восьма сторінка – «біометрична». Надпис «Я-дівчинка» повідомляє про стать дитини і розташований у середині зображення обведеної за

контуром дитячої ручки. Кожен пальчик теж несе певну інформацію: вік дитини, зріст, вага, об'єм грудей.

Остання сторінка паспорту – поетична, віршовані рядки присвячені рідному місту – Нікополю.

План вручення «Паспорта юного Нікопольчанина» дошкільникам

1. Свято, присвячене дню міста (за сценарієм музичних керівників).
2. Привітання і вручення паспортів від заступника міського голови
3. Гімн Нікополя (в аудіо запису)

Форма роботи *розвага на воді для дітей старшого дошкільного віку за темою «Будівництво дамби на Каховському водосховищі»*

(інструктор з фізичної культури Бакеріна Н.С.) привертає увагу дітей до історичного минулого нашого міста, знайомить з будівлею дамби на Каховському водосховищі, розвиває координацію рухів при плаванні кролем та орієнтування у просторі, закріплює з дітьми культурно-гігієнічні навички, вправляє в зануренні обличчя та видиху у воду, сприяє до прояву позитивних емоцій під час занять плавання, виховує шанобливе ставлення до історії становлення Нікополя, його розвитку та бережливе відношення до минулого, формує здоровий спосіб життя, взаємоповагу, доброзичливість, координує рухи ногами, розвиває окомір.

Хід розваги

Інструктор:

У нас сьогодні з Вами свято,
Гостей зібралося багато.

На них, ви, друзі, подивіться
І весело їм усміхніться!

Підрівнялись, стали прямо!

Привітаємось з гостями!

Діти, сьогодні ми з вами відправимся в подорож з минулого до сучасності, пригадаємо часи коли Нікополь стояв на річці Дніпро, та як будували Каховське водосховище. Тож скоріш у подорож.

Ріку Дніпро переплести

На човни ми сядем разом

Зможемо і я, і ти.

І пливти почнем одразу!

Вправа «Човни»(діти стоять у колі і виконують рухи: човни тихий хід, швидкий хід, повний вперед, задній хід).

Інструктор:Раніше людей з одного берега на другий перевозив паром. Пропоную виконати вправу **«Переправа»**

Переправа, переправа

Тут паром нам допоможе,

Берег лівий, берег правий.

Всіх перевезти він зможе.

(діти стають парами і по-черзі один одного тягнуть за руки до іншого берега)

Тепер ми будем
розважатись,

Садком дістанусь голови.

Будьте уважні, стережіться,

Хочу з вами в гру погратись.

У садок не попадіться.

Я – рибалка, рибки – ви

Гра «Рибалка та риби» (рибалка садком ловить риб-дітей, якщо дитину-рибку накрили садком, вона повинна занурити обличчя у воду).

Ну а зараз, друзі милі,

Бо щоб дамбу будувати -

Перевірیم ваші сили,

Треба ще і спритність мати.

Гра «Влуч в ціль» (діти поділяються на дві команди, за спиною кожної розташовано обруч – ворота, по черзі, кидаючи м'яч, діти намагаються закинути його у ворота суперника, перемагає та команда, яка закине більше м'ячів)

Котлован ми риєм справно

Швидко рухається справа –

І збираєм камінці.

Ви, малята, молодці!

Гра **«Збери камінці»** (діти збирають розсипані по дну басейна камінці, занурюючись під воду, виграє команда, яка більше назбирає камінців)

А тепер етап останній...

Тож швидше дамбу будувати

Хто з вас кращий будівник? —

Будувати що завгодно,

Ще не час відпочивати.

Кожен з вас, малята, звик.

Гра **«Будівники»** (діти ставлять на плавальну дошку елемент конструктора лего, пливуть до іншого берега та складають з нього будівлю дамби, виграє команда, яка швидше збудує)

Добре ми попрацювали

Силу й спритність показали

А тепер – салют для вас

Святкувати вже нам час

Вправа «Фонтан» (тримаючись руками за бортик, діти виконують рухи ногами вгору-вниз)

Форма роботи *асоціативна карта для старших дошкільників за темою «Знавці рідного краю»* (вихователь Мелешко В.Є.) дає можливість узагальнити та систематизувати уявлення дітей про рідний край, сприяти цілісному сприйняттю теми, спонукати дошкільників до самостійного мислення та обґрунтування власної думки, розвивати природну асоціативність мислення, уяву та мовлення, виховувати почуття гордості за своє місто Нікополь.

Характеристика асоціативної карти

«Мій рідний край – моя маленька Батьківщина».

У центрі асоціативної карти картинка - ключове поняття з назвою міста Нікополь, верхні кути якого прикрашає символіка: герб та прапор. Простір навколо ключового поняття заповнений різними зображеннями, які тісно пов'язані з Нікопольщиною. Всі зображення умовно згруповані у *сім секторів* згідно тематиці:

Перший сектор - географічне положення(карта України, карта Дніпропетровської області з позначенням м. Нікополь);

Другий сектор - природні ресурси(ландшафт, корисні копалини, використання водних ресурсів);

Третій сектор - історична сторінка(зображення козаків, козацького житла, човнів);

Четвертий сектор - інфраструктура міста(транспорт, дитячий майданчик, споруда міськвиконкому, супермаркет АТБ, дамба);

П'ятий сектор – промисловість(Нікопольський феросплавний завод, хлібозавод, цех по виготовленню труб, рибальство);

Шостий сектор - видатні місця Нікополя(площа Богдана Хмельницького, зал нікопольського краєзнавчого музею, пам'ятники на площі Незалежності (танк) та на дамбі (пушка), меморіал «Захисник України»);

Сьомий сектор - мешканці Нікополя, які прославили місто(Ганчев Іван Дмитрович - бригадир будівельного управління, видатний будівельник України; Антонова Олена Анатоліївна - українська легкоатлетка, призер Олімпійських ігор; Стенковий Максим Вікторович - заслужений майстер спорту України зі спортивного скелелазіння, дворазовий чемпіон Європи, володар Кубка світу, переможець Всесвітніх екстремальних ігор).

До кожного сектору оформлена індивідуальна асоціативна карта. Хочеться підкреслити, що укладання асоціативних карт є доступним для кожного педагога. Робота із асоціативною картою не має суворої регламентації, а тому відкриває широкий простір для уяви щодо того, як її художньо оформити та практично застосувати.

Представлені форми роботи використовуються педагогами нашого закладу в різних видах діяльності. В основу системи роботи з патріотичного виховання в нашому дошкільному закладі покладено національну ідею, що об'єднує педагогів, вихованців та їх батьків. Метою якої є – пробудити у дітей інтерес до історії рідного краю, любов до культурної спадщини свого народу, сприяти вихованню патріотичних почуттів.

Список використаних джерел

1. Богуш П.М. Нікопольщина – столиця п'яти запорізьких січей. Вид.: Пороги, Дніпропетровськ, 1994 рік, 72 стор.
2. Богуш П.М. Звідси воля розлилася на всю Україну. Вид.: Борисфен, 1993 рік, 32 стор.

3. Грушевський М.С.. Історія України – Русі. Вид.: Наукова думка, 1995 рік, 52 стор.
4. Голубуцький В.А. Запорізьке козацтво. Вид.: Київ, 1957 рік, 170 стор.
5. Мозолевський Б.М. Скіфський степ. Вид: Борисфен, 2005 рік, 41 стор.
6. Продан Н.Д. Нікопольські замальовки. Вид.: Січ, Нікополь, 2010 рік, 38 стор.
7. Шапошніков Г.С. Як виникло місто Нікополь. Вид.: Січ, Нікополь, 1991 рік, 15 стор.

В. А. Рудик,

*вихователь-методист комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 101
комбіно-ваного типу» Криворізької міської ради*

РОЗВИВАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК СУЧАСНИЙ ФОРМАТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

Питання використання ефективних чинників набуття дошкільниками соціального досвіду залишається одним із найменш розробленим в тій галузі дошкільної освіти, що пов'язана із проблемою соціалізації дитини. Це період початкової соціалізації особистості, залучення до світу культури, загальнолюдських цінностей, час встановлення початкових відносин з провідними сферами буття.

Ураховуючи багатоаспектність обласного науково-методичного проекту заклади дошкільної освіти нашого міста скоординували діяльність методичної служби у забезпеченні умов для визначення освітніх стратегій соціалізації дошкільників через розвивальний освітній простір.

Перш за все було визначено **структурно – змістовні компоненти розвивального освітнього простору**, через які особистість набувала б досвіду взаємодії з соціумом, а саме:

- **Соціо-ігровий простір**
- **Соціокультурний простір**
- **Здоров`язберігаючий простір**
- **Навчально – пізнавальний простір**
- **Культуро-творчий простір**

Особливу увагу було приділено впровадженню технології **соціо-ігрового простору**. Тому в основу роботи було покладено «Три позиції», які є базою формування особистості дитини-дошкільника в грі:

- «Перевіряючого та допомагаючого»;
- «Не знає і потребує допомоги»;
- «Радиться з іншими дітьми і педагогом».

Але головне завдання педагогів, які використовували цю технологію, - щоб діти засвоїли **«Заголовну букву «П»ПІДСТАВТЕ ВЧАСНО СВОЄПЛЕЧЕ».**

Враховуючи вимоги Базового компоненту дошкільної освіти, освітню лінію «Дитина в соціумі», педагогами були розроблені і ефективно використовувались в роботі з дітьми ігри, які вводять їх в світ соціальних взаємин людей та реальних взаємин з однолітками, а саме:

- **Ігри-завдання для робочого настрою**
(«Добий настрій», «Компліменти», «Чарівний квітник»)
- **Ігри для залучення до справи**

(«Хочу, можна, треба», «Подаруй другу радість», «Кому потрібна допомога», «Від серця до серця», «Хто кличе на допомогу»)

➤ **Ігрові розминки**

(«Виправ ситуацію», «Казкоскоб», «Кольорові слова»)

➤ **Ігриз елементами моделювання**

(«Ми –дизайнери», «Вмілі ручки», «Країна майстрів»)

➤ **Ігри - завдання для творчого самоствердження**

(«Знайди рішення», «гра-інтерв'ю», «Запитуй – відповідаю», «Збери за проектом»)

➤ **Ігри вільні.**

Завдяки соціо-ігровому простору, навчальний процес став більш цікавим для дітей, вони вчаться самостійно підпорядковувати свою поведінку ігровим вимогам, а також застосовувати набуті знання і вміння в специфічно дитячих видах діяльності.

Створюючи *соціокультурний простір*, вдалими формами в роботі з дітьми були:

- **проекти досліджень та спостережень** («Дні відкритих законів «Екології», «Дерево пізнання», «Маршрути пошуків», «Чудеса прогулянок»);
- **огляд-виставка книг** («Книги своїми руками», «Книжкові загадки», «Скринька книжкових запитань»);
- **творча майстерня листівок та ілюстрацій** («Ярмарка ідей», «Калейдоскоп порівнянь»);
- **вистака художних картин** («Треба багато знати, щоб світ художника пізнати»);
- **фотовиставка**(«Моє рідне місто», «Де я побував», «Загадкові дива»);
- **фестиваль міні-музеїв.**

Результативність роботи в соціокультурному просторі показала, що діти скоріше навчилися взаємодіяти з однолітками, допомагати один одному, висловлювати свої думки і підтримувати діалог. Виступаючи в ролі екскурсовода і спираючись на власний досвід, малюки самореалізувалися та ставали комунікабельними.

Базовий компонент визначає проблему соціалізації, як одну із найголовніших складників повноцінного розвитку дошкільників. Основою *здоров`язберігаючого простору* стали інноваційні технології, а саме:

- Психогімнастика;
- Музикотерапія;
- Музикомалювання;
- Кольоротерапія;
- Точковий масаж біологічно – активних зон організму за методикою А.Уманської;
- Дихальна гімнастика за методикою Стрельникової;
- Гімнастика пробудження за методикою М.Єфименка;
- Пальчикова гімнастика за методикою М.Савіної;
- Релаксація, тощо.

Фізичному розвитку дітей сприяють спортивні секції та гуртки фізкультурно - оздоровчої спрямованості які можна організувати на базі садочків, наприклад:

- «Фітбол – гімнастика»;
- «Степ – аеробіка»;
- «Хатха – йога» та ін.

При взаємодії дошкільного закладу з сім`єю важливого значення набувають спільні форми роботи:

- спортивні змагання («Зростаємо спортивними і дужими»);

- спортивно – оздоровчі туристичні маршрути («Стежинкою здоров`я і спорту»);
- спартакіади («Веселі забави»);
- спортивно-оздоровчі заходи до дня «Захисту дітей»
- «Дні здоров`я»;
- спортивні свята та розваги «Здоровим будь»;
- зимовий туризм із сніговими забавами;
- міні-спортивні турпоходи з сім`єю («Мандрівка доріжкою здоров`я»).

Досвід роботи свідчить про те, що в *здоров`язберігаючому просторі* реалізуються можливості фізичного і психічного здоров`я кожної дитини.

Значно оновився зміст освітнього процесу шляхом компетентнісного підходу до *освітньо - пізнавального простору*. Цей компонент реалізувався через:

- індивідуальну роботу освітньо-пізнавального спрямування у повсякденні;
- гурткову (секційна, студійна) роботу
- інтелектуальні проекти «День розвитку інтелекту», де проводили конкурси, інтелектуальні хвилинки, танцювальні імпровізації, театральні-музичні виступи, хвилинки-жартівлики (поміркуй);
- інтелектуально розважальні щотижневі «Родзинки – для кожної дитинки».

Це калейдоскоп емоцій, почуттів, переживань і рухів дитячої душі, до цікавого життя в «Країні Дитинства»;

- дні відкритих нових талантів;
- години дозвілля та пізнання;
- День «Казок здивування»
- хвилинки громадянськості «В щасті і мирі зростай, дитино! Громадянином будь, бережи Україну»;

- «День пошани, милосердя, доброти, відкриє нам закони совісті й краси!»;
- екскурсії у природне і соціальне довкілля, спостереження у повсякденні;
- міні-проект розвитку дитини громадянина в дошкільному віці «Країна дорослішання»;
- елементарні досліді, пошукові ситуації у повсякденному бутті та ін.

Включаючись у таку діяльність, діти переживають радість відкриттів, подив від нового, оволодівають способами пізнання, способами дій. Цей освітньо-пізнавальний простір надає дітям великі можливості для творчості та самореалізації власного «Я».

Специфічно і досить складним є питання використання **культуро-творчого простору**. Цікавою особливістю даного компоненту є те, що цей простір має бути джерелом збагачення дитячої творчості, він полягає в залученні дітей до самостійної дії в творчому процесі і дає змогу кожному самореалізуватися. При організації **культуро-творчого простору** були розроблені методи:

- створення умов для різних видів діяльності;
- створення моменту натхнення, творчого піднесення;
- визначення значущості дитячого творіння, створення ситуації успіху;
- практичне використання результатів творчого процесу, оформлення виставок, проведення конкурсів, виготовлення сувенірів;
- створення інтерактивних моделей (пробудження інтересу до нового, вибір сюрпризів, розробка творчих завдань, складання алгоритму спільних дій).

Ми переконалися, що саме в **культуро-творчому просторі** у дітей виникало бажання до самопізнання та особистого зростання, розкриваючи

при цьому свої творчі ресурси набутого досвіду для реалізації творчого потенціалу за власною ініціативою.

Також, однією із форм організації роботи по соціалізації особистості дитини є взаємодія із соціальними інституціями району:

- центри дитячої творчості
- музичні школи
- загальноосвітні школи
- відомчі пожежні частини
- дитячі юнацькі спортивні школи
- дитячі бібліотеки
- палаци культури
- амбулаторії міських лікарень.

Метою цієї взаємодії є створення умов для розвитку незалежної творчої індивідуальності – самодостатньої особистості, що саморозвивається, яка проявляє себе суб'єктом соціального буття, вільно реалізується в динамічному світі.

Соціальне партнерство передбачає формування єдиного інформаційного освітнього простору; налагодження конструктивної взаємодії між освітніми закладами та соціальними інститутами.

Відповідно до вище викладеного, можна зазначити, що педагогами були створені необхідні умови для соціалізації дітей, а моніторинг якості навчання і розвитку соціальної компетентності дитини показав, що у дітей збагатився індивідуальний досвід позитивними враженнями від спільної з іншими життєдіяльності, розвинулись соціальні потреби, сформувались соціальні вміння та навички, готовність і здатність зважати на думки та бажання іншої людини, працювати в команді, домовлятися та узгоджувати свою позицію.

О.О. Якуба зауважив, що «Становлення особистості це тривалий процес залучення особистості до соціального, тобто її **соціологізації**».

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти /Науковий керівник:
А. М. Богуш. - К.: МЦФЕР: Освіта, 2012. – 30 с.
2. Богуш А. М. Феномен «предшкільна освіта» в системі неперервної освіти / А. М. Богуш // Матеріали першого міжнародного педагогічного конгресу «Дошкі-льна, передшкільна і початкова освіта: реалії і перспективи». – Одеса, 2011. – С. 6–8.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968. – С. 206-210.
4. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини: монографія / Н. Б. Гонтаровська. – К.: Вид-во РВА «Дніпро-VAL», 2010. – 623 с.
5. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія : у 2 ч. / К. Крутій. – К. :Освіта, 2009. – Ч. 1. – 302 с.
6. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование : Социально-философское исследование / С. И. Подмазин. – Запорожье :Просвіта, 2002. – 250 с.

Олена Семенова

Вихователь-методист
Дошкільного навчального закладу
(ясла-садок) № 334
М. Дніпро

СПІВПРАЦЯ ДИТЯЧОГО САДКА І СІМ'Ї ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОДОВЖЕННЯ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ

Дитина - дзеркало сім'ї;
як у краплі води відбивається сонце, так у дітях
відбивається моральна чистота матері і батька.

В. О. Сухомлинський

У сучасному суспільстві основними загальнолюдськими цінностями є сім'я, здоров'я, освіта, робота. Загальнолюдські цінності тісно пов'язані з особистими цінностями людини, які можна умовно розділити на матеріальні й духовні (моральні). Реалізація всіх цих цінностей необхідна для самоствердження, визнання особистості. Протягом усього життя людина формує свій світогляд, спосіб життя. Значну роль у цьому відіграють його оточення - сім'я, друзі.

Формування власної шкали цінностей відбувається вже в ранньому дитячому віці. Ось чому так важливо, в якій сім'ї виховується дитина, виростаючи в підлітка, юнака, дорослої. Якщо в родині переважають духовні цінності, наприклад, взаємопідтримка, доброта, чесність, радість спілкування один з одним, потреба віддавати, а не брати, то навряд чи дитя відчує себе самотнім і знедоленим.

Сім'я - одна з найважливіших базових соціокультурних цінностей, створених людством за всю історію свого існування. В її позитивному розвитку, збереженні, зміцненні зацікавлене суспільство, держава, міцної, надійної сім'ї потребує кожна людина, незалежно від віку. Становлення

сім'ї, її стабільність і благополуччя залежить від безлічі чинників і передумов, що виникають задовго до її створення. Підсвідома програма «спадщини предків», закладена в людині сім'єю, діє протягом усього її життя і формує життєві цілі, визначає засади, переконання, цінності, вміння висловлювати почуття.

Говорячи про формування сімейних цінностей, треба починати роботу з коригування батьківських установок. Адже саме у батьків дитина вчиться виявляти свої почуття, свої прихильності. У родині вона бачить зразки поведінки, коли рідні підтримують один одного у важкій ситуації, діляться душевним теплом і ласкою. Тому виховна система повинна охоплювати в першу чергу батьків, пропонуючи такі форми роботи, які найбільшою мірою зацікавлять дорослих.

Пошук нових форм і методів роботи повинен спиратися на об'єктивний аналіз ситуації. Тому наш дитячий садок використовує різні джерела інформації, щоб з'ясувати - які заходи найбільш цікаві батькам, в якій формі краще їх проводити, що вони хочуть отримати в дитячому садку для своїх дітлахів.

У своїй роботі наш дошкільний заклад використовує як традиційні форми і методи роботи з батьками, так і нетрадиційні. Пропонуємо розглянути декілька форм роботи, які були проведені в закладі:

- **Батьківські збори.** Знаючи, як важлива атмосфера дружніх взаємин між педагогом і батьками, перші батьківські збори ми проводимо в нетрадиційній формі. Педагоги дуже ретельно до них готуються адже успіх зборів багато в чому забезпечується його підготовкою. Починаються вони з привітання та подяки віддати дитину в наш дитячий садок. Гра "Давайте познайомимось ", об'єднує дорослих. Хвилинка знайомства допомагає зняти напругу. Дуже важливо надати батькам можливість обмінятися своїми думками, сумнівами, досвідом. Для цього в садочку проводяться збори у вигляді презентацій сімейного досвіду. Бажаючи родини заздалегідь підготували комп'ютерні презентації з демонстрацією своїх досягнень у

сімейному вихованні. В ході зборів сім'ї також дізнаються про сімейні свята, традиції в інших сім'ях.

- **Сімейні вечори** з участю дітей і батьків - це неформальне, «живе спілкування» дітей і дорослих. Заздалегідь ми вигадуємо цікаві справи, заняття, підбираємо музику, іграшки-забави та розваги. Дітлахи та дорослі разом грають, співають, танцюють. Все це створює єдине співтовариство дітей і дорослих. Вечори наповнені позитивними емоціями, як для малюків, так і для їх батьків. А педагогам, дуже важливі спостереження - таким чином виявляються проблемні точки, ті моменти, які потребують педагогічної корекції.

- **Сімейні акції** такі, як «Сімейне фото», метою яких є виховання в дитині любові і повагу до своєї сім'ї, до всіх її членів, гордості за її традиції. Наші педагоги пропонують батькам взяти участь в акціях, вибрати разом з дитиною фотографії своєї родини. Розповісти про родичів, щоб малюк дізнавався про своїх близьких. Дозволити йому випробувати почуття гордості за свою сім'ю, принести фотографію в дитячий сад, показати її своїм друзям і розповісти історію про свою сім'ю.

-Родинні вистави: залучаючи дорослих і дітей до театрального мистецтва, ми намагаємося підвищити рівень естетичного розвитку дітей і дорослих, пробуджуємо інтерес до історії та культури. Участь у спільній дозвільній діяльності допомагає підвищити рівень виховного потенціалу сім'ї, сприяє переходу на більш високий рівень розвитку сімейних відносин. Батьки охоче беруть участь в театральних постановках, виконують ролі в постановках, допомагають в оформленні сцени, виготовленні елементів костюмів. При підготовці до спектаклю обговорюють з дитиною вдома особливості тієї ролі, яку йому належить грати в спектаклі, а після вистави - отриманий результат.

-Майстер-класи. В дошкільному закладі працює гурток «Умілі рученята». Її керівник досвідчений педагог Фатєєва В.Д. головною метою гуртка є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей. Тому в нашому садочку дуже популярна така форма роботи з батьками, як майстер-класи. Наприклад для виховання інтересу до минулого свого народу, повагу до національних звичаїв, традицій, культури і побуту українського народу ми проводимо майстер-клас з виготовлення «Ляльки-мотанки». В процесі проведення майстер-класу «Лялька своїми руками» ми залучаємо батьків до виготовлення театральних ляльок з різноманітного матеріалу (дерев'яних лопаток, пластикових ложок та ін.) та викликаємо у дорослих інтерес до театально-ігрової діяльності.

- **Виставки родинної творчості.** Щорічно сім'ї вихованців беруть участь в таких виставках як: «Дари осені», «Зимонька-зима», «Мама рукодільниця», «Квіткова фантазія», «Золоті руки тата», «Найулюбленіша страва моєї родини!», «Як відпочиває наша родина», та ін.

- **Проектна діяльність.** Організація взаємодії дитячого садка і сім'ї в

формі проектної діяльності являє собою цікаву сучасну форму роботи із залучення батьків до активної участі в освітній діяльності та сприяє зміцненню зв'язку між дошкільною організацією і сім'ями вихованців. В

результаті неформального спілкування дітей і дорослих створена не тільки внутрісімейна, але і міжсімейна дружня атмосфера, що служить розкриттю творчих здібностей дітей і дорослих. В рамках сімейних творчих

проектів колективом реалізуються такі проекти, як: «Герб моєї родини», «Генеалогічне дерево родини», «Професії моїх батьків».

- **Міні-музеї сімейних реліквій:** «Іграшки дитинства моїх батьків», «Новорічні іграшки моєї сім'ї. Минуле і сьогодення», «Бабусина скринька».

- **Спільні свята.** Всіма улюблені в нашому дитячому садку такі свята як: «Веселі старты», «День матері», «День сім'ї, любові і вірності».

В дитячому закладі склалися певні традиції святкування:

- «Свято початку навчального року». Традиційно у вересні, після літнього відпочинку та оздоровлення збираємось разом - всі 11 груп на центральному майданчику. Завжди з концертною програмою, вітанням завідувача, знайомством із персоналом дошкільного закладу, повітряними кульками, з промовлянням девізу кожної групи квітами та концертною програмою.

Тематичні свята-розваги, які проводяться протягом року за участю працівників дошкільного закладу та батьків груп:

- «Осінь золота прийшла, нам дарунки принесла». Ознайомлюємо дітей з традиціями збору урожаю;

- «Святий Миколай, наших діточок вітай!», «Новорічний карнавал». Ознайомлюємо дітей з традицією святкування та зі звичаєм ставити ялинку та радіти зимовим розвагам.

- «Колядуємо, щедруємо, радіємо, святкуємо!». Знайомимо дітей зі звичаями та традиціями святкування Різдва, Зустріч старого Нового року, свято Василя та Меланки.

- «Стрітення» та «Пташок із далеких країв вітаємо, Весноньку стрічаємо!». Виховуємо у дітей та батьків повагу до традицій народно-обрядових свят.

- «Прощавай, садочку наш, - нам уже до школи час!». Викликаємо позитивний настрій та бажання йти до школи.

Невід'ємною частиною кожного свята є виступ театрального-музичного гуртка «Грайлик», керівник музичний керівник Слепцова Л.В.

Спільні свята зближують членів сім'ї, знаходять емоційний відгук у серцях дітей.

Дитячий садок у своїй роботі з сім'єю спирається на батьків не тільки як на помічників дитячого закладу, а й як на рівноправних учасників формування дитячої особистості. Тому таким важливим є тісний взаємозв'язок педагогічного колективу, дітей і батьків. Саме від спільної роботи, від єдності думок з основних питань виховання дітей залежить, якою виросте дитина.

Таким чином, спільна робота колективу дитячого садка з родинami вихованців по відродженню та збереженню сімейних традицій зближує і зміцнює відносини в системі «вихователь-батько-дитина», сприяє вихованню у дітей любові та поваги до рідної домівки, сім'ї, своїх близьких, старшого покоління і, в цілому, позитивно впливає на соціально-моральний розвиток дітей дошкільного віку.

Л. В. Сірко

вихователь

Верхньодніпровського КДНЗ №8

«Золота рибка»

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільне дитинство - це час активної соціалізації особистості, розвитку спілкування з дорослими і однолітками, пробудження моральних та естетичних почуттів.

Дитячий садок покликаний забезпечити дитині гармонійну взаємодію зі світом, правильний напрямок її емоційного розвитку, пробудити добрі почуття.

Головне завдання вихователя – розкрити дитині соціальний світ і допомогти їй здобути перший соціальний досвід.

У ході вирішення даної проблеми, я, як педагог, свою професійну діяльність спрямовую на допомогу дитині у розвитку її індивідуальності, організації себе, свого психологічного стану; допомогу у вирішенні виникаючих проблем і їх подолання у спілкуванні. Особливу увагу приділяю виробленню соціальних цінностей: усвідомлення дітьми поняття «добре» і «погано», «дружба», формування позитивного відношення до рідних, близьких, однолітків, виховання любові до природи, патріотичних почуттів до рідного краю, Батьківщини.

Для успішного розв'язання даної проблеми я створюю сприятливе, змістовно наповнене розвиваюче середовище:

- ігрові осередки за інтересами дітей: куточки сюжетно-рольових ігор, з різноманітними атрибутами Сім'я», «Магазин», «Перукарня», «Лікарня», «Дитячий садок», «Школа», «Пошта», де діти приміряють на себе різні соціальні ролі, що дають їм змогу відчувати себе членами суспільства, які мають певні обов'язки і права. У сюжетно-рольових, рухливих,

розвиваючих іграх відбувається потужний розвиток дитини: всіх психічних процесів, емоційної сфери, соціальних умінь і навичок, формування гендерної рівності, правових знань, економічної компетентності, екологічної грамотності.

- організовую дослідницьку діяльність на екологічній стежині, у парку, біля річки Дніпро; знайомлю вихованців з рідним містом, проводжу екскурсії на заводи та фабрики міста, до пожежної частини МНС, до бібліотеки, магазину, на пошту, у школу, до краєзнавчого музею. Разом зі своїми вихованцями приймаємо активну участь у спільних святах між дошкільними закладами міста «Свято Нептуна», «Стрітення», «У гостях у казки», змаганнях між дошкільними навчальними закладами «Сильні, спритні, сміливі». При цьому, ми з дітьми вивчаємо правила поведінки в різних ситуаціях, вихованці засвоюють правила етикету, приймають власні рішення.

- організовую предметну діяльність, яка дає можливість дитині пізнавати навколишній світ і задовольняє її пізнавальні інтереси. Створюючи уявну ситуацію, використовуючи іграшки, предмети - заміники, я долучаю дітей до соціального життя. Саме в грі діти відпрацьовують позитивні способи вирішення конфліктів, знаходять свою позицію в спілкуванні з однолітками.

- організовую комунікативну діяльність, що допомагає дитині знайти емоційний контакт з дорослим, отримати його підтримку та оцінку під час проведення різноманітних заходів - свят, розваг, у тому числі фольклорних «У саду чи нагороді», «Я-маленька українка», розваги «Мама, тато, я – дружна сім'я», «В гостях у казки», «Бабусина скриня», дозвілля для дітей «Острів Дружби», «Подорож у космос», «Ким я хочу стати?». Позитивний результат у соціалізації вихованців дають «спілкування» з лялькою-персоною, читання художніх творів з їх обговоренням, пізнавальні бесіди, розповіді, зустрічі з цікавими людьми, спільна трудова діяльність. Особливо себе зарекомендували спільні творчі роботи вихованців із залученням

батьків у рамках дослідно-експериментальної роботи, над якою працює наш заклад дошкільної освіти «Інтегрування змісту випереджаючої освіти для сталого розвитку у навчально-виховний процес»– проживання тематичних днів «Привітання», «Спілкування», «Подарунки», створення колажів, коміксів, виготовлення поробок, оформлення виставок.

Серед моїх власних педагогічних знахідок – авторські казки, сюжетні, дидактичні ігри, розваги, інсценування, ігри-драматизації, ігри-емпатії, етичні бесіди, ігри-турботи, ігри-роздуми, вправи для гарного настрою.

Питання про співпрацю вихователя з родинами вихованців завжди було й залишається для мене надзвичайно важливим. Спілкуючись з батьківською громадськістю під час групових батьківських зборів, на засіданнях батьківського клубу «Школа молодих батьків», під час індивідуальних консультацій, бесід, я завжди наголошую, що найближчі дорослі створюють певний виховний простір, який відповідає умовам духовності, захисту, раціонального дозування позитивних та негативних переживань, що дає дитині відчуття впевненості в собі та людях, які її оточують. Я доводжу батькам, що дорослий презентує для дитини суспільство, посідає центральне місце в духовному світі дитини, виступає носієм знань, умінь, моральних цінностей, а з іншого боку,- безпосереднім організатором виховного процесу. На реальних прикладах показую, як перебування дитини в людському оточенні сприяє становленню соціального досвіду, соціальної компетентності, досвідченості, обізнаності; як у дошкільника формуються певна соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням авторитетних дорослих; як розвиваються соціальні потреби, здібності, мотиви поведінки та діяльності.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті визначено сутність поняття «емоційний інтелект» та з'ясовано його місце у процесі соціалізації дошкільників.

Ключові слова: дошкільна освіта, соціалізація, інтелект, емоційний інтелект.

Зміни освітньої вітчизняної освітньої системи відповідно до Підвищення вимог до Концепції Нової української школи [3] стосуються не лише шкільної ланки навчання, оскільки для вступу до початкової школи дитина повинна бути вже підготовлена, відповідно до особливостей освітнього процесу на першій сходинці загальної середньої освіти.

Сучасні педагогічні дослідження пропонують значну кількість різноманітних методик розвитку дітей дошкільного віку, що спрямовані на їхню соціалізацію. З-поміж різних проблем, що спонукають вчених та вчителів-практиків до наукового пошуку, ми виокремили проблему формування у дошкільників емоційного інтелекту (далі за текстом – EQ). Сьогодні, проблема ця набуває все більшої актуалізації, оскільки інтелектуальний розвиток дитини (інтелектуальний інтелект – IQ), за твердженням сучасних вчених, не є запорукою їхнього успішного входження у доросле життя.

Теорія розвитку емоційного інтелекту сьогодні представлена працями таких вчених, як Б. Ананьєв, О. Бодальов, В. Бойко, О. Власова,

А. Лазурський В. Мясіщев, О. Науменко, С. Рубінштейн, П. Симонов та ін. На зв'язок емоційного інтелекту та соціальний досвід людини вказував Д. Люсин, який вважав, що сама ідея розвитку EQ сформувалася на основі поняття соціального інтелекту (Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк, Х. Гарднер) [4].

Ретроспективний аналіз значної кількості наукових досліджень щодо сутності EQ дозволив М. Журавльовій [2] стверджувати наявність різних наукових підходів (феноменологічний, генетичний, соціокультурний, процесуально-діяльнісний, освітній, інформаційний, функціонально-рівневий, підхід регуляції) щодо структури EQ та виокремити такі її складники: *самосвідомість, самоконтроль, соціальна чуйність та управління відносинами*. О. Науменко до структури EQ також відносить: *соціальну виразність* (емоційна виразність, емоційна чутливість, емоційний контроль); *співпереживання* (здатність входити у положення інших людей); *здатність до саморегуляції* (вміння регулювати власні емоції і власний настрій) [5, с.150].

Відповідно до виокремлених вище наукових підходів щодо сутності EQ та теми нашої публікації, вважаємо за доцільне у розгляді питання розвитку EQ дошкільників використовувати соціокультурний підхід. Сутність якого, на думку М. Журавльової, полягає в тому, що людина в ході засвоєння матеріальних і духовних цінностей, створених іншими людьми, формується як культурно-історична істота. Згідно з даним підходом, існує ряд соціокультурних чинників (мова, освіта, сім'я, звичаї, традиції і таке ін.), які є детермінантами рівня і темпів розвитку всіх членів суспільства [2]. Тож цікаве, на нашу думку, розуміння емоційного інтелекту наводить О. Науменко, аналізуючи розв'язання проблеми П. Салоулеєм та Д. Майером (позицію вчених унаочнено на рис.1).

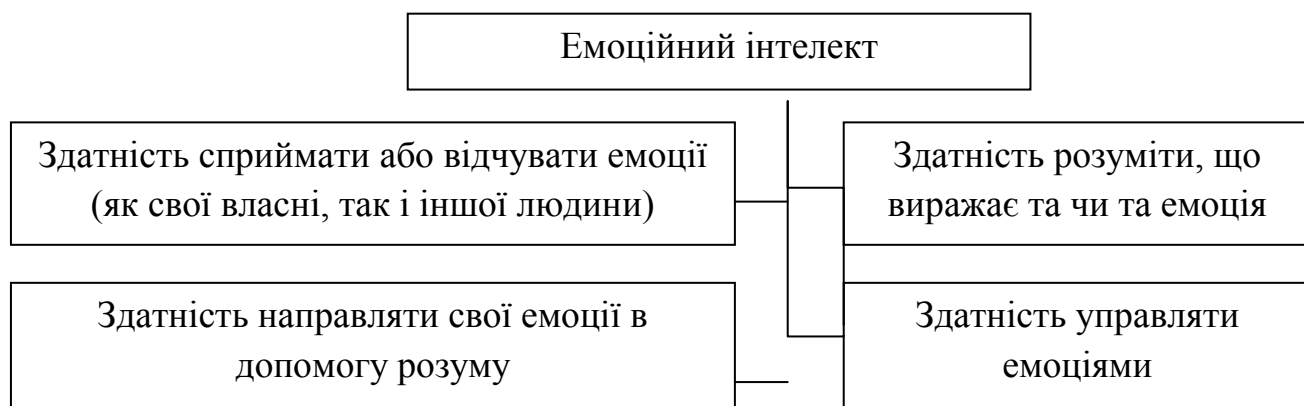

Рис. 1 Структура емоційного інтелекту (за О. Науменко [5, с.152]).

Вчені звертають увагу на те, що емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язки з поведінкою особистості і взаємодію з реальністю (О.Науменко), а отже «низький емоційний інтелект призводить до нещастя і характеризується страхом, самотністю, нестабільністю, агресією, почуттям провини, депресією» [1, с. 9].

Визначаючи сутність емоційного інтелекту, сучасні вчені підкреслюють його важливість для соціальної адаптації (тобто соціалізації) людини та ставлять питання про вікові межі дитини, з яких слід уважно ставитися до цієї проблеми. Зокрема стверджується, що формування EQ слід починати від одного до шести-семи років, коли емоції стають усвідомленими та набувають різні форми вираження. Тому пропонується більше уваги звертати на почуття дитини, її емоційний стан. Дитина живе емоціями, «емоційна забарвленість, – пише Н. Трофаїла, – одна з умов, що визначає довільну увагу та здатність запам'ятовувати. Вона може суттєво забезпечити або ускладнити довільну регуляцію цих процесів» [6, с.155].

Дошкільника слід навчити розпізнавати емоції (свої та оточення); виражати емоції вербальними та не вербальними засобами; співвідносити невербальні засоби із конкретними емоціями, знаходити причинно-наслідковий зв'язок із вчинками та емоціями, керувати своїми емоціями. У подальшому житті діти, які навчилися керувати своїми емоціями матимуть більші успіхи у навчанні. Крім того, як стверджує О. Науменко, «сама

здатність вербального вираження і оцінки емоцій свідчить не тільки про високий емоційний, але й про достатньо високий загальний когнітивний розвиток дитини» [5, с.153].

Відповідно до визначеної проблеми перед педагогами актуалізовано питання пошуку ефективних засобів розвитку EQ дошкільників. Опрацювання методичних матеріалів та власний досвід дозволяє нам стверджувати, що такими засобами є казки (прослуховування та обговорення), сюжетно-рольові ігри, спостереження за природними явищами, довкіллям та тваринами, заняття мистецтвом (малювання, ліплення, музика, танець), відвідування театру тощо. Крім того, ефективними є використання спеціальних вправ-ігор («Чому заплакав мішка?», «Що я відчуваю сьогодні?», «Емоції в фарбах», «Вгадай емоцію», «Ласкава гра», «Упізнай за голосом», «Щось змінилося?», «Допоможи мені словами», «Поділись із другом», «Допоможи порозумітися», «Поділи риси характеру», «Створюємо емоцію» тощо.

Переконані, що розвиток емоційного інтелекту дошкільника може стати міцною запорукою його успішної подальшої соціалізації, що знаходитиме своє вираження у успішному навчанні, доброзичливому спілкуванні з однолітками та дорослими; стане запобіжником для прояву різних форм девіантної поведінки.

Список використаних джерел

1. Андрусенко М.П. Розвиток емоційного інтелекту як фактор духовного виховання дошкільників / М.П.Андрусенко, Л.В.Балла // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2016. - №4 (73). – С.6-11.
2. Журавльова М. О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень [Електронний ресурс] / М. О. Журавльова. –

http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/14.pdf.pdf.

3. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf/>

4. Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте / Д. В. Люсин // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – С. 29-36.

5. Науменко О. С. Соціальний та емоційний інтелект як складові соціальної обдарованості / О. С. Науменко // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Т. VI. Психологія обдарованості. – Випуск 8. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2012. – С. 148-155.

6. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку / Н. Д. Трофаїла // Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. – 2014. – Вип.1 (106). – С.155-158.

Н.С. Теренік , вихователь-методист
Комунального закладу освіти «Дошкільного
навчального закладу
(ясла-садка)комбінованого типу № 12
«Журавлик»
Синельниківської міської ради

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Завдання формування активної, самостійної, творчої особистості необхідно вирішувати з дошкільного віку. Розвиток самостійності в дошкільному віці пов'язано з оволодінням дитиною різними видами діяльності - ігрової, трудової, навчальної, у яких набуває можливість проявляти свою суб'єктну позицію. Самостійність дітей розгортається від самостійності репродуктивного характеру до самостійності з елементами творчості при підвищенні ролі дитячої свідомості, самоконтролю і самооцінки у процесі діяльності.

Кожна діяльність має своєрідний вплив на розвиток різних компонентів самостійності. Так, гра сприяє розвитку активності та ініціативи, у трудовій діяльності закладені сприятливі можливості для формування цілеспрямованості і усвідомленості дій, наполегливості у досягненні результату, у продуктивних видах діяльності формується незалежність дитини від дорослого, прагнення до пошуку адекватних засобів самовираження.

За результатами аналізу діяльності нашого педагогічного колективу були визначені завдання спрямовані на формування у дітей основ самостійності:

- підвищення якості морально-трудового виховання дітей через організацію середовища для різноманітної трудової діяльності і через взаємодію з сім'єю;

- активізувати роботу педагогів щодо виховання культури поведінки дошкільнят у процесі повсякденної побутової діяльності з урахуванням індивідуально-диференційованого підходу до дитини;

- сприяти формуванню навичок самостійної діяльності дітей через створення предметно-розвиваючого середовища та підвищення професійного рівня педагогів з даного питання».

У нашому закладі виділені три напрямки діяльності, за якими розвивається самостійність -- пізнавальна, практична, організаційна.

Визначено принципи аналізу, значення, місце і функції самостійної діяльності, та її **основні компоненти**:

- *змістовний компонент*: визначення пізнавальної мети, завдань самостійної діяльності;

- *процесуальний компонент*: підбір, визначення, застосування адекватних засобів дій, які приведуть до очікуваних результатів;

- *мотиваційний компонент*: потреба у нових знаннях, які виконують функції словотворення та усвідомлення діяльності.

Основними завданнями формування у дошкільнят самостійності є:

- розвиток у дітей самостійності у пізнавальній діяльності, формування свого світогляду;

- розвиток уміння самостійно застосовувати наявні знання у процесі навчання та у практичній діяльності;

- визначення різних видів ігор для розвитку самостійності у дітей дошкільного віку.

Робота щодо розв'язання виявлених проблем проводилася з усіма учасниками освітнього процесу:

- з педагогами;

- з дітьми;
- з батьками.

Для педагогів проведені наступні методичні заходи:

- теоретичний семінар «Створення умов в групах для самостійної діяльності дітей дошкільного віку»;
- круглий стіл «Творча гра в педагогічному процесі дошкільного закладу»;
- тренінг «Як і чому навчати дітей»;
- консультації: «Роль вихователя у формуванні основ самостійності дошкільника», «Значення дидактичних ігор в самостійній діяльності дітей», «Розвиток допитливості і самостійності дітей через експериментування», «Сучасні методики раннього розвитку», «Взаємодія педагогів - необхідна умова успішної роботи по формуванню самостійності».

Освітня робота з дітьми по формуванню основ самостійності проходила за трьома напрямками:

❖ **Безпосередня освітня діяльність**

Педагог вирішує освітні завдання за лініями розвитку БКДО, розширює уявлення дітей, збагачує їх досвід, формує різні вміння і навички. У рамках даного напрямку вихователь визначає дидактичне завдання, ставить його перед дітьми, спрямовує діяльність кожної дитини на досягнення результату.

❖ **Спільна діяльність**

Педагог конкретизує зміст, що забезпечує досягнення визначеного завдання у різних видах дитячої діяльності:

- комунікативній (бесіди, розповіді, обговорення та ін.);
- ігровій (дидактичні, настільно-друковані, розвиваючі, словесні, рухливі та інші ігри)

- пізнавально-практичній (дослід, експериментування, спостереження);
- трудовій (доручення, чергування, ручна праця, праця у природі),
- художній (театралізація, малювання, аплікація, художнє конструювання, музика та ін.). Спільна діяльність містить освітній матеріал, спрямований на освоєння дитиною способів пізнання навколишнього світу, вибір, перетворення, узагальнення засобів дій у змінених умовах. Діяльність протікає у формі доброзичливої співпраці дорослого з дітьми.

❖ **Самостійна діяльність**

Вона передбачає створення умов для творчої реалізації дитиною засвоєних знань і умінь, узагальненню свого власного досвіду. Засвоєння у спільній з дорослим діяльності специфічними для кожного віку культурними засобами, дозволяє дитині у рамках самостійної діяльності бути вільним у виборі власних дій, самостійно організовувати свою діяльність.

Така послідовність дій педагога забезпечує побудову цілісного освітнього процесу, спрямованого на підвищення суб'єктної позиції дитини в усіх видах діяльності.

Необхідною умовою для самостійної діяльності дітей виступає предметно-розвивальне середовище.

Педагогами закладу створено середовище , що забезпечує дітям можливість для організації самостійних ігор і занять:

- створені умови для самостійної діяльності дітей через організацію сюжетно-рольових ігор, театралізованої діяльності, режисерських ігор, ігор-драматизації;
- створені умови для дослідно-експериментальної діяльності дошкільників;

- створені умови для художньо-мовленнєвої, музично-ритмічної діяльності;
- оформлено спортивні куточки у групах;
- включено у предметно-розвиваюче середовище груп моделі, схеми, картки з умовними позначеннями про заборону або дозвіл.

У всіх групах створені міні-музеї, у яких зусиллями дітей, батьків і педагогів зібрані найрізноманітніші матеріали. Це такі музеї, як «Федора Єгорівна», «Я, ти, він, вона - разом дружна сім'я», «Наш дім - природа», «Обручі, джгути, м'ячі - вони з цирку до нас прийшли », « Наші пальчики грають » та інше.

У взаємодії з батьками вихованці використовують різні форми роботи:

- оформлення інформаційних стендів, виставок у групах з рекомендаціями;
- проведення конкурсу «Моя перша книжка-саморобка»;
- проведення загальних і групових зборів, індивідуальних консультацій, бесід;
- залучення батьків до участі в тематичних тижнях;
- анкетування на тему «Що вміє моя дитина?»;
- виготовлення групової газети «Я вмію, я люблю»;
- поштова скринька «Питання і відповіді»;
- спілкування з батьками через «БЛОГ» і «Сайт».

Вирішенню проблеми формування самостійності сприяє організація у закладі спільної колективної творчої діяльності всіх учасників освітнього процесу. У нашому закладі однією з форм стало проведення тематичних тижнів. Основна мета яких – розвиток творчих здібностей, фантазії, уяви, встановлення відносин взаєморозуміння і співпраці між дітьми різного віку, педагогами, батьками.

Тематичні тижні проводяться 2-3 рази на рік. Тема визначається виходячи з бажання всіх учасників освітнього процесу. Були організовані і проведені такі тематичні тижні:

- «Я - громадянин УКРАЇНИ»
- «У гості осінь до нас прийшла»
- «Тиждень юних математиків»
- «Ростемо здоровими і сильними»
- «Коли говорять про Україну, я бачу петриківську квітку»
- «Сам собі режисер».

Колектив дошкільного закладу прагне до забезпечення цілісності і єдності діяльності, так як вважає це обов'язковою умовою для формування самостійності. Реалізація процесу формування самостійності розширює можливості пізнання, спілкування, готує до успішного входження дитини в ситуацію шкільного навчання.

М. Є. Фуголь,

вихователь-методист

Комунального закладу «Дошкільний
навчальний заклад (ясла-садок) №189»

Криворізької міської ради

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ДОШКІЛЬНИКА – ЯК ФУНДАМЕНТ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

«Щоб виховати дитину, – треба її знати, щоб її знати, – треба за нею спостерігати, а щоб за нею спостерігати, – треба дати їй свободу».

Марія Монтессорі

Кожна дитина народжується для життя серед людей. Навчити її жити в гармонії з оточенням, домовлятися і укладати угоди, радіти спілкуванню з дорослими та однолітками, поводитися совісно навіть за умови відсутності контролю з боку дорослого – все це вкрай важливо для дошкільника, як особистості, що лише розпочинає свій життєвий шлях.

Персональний простір сучасної дитини відіграє визначну роль у становленні процесу освоєння й реалізації зростаючою людиною соціального змісту.

Дитина у просторі свого життя щось сприймає, від чогось відчужена. Дошкільник вже добре володіє своїм тілом, проте тілесна, а тим більше психологічна взаємодія з довкіллям, що робить цей світ “своїм”, ще у процесі становлення. Фізичний простір дошкільника постійно розширюється. Дитину беруть до крамниці, на гостини, до цирку. Разом із батьками сучасний дошкільник намагається мандрувати: один – будівлею, дачею, а з рідними – містами і, навіть, державами. Головне надбання –

засвоєння простору дитячого садочка – групова кімната, спальня, музична та спортивна зали, сходи, майданчики тощо.

Незамінним є вплив дитячого садка на самостійну активність дошкільника. Якщо сім'я надто опікає малюка, то вихователі нашого закладу значно більше довіряють йому, надають можливість виявляти власну ініціативу, незалежність, критичність. Відвідуючи дитячий садок, дитина швидко засвоює: все, що можеш, треба робити власними зусиллями. Вона вчиться поважати себе за умілість, прагне перенести набуті навички самостійної поведінки в сім'ю, тим самим, коригуючи батьківські впливи, відстоюючи своє право на незалежність.

Психологічний простір життя дитини дошкільного віку вирізняється високою значущістю чужого дорослого – вихователя, який символізує новий статус малюка, від якого залежить емоційне благополуччя як конкретної дитини, так і оточуючих людей. Часто дошкільник готовий ввести виховательку до свого персонального простору, поставити її поруч із мамою.

Для позитивного впливу процесу соціалізації дошкільника наш педагогічний колектив, разом з батьками, враховують ключові координати персонального простору дитини.

Просторові координати (знайомі місця, шляхи, предмети, дерева тощо) допомагають йому зорієнтуватися на місці і реалізувати свою фізичну активність, випробувати себе в цьому відношенні; соціальні координати (норми, правила, заборони, ритуали тощо) допомагають у більшому ступені розібратися у життєвих колізіях, конкретних ситуаціях, учасником яких є дитина. Духовно-моральні координати (ієрархія цінностей оточуючого світу, зразки і прецеденти взаємодії людей, форми їх поведінки тощо) допомагають дошкільнику зрозуміти відносини між дорослими.

Емоційними координатами персонального простору дитини є сім'я і дім. Саме сім'я, навіть якщо вона складається з мінімальної кількості членів, поєднує для дитини минуле і майбутнє, інтимне із соціальним. Дитину

необхідно забезпечити можливість бути господарем свого персонального простору.

Особливе значення це має на ранніх етапах соціалізації – сприймання казки, у яку вірить дитина, емоційне відчуття поетичного тексту, словесної гри не залишає дитину байдужою, впливає на її духовний, моральний розвиток. Народна мудрість – джерело соціального досвіду, національної традиції, загальнолюдських цінностей для виховання маленької дитини.

Ми з прикрістю констатуємо, що сучасні діти майже не вміють використовувати доречно форми дитячого фольклору, збіднився зміст та форми гри, різноманітних видів дитячої творчості.

Для подолання цієї проблеми педагогічний колектив впроваджує в своїй роботі «Бібліомікси», до яких включають різноманітні книги, періодичні видання, відео-, кіно-, фоно-, електронні видання, плакати щодо збагачення фольклорних знань дітей.

Сучасні дівчатка й хлопчики, ті самі, для кого гра – життєва необхідність і умова розвитку, насправді «розучуються» конструктивно грати. Це турбує фахівців-психологів, як наших педагогів так і педагогів в усьому світі.

Сьогодні змінилася й сама якість, сама суть дитячої гри: вона стала невеселою, агресивною, індивідуалістичною. Виявився перерваним багатовіковий ланцюг передачі ігрової традиції від одного дитячого покоління іншому. І це призвело до кризи ігрової культури.

Педагогічний колектив закладу намагається допомогти дитині соціалізуватися й усвідомити закони суспільства. Використовують інноваційні технології, що синтезують елементи пізнавальної, ігрової, пошукової та навчальної спільної партнерської діяльності дорослого з дітьми.

Вони працюють над створенням системної освітньої роботи для набуття дошкільниками соціальних знань «Соціо-ігрова технологія виховання дошкільнят» - фундаментальна база успішної соціалізації.

Проект «Мандруємо разом» - система реальних та віртуальних екскурсій, спрямованих на створення умов для оволодіння дітьми соціокультурними нормами через спілкування з предметним світом; становлення системи «власного Я», виховання впевненості в собі, розвиток ініціативності дитини; залучення дошкільників до історії та культури рідного міста, виховання почуття патріотизму.

Спільна діяльність під час екскурсій об'єднує дитячий колектив та сприяє збагаченню індивідуального досвіду дитини позитивними враженнями, розвиває в неї соціальні потреби, формує соціальні вміння та навички, виховує "відчуття іншого", здатність брати іншого до уваги,

працювати в команді, домовлятися, узгоджувати свою позицію, в разі потреби поступатися власними інтересами на користь соціальної групи, отримувати насолоду від допомоги та підтримки іншої людини у складній ситуації, тобто жити обличчям до людей, з відкритим серцем, умінням гармонійно "вписуватися" в дитяче угруповання, знаходити в ньому своє місце, визначати свій статус серед однолітків відповідно до

своїх можливостей та домагань, товаришувати.

Дошкільний період –
найсприятливіший для
формування громадянських
рис особистості.
Педагогічний колектив
плідно працює над
формуванням ціннісного
ставлення, як механізму
прояву життєвої активності
особистості в соціумі. Свої

напрацювання педагоги узагальнили в електронному каталозі «Джерельце мудрості» та активно використовують в практичній взаємодії дитини з соціальним та предметним середовищами.

Дошкільний заклад - це простір життя дитини, у якому вона повинна мати можливість повноцінно розвиватися. Національно-патріотичне виховання в нашому закладі має системний характер. Формування національної свідомості базується на розвитку інтересу до історії рідного краю, традицій українського народу, національних культурних цінностей.

Кращий досвід «Виховання національно-патріотичних рис на ґрунті знань, традицій, свят, обрядів і звичаїв свого народу» – впроваджують у роботу колективу.

Важливою умовою особистісно - орієнтованого освітнього процесу є створення *ситуації успіху* для кожної дитини. З цією метою можна використати *технологію позитивної соціалізації дошкільників*. Вона передбачає врахування індивідуальних здібностей, нахилів, інтересів і потреб кожної дитини під час педагогічної взаємодії. Одним з елементів технології позитивної соціалізації є створення «Теки досягнень дитини». З моменту приходу малюка до закладу і до її випуску вихователі можуть зібрати найбільш вдалі практичні роботи дитини, відмічати та записувати її успіхи тощо. Усі ці матеріали й становлять зміст «Теки досягнень» кожного дошкільника. Також до цих тек педагоги вкладають роботи, виготовлені дітьми разом з батьками.

Соціалізація — складний і багатогранний процес, який триває все життя людини, а його основи закладаються в дошкільному дитинстві. Потрібна систематична, кропітка, повсякденна робота батьків та педагогів, щоб навчити дітей поводитися у різних життєвих ситуаціях за законами Добра, Краси, Ввічливості, Людяності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М. Богуш // Вихователь-методист дошкільного закладу, 2012. – С.4-29.
2. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі»/ О.Л. Кононко.-К.: Світич, 2009.
3. Левченко Т.Г. Громадянська освіта в ДНЗ. – Х.: Основа, 2010.
4. Ніколаєнко В.М. Правове виховання в ДНЗ. 3-6 роки.- Х.: Основа, 2010.

5. Прищеп Т.І. Соціалізація дошкільників в умовах ДНЗ. – Х.: Основа, 2009.

Халікова Ніна Гаврилівна
вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок)
комбінованого типу № 10
«Дюймовочка»
Новомосковської міської ради

***В дитинстві відкриваєш материк,
котрий назветься потім – Батьківщина.***

Л. Костенко

Найпершим суспільним середовищем для дитини є заклад дошкільної освіти, метою якого є забезпечення всебічного розвитку дитини, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля. Дошкільна ланка освіти має допомогти дитині реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності. У Законі України «Про освіту» сказано, що розвиток освіти повинен базуватися на використанні нових прогресивних концепцій, впровадженні в навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій, науково-методичних досягнень. Саме тому перехід до новітніх технологій навчання дітей є неминучим. Тому що потік інформації з кожним роком збільшується у геометричній прогресії. І ми не можемо вже дати усю необхідну інформацію дітям. А значить, маємо лише навчити дитину здобувати нові знання за допомогою мислення та сучасних методів навчання – комп'ютера,

телевізора, книг тощо. Під якістю освіти розуміють не набуття дитиною певної суми знань, а її вміння здобувати їх самостійно.

Тож актуальною є проблема підвищення пізнавальної активності дітей. Як зацікавити дитину, викликати в неї бажання вчитися, пізнавати, розмірковувати, робити висновки? Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу. Про інтереси дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: увага й особлива зацікавленість; емоційне ставлення – подив, стурбованість, дії - спрямовані на з'ясування будови та призначення предмета.

Опрацьовуючи власне проблемне питання: «Пізнавальний розвиток дошкільників через природне та соціальне довкілля», відповідно до його тематики, мною був розроблений і впроваджений в практику роботи з дітьми психолого-педагогічний проект: «Мандруємо країнами світу», метою якого є формування базових якостей дошкільників; навчити дітей самостійно набувати та засвоювати знання; оволодівати вміннями й навичками, практично використовувати їх у житті; розвинути соціальну компетентність, сформувати ціннісне ставлення до природи, людей; виховати інтерес до надбань національної та світової культури; навчити поважно ставитися до людей різних національностей; розвивати інтерес до пізнання традицій та культури народів різних країн світу.

Психолого-педагогічний проект реалізовується протягом 14 днів. Завдання проекту здійснюються відповідно до чіткого тематично-блочного планування, яке розкриває етапи роботи з дітьми та їх батьками:

- мотиваційний;
- інформаційний;
- репродуктивний;
- узагальнюючий;
- творчий;

- рефлексійно-оцінювальний.

Кожний етап має свою назву: «Світ в якому ми живемо», «Розкриваємо разом таємниці світу», «Довкілля – краса світу», «Рідний край – моя Земля – краще неї і нема» та інші, які передбачають формування базових якостей дошкільників, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні.

Завдання психолого-педагогічного проекту:

1. Формувати базові компетентності дошкільника, визначені Базовим компонентом та напрямки розвитку дитини, передбачені чинними програмами розвитку дитини «Впевнений старт», «Українське дошкілля».
2. Навчити дітей самостійно набувати та засвоювати знання, оволодівати вміннями й навичками, практично використовувати їх у житті та діставати задоволення від процесу та результатів своєї діяльності.
3. Вдосконалювати усвідомлення дитиною себе, як частки природи, відчуття відповідальності за оточуюче середовище, реалізовувати набуті раніше ЗУНи через практичну, пошуково-дослідницьку діяльність.
4. Реалізовувати на практиці морально-вольові якості, норми поведінки в колективі однолітків, вміння співпереживати, співпрацювати, володіти культурою спілкування.
5. Розвивати соціальну компетентність, ціннісне ставлення до природи, людей, предметного світу, творів мистецтва, самої себе.
6. Виховувати інтерес до надбань національної та світової культури, поважне ставлення до людей різних національностей, інтерес до пізнання різноманітного довкілля різних країн світу.

Адже, саме ці отримані знання, дають змогу відчувати національну ідентичність та усвідомити рідну культуру, як невід’ємну частину культури загальнолюдської.

Завданням для дорослого є створення оптимальних умов для організації навчально-пізнавальної та пошуково-дослідницької діяльності

дошкільника. Під час реалізації проекту намагалася знайти умови, які сприятимуть розвитку активної пізнавальної позиції дитини; підбирала специфіку роботи з дітьми, що мають різний рівень розвитку пізнавальної активності. Створення предметно-розвивального середовища дає змогу здійснювати пізнавальну діяльність дітей у формі освітньо-ігрової та самостійної діяльності. Вчить дітей самостійно добирати засоби і методи пізнання. Завдяки створеним предметно-розвивальним умовам середовища і продуманому педагогічному впливу ця діяльність сприяє започаткуванню базових якостей особистості дитини, зокрема таких, як: організованість; відповідальність; працелюбність; самовладання, спостережливість; креативність.

Різноманітні шляхи формування пізнавальної активності дітей, під час реалізації проекту складають фундамент для відтворення національної культури у дошкільників, що потребує глибокого знання фольклору, традицій і обрядів.

Педагогічна технологія, яку використовую у своїй діяльності передбачає:

- залучення дошкільників до народної творчості;
- виховання у них моральних якостей;
- організація взаємодії в системі «педагог – дитина – батько»;
- залучення дітей до різноманітних видів діяльності – спеціально організоване спілкування, пізнавальна, музична, театральна, рухова, образотворча, декоративно-прикладна діяльність;
- здійснення патріотично-виховної роботи;
- формування уявлень про рідну країну, свою національну приналежність, традиції.

Форми та методи роботи, розкриті у проекті, проходять через всі освітні лінії Базового компоненту: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра

дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини».

Форми та методи роботи з дошкільниками та їх батьками:

- комплексні, інтегровані, комбіновані, домінантні заняття;
  - проблемні ситуації;
  - спостереження, хвилинки-милування;
  - дидактичні ігри, логічні завдання;
  - мовленнєві вправи та творчі завдання;
  - тематичні розваги;
  - ігри – драматизації, сюжетно-рольові ігри;
  - екологічний патруль в природне довкілля;
  - інтелектуальний клуб «Пізнайко»;
  - пошуково-дослідницька діяльність;
  - художньо-естетична, образотворча діяльність;
  - всеобучі для батьків з показом занять;
  - виставки тематичних інформаційних газет виготовлених разом з батьками;
- інноваційні технології: «ТРВЗ», «Мнемотехніка», «Технологія комбінаторного мислення», педагогічна спадщина В. Сухомлинського, інформаційні комп'ютерні технології, «Ейдетика», методика використання схем-моделей у лексично-граматичній роботі (Крутій К.), методика розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання (Шульга Л.) та інші, дає дітям можливість за допомогою методів спостереження, експериментування, моделювання, пошуку правильних рішень отримувати нові знання, уміння, навички.

Інноваційні педагогічні технології є однією з домінуючих тенденцій розвитку особистості, допомагають знайти підхід до кожної дитини, врахувати її особливості, риси характеру, склад розуму, і перетворювати заняття в захоплюючу і незвичайну пригоду під назвою: «Мандруємо

країнами світу», адже світ навколо дитини – цікавий, незвичний, сповнений таємниць. Знайомство малюка з кожним об'єктом довкілля – це його власне «відкриття».

Провівши апробацію даного психолого-педагогічного проекту: «Мандруємо країнами світу» з дітьми старшої вікової групи, слід відмітити позитивні результати та якісні показники компетентностей, які були виявлені під час моніторингу результатів освітньої діяльності з дітьми протягом року, щодо соціалізації та морально-духовного виховання дошкільників. Під час діагностичного обстеження на початку року рівень знань дітей з освітніх ліній «Дитина у соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини» тощо, показав у процентному відношенні:

Низький рівень – 16%

Середній рівень – 63%

Достатній рівень – 21%

Високий рівень – 0%

То зробивши повторну діагностику рівня розумових знань з даного питання на кінець року, виявлено значне покращення результатів тестування, спостережень, співбесід.

Низький рівень – 3%

Середній рівень – 27%

Достатній рівень – 45%

Високий рівень – 25%

Цінність проекту полягає в тому, що у ході його проведення діти отримують знання з різних розділів програми, тематика яких цікава і різноманітна. Використання особистісно-орієнтованих, а також ігрових технологій сприяє розвитку індивідуальності кожного дошкільника, його творчої особистості, здійсненню права на індивідуальний творчий внесок,

на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку. Це є свого роду фундаментом всього освітнього процесу.

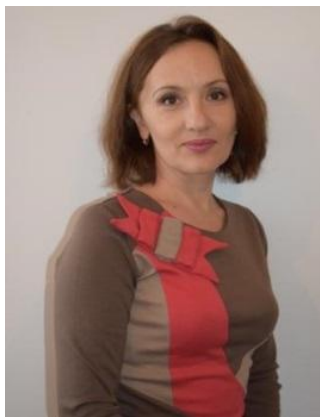
Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку, в ході проведення проекту, відбувається в різних видах діяльності (ігровій;

руховій; природничій;
предметній; образотворчій,
музичній, театральній,
літературній; сенсорно-
пізнавальній і математичній;
мовленнєвій; соціокультурній
та інших) і вимагає до
практичного засвоєння
дитиною системи

елементарних знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння доречно застосовувати набуту інформацію. Життєво компетентний дошкільник поводить себе самостійно і конструктивно в різних соціальних і життєвих ситуаціях.

Результатом цих дій - є дитина, яка може чітко сформулювати цілі власної діяльності, знайти ефективні засоби їх реалізації, корегує свої дії, оцінює їх.

Холод Наталія Миколаївна

Вихователь ЗДО «Казак», м. Першотравенськ

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ТА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ РОБОТУ З БАТЬКАМИ

«Дитинство - найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя.

І від того, як минуло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло в її розум і серце з навколишнього світу - від цього у вирішальній мірі залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк».

В.Сухомлинський

Ключові слова: духовно-моральне виховання: сімейні, національні, громадянські цінності, співпраця з батьками.

План

- 1. Постановка проблеми.*
- 2. Формулювання цілей статті.*
- 3. Теоретичне підґрунтя.*
- 4. Основний матеріал дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.*
- 5. Висновки з даного дослідження і перспектива подальших розвідок у даному напрямку.*
- 6. Література.*
- 7. Відомості про автора.*

У даній статті, розкривається проблема пошуку засобів духовно-морального та патріотичного виховання дошкільників через роботу з батьками. Якщо педагог підтримуватиме зв'язок з родиною, якщо між вихователями та батьками встановилися відносини довіри та співробітництва, за таких умов буде простіше формувати систему цінностей, які є компонентами духовно-морального виховання кожної маленької дитини.

Працюючи на третьому етапі обласного науково-методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» педагоги закладів дошкільної освіти розуміють, що соціалізація дітей важливий крок для майбутнього, де вже доросла дитина повинна пристосуватися до суспільства в якому вона живе.

Криза моральності та бездуховності проявляється в першу чергу в пануванні матеріальних цінностей над духовними, що призводить до викривлення уявлень дітей про добро, милосердя, справедливість, громадянськість та патріотизм. В суспільстві росте агресія, а діти наслідують вчинки дорослих.

Працюючи над практичним етапом обласного проекту ми розпочали пошук нових підходів, форм і рішень у вихованні духовно-моральних та патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку які відбуваються за допомогою спільної роботи з батьківською громадськістю. Співпраця між вихователем і родиною полягає в обміні досвідом, знаннями, думками та переживаннями.

Вибудовуючи свої відносини з дітьми та батьками, взаємодіючи з ними, вихователям необхідно знати психологічні особливості контингенту людей з якими вони працюють, навіть деякі механізми психологічних процесів.

Спробуємо довести, що спільна робота педагогів з батьками дає найкращі результати у вихованні духовно-моральних та патріотичних якостей дошкільника.

За багато років в працях: К.Ушинського, А. Макаренка, С. Русової, А. Богушнакопичено достатньо досліджень, науково-педагогічного матеріалу про проблему духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, про взаємодію педагогів та дітей, значимість взаємодії сім'ї і дитячого закладу для розвитку особистості.

Ідея взаємодії сімейного та суспільного виховання розкривається в роботах

В.Сухомлинського, він писав: «У дошкільні роки дитина майже повністю ідентифікує себе з родиною, відкриваючи і стверджуючи самого себе та інших людей переважно через судження, оцінку і вчинки батьків». Тому, підкреслював він, завдання виховання можуть бути успішно вирішені у тому випадку, якщо дошкільний заклад підтримує зв'язок з родиною, якщо між вихователями та батьками встановилися відносини довіри та співробітництва.

Працюючи над практичним етапом обласного проекту головним є здійснення розвитку соціальної компетентності дітей як важливої складової системи дошкільної освіти. Цінності є своєрідним внутрішнім інтегратором людини, концентруючи навколо себе всі його потреби, інтереси і переконання. Таким чином, система цінностей в житті дитини набуває вигляду внутрішнього стрижня особистості.

Саме духовно-моральне виховання дитини включає в себе формування і розвиток таких компонентів, як:

загальнолюдські цінності – набуті попередніми поколіннями морально-духовні надбання, що є основою поведінки, життєдіяльності окремої людини та суспільства загалом;

національні цінності – це історично зумовлені, створені народом погляди, ідеали, традиції, звичаї, обряди, які ґрунтуються на

загальнолюдських цінностях, але відрізняються національними проявами і є основою соціальної діяльності людей певної етнічної групи;

громадянські цінності – це цінності, які проявляються у почутті власної гідності, внутрішньої свободи, дисциплінованості, повазі до інших, у гармонійному поєднанні патріотичних, національних та міжнаціональних почуттів;

сімейні цінності – це цінності, які є основними у стосунках сім'ї, що проявляються у шанобливому ставленні до членів родини, до старших, згадках про предків, піклуванні про сім'ю.

Засвоєння дошкільником вищезазначених цінностей, соціальних норм та моделей поведінки, оволодіння загальнолюдською і національною культурою якісно впливають на процес соціалізації дітей дошкільного віку.

В своїй роботі по формуванню дитячої особистості, її соціалізації, ми спираємось на батьків, як на рівноправних учасників цього процесу. Важливо донести до батьків думку, що дитину потрібно не просто виховувати, потрібно брати активну участь в її житті: організовувати дозвілля, розвивати, збагачувати життєвий досвід. Тому в роботі з родинами необхідно застосовувати такі форми та методи, які не просто будуть інформувати батьків, а які спонукатимуть їх до дій. Спільні проекти («Мій родовід», «Моя родина», «З Вас починається сім'я», «Обереги моєї родини»), випуск сімейних стінгазет («Моя подружка-бабуся», «Відпочинок родиною»), сімейні вернісажі («Уколі сім'ї», «Тато, мама, я – дружна сім'я», «Моя найкраща родина»). Перелік цих заходів є ефективним способом залучення батьківської громадськості до співпраці, а також є джерелом довіри, що зміцнює авторитет дорослого та формує у дітей сімейні цінності.

Невичерпним джерелом моральності та духовності залишаються народні звичаї, обряди, український фольклор та народне мистецтво. Органічна єдність освіти з національною історією і традиціями вирішують завдання духовно-морального та патріотичного виховання. Родинні свята («День матері», «Закосичення», «Посвята в козачата», «Моя родина – моя

фортеця») знайомлять дітей з історією рідного краю, його народом, специфікою праці та побуту, особливостями мови і культури, розширюють уявлення малюків про життєві цінності. А також формують активну батьківську позицію у питаннях розвитку, виховання і навчання дітей, допомагають встановити трикутник партнерських стосунків: діти, батьки, педагоги.

Батьки із задоволенням виступають у ролі «вихователя» під час майстер – класів для дітей і дорослих («Лялька-мотанка», «Розпис глечика», «Розмалюємо писанку»). Можливість передати свої знання про національну обрядовість мотивують мам та бабусь до взаємодії з дітьми і батьківським колективом. Така форма взаємодії сприяє відродженню національної культури, що у свою чергу формує національні цінності.

Зосередити увагу батьків на формуванні у дітей громадянських цінностей, які проявляються у почутті власної гідності, дисциплінованості, повазі до інших, ми намагались під час дискусії круглого столу «Права дитини» на заняттях «Я самий, самий», «Моє ім'я», оформлення стінної газети «Мої права та обов'язки».

Традиційно у групі відзначається Міжнародний день літніх людей. З дітьми проводились заходи спрямовані на формування соціальної та моральної свідомості: бесіди «Мудрі і багаті літами», «Хто про старих дбає, той гідною людиною зростає». Батьки долучалися до оформлення стінгазети «Берегиня роду» та виготовляли власними силами подарунки для літніх людей. Завдяки таким заходам ми виховуємо шанобливе ставлення, чуйність, уважність до людей похилого віку, адже повага до старших – одна з головних цінностей людської моралі.

У дошкільному віці починають формуватися моральні почуття, що мають важливе значення для розвитку дитячих взаємин. У малюків третього року життя можуть проявлятися такі властивості особистості, як товариськість або сором'язливість, самостійність або невпевненість у собі, егоїзм або доброзичливість, уважне ставлення до товаришів або негативне

сприйняття дитячого колективу. Розвиток відчуттів у дитини багато в чому залежить від засобів і методів виховання, від умов, в яких він зростає. При цілеспрямованому вихованні дітей, педагогами та батьками розкриваються почуття і стають значно багатшими, різноманітнішими, проявляються раніше, ніж у дітей, які не отримали правильного виховання.

Система вироблення цінностей функціонуючи на рівні особистості дошкільника, створює своєрідну єдність. Це відбувається завдяки тому, що особистісна система цінностей дітей завжди формується, базуючись на цінностях, які є домінуючими в конкретному суспільстві.

Практика роботи довела, що жодні заходи не дадуть позитивних результатів, якщо поставлені цілі не будуть розв'язуватися разом. Без участі батьків виховання та розвиток духовно-моральних цінностей у дітей неможливі. Необхідність підключення сім'ї до процесу ознайомлення дошкільнят з соціальним оточенням пояснюється в особливих педагогічних можливостях, якими володіє родина і які не може замінити дошкільний заклад: любов і прихильність до дітей, емоційно-моральна насиченість відносин. Головне не зупинятися на досягнутому, продовжувати шукати нові шляхи співробітництва з батьками, адже у нас одна мета – виховання справжньої людини, громадянина своєї країни. Важливо пам'ятати, що виховання залежить від прикладу як із сторони батьків, так і вихователів дошкільних закладів, тому потрібно, щоб усі вищезазначені цінності були розвинені у батьків і вихователів на високому рівні.

Реалізуючи завдання практичного етапу обласного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» ми продовжуємо впроваджувати в освітній процес технології щодо соціалізації своїх вихованців, спираючись на багатовіковий досвід українського народу. Активно поширюємо свій досвід на міських методичних заходах, а також використовуємо досвід колег-однодумців.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (у новій редакції).
2. Бібліотека студента <http://www.smkniga.pp.ru>
3. Левченко Т.Г. Громадянська освіта в ДНЗ, 2011.
4. Народознавство в дошкільному закладі / методичні рекомендації для вихователів / упорядник О.П.Макаренко – Тернопіль, 1992. – 143с.
5. Програма Розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” 2017.
6. Сухомлинський, В.О. Зібрання творів: Навчальний посібник / В. О. Сухомлинський - М.: Логос 1999.
7. С. Макаренка "Вибрані педагогічні твори" (М., 1946),
8. Шкода М.Н. Енциклопедія «Моя любя Україна» 2008
9. Пахтіна Н.П, Аніщук А.М. «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» - 2016.-.69 с.,74с.,32с.

Шашко Олена Вікторівна,
вихователь КЗДО « Демушинський ясла
садок «Сонечко» Межівської селищної
ради»

ПРАКТИЧНЕ ЗАСВОЄННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ВИХОВНИХ СИТУАЦІЙ

«Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього.

*Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не гідний
пошани»*

М.Рильський .

Для українського народу патріотизм був і є найбільшою національною цінністю, тому серед патріотичних завдань, що стоять перед

нами , вихователями , є виховання свідомого громадянина – патріота своєї держави.

Батьківщина, родина, звичаї , традиції ,культура свого народу – все це тісно переплітається у вихованні маленького патріота нашої країни, маленького жителя гарного селища Демурине. Від самого народження малюк вбирає з молоком матусі любов , повагу до свого роду, шанобливого ставлення до старенького дідуся чи бабусі, до збереження духовних та моральних цінностей своєї родини. На все життя малюк запам'ятає заспівану матусею колискову – ту,рідну, неповторну і ніжну, чи скуштує борщ, найсмачніший у світі, що зварила бабуса, чи запам'ятає обійми - найміцніші , найтепліші, ті, татусеві, чи веселу усмішку дідуся , що ховалася у густих вусах. Родинний затишок ніколи не забудеш, коли ти, маленький, сидиш на руках у дорослого, і радієш, що тебе люблять і ти всім потрібний. Для зміцнення родини, здійснення батьківських та дитячих мрій, внесення різноманітності в життя їх і нашого садочку проводиться безліч свят, розваг, різноманітних заходів, де беруть участь навіть декілька поколінь з однієї родини. Це і «Свято вареників», де діти з нетерпінням чекали, коли ж журі покуштує їхні варенички , які вони ліпили вдома з бабусею та матусею, і «Свято пісні» , де малюки так вдало виводили пісеньку, яку вивчали вдома тихими зимовими вечорами, і свято «Козацької сили», де татусі, брати, дідусі разом з майбутніми козачатами свого роду мірялися силою, і «Свято врожаю», на яке рідня привезла дари осені зі свого городу , пригадуючи, як вони з дітлахами доглядали за справжніми велетнями гарбузами та красунями - динями.

Як приємно нам, педагогам, бачити ті дитячі оченята, що світяться від радості, адже ніщо так не зближує родину, як спільна праця, спільні співпереживання, спільні радощі від маленької перемоги. Так формуються морально - духовні взаємини, любов до культурної спадщини родини і народу в цілому.

Ще змалечку прищеплюється любов до тієї землі, де ти народився, де маленькими ноженятами ти бігав по вранішній росі, де ти вперше побачив щось цікаве і невідоме, де працювали твої пращури. Ця земля - найрідніша в світі, бо вона зветься Батьківщина. Для кожного малюка справжнє свято, коли вся група товаришів вирушає на екскурсію. Це не просто екскурсія, а справжній похід, де треба відшукати кущ калини, який зачаклувала зла королева, і визволити його від чар, заспівавши українську народну пісню про калину, чи допомогти Івасику Телесику знайти величезного явора, на якому він сидів, чи уважно розглянути околиці нашого села і виготовити «фото» на згадку про приємну подорож. А скільки цікавого і нового можна спостерігати у природі: квітучі луки, на яких можна зібрати цілий гербарій лікарських рослин, добротні поля, де милуючись зерновими, маємо змогу скласти Дідуха, щоб із ним святкувати зимові свята, родючі сади, де господиня пригостить нас смачними яблуками, нашими, українськими, екологічно чистими, а господар пасічник розповість про свою пасіку, що видніється обабіч соняшникового поля.

Милуючись красою нашої природи зберемо безліч природного матеріалу, для виготовлення цікавого сувеніру , який прикрасить нашу групу. Ось красива суха трава допоможе нам у створенні солом'яного бичка, сухі гілочки нам допоможуть виготовити гніздечко для Кривенької Качечки, а каштани перетворяться у смішних чоловічків, які знайдуть своє місце у куточку природи... Діти дуже люблять свою маленьку Батьківщину, вчать берегти мурашник , що утворили маленькі мешканці-комахи , не чіпати гніздечка птаха, бо змалечку знають : «Пташку не чіпай – природу оберігай!» , вчать берегти те , що нам у спадок передали наші пращури.

Не тільки цікавими та змістовними виходять походи в природу, але й екскурсії в різні куточки нашого селища. Похід в бібліотеку чи музей....

Ця приємна незвичайна атмосфера , незвична тиша, незвичний аромат. Тут живуть річчї, до яких відносяться з особливою пошаною. В книжках живуть казки, пісні, легенди, вірші, повісті. Скільки цікавих історичних подій ми з них можемо дізнатися, а які ілюстрації! Скільки ж людей створювало ці шедеври української культури! Саме ж на них виросло не одне покоління ! Саме на Демуринській землі народилися талановиті люди – народні артисти України сім'я Білоножків, художник Сергій Миколайович Пущенко та письменник Михайло Потапович Нечай. У свої

творах вони змальовували красу українського народу, життя славних козаків.

Справжня господиня бібліотечного царства знайомить нас з цікавими речами сільського музею - українського побуту та вжиткового мистецтва. Скільки ж жителів нашого селища допомагало створювати цей сільський маленький музей! Тут і глиняний посуд , і старенька прялочка , і красиві рушники...З якою цікавістю діти розглядають ці всі речі. З гордістю можна сказати , що ми , українці – працьовитий , талановитий, щирий народ , і наші малята вчаться любити, оберігати, примножувати знання, які дісталися нам у спадок .

Ми живемо в садочку: гуляємо, спостерігаємо, співаємо, танцюємо, виготовляємо і діти, навіть, не здогадуються, що ми, дорослі, їх навчаємо бути щедрими, уважними, доброзичливими - справжніми громадянами України.

Вірш «Рушник»

Шашко О.В., вихователь ЗДО

«Сонечко»

На світі з'явилась маленька людина-
В сім'ї народилась жадана дитина.
В обійми матуся її пригорнула,
Любов і турботу дитятко відчуло.

Маля загорнула матуся швиденько,
В рушник, що у спадок прийшов їй від неньки,
У мальви, волошки воно потонуло,
І маки, що в лузі, його теж пригорнули.
Почуло тепло, що приходить від сонця,
І запах трави у рідній сторонці...
Почуло зозулю і спів солов'я,
Як грає і мліє рідненька земля,
Як дід у копи сухе сіно складає,
Дівчата, що жнуть - пісню співають.
Як водами хлюпає рідний Дніпро,
Й цвіте у сторонці рідне село,
Як мужній народ свою долю плекає,
Яка буде доля – всіх час запитає...
Та де б ти не був, чи удома , в сторонці-
Рушник потримай у себе в долонці.
Дитя своє рідне в оберіг замотай,
І землю , що виріс на ній ти, згадай!

Вікторія Анатоліївна Шевцова,
вихователь-методист НВК «Гармонія»
Кам'янської міської ради

СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Соціально-економічне виховання дітей дошкільного віку з індивідуальними психологічними особливостями - це складний цілісний педагогічний процес, який заснований на формуванні соціально-економічних якостей особистості таких як: ощадливість, відповідальність, старанність, ініціативність, комунікабельність; прийомсприйняття і засвоєння дітьми знань про економічне життя людей; розуміння і прийняття певної системи ціннісних орієнтацій і установок.

Підвищення інтересу до економічного виховання дошкільників в нових і досить суперечливих умовах соціального життя закономірно, так як від економічної культури багато в чому залежить подолання труднощів у політичному, соціальному та культурному житті суспільства.

Не всі сім'ї мають можливість систематично займатися економічною освітою дітей. Допомогти дитині знайти себе, розвинути свої здібності, поповнити знання про життя сучасного суспільства може робота з економічної освіти та виховання. Економічна освіта дошкільнят передбачає наявність тісного контакту між дітьми, педагогами та батьками, що сприяє

подоланню соціально - психологічних бар'єрів між дорослим і дитиною, полегшує сприйняття дитиною нового матеріалу.

Працюючи над практичним етапом проблеми обласного науково – методичного проекту «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» ми розробили та апробували перспективно – методичне планування освітньо-корекційного процесу спрямованого на розвиток соціально – економічної компетенції дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Впровадили у свою роботу новітні педагогічні стратегії, технології соціалізації і економічні категорії, чим зумовлено накопичення досвіду дітей із затримкою психічного розвитку в освітній діяльності основами проектної технології.

Розроблене перспективно - методичне планування з дітьми старшого дошкільного віку з індивідуальними психологічними особливостями носить інтегративний характер, що дозволяє знайомити дітей з основами економіки в тісному взаємозв'язку із заняттями з математики, розвитку мовлення, театралізованої і образотворчої діяльності, а також через різні види ігрової та трудової діяльності, що сприяє різнобічному розвитку дітей, дозволяє з більшою ефективністю підготувати їх до навчання в школі. Перспективно-методичне планування розраховане на два роки цілеспрямованої, систематичної і послідовної роботи з соціально-економічного виховання старших дошкільників , яке включає три розділи: опис перспективно-методичного планування; зміст перспективно-методичного планування на 2 навчальних роки; діагностичний матеріал для з'ясування стану сформованості соціально-економічної компетенції.

Впроваджуючи в роботу розроблене перспективно – методичне планування зробили висновок, що економічними знаннями та засвоєння моральних норм і цінностей, а також правил поведінки в суспільстві, яке їх оточує, можна опанувати тільки тоді, коли їх застосовують на практичному прикладі. І таким прикладом може бути складений проект, спільне інформаційно- проблемне поле, в освоєнні якого дитина займає активну

позицію у пошуку, свідомому сприйманні необхідної інформації та переорієнтуванні своєї поведінки відповідно до освоєних суспільних та особистісних правил.

В ході своєї педагогічної діяльності ми реалізували психолого-педагогічний проект соціально-економічного виховання дітей старшого дошкільного віку з індивідуальними психологічними особливостями, під час якого діти разом з педагогом створили власне підприємство з вирощування овочів на городі, що допомогло дітям засвоїти такі складні економічні категорії: потреби, ресурси, гроші, товар, реклама, бартер, продаж-купівля, бізнес.

Головна мета для дітей у проекті – посадити, виростити, зібрати врожай, частку його продати, обміняти, а частку залишити для своїх потреб.

Втілення проекту з соціально-економічного виховання дітей дошкільного віку здійснювалося:

- попередньою роботою;
- ознайомленням із заданою ситуацією;
- визначенням загальної перспективи;
- складанням переліку всього необхідного для виробництва;
- спільним складанням плану дій, розподілом обов'язків, ролей;
- обговоренням можливих проблемних ситуацій, очікуваних перешкод;
- безпосередніми діями дітей з реалізації плану в змінних умовах, що ускладнюють чи полегшують задану проектну ситуацію;
- завданням в процесі виконання дій;
- обговоренням результату проекту, попередніми оцінками дій, аналізом помилок і спільним пошуком способів подолання помилок.

Проект складався з 6 етапів, кожний з них має свою ідею та справу, які характеризують одну із економічних категорій. Процес перебігу будь-якого етапу розкривався прислів'ям з економічним змістом.

I. Мотиваційний етап: економічна категорія «Потреби»

Девіз «Можна все зробити, якщо захотіти»

II. Інформаційний етап: економічна категорія «Праця, професії»

Девіз «Не кажи не вмію, а кажи навчуся»

III. Репродуктивний етап: економічна категорія «Ресурси»

Девіз «Коли почав орати, то у сопілку не грати»

IV. Узагальнюючий етап: економічна категорія «Гроші»

Девіз «Хочеш гроші мати, треба добре працювати»

V. Творчий етап: економічна категорія «Товар та послуги»

Девіз «Запас біди не чинить, їсти не просить»

VI. Рефлексивно - оцінювальний етап: економічна категорія «Бізнес і реклама»

Девіз «Зароблена копійка, краще краденого карбованця»

У запропонованому проекті терміни «соціалізація», «економіка» означає накопичення дитиною з індивідуальними психологічними особливостями соціально – економічного досвіду та відтворення його у

своїй життєдіяльності. Дитина не лише набуває знання, формує світогляд, але й отримує навички самоконтролю, взаємодії з колективом, уміння вирішувати складні життєві ситуації. Саме у освітньо–корекційному процесі відбувається розвиток усіх складових самовдосконалення особистості, перш за все потреби самоствердження та самореалізації, що є невід’ємною складовою соціального становлення громадського суспільства.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. Наук. – К.,2012.
2. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку, науково-методичний посібник. – Житомир:Інформаційно-видавничий центр ЖОППО,2002. — 50 с.
3. ПіроженкоТ.О. Практична реалізація технології психолого-педагогічного проектування // Дитячий садок, 2008. – №14 –15. – С.7–8.
4. Психолого-педагогічне проектування. Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Дніпропетровськ, 2008. – 55 с.
5. Економіка у грі : методичний посібник / укл. : І. В. Сverdлова, В. В. Мавріна, Т. А. Ковальова, М. М. Заїкіна та ін. – Костянтинівський міський методичний кабінет, 2010. – 61 с.
6. Жадан Р. П., Григоренко Г. І. Економічна освіта дітей старшого дошкільного віку / Р. П. Жадан, Г. І. Григоренко. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2006. – 116 с.
7. 3. Іванова А. В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам /А. В. Іванова // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7. – С. 22-25.

В.І. Шевченко, завідувач
Комунального закладу освіти
«Дошкільного навчального закладу
(ясла-садка)комбінованого типу № 12
«Журавлик»
Синельниківської міської ради

ГРА З ПРАВИЛАМИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНИКА

У період дошкільного віку починають формуватися основні вольові якості особистості: наполегливість, рішучість, витримка, самостійність, відповідальність і дисциплінованість. Всі ці найважливіші якості формуються у процесі провідної діяльності дошкільника - у грі. Найважливіша роль у розвитку дошкільників тих якостей та психічних процесів, які пов'язані зі здатністю дитини відтворювати рольову гру з сюжетом, з розподіленням ролей, правил. Однією з таких якостей - воля. Особливостями розвитку волі у дошкільному дитинстві є: формування мети, підпорядкування мотивів, поява внутрішнього контролю у поведінці, розвиток здатності до вольового зусилля, мовне планування діяльності, спонукання дорослих і однолітків до виконання особистих планів, довільність дій та пізнавальних процесів у спілкуванні з дорослими.

Головним методом виховання вольової поведінки дітей дошкільного віку є формулювання вимог у різних формах (вимога-довіра, вимога-прохання, вимога-порада) та мотивування їх для забезпечення розвитку усвідомленості. Для дітей доречно використовувати настанови у вольових діях, влаштовувати ігри з правилами, коли гравцеві потрібно докласти вольові зусилля, щоб не порушити їх.

Вольові прояви у характері стимулюються ігровими образами. Звичайний стрибок у довжину і стрибок у образі коника, значно відрізняються за своєю результативністю. У процесі рухливої гри у дитини відбувається закріплення необхідних вольових якостей особистості. Колективні рухливі гри з правилами зміцнюють саморегуляцію вчинків дошкільнят. Ігри з правилами - це дидактичні та рухливі ігри. У дидактичних іграх формується вміння дотримуватися правил, так як від точності їх дотримання залежить результат гри. Гра впливає на вольову поведінку, довільну концентрацію уваги. Ігри з правилами - це той простір, де дитина може практикувати, оволодівати потрібними формами поведінки.

Спостереження за дітьми, переконують, що правила гри, мобілізують їх, вони зосереджуються, включають свій інтелект: сприйняття, пам'ять і мислення, контролюють процес гри та свої дії. Так вони набувають досвід зосередженості, елементарного управління своєю поведінкою та вчинками.

Для правильної оцінки вольових дій необхідно знати мотиви, які визначають мету, що спонукає дитину діяти. Кожна дія відбувається для чогось (мета) та чому (мотив). У вихованців запитали: «Чому ви так добре рахуєте?» Відповіді були різні. Одна дитина відповіла: «Як тато і мама добре працюють, так і я повинен добре займатися, встигнути багато чому навчитися до школи». Інший сказав: «Хочу, щоб моя вихователька мене похвалила». Третій заявив: «Я хочу бути кращим за всіх. Мені за моє старання мама купує улюблені цукерки». Отже діяльність одна і та ж, і результати однакові, а мотиви діяльності різні. З наведеного прикладу видно, що мотиви бувають різного рівня - низького (егоїстичні) і високого (мотиви громадського порядку, почуття обов'язку).

Звичайно, дії дитини можуть визначатися і такими мотивами як благополуччя, почуття особистої прихильності, але особисті мотиви не повинні суперечити суспільним інтересам.

Найважливіший критерій дошкільної зрілості у вольовій сфері - необхідний рівень розвитку самостійності дитини. Критеріями і ознаками самостійності дошкільника у спільній діяльності є вміння організувати і завершувати власну діяльність; бажання вступати в контакт з однолітками; вміння взаємодіяти при організації діяльності та виконанні.

Вольові якості особистості не дані людині від народження. Вони з'являються під впливом процесу виховання. Першу свою дію малюк робить у процесі народження, що і запускає вольовий механізм, прагнення до життя, до подолання перешкод і труднощів. Однак необхідно відзначити, що можуть виникати ситуації, коли воля і вольові якості у дитини не сформовані. Така ситуація відбувається при певних умовах: дитина розпещена, всі бажання здійснювалися (легкий світ - воля не потрібна), або дитина пригнічена жорсткою волею та вказівками дорослих, не здатна приймати самостійно рішення.

Розвиток регуляції вольової поведінки у особистості здійснюється за напрямками:

- це перетворення мимовільних психічних процесів у довільні;
- набуття особистістю контролю над своєю поведінкою та розвиток вольових якостей особистості.

Удосконалення регуляції вольової поведінки у дітей пов'язано з їх загальним інтелектуальним розвитком, з появою мотиваційної й особистісної рефлексії. Тому виховувати волю дошкільника у відриві від загального психологічного розвитку практично неможливо. Прикладом є здивування деяких сімей дошкільнят, коли дорослі говорять, що ми виховуємо у дитини силу волі, а вона стає впертою. Найважливіші складові вольового акту - прийняття рішення та виконання викликають у дитини особливий емоційний стан, яке описується як вольове зусилля. *Вольове зусилля* - це форма емоційного стану, що мобілізує внутрішні ресурси особистості (мислення, пам'ять, уява) створює додаткові мотиви до дії.

Вольова готовність - це високий рівень керованої поведінки, довільної регуляції психічних процесів, дій, оволодіння такими структурами діяльності та поведінки, у якій окреслюються мета і мотиви, мобілізуються зусилля, спрямовується і регулюється психічна активність. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», за якою працює наш дошкільний заклад, рекомендує розвивати такі вольові якості дошкільнят, як уміння обмежувати свої бажання, підкорятися вимогам дорослих і виконувати встановлені норми поведінки, у своїх вчинках слідувати позитивним прикладам.

У іграх з правилами виховується вольова поведінка, але цей процес необхідно здійснювати цілеспрямовано. Для цього до правил рухливих ігор були введені додаткові завдання. Наприклад, гра «Швидко візьми, швидко поклади». (Завдання: не відволікатися під час виконання.) Гра «Кого назвали, той ловить м'яч». (Завдання: бути стриманим у поведінці). Гра «Ловля мавп». (Завдання: вирішувати труднощі самостійно).

Пропонуємо деякі ігри, які допоможуть розвинути у дітей уміння контролювати себе, свої рухові і емоційні реакції, спостережливість, витримку, тривалий час керуватися певним правилом, а також тренувати пам'ять, увагу, мислення, уяву.

У грі «Секретне слово» психолог або вихователь домовляється з гравцями, що вони будуть повторювати за ними всі слова, крім, наприклад, назв рослин та домашніх тварин. Замість цього, почувши назву рослини або домашньої тварини, потрібно тупнути ногою або плеснути два рази в долоні. Можна призначити штрафні бали за помилки (коли діти вже добре зрозуміють суть гри). Дуже добре, якщо ведеться запис кількості балів, набраних у кожній грі: так діти бачать, як змінюється їх результат.

У грі «Ріпка» діти розповідають казку по одному реченню, один за одним, по колу. При цьому змінюють назви імен головних персонажів наступним чином: ріпка - два оплески у долоні; дідусь - слова «кхе-кхе»; бабуся - «ой-ой»; внучка - «ля-ля»; Жучка - «гав-гав»; кішка - «мур-мур»;

мишка - «пі-пі». Тут головне не помилитися і не пропустити момент сказати потрібне слово. На початковому етапі можна замінити не всі персонажі, а деякі, наприклад, ріпку та мишку. Замість казки «Ріпка», можна взяти і будь-яку іншу казку («Колобок», «Теремок»).

У грі «Розвідники» ведучий ховає (або кладе на видному місці) у кімнаті якийсь невеликий предмет (іграшку), яку гравці будуть шукати. Вони можуть всюди ходити і заглядати в усі куточки, але не відкривати шафи, так як іграшка лежить на видному місці. Той, хто знайде іграшку, повинен зберегти свою знахідку у таємниці, не видавати свою знахідку ні сміхом, ні поглядом, ні словом. Малюк просто сідає на стільчик і мовчки спостерігає, як інші діти продовжують пошук. Той, хто перший знайде заховану іграшку і не видасть своєї знахідки, наступний раз ховає її.

У грі «Скарби пірата». Психолог або вихователь - це пірат. Він сидить у певному місці ігрової кімнати, а поруч з ним, на відстані витягнутої руки який-небудь невеликий предмет (скарб). «Пірат» спить, інші гравці повільно, навшпиньки, підкрадаються до нього, намагаючись забрати «скарби». Якщо «пірат» почує якісь звуки, він відкриває очі, а гравці повинні тут же завмерти, щоб їх «не помітили». Той, хто не встиг завмерти, відходить назад, на кілька кроків. Інші продовжують рух, як тільки «пірат» знову «засне». Той, хто забере «скарб» стає «піратом».

Гра «Черепашачі перегони» можна проводити як у ігровій кімнаті, так і на прогулянці. Діти шикуються в одну лінію і по сигналу починають дуже повільно рухатися вперед (до обумовленого орієнтира, наприклад, столу або rischi). Переможець той, хто прийде до фінішу останнім. Як же це важко зробити дуже активним дітям!

У грі «Великий палиць вгору, шепочемо всі разом» педагог ставить запитання (загадує загадку). Той гравець, який знає відповідь, мовчки піднімає руку, складає пальці в кулак, а великий палець піднімає вгору. Коли всі гравці здогадаються і піднімуть пальці вгору, ведучий

починає рахунок: «Раз, два, три.» На рахунок «три» всі гравці разом шепочуть відповідь.

Крім вищезазначених ігор, для розвитку вольових якостей у дітей підійдуть будь-які ігри, у яких потрібно виконувати правила. Це настільні ігри: «Доміно», «Шашки», «Шахи», різні «ходилки» з кубиками та фішками. Рухливі ігри типу «класиків», «резиночка».

У процесі гри з дитиною, не треба намагатися весь час піддаватися. Адже колись малюк буде грати з іншими дітьми, які можуть виявитися спритнішими, уважнішими. Уміння гідно програвати (і вигравати, звичайно!) - теж один з показників високого рівня самоконтролю.

Шпак Л. Ф.

СПІВПРАЦЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Відомо, що сім'я – той основний осередок, де відбувається формування особистості дитини. Вплив сім'ї на дитину домінуючий, унікальний, а багато в чому й незамінний. В сім'ї особистість формується в природних умовах, вихователі тут – найближчі й найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє. Саме в сім'ї беруть початок світогляд, ідейні й моральні переконання, етичні й естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні

орієнтації, дитина вперше прилучається до рідної мови, історії та культури свого народу, його традицій, звичаїв, обрядів, усього укладу життя.

Основну роботу з батьками школа проводить через батьківські об'єднання, які носять різні назви – батьківські комітети, конгреси, асоціації, асамблеї, президії, комісії, клуби і т.п. Кожен з них має свої план, положення, напрями діяльності.

Особливий тягар по забезпеченню реальних зв'язків з сім'єю лягає на плечі класовода. Свою діяльність він організовує через класний батьківський комітет, батьківські збори, а також через вчителів, які працюють в даному класі. Важливою частиною практичної діяльності класовода є відвідування учнів вдома, вивчення умов, в яких вони проживають, передбачення небажаних результатів. Традиційною функцією класовода залишається просвітницька: багато сімей потребують педагогічної поради, професійної підтримки.

Не раз можна почути про особливу важкість виховання. Насправді ж, якщо діяти педагогічно доцільно, то й якихось особливих труднощів не буде, адже виховувати дитину значно легше та приємніше, ніж перевиховувати. Тому батьки завжди повинні пам'ятати про це, постійно прагнути виховувати так, щоб потім не довелось переробляти, тобто, щоб з самого початку все робилось правильно.

Розумна любов до дітей проявляється в ніжності без заласкування, у піклуванні без потурань, у батьківській і материнській вимогливості, що завжди органічно зливається з повагою до особистості дитини.

Варто нагадати, що педагогічна наука теж категорично виступає проти фізичних покарань. Рукоприкладство можна сміло віднести до найогиднішої рабської звички, коли покарання приносить якусь користь.

Кажуть, що марно прожив життя той, хто збудував хату, викопав криницю, посадив і виростив дерево, народив і добре виховав дітей. Три нещастя є у людини: старість, смерть і погані діти.

Виховання дітей - найважливіша галузь нашого життя. Наші діти - це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію. Наші діти - це майбутні батьки і матері, вони теж будуть вихователями своїх дітей. Наші діти повинні вирости прекрасними громадянами, хорошими батьками і матерями. Але й це - не все: наші діти - це наша старість. Правильне виховання - це наша щаслива старість, погане виховання - це наше майбутнє горе, це наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед усією країною.

У складний час існування нашого суспільства з особливою силою виявляється об'єднуюча роль міцної сім'ї для повноцінного виховання дітей. Міцність сім'ї, навіть за несприятливих умов, компенсує багато вад у громадському середовищі. Відчуття любові батьків і дітей, навіть у кризовий підлітковий вік, коли вони прагнуть бути самостійними, залишається, хоч для більшості типовим виявом самостійності є "автономна моральність", яка нерідко призводить до педагогічної занедбаності, відчуженості від батьків.

В.О. Сухомлинський був справжнім знавцем і дослідником психології людини, він глибоко розумів душу дитини, її переживання, почуття, прагнення і сподівання, досконало знав психологію взаємин батьків і дітей, молодшого і старшого поколінь, міжособових стосунків у дитячих колективах, психологічний клімат у соціальних групах і ті фактори, що його зумовлюють. З цього приводу він писав: "Виховання громадянина - патріота починається із сім'ї. Сім'я - це найменша клітинка нашого суспільства, в якій, як у фокусі, відображається все життя нашої держави. І тим сильніший виховний вплив робить сім'я на особистість дитини, чим активнішу життєву позицію займають батьки в суспільстві, чим вищі їхні моральні достоїнства і культурний рівень.

Школа має багатючий арсенал засобів, щоб належним чином організувати повноцінне спілкування і спільну діяльність батьків і дітей. Доцільно реалізувати такі домашні завдання батькам:

1. Розкажіть дитині про свою сім'ю, родичів. Намалуйте разом родовідне дерево.

2. У бесіді з сином (донькою) з'ясуйте, які з навчальних предметів викликають інтерес, які ні. Порадьтеся з учителем, як розвинути здібності, стимулювати нахили, інтереси.

3. Виявіть нахили, улюблені заняття, здібності вашої дитини. Порадьтеся з учителем, як розвинути здібності, стимулювати нахили, інтереси.

4. Передплатіть для дитини дитячу газету, журнал. Регулярно просіть дитину переказувати прочитані матеріали, обговорюйте їх.

Подібних завдань може бути безліч. Вони стимулюють спілкування і спільну діяльність батьків і дітей, сприяють встановленню між ними дружніх, довірливих стосунків, що позитивно позначаються на розвитку й вихованні дітей.

На думку В. Сухомлинського, сімейно - шкільне виховання не тільки дає змогу добре виховати молоде покоління, а й одночасно дуже важлива умова вдосконалювання морального обличчя сім'ї, батька і матері. Класний керівник відвідує сім'ї своїх вихованців, вивчаючи на місці не тільки побутові умови, але й характер організації сімейного виховання. Досвідченому наставнику багато будуть говорити сама атмосфера дому, відношення між членами сім'ї. Винятково важливо дотримуватись при відвідуванні учня дома наступні правила:

- не йдіть непрошеним, постарайтеся різними шляхами отримати запрошення батьків;
- проявляйте високий такт в розмові з батьками, завжди починайте з похвали і компліментів;
- виключіть скарги на учня, говоріть про проблеми, підказуйте шляхи їх вирішення;
- розмовляйте в присутності учня, тільки у виняткових випадках вимагайте конфіденційної зустрічі;

- підкреслюйте свою зацікавленість долею вихованця;
- поради і рекомендації давайте не нав'язуючи, передбачайте рівень своїх вимог і можливостей сім'ї;
- висувайте спільні проекти, домовтесь про конкретні спільні справи;
- не давайте безґрунтовних обіцянок, будьте стримані в складних ситуаціях.

На жаль, саме непрофесійна робота з батьками частіше підриває авторитет педагога і школи. Батьки будуть добиватися співпраці тоді, коли будуть бачити зацікавленість класного керівника долею їхніх дітей.

Оскільки взаємозалежності педагогічних явищ у наші дні дедалі ускладнюються, завдання, які висуває життя перед школою, стають настільки складними, що без високої педагогічної культури всього суспільства і, насамперед, сім'ї зусилля вчителів, якими б значними вони не були, виявляються недостатньо ефективними. Всі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю, всі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, вкорінюються у сім'ю, особливо на тлі сучасних суспільно-економічних контрастів; виховання правильних взаємин і розвиток особистості залежить насамперед від того, якими людьми постають перед дитиною мати й батько, як пізнаються людські стосунки і суспільне оточення на прикладі батьків.

Навчання в новій школі має відбуватися у спілкуванні з природою, в різноманітній праці, в опануванні різних галузей науки й видів мистецтва.

Батьки також повинні бути активними духовними співпрацівниками вчителів. Педагоги від самого початку орієнтують батьків на відродження здорової психосфери родини, бо в ній зростає дитина.

Українська національна школа застосовує раніше напрацьовані й новітні методи удосконалення, засвоєння, систематизації знань, розвитку особистості. Проте, основне її спрямування – осмислення функціонування в етнонаціональному, культурно-інформаційному, еколого – валеологічному

просторі сучасного світу, пошуки шляхів виживання особистості, нації через освіту.

Людство шукає порятунку в родині, а не в штучно створених соціальних структурах. Отож і прагнемо створити школу – родину, де дитина не лише набуватиме певних знань, умінь, а де проходитиме її дитинство

Отже, поживні сили для всього дерева учіння ідуть насамперед від почуттів маленького школяра, від того, як його зустрічають школа і перший вчитель. Якщо справдилися надії малюка на радість від шкільного життя, тоді змінюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння.

Вважається, що в учителя є суттєва перевага перед батьками : його професійні знання, які дають йому право давати настанови і дітям, і їхнім батькам. Педвузи й сьогодні вчать майбутнього педагога переконувати батьків, впливати на них, вимагати від них, пропонувати їм типові підходи при розв'язанні типових виховних ситуацій.

У процесі безпосереднього спілкування між людьми, чи це в педагогічному колективі, чи між вчителями і батьками або вчителями і учнями, іноді виникають протиріччя, які часом загострюються і перетворюються у конфлікти.

Щоб уникнути непорозуміння між учителем і батьками внаслідок неадекватного інформування дітьми своїх батьків про взаємовідносини між педагогами і школярами, вчителю потрібно самому підтримувати довірливий контакт з батьками, що сприятиме правильному взаєморозумінню.

Педагог ніколи не повинен забувати свій професійний обов'язок – робити все можливе для повноцінного виховання й розвитку дітей, яких йому довірила держава й батьки.

Сьогодення вплинуло на зміст позашкільної роботи з дітьми і підлітками. Ринкові відносини, конкуренція, вільний вибір галузі діяльності

сприяють посиленню потреби особистості у додатковій освіті, ранньому професійному самовизначенні. І головне - посилюється увага й зацікавленість батьків до позашкільної діяльності дітей, зростає попит на додаткові освітні послуги.

Сьогодні звичними стали судження про кризу української системи освіти, педагогічної науки. Все це так. Але, констатуючи цей факт, необхідно об'єктивно аналізувати відповідні практичні завдання, за допомогою науки шукати шляхи й засоби їх ефективного вирішення.

Співробітництво педагогів школи з організаторами позашкільного педагогічного процесу – надзвичайно важливий момент. Педагоги шкіл вступають у безпосередні контакти з вихователями позашкільних закладів з метою реалізації однієї спільної мети – всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини. На цій основі взаємні зв'язки здійснюються в різних педагогічних ситуаціях за умови спільного вирішення виховних проблем, упорядкування, корекції і координації зусиль з метою стимулювання розвитку дитячих обдаровань та інтересів, забезпечення матеріальної бази для розвитку творчих здібностей, збагачення досвіду соціальних дій.

Спільна діяльність школи і позашкільних закладів з батьками має на меті розкрити необмежені можливості більш раннього і плідного розвитку дітей у позаурочний час, грамотно показати батькам методику домашньої педагогічної роботи щодо закріплення особистих здібностей та інтересів дітей: домашні вернісажі, вікторини, знайомство з науково – популярною літературою, поїздки в музеї, бібліотеки, відвідування виставок тощо.

Така спільна робота вчителів і педагогів позашкільних закладів з батьками надзвичайно важлива, надто тоді, коли діти переживають складні періоди в житті. В цей час відбувається своєрідний “пік” якісних змін дитини, коли вона природно самостверджується, замислюється над своїм “завтра”. Саме в цей відповідальний період все залежить від того, чи можуть батьки разом із рештою виховних інститутів якомога ближче підійти до дитини, щоб повести в потрібному напрямку розвиток її внутрішніх сил.

Головна турбота такої спільної роботи – зробити все для того, щоб дитина і в сім'ї, і в позашкільному закладі, і в школі ні на хвилину не залишалася в ізоляції, не допустити того, щоб вона втратила самоповагу.

Виховання учнів не обмежується формами, які використовуються в школі. Традиційний шкільний колектив, основним компонентом якого є клас, не може забезпечити умов для засвоєння учнями всього багатства соціального досвіду, усунути ізоляцію між класами і різними віковими групами, позбавити внутрішню колективні відносини односторонності й обмеженості.

Коли ж батьки бачать дружелюбність вчителя і відчувають, що вчитель також турбується про благополуччя дитини, психологічний захист стає непотрібним. Тут уже можна переходити до співробітництва, використовуючи його різноманітні форми. Традиційно, це участь батьків у роботі шкільного батьківського комітету, керування секціями та гуртками. Цим практично вичерпується діяльність батьків у школі. Але ж існує немало інших форм співробітництва вчителя і батьків. Наприклад, можна запропонувати одному з батьків самому провести батьківські збори і розповісти, які проблеми він бачить у вихованні дитини, яким чином намагається їх вирішити. Надзвичайно повчальним був би також виступ батька, у якого були складні взаємини з власною дитиною та як він їх подолав. Дати змогу цій людині відверто поділитися своїм досвідом у вихованні сина чи доньки.

Сім'я і школа – це берег і море. На березі дитина робить свої перші кроки, отримує перші уроки життя, а потім перед нею відкривається непізнане море знань, і шлях в цьому морі прокладає школа. Це не означає, що дитина повинна зовсім відірватися від берега – бо ж навіть моряки дальнього плавання завжди повертаються на берег.

Сім'я дає дитині первинну підготовку до життя, яку школа все-таки не може дати, тому що необхідний безпосередній дотик до світу близьких, які оточують дитину, світом дуже рідним, дуже потрібним, світом, до якого

дитина з перших років звикає і з яким рахується. А вже потім народжується невідоме почуття самостійності, яке школа повинна підтримувати.

Список використаних джерел

1. Бондар Л. Позакласна робота з учнями в педагогічній спадщині Сухомлинського // Початкова школа.-№11. - 1997.- С.40 – 47.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал.- Полтава, 1992. - 234 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів, 1996. – 238с.
4. Вугрич В.П. Домашні завдання батькам // Початкова школа.-№4, 1993.- С.54 – 56.
5. Гнатюк В.М. Позакласна робота та проблеми національного виховання // Директор школи. – 1999. - №5 (52).
6. Горбач І. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з батьками // Рідна школа. - №2. – 2000. – С.71 – 73.
7. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття”).-К., 1994. - 17 с.
8. Докуніна О. Виховання молодших школярів у сучасній українській сім’ї // Початкова школа. - №6. – 1997. – С.6-12.
9. Зайчук В.О. Завдання педагогічних колективів навчально-виховних закладів України у реформуванні позашкільної роботи // Початкова школа.-№1, 1995.- С.21-26.
10. Закон України “Про освіту”.-Київ, 1997.-16с.
11. Імідж школи на порозі ХХІ століття / За ред. І.Г.Єрмакова. – Київ, 1998. – Ч.2. – 391с.
12. Ісатенко Т. Українська національна школа-родина – ціннісний орієнтир суспільства // Початкова школа. - №5. – 1997. – С.8 – 9.
13. Клименко В. Психічний розвиток дитини: родинне виховання; вихователям і батькам: обдарованість, здібність, талант; що визначає життєвий шлях людини; прикрощі родинного виховання; ключі до

спільності; дзеркало для вихователів і батьків. – К.: Навч. посібник, 1994. – 320с.

14. Концепція національного виховання. – К., 1994.- 22с.

15. Кравець В.П. Психологія сімейного життя. - Тернопіль, 1995.- 421 с.

16. Макаренко А.С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей.- К.: Рад. школа, 1972.- 427 с.

17. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. - К.: Рад. школа, 1978.-376с.

О.Л. Юркевич,

вчитель-дефектолог, комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 101 комбінованого типу» Криворізької міської ради

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Успішна соціалізація особистості криється в дитячому віці. Від ступеня соціального розвитку залежить те, наскільки гармонійно розвиненим буде дошкільник, засвоюючи на початкових етапах процесу соціалізації норми та установки, необхідні для того, щоб стати повноцінним і рівноправним членом свого соціального середовища. Кількість дітей з

особливими освітніми потребами дошкільного віку щороку збільшується, тому актуального значення в наш час набуває питання їх успішної соціалізації та інтеграції в соціум.

Умови сьогодення ставлять перед особистістю багато завдань та вимог. Особливо вимогливим є навколишнє соціальне середовище, адже для успішної життєдіяльності необхідна різнобічна сумісність із навколишнім, фундамент якої закладається в дошкільні роки. Тому, перед педагогами стоїть важливе завдання пошуку нових підходів до розв'язання проблеми введення дітей у соціальне середовище, їх соціалізації.

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на впровадження у практику компетентнісного підходу до особистості, згідно з чим одним з найважливіших завдань сучасного закладу дошкільної освіти є навчання дітей соціальної взаємодії, збагачення навичками практичної діяльності. Соціальна компетентність засвідчує зрілість дошкільника як соціальної особи. За концепцією дошкільного виховання та Базовим компонентом дошкільної освіти, сучасний заклад дошкільної освіти має стати інститутом соціалізації, призначення якого – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини, можливість адаптації до унормованого існування серед людей, сформувати ціннісне ставлення до світу.

Особливо актуальним це твердження є для процесу соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, інтеграція яких у соціум часто ускладнена внутрішніми чинниками, зокрема неефективним контактом з оточуючими, недостатнім рівнем розвитку психічних процесів, недоліками у розвитку мовлення, що створює перешкоди для спілкування з однолітками та дорослими.

У числі найбільш поширених проблем соціалізації дітей з особливими потребами в умовах нашого закладу ми можемо виділити також невідповідність цілей і бажань дитини з цілями і бажаннями дорослих, що займаються її вихованням. Часто це відбувається тоді, коли педагогами чи

батьками не враховується провідна діяльність дитини, рівень розвитку її мислення та психічних процесів, коли дорослі вимагають від дитини дій відповідно до несформованих навичок образного чи логічного мислення, актуальний розвиток якого залишається на рівні предметно – дійового.

Для вирішення цих проблем педагоги нашого дошкільного закладу завжди дотримуються балансу між реальною користю та психоінтелектуальними можливостями, властивими даному дошкільнику. Тут не може бути чітко прокладеного шляху, наші педагоги завжди виявляють розуміння і гнучкість. Шляхи та засоби соціалізації особистості дошкільника безпосередньо залежать не тільки від вікового, але й від індивідуального розвитку і визначаються типом провідної діяльності, тому ми завжди використовуємо індивідуальний підхід до кожної дитини окремо з урахуванням властивих особливостей розвитку та рис особистості.

Першою перешкодою для успішної взаємодії дитини з оточуючими є недолік уваги, активності та працездатності дошкільників, що особливо властиво дошкільникам з ослабленим здоров'ям, незрілістю емоційно – вольової сфери. У роботі з такими дітьми ми завжди виявляємо терпіння і чуйність, невтомне і м'яке просування у сфері налагодження контакту і розвитку у дитини інтересу до світу і входження в суспільство.

Другою перешкодою до ефективної соціальної взаємодії дошкільників з особливими освітніми потребами є невміння визначатися з бажаннями і приймати рішення. Часто у своїй діяльності ми прослідковуємо, що відбувається це в силу браку життєвого досвіду в умовах гіперопіки і найчастіше обумовлено вихованням. Часто усі рішення за дитину з особливими потребами приймають дорослі, вона легко піддається цьому впливу, тому що це дозволяє не стикатися з труднощами інтелектуального та етичного характеру. Така дитина залишається недостатньо зрілою емоційно і психологічно, що негативно позначається на її розвитку як особистості, так і члена

суспільства, тому наші педагоги дуже уважні і чуйні до проявів емоцій дітей, надають більше свободи та можливість виявляти ініціативу і активність.

З огляду на це, процес соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в нашому закладі, відбувається у нерозривній єдності з корекційно – розвивальним педагогічним впливом, у роботі налагоджена тісна взаємодія вихователів зі спеціалістами корекційного профілю: практичними психологами, вчителями – логопедами, вчителями – дефектологами. У своїй діяльності ми намагаємося використовувати індивідуальний підхід до кожної дитини та налагоджувати тісний взаємозв'язок з батьками дошкільників. Вчителями - дефектологами, вчителями – логопедами, практичними психологами нашого дошкільного закладу систематично ведеться ґрунтовна консультативна робота з батьками, спрямована на роз'яснення питань вікового та психічного розвитку дитини і напрямків корекційно-розвивальної роботи з нею. Тому з цією метою ми проводимо наступні форми роботи:

- проведення батьківських зборів з тематичними виступами вчителя-дефектолога, практичного психолога;
- проведення діагностики рівня соціальної взаємодії дитини в присутності батьків;
- індивідуальне консультування, лекції, бесіди для батьків з питань підвищення рівня адаптації та соціалізації дошкільника за тематикою, вказаною у батьківських анкетах та опитуваннях: «Психологічні основи дитячих капризів», «Типи сімейного виховання», «Правила успішного спілкування», «Встановлення продуктивного контакту між дітьми та дорослими», «Соціальна взаємодія дітей з особливими освітніми потребами»;
- психологічні ігри, вправи для батьків з елементами тренінгу;
- проведення психогімнастики в присутності батьків;
- вироблення рекомендацій для батьків за різними напрямками соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Визначені напрямки соціалізації ми реалізуємо шляхом впровадження у своїй діяльності сучасних педагогічних технологій та заходів, спрямованих на формування навичок соціальної взаємодії.

Напрямок збагачення соціальних уявлень дітей реалізуємо через застосування системи творчих завдань:

- аналіз поведінки дорослих та дітей у різних ситуаціях на вербальному та наочному матеріалі;
- обговорення ситуацій з повсякденного життя;
- драматизація казок;
- проведення дидактичних соціально орієнтованих ігор.

Напрямок забезпечення розвивального середовища для особистісного зростання дитини в суспільних стосунках реалізуємо через ігрову діяльність, засвоєння соціальних ролей: « Я - хлопчик», « Я – дівчинка», «Я – українець», « Я – член дитячого колективу», « Я – син», « Я – друг», « Я – брат», « Я – частина Землі», а також шляхом застосування методу психологічного інтерв'ювання, використання психологічної тренінгової технології «Коло довіри», «Чарівний телефон», проводимо соціальні акції « Подаруй посмішку», «Світ у дитячих долонях» тощо.

У напрямку розвитку соціально-комунікативних навичок дітей з особливими освітніми потребами проводимо роботу з формування базових навичок соціального спілкування: вміння вислухати товариша, підтримати, разом обговорити тему, дати самооцінку власної діяльності:

- цікаві групові традиції («Свято добрих справ», святкування визначних дат, днів народження тощо);
- вправи на розвиток продуктивної комунікації, доброзичливості
- бесіди за сюжетними малюнками з проблемним змістом Ткаченко О.В. («Будь хазяїном своїх вчинків», «Допомога друга» тощо);
- складання тематичних серій сюжетних малюнків та розповідь за ними.

Напрямок покращення рівня сформованості емоційно – вольової сфери та саморегуляції поведінки розвиваємо через проведення заходів:

- складання «Правил мирного співіснування».
- вернісаж дитячих робіт з формуванням навичок оцінки позитивного в роботах товаришів;
- тренінгові вправи для зняття напруження та негативних емоцій (“Не чіпай мене”, “Вправа на довіру”, “ Мій секрет”, ” Таємниця літери Я”);
- ігри та вправи на зняття страхів, тривожності;
- ігри на підвищення впевненості в собі;
- ігри і вправи на зниження агресії та ослаблення негативних емоцій;
- вправи на розвитку міння відчувати настрій і співчувати іншим;
- вправи «Хвилинка-веселинка»: кумедні історії, веселі вірші, жарти.
- аналіз «Абетки емоцій»;
- вправа «Приміряння ролей»: добра, агресивна, впевнена у собі, невпевнена у собі дитина.

Досвід нашої роботи переконує в тому, що тільки спільними зусиллями педагогів та батьків може бути досягнутий значний позитивний результат у роботі з дитиною з особливими освітніми потребами.

Від результатів соціалізації особистості у дошкільні роки багато в чому буде залежати успішна реалізація її можливостей та щасливе життя у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти.-Київ,2012.-26 с.
2. Богуш А. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш; Науково-дослідний центр з проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН

України, Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.

3. Ганошенко Н.І. Дослідження особливостей емоційного ставлення дитини до себе і до навколишніх людей / Н.І. Ганошенко // Психолог в детском саду. – 2005. – №4. – С. 36–4

4. Кононко О. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві: навч. посіб. для вузів / О. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.

5. Кравченко Т. В. Теоретико-методичні засади соціалізації дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Т. В. Кравченко. – Київ : Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, 2010. – 40 с.

6. Марчук Г. Становлення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності / Г. Марчук // Дитячий садок. – 2011. – №11. – С. 15.

Яковлева Тетяна Федорівна,
вихователь-методист комунального
закладу
«Дошкільний навчальний заклад ясла-
садок № 1 «Ромашка» м. Тернівка»

СІМ'Я ЯК ПАРТНЕР ПЕДАГОГІВ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДИТИНИ

Одна з актуальних проблем, що стосуються споконвічних проблем людства, — виховання дітей. Сьогодні проблему виховання обговорюють батьки, педагоги, психологи, соціологи. Саме в сім'ї дитина отримує первинні навички сприйняття дійсності, привчається усвідомлювати себе повноправним представником суспільства. Роль сім'ї постає у поступовому введенні дитини в суспільство так, щоб вона розвивалася відповідно до природи, культури країни, де вона народилася. У сім'ї відбувається процес соціалізації дитини, що передбачає різнобічне пізнання маленькою людиною оточуючої соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної і колективної праці, прилучення до національної і вселюдської культури. Провідними чинниками у цьому процесі виступає структура сім'ї, пануюча у ній моральна атмосфера, спосіб внутрішньо-сімейного життя та його стиль. В.О.Сухомлинський стверджував: «У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. Із сім'ї починається суспільне виховання. У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я — це джерело, водами, якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи».

Родина - природний осередок найглибших людських почуттів, де дитина опановує серцем і душею основи моралі, коли в неї розвивається почуття доброти, чуйності, совісті, правдивості, любові до всього живого. «Як сонце і місяць освітлюють землю, так батько з матір'ю повинні освітлювати добрим прикладом свого життя дітей», - писав свого часу видатний педагог С. Полоцький.

Батьки є першим суспільним середовищем дитини, а родина - провідним інститутом соціалізації, тому педагоги дуже тісно співпрацюють з сім'єю малюків. Власне, родинне оточення, вихователі мають навчити дитину бачити, розуміти і цінувати прекрасне у різних видах мистецтва, у природі, у взаєминах між людьми та трудовій діяльності. Саме педагог допоможе батькам краще зрозуміти свою дитину, знайти правильні шляхи у подоланні труднощів під час виховання.

У Базовому компоненті дошкільної освіти України визначено, що «дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання. Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації... Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки...»

Сучасні дитячі дошкільні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків, вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на

розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме таким критеріям:

1. Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.

2. Оперативний зворотній зв'язок. Робота педагога з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.

3. Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку.

Головними завданнями спільної діяльності дошкільного закладу і сім'ї з питань вирішення проблем навчання, виховання і розвитку дітей можна виділити наступні: інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини; забезпечення участі батьків в організації навчально-виховного процесу; мотивацію батьків до вивчення науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей; підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення арсеналу їх знань, вмінь і навичок виховної взаємодії з дітьми; підвищення відповідальності батьків за виховання дітей, ролі батька у родині; створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків; презентації успішного досвіду сімейного виховання; підвищення рівня професійної інформованості батьків та їхньої компетентності з проблем формування здорового способу життя, профілактики асоціальної поведінки та поширення шкідливих звичок, репродуктивного здоров'я дітей та молоді, організації змістовного

сімейного дозвілля; залучення батьків до виховної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання; надання психолого-педагогічної підтримки та допомоги проблемним сім'ям.

Сім'я і дитячий садок мають свою специфіку, особливості впливу на дитину, свої виховні засоби. Обидва вони по-своєму необхідні й бажані для формування соціальної компетентності дитини. Саме в сім'ї діти набувають перших навичок взаємодії і спілкування, засвоюють перші соціальні норми, правила поведінки. У сім'ї свідомо або не свідомо формуються уявлення про права дитини. Важливу роль щодо цього відіграють дорослі – батьки та люди старшого покоління. Дорослий презентує для дитини суспільство, займає центральне місце в духовному світі дитини. Другим після сім'ї соціальним інститутом є дошкільний навчальний заклад. Він виконує функції: виховну, консультативну, просвітницьку. Саме специфіка дошкільного закладу забезпечує полегшення процесу входження зростаючої особистості в широкий світ реальних соціальних відносин, формування навичок практичного життя, її індивідуалізації та соціалізації.

З досвіду роботи нашого дитячого закладу з питань родинного виховання найбільш вдалимими та корисними є такі форми роботи: батьківські збори, батьківські всеобучі, дні відкритих дверей, тематичні сімейні вечори, родинні свята та розваги, школа молодих батьків, тренінги-практикуми для батьків, на яких батьки вчаться керувати своїми емоціями, здобувають знання, як навчити дитину розпізнавати свій емоційний стан, як керувати темпераментом дитини (лише за умови терплячого, систематичного і тривалого повторення), а також вчаться розуміти свою дитину, чути її, бути їй другом і опорою. Це і є сімейна школа відносин, де дитина вчиться шанувати й любити не на словах, а здійснювати конкретні вчинки. Дуже цікаво пройшов батьківський всеобуч в садових групах, тема якого «Уявлення батьків про цінності, які вони прищеплюють дітям», мета якого дати змогу батькам замислитися над тим, який приклад вони подають дитині, які образи добра і зла крок за кроком формують у її свідомості

власними вчинками, висловлюваннями, оцінними судженнями. Також, в закладі відбувся семінар на тему: «Маленька дитина - родини перлина». Батьки разом з дітьми виготовляли леп-буки, які несуть в собі інформацію про сімейні відносини, традиції, обов'язки. Кожна вікова група накопичила багато дидактичних ігор та посібників з питань родинного виховання, це: «Виховуємо казкою», «Я расту в родині», «Вчуся буди чемним», «Я та інші», «Почуття, емоції», «Хто де працює», «Добро - Зло», «Я великий, я допомагаю», «Розкажи, що роблять діти», «Як ви допомагаєте батькам», «Кожна дитина має право», «Моя сім'я», «В світі професій», «Економіка для малюків», «Чому так вийшло?».

Традиційно в нашому садочку проводяться Дні відкритих дверей, де батьки мають змогу не тільки переглянути заняття і режимні моменти, а й долучитися до них. Ці заходи спонукають батьків приділяти дітям більше уваги й часу. Напередодні Дня відкритих дверей відбуваються виставки сімейних газет, фотоконкурси за різною тематикою:

«І живу я в Україні, і з неї я родом», «Маленька дитина - родини перлина», «Закосичення, підперезання», «Сімейне дозвілля» – головне завдання яких змалечку виховувати любов до батька та

неньки, пошану, бажання проявляти турботу і бути вдячним за все, що батьки роблять для дитини. До дня Святого Валентина традиційно проводяться спільні вечори з батьками: «На гостину всією родиною», де батькам і дітям разом пропонується виготовити невеличкі подарунки, поробки, вироби тощо. Завдяки цьому малюки відчують свою значущість, звикають робити людям приємне, привчають турбуватися не лише про себе, а й про інших.

Лише щаслива дитина виявляє високі моральні якості особистості та громадянина. А щастя для дитини - це відчуття свободи, захищеності, здатність відкрити себе світу і бути прийнятою ним. Тож незмінні завдання дорослих - батьків і педагогів: передати кожній дитині найважливіші життєві, сімейні цінності, з якими вона вільно і сміливо крокуватиме життям.

Отже, співпраця родини і дошкільного закладу має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві. Педагогічний колектив та колектив батьків – це має бути єдиний живий організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

На етапі дошкільного дитинства важливу роль у становленні розвитку особистості у дитини відіграє гармонійна взаємодія двох соціальних інститутів: сім'ї і дошкільного закладу, які створюють умови для повноцінного фізичного, інтелектуального, морального, естетичного й соціального розвитку, забезпечують первинні ціннісні орієнтації у різноманітних галузях життя.

Список використаних джерел

1. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція, 2012 р.).

2. Калуська Л.В. Родинне сонцеколо. Методичний poradник для роботи з батьками / Л.В. Калуська – Т.: Видавництво «Мандрівець», 2010. – 140 с.
3. Калуська Л. В. Дивокрай: вибрані дидактико-методичні матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів / Л. В. Калуська. – Т.: Видавництво «Мандрівець», 2005. – книга перша –319 с, книга друга – 334 с.
4. Кравцова В.М. Майстер-класи для вихователів ДНЗ / В.М. Кравцова. – Х.: Видавнича група «Основа», 2010. – 299 с.
5. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі / В.М. Оржеховська – Х.: Видавництво «Точка», 2007. – 192 с.
6. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – М.: Издательство «Педагогика», 1983. – 318 с.

С.М. Деревенець

Заст. директора Новопавлівської

СЗШ I - III ст. №1

ЗМІНА ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нам довелося жити в епоху змін, інновацій, епоху інтелекту. У цьому зв'язку основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не система знань, вмінь та навичок самі по собі, а набір ключових

компетентностей в інтелектуальній, громадянсько - правовій, комунікаційній, інформаційній сферах.

Змінюється не лише сума знань, необхідна сучасній людині, ще більші зміни відбулися у вивченні нового. Прийшов час корінних змін в області освіти.

Сучасне завдання школи – формування у школярів не лише знань, вмінь та навичок, а багатофункціональних, надпредметних, базових компетентностей.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті.

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння.

Сьогодні найважливішими цілями освіти є розвиток в учнів самостійності та здатності до самоорганізації; вміння відстоювати свої права, формування високого рівня правової культури; готовність до співпраці, розвиток здатності до творчої діяльності, толерантність, терпимість до чужої думки, вміння вести діалог, шукати і знаходити змістові компроміси; ініціатива, вміння кооперуватися з іншими, робота в групі і спільне навчання, вміння оцінювати явища, вміти порозумітися з іншими і переконувати, вміння розв'язувати проблеми, планувати, самостійно вчитися, а отже здобувати і опрацьовувати інформацію.

Учитель – це людина, на якій тримається реформа. Без неї чи нього будь-які зміни будуть неможливими, тому один з головних принципів НУШ – умотивований учитель. Це означає, що необхідно сприяти його

професійному та особистому зростанню, а також підвищувати його соціальний статус.

Щоб навчати по-новому, вчитель повинен отримати свободу дій – обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Цю свободу дає новий закон «Про освіту».[1, с.2].

Професії педагогічних працівників є одними з найбільш масових у сучасному суспільстві та перебувають під особливою увагою держави. Зазвичай державою визначаються такі критерії допуску до професійної педагогічної діяльності, як наявність у працівника ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (програмою підготовки) та/або відповідність його професійної кваліфікації системі вимог, які зафіксовано у відповідному професійному стандарті.

Важливою характеристикою професії є її багатогранність, яка у своїх вищих проявах підіймається до мистецтва. Високий рівень академічних досягнень, продемонстрований здобувачем педагогічного фаху під час навчання у закладі освіти, не гарантує його успішності в професійній діяльності. Освітня кваліфікація педагогічного працівника не є тотожною його професійній кваліфікації. Оцінка діяльності як самого педагога, так і інституцій, причетних до його підготовки, повинна формуватися з об'єктивних та експертних показників, отриманих з різних джерел, зокрема, від основних заінтересованих сторін, представників громади та влади.

7 березня 2018 року був представлений Проект Концепції розвитку педагогічної освіти, в якому окреслено проблеми педагогічної освіти та шляхи їх подолання.

Проявами проблеми є:

погіршення якості освіти, яке зумовлене неспроможністю значної частини педагогічних працівників та здобувачів педагогічної освіти до опанування та практичного використання новітніх технологій і методик навчання, виховання та розвитку;

розмивання довіри суспільства до професійної спільноти педагогічних працівників як носіїв знань, культури та суспільних цінностей;

внутрішня (в інші види професійної діяльності) та зовнішня (до інших країн) міграція значної частини перспективних педагогічних працівників;

зниження суспільного престижу педагогічної праці та тенденція до позиціонування її другорядності у порівнянні з іншими видами розумової праці.

Реформування педагогічної освіти передбачає дії за напрямками:

I. Розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті потреб суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін.

II. Трансформація вищої, фахової передвищої освіти за педагогічними спеціальностями (формальної педагогічної освіти).

III. Визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Заслуговують підтримки зусилля, спрямовані на підготовку педагогічних працівників за новими перспективними професіями, зокрема, «викладач для дорослих учнів (андрагог)», «тьютор», «модератор», «фасілітатор», «асистент вчителя» тощо.

Формування нового бачення перспектив педагогічної професії, привабливості професійної кар'єри педагога, престижності здобуття педагогічної освіти в Україні потребує запровадження спеціальної моделі державної підтримки здобуття педагогічної освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості підготовки педагогічних працівників повинна додатково передбачати оцінку здатності та здібності до педагогічної діяльності вступників на програми фахової передвищої освіти, початкового рівня (короткого циклу) та першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти (психологічне тестування, творчі заліки та/або інші способи підтвердження особистісних здатностей та здібностей до педагогічної діяльності).

Важливим завданням держави є забезпечення притоку до сфер дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) фахової передвищої, спеціалізованої освіти відповідних рівнів та вищої педагогічної освіти нових людей, які мають бажання і здатні до здійснення позитивних змін. З цією метою держава сприяє диверсифікації шляхів доступу до педагогічної професії за рахунок забезпечення розмаїття моделей та програм формальної педагогічної освіти, а також впровадження механізмів визнання результатів неформальної та інформальної освіти закладами освіти та кваліфікаційними центрами.

Формування якісного контингенту здобувачів педагогічної освіти потребує розгортання системи спеціальних заходів для професійної орієнтації молоді та популяризації педагогічної діяльності. До таких заходів може бути віднесено створення класів педагогічного профілю в старшій профільній школі, у тому числі на базі педагогічних коледжів, проведення конкурсів педагогічної майстерності для учнів загальноосвітніх навчальних закладів, молодіжних педагогічних фестивалів у канікулярний період тощо.

Для вступників на педагогічні спеціальності до закладів вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти, яким відповідно до Закону України «Про вищу освіту» надано право на першочергове зарахування до вищих педагогічних навчальних закладів за державним (регіональним) замовленням, формуються закриті (фіксовані) конкурсні пропозиції з урахуванням можливостей закладів вищої освіти відповідного регіону.: [2, с.5].

Список використаних джерел

1. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. <https://mon.gov.ua/.../mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
3. https://www.facebook.com/melfmru/videos/1940003452905588/?hc_location=ufi <https://www.youtube.com/watch?v=vtBayIx75jw&feature=share>

4. Пишко О.Л., «Сучасні науково-методичні підходи до проблем професійної компетентності вчителів» Рівнеський ОІППО

У. В. Конторук

Вчитель початкових класів
Святовасилівської СЗШ
Солонянського р-ну

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ - ОСНОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ
ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА ШКІЛЬНОГО ВІКУ
(тези)**

Найважливіша риса сучасної освіти – це її спрямованість на те, щоб навчити дітей активно освоювати зміни соціуму, а не лише вміти пристосовуватися до різних соціальних змін. Проблеми взаємодії освіти та соціалізації є актуальними для психолого-педагогічної науки та знайшли своє відображення у Національній програмі «Діти України», Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, законі України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства».

Соціалізація – процес засвоєння дитиною соціального досвіду, який вона трансформує у власні цінності, обирає і включає в свою систему поведінки норми, прийняті в суспільстві або в певній соціальній групі. Соціалізація невід’ємна частина освітнього процесу для сучасного високопрофесійного вчителя.

Форма поведінки дитини – відображення соціального оточення, в якому вона зростає. Вікові межі дитинства залежать від рівня матеріальної та духовної культури суспільства.

Національний код суспільства в якому зростає дитина формують його громадянську, національну моральну свідомість, духовні цінності, психологічні та емоційні особливості, ціннісне ставлення до людей, природного середовища - (народ носій культурної спадщини, моральних та громадянських цінностей) [1].

Діти – не менш активна частина «великого суспільства» - основні соціальні події на них впливають не менше, ніж на дорослих (наприклад Помаранчева революція – діти були свідками політичних конфліктів батьків, тиску вихователів або вчителів; революція Гідності – приклади героїзму, самопожертви, непокори, людської гідності). Процес «емансипації дітей» (більш значиме місце родини, в установах освіти та й взагалі в суспільстві).

Відображення процесу дорослішання у роботах С. Фірса (контрольований та неконтрольований простір). Зростає певна автономія дитинства від дорослого світу. «Соціологічна аномалія» (недоліки дітей – на перше місце, а потреби суспільства - на друге). Небезпеки ранньої «вуличної соціалізації», підростаюче покоління – «об’єкт соціалізації», прояв девіантної поведінки. Останнім часом вимальовується тенденція зменшення традиційної дитячої субкультури (дитинство, як соціокультурний прошарок суспільства з притаманними йому культурними вимогами, традиціями, нормами і правилами) [2].

«Дитинство – не просто віковий період, а процес дорослішання, це життя людини, що переходить з одного якісного стану в інший, більш високий » (Ш. Амонашвілі).

Незважаючи на всі привілеї дитини, існують: домінуюча група з вищим соціальним статусом і більшими привілеями - дорослих , і група дітей – з меншими привілеями, ніж домінуюча група дорослих. Але в сучасному світі у дитини більше не існує образу ідеального дорослого, який раніше був єдиним прикладом і опорою в уявленні дітей про їх майбутнє [3].

Існує цікавий нестандартний підхід до розуміння простору дитинства «як машини дитинства» (за методикою Є. Суботського). Дитина – своєрідна машина, в якій є серце, легені і інші «гвинтики». Вона дихає, рухається, хворіє. Елементи машини – це сума знань, умінь і навичок плюс здібності - ті можливості, що дані природою. [2].

Сім'я – найперший осередок соціалізації дитини, її переходу зі стану «біо» у стан «соціо», це її перша зустріч зі світом речей, а пізніше – зі світом людей. Ми – батьки, а батьки – вихователі, тому родина є найважливішим інститутом у соціальному становленні особистості [4].

Батькам, що прагнуть якнайкраще розвивати свою дитину, слід пам'ятати: занадто велика кількість гуртків, поїздки за кордон, участь у шоу – шкідливі для несформованої психіки. Але, в той же час, значна кількість сільських дітей мають недостатній соціально-розвивальний простір.

Розвивальне предметне середовище дошкільного дитинства – це сукупність умов, що забезпечують повноцінний розвиток усіх видів дитячої діяльності й особистості дитини на позитивно-емоційному тлі з урахуванням віку дитини та її індивідуальності, виховання мовленевої культури, культури спілкування, формування особистості. Саме ці функції повинен забезпечити сучасний дошкільний заклад. Сучасний дошкільний заклад форсованого навчання – своєрідний тренувальний майданчик з підготовки 6-7-річних дітей до школи.

Дошкільний заклад і школа – важливі аспекти соціалізації, інкультурації, становлення впевненої особистості. Проблему соціалізації особистості в дошкільному та молодшому шкільному віці потрібно спрямувати у таких напрямках: 1) дослідження еволюції дитинства, як соціокультурного феномену, задля виявлення статусу дитини в суспільстві та ставлення до неї дорослих у різні історичні епохи; 2) дослідження пізнання дитиною соціальної реальності, бо умови соціалізації постійно змінюються, а разом з тим і соціальний статус [2].

Наступність та перспективність повинні передбачати орієнтацію вихователів дошкільних закладів і вчителів-класоводів на розвивальний тип – спільну діяльність з дітьми, що враховує вікову дитячу індивідуальність,

спонукає її творче самовиявлення, зберігає унікальність і самобутність дошкільного дитинства, забезпечує безболісний перехід дошкільнят в позицію другого дитинства, формує правильні громадянські цінності, віддзеркалює розвивальний характер освіти [5].

Емоційно-чуттєвий напрям роботи вчителя у формуванні громадянських цінностей школяра займає особливе місце. Не можна перебільшити вплив літератури (Ч. Діккенс, В. Катаєв, М. Коцюбинський, М.Твен, К. Чуковський, І. Франко).

На своєму досвіді пересвідчилася, що вивчення зарубіжної літератури (курс за вибором) молодшими школярами (4 клас) сприяє особистому розвитку дітей. Вдало підібрані програмою: легенди, міфи, народні казки розкривають особливості мислення і сприйняття світу різними народами, допомагають розвивати в учнів такі якості, як людяність, справедливість, відвагу, творчість, уяву, креативність, сприяють формуванню європейських цінностей.

На уроках зарубіжної літератури в повному обсязі можна реалізовувати вимоги сучасної школи з формування життєвих компетенцій і інтегрування навчання. Успішно знаходжу зв'язок з природознавством, трудовим навчанням, математикою, образотворчим мистецтвом. Для інсценування уривків літературних творів залучаю батьків (виготовлення костюмів, масок, інвентарю), що сприяє популяризації творів та покращує партнерські відносини батьків та дітей та зв'язок батьків зі школою.

Сучасний педагог повинен постійно самовдосконалюватися та навчатися протягом життя, щоб фахово та ефективно сприяти процесу розвитку і становлення особистості, здатної самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал та носій культури.

Список використаних джерел:

1. Печенко І.П. Ментальність українського народу в аспекті соціалізації сучасного дитинства / І.П. Печенко // Проблеми педагогічних технологій

: зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки [Ред. кол. : Зубович В.С. (гол. ред.)] – Луцьк, 2005.

2. Богуш А. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Богуш А., Варяниця Л., Гавриш Н. та інші - Луганськ, 2006.
3. Білан О.І. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку / О. І. Білан. – Львів, 1996.
4. Прищепа Т. І. Соціалізація дошкільників / Т. І. Прищепа // Психолог, 2007.
5. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія / І.П. Рогальська – К.: Міленіум, 2008.

Л. П. Різник

Вчитель початкових класів
колегіум №11
м. Новомосковськ

ШИРОТА ТА ЗМІСТОВНА НАПОВНЕНІСТЬ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ В ДИТЯЧІЙ СУБКУЛЬТУРІ ЖИТТЯ

У батьків всіх поколінь приблизно одне і те ж очікування від особистої виховної ролі стосовно розвитку своєї дитини – щоб вона росла щасливою. Світ змінюється і змінюється смислове наповнення щастя. Як же в цьому динамічному й багатогранному світі зберегти те споконвічно важливе, що робить людину людиною? Як передати цінності кожній дитині? Як розгледіти індивідуальну неповторність кожного малюка і не зруйнувати її природу?

Важливим аспектом вивчення функціонування ціннісних орієнтацій є аналіз механізмів реального втілення ціннісних орієнтацій у різних предметно - практичних видах діяльності та спілкуванні.

Ключовими науковими поняттями, які розкривають особливості ціннісних орієнтацій дитини шкільного віку, визначено зміст та класифікацію загальнолюдських цінностей, як предмета оцінювальної діяльності оточуючої дійсності дитини шкільного віку.

Основою європейського образу людини та розуміння цінностей є визнання її гідності, права кожного на вільний розвиток особистості. У сучасному європейському суспільстві освіті надається головна роль у вихованні базових європейських цінностей.

Для психологічного аналізу системи існуючих у реальному житті дитини цінностей існують два напрямки – широта та змістовна наповненість системи цінностей, яка існує в дитячий субкультурі життя.

Широту поля цінностей можна визначити на основі аналізу ситуацій („людина – людина”, „людина – природа”, „людина – техніка”, „людина – мистецтво”) та особливості їх структурної характеристики.[1, с.4, 5, 6].

Відомо, що широту поля цінностей молодших школярів представляють найближчі (родина, дружба, гроші, здоров'я, щастя); віддалені (самостійність, краса природи, зовнішня краса, сміливість, творчість, краса техніки); та далекі (впевненість, допитливість, краса мистецтва, цілеспрямованість, співпереживання, наполегливість).

Характеристика емоційних, когнітивних та діяльнісних якісних характеристик у структурі ціннісних орієнтацій дитини молодшого шкільного віку надає можливість відокремити „значимі”, „знані” та „дієві” цінності.

Наприклад, творчість як цінність пов'язана з такими цінностями як цілеспрямованість, самостійність, допитливість, впевненість, наполегливість.

Провідними є ті, що забезпечують суб'єктну активність молодшого школяра в різних специфічно дитячих видах діяльності. Серед них: – залучення дитини до системи активної взаємодії з навколишнім світом; – заохочення дитини до ініціативних, самостійних дій, надання їй права

вибору, прогнозування своїх можливостей та успіхів у власній діяльності; переживання дитиною разом з дорослим тимчасових невдач та спільний пошук шляхів їх подолання;– використання стимулюючого характеру оцінки досягнутих дитиною результатів; забезпечення дорослими максимального рівня мотивації дитячої діяльності у різних її проявах, зокрема, під час роботи над спільними задумами творчої діяльності; – створення дорослими атмосфери довірчої партнерської взаємодії з вихованцем, яка ґрунтується на емоційно теплому ставленні до нього дорослих, щирій зацікавленості його проблемами; — розвиток у школярів вміння самостійно ставити цілі, пов'язані із їх цінностями; досягати поставленої мети в різних видах дитячої діяльності, дотримуючись власних цінностей; мобілізувати вольове зусилля для подолання труднощів, що виникають через необхідність діяти у відповідності зі своїми цінностями. Актуальність завдань становлення ціннісних орієнтацій дітей шкільного віку та ступінь вагомого впливу цінностей в розвитку особистості дитини вимагає від педагогів внутрішньої впорядкованості цінностей, побудови власних конструктивних схем, складниками яких є супровід дорослим процесу розвитку маленької дитини, її підтримка, сприяння і просування вперед.[2, с. 24-25].

Розмірковуючи над категорією щастя як місії гуманної педагогіки, важливо підкреслити - лише щаслива дитина виявляє риси благородної людини, благородної особистості, благородного громадянина. Так само важливо підкреслити, що щастя для дитини в усі часи – це завжди відчуття, що тебе люблять, відчуття свободи, захищеності, здатність бути відкритим світу та водночас причетним до найважливіших дрібничок кожного дня. Для дитини щастям є відчуття любові, прийняття, свободи, відсутність страхів, здатність відчувати себе відкритим до світу і прийнятим цим світом. Тож незмінним завданням дорослих є формування в маленькій людині почуття гідності, відчуття свободи й захищеності одночасно.

Сьогодні все більше молодих школярів «замовляють» розвиток, в них безліч «що?», «чому?», «звідки?», «як?», «для чого?». І відповідь їм потрібна тут і відразу. От і маємо створювати таку розвивальну ситуацію для кожної дитини як в умовах сімейного виховання так і школі. У нас давно є звичним «гасло» «Ми реалізуємо особистісно-орієнтований підхід». А чи справді реалізуємо?

Традиційно виділяється три аспекти психологічної зрілості: інтелектуальний, емоційний та соціальний. Під інтелектуальною зрілістю розуміють диференційоване сприйняття, яке включає виділення фігури з фону; концентрацію уваги; аналітичне мислення, яке виражається в спроможності розуміння основних зв'язків між явищами; можливість логічного запам'ятовування; уміння відтворити зразок, а також розвиток тонких рухів руки. Можна сказати, що така інтелектуальна зрілість у значній мірі відображає функціональне дозрівання структур головного мозку.

Емоційна зрілість в основному розуміється як зменшення імпульсивних реакцій і можливість протягом тривалого часу виконувати не дуже привабливі завдання.

До соціальної зрілості відноситься потреба дитини в спілкуванні з однолітками і уміння підпорядковувати свою поведінку до законів дитячих груп, а також спроможність виконувати роль учня в ситуації шкільного навчання.

Зміна самосвідомості призводить до переоцінки цінностей. Те, що було важливим раніше стає другорядним. Колишні інтереси, мотиви втрачають свою спонукальну силу, їх замінюють нові. Усе, що стосується навчальної діяльності (впершу чергу оцінки), виявляється цінним, те, що пов'язане із грою, — менш важливим. Маленький школяр із захопленням грається, і гратися ще буде довго, проте гра вже не є основною складовою частиною його життя. [3, с. 74-76].

Прийняття дитиною ціннісних орієнтирів, якими вона керується в діяльності, поведінці, стосунках із дорослими та ровесниками актуалізує взагалі рішення проблеми формування культури вибору, яка передбачає створення з боку дорослих умов, що наповнені свободою. Людині, а особливо молодій людині, завжди надзвичайно важко здійснити вибір. Адже – це відповідальність. Вибором просякнуті всі дії людини. Вибір розпочинається з дитинства і триває все життя.

Формуючись, як і потреби, в індивідуальному досвіді суб'єкта, особистісні цінності відбивають, однак, не стільки динамічні аспекти самого індивідуального досвіду, скільки інваріантні аспекти соціального і загальнолюдського досвіду, що привласнюється індивідом. Сам процес становлення ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку – це відповідь на питання як соціальний світ стає доступним аналізу, розумінню та привласненню дитиною.

Вже в старшому дошкільному віці з'являються зачатки таких суспільнозначущих, соціальних почуттів, як любов і повага до праці, почуття патріотизму в його найпростіших проявах, для започаткування почуття обов'язку – одного із важливих моральних почуттів.

Доведено, що одним із генетично первісних культурних засобів завдяки якому дитина присвоює систему ціннісних уявлень про існування навколишнього світу, ставлень до себе та оточуючого життєвого простору – є ігрова роль. [4, с. 38-39]. Її реалізація у соціальному середовищі показує якою мірою психологічний феномен ціннісних орієнтацій дитини із потенціальних можливостей перетворюється у дійсність, вказуючи на його головну функцію – бути регулятором життєвої активності.

Позиція сучасних педагогів та батьків спирається на основні європейських цінностей, як то повага до особистості дитини, свобода, демократія, рівність, відсутність дискримінації, толерантність, справедливість, солідарність, відповідальність та ін., які складають підвалини ціннісних орієнтацій дітей.

Список використаних джерел

1. Дитина у сучасному соціопросторі : навч. посібник / Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, І. М. Біла та ін.; за ред. Т. О. Піроженко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.
2. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : метод. рек. / [Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, К. В. Карасьова та ін.]; за ред. Т. О. Піроженко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.
3. Піроженко Т. О. Загальнолюдські цінності як простір оцінювання дитиною оточуючої дійсності / Т. О. Піроженко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Т. VI. Психологія обдарованості. – Вип. 6.
4. Піроженко Т. О., Карасьова К. В. Ігрова діяльність дошкільника : навч.- метод. посібник / Т. О. Піроженко, К. В. Карасьова. – К. : Генеза, 2013.

Є.А. Сурело
Вчитель етики Чаплинської СЗШО
Васильківський р-н

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ОГЛЯД

Духовно-моральні цінності, інтегруючи позитивні здобутки як окремої особистості, так і народу у цілісне світобачення, ґрунтуються на традиціях і звичаях народу, його історії.

Позбавлення України державності більш, аніж на три століття, призвело до пригнічення національного і духовного розвитку особистості окремо і народу в цілому. В умовах національного відродження і перебудови України виховання має набути соціального і національного пріоритету. Тому вже сьогодні основною тенденцією в розвитку школи є перетворення її на виховну. У цьому процесі центральним стає виховання загальнолюдських цінностей, стимулювання внутрішніх сил особистості до саморозвитку.

Головним залишається питання: як виховати Людину у найціннішому, найбільшому значенні цього слова. У педагогічному сенсі це – вирощування і плекання людського в маленькій людині, зміцнення і осердечення її душі, утвердження цінностей «доброго розуму», прагнення добра, любові, істини.

У своїй основі поняття «освіти» лежить слово «святість». Святе Письмо свідчить про створення людини Богом за образом і подобою Своєю [1]. В Біблії не уточнюється, у чому саме полягає образ і подоба Бога в людині.

Характерні риси ідеалу духовного життя людини формувались протягом тисячолітнього православного устрою життя нашого народу. За словами В. Зеньковського, це: глибока відвертість, зв'язок добросердя та мудрих дій; розумність життєвих проявів, неприязнь до нерозумних, тваринних проявів низинної частини людського єства; життєва установка на самопожертву, на служіння загальним цілям, таким, як служіння Богу, Батьківщині і ближнім; естетичне відношення до світу, жадання до краси та гармонії в усьому.

Важливим засобом виховної дії на дитину в стародавні часи була праця та спільна діяльність родини. Родина та спільнота були вчителями дітей. Важливу роль у вихованні дітей грали спільні культові дії, танці, ігри, ритуали.

Хрещення Русі в 988 році поклало початок новій епосі в справі духовного виховання.

Князем Володимиром була відкрита перша школа «навчання книжного». Його син, Ярослав Мудрий відкривав школи за будь-якої можливості.

Ідеал древньоруського виховання, що був встановлений в епоху християнства, суттєво не змінювався до XV-XVII ст. Головні характеристики його залишалися таким ж, але характерною рисою виховання XV-XVII ст. стає посилення суворості по відношенню до дітей. Відбулося деяке повернення до старозавітних методів виховання. Можливо це було пов'язане з посиленням пороків, моральних недостатків, згрубілістю нравів – все це вимагало суворих методів виховання.

XVII ст. принесло епоху Просвітлення з її вірою в розум і гуманістичне розуміння людини. Розвиток школи був насущною вимогою часу, однак століттями вихована духовність почала поступово зникати.

Наприкінці XIX ст. починає розроблятися наука про виховання, частиною якої було духовне виховання. Її засновником у вітчизняній педагогіці став К.Ушинський, котрий писав, що традиційне народне

виховання – це передусім виховання церковне; стародавня православна віра, «перетворившись на кров і плоть» народу, за словами педагога, є найважливішим фактором виховання.

Він наголошував, що важливо закласти основи моральної поведінки дітей. У зв'язку з цим необхідні керівництва з питань моральності, написані простою мовою. Видатний церковний і громадський діяч Феофан Прокопович (1681-1736), запропонував своєрідний моральний кодекс, в основі якого лежали релігійні істини.

Вивчення процесу духовного виховання велося також іншими видатними педагогами, а саме: Х.Алчевською, Т.Лубенець, М.Корфом, М.Пироговим та ін.

Фундаментальними духовно-моральними цінностями у роботах І.Огієнка (1882-1972) є християнські – Віра, Надія, Любов, втілені у реальну, а не уявну поведінку. Залучення дітей до абсолютних цінностей можливе за умов їх виховання на народному ґрунті. Визначальними у цьому плані є його роботи «Навчаймо дітей української мови», «Хвалімо Бога українською мовою».

Радянський період у педагогіці найкраще представлений роботами Г.Ващенко, А.Макаренка, В.Сороки-Росінського, В.Сухомлинського.

Значущими у дослідженні нашої проблеми є педагогічні погляди Г.Ващенко, котрий у творах «Загальні методи навчання», «Виховання любові до Батьківщини», «Виховання волі і характеру» розробив основи української національної педагогіки, розкрив виховний потенціал, що ґрунтується на тих морально-етичних цінностях, які відповідають психології народу, його історичному шляху і розвитку.

Вищими духовно-моральними цінностями за В.Сухомлинським є Добро, Краса, Довіра, Віра, Любов.

- Добро – є цінністю функціонування людини у суспільстві, Правильне

Бачення добра і зла означає, що дитина приймає близько до серця те, що пізнає. Завдання батьків і педагогів «збудити» в дитячому серці прагнення творити добро не для людського ока, а для самого себе, із внутрішніх спонукань [5, с. 475].

- Краса стверджує суспільну вартість людської екзистенції і вивляється

у людських вчинках, міжособистісних стосунках.

- Довіра в контексті сімейних стосунків визначає готовність до сприйняття дитиною соціальних впливів.
- Віра – усвідомлення і реалізація власного життєвого покликання.
- Любов – як компонент людинотворення, визначає цілісно-сміслову свідомість дитини.

80-ті роки ХХ ст. характеризуються підвищенням інтересу до досліджень впливу соціального фактору на формування духовно-моральних цінностей дітей. У дисертаційному дослідженні «Соціальне мікросередовище як фактор морального формування особистості» Є.Іванов виділяє індивідуальну і соціальну специфіку у засвоєнні особистістю духовно-моральних цінностей, де важлива роль відводиться етичній освіті, етичному навчанню, етичному вихованню та самовихованню [2, с. 35].

Такий підхід визначив у своїй праці А.Кобзар «Соціально-духовні цінності як фактор цілісного розвитку особистості» [3].

Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей використав О.Ярмоленко, визначивши моральні цінності як цілісне надбання багатьох поколінь, які відображають їх позитивний досвід, духовно-моральну красу, менталітет [7, с.16]. На його думку більшість морально-етичних цінностей мають загальнолюдський характер і не випадково відображені в заповідях християнства, народній творчості тощо.

П. Щербань у «Національному вихованні сім'ї» зазначав, що моральне виховання має бути спрямоване на формування у дітей та молоді моральної свідомості. Метою морального виховання є набуття молодшими поколіннями морального досвіду минулих поколінь. Основним завданням морального виховання є набуття знань про моральні засади, норми та правила суспільної поведінки, виховання моральних почуттів, потреб і ставлення до навколишнього світу, формування стійких навичок та звичок моральної поведінки [6, с. 225]. У цьому плані провідна роль відводиться національній системі виховання, спроможній забезпечити глибоке осмислення і усвідомлення дітьми моральних та етичних положень, які за своєю суттю є загальнолюдськими.

У своєму дослідженні «Основи сучасного українського виховання», Ю.Руденко доводить, що вагомі результати у вихованні підростаючих поколінь досягаються тоді, коли в ньому домінують найвищі моральні цінності – любов до Бога, Батьківщини і рідного народу, визнання Добра [4, с. 5] . Досліджуючи українську етноідеологію дослідник звернув увагу на культивуванні різних духовно-моральних цінностей у мирний і воєнний час. Якщо у мирний час культивуються цінності любові до природи, підвищення матеріального добробуту народу, творчого ставлення до культури, глибокого пізнання світової цивілізації, то у воєнні часи перевагу мають цінності патріотизму, зміцнення національного духу, загартовування молоді на військово-патріотичних традиціях минулого тощо.

Систематичне залучення до духовно-моральних цінностей здійснюється за допомогою пояснень, розповідей, лекцій, дискусій, рольових ігор. Така робота часто супроводжується удосконаленням знань про мораль та корекцією уявлень дітей про вимоги до власної поведінки через самооцінку і самоконтроль.

Таким чином, дослідження генези формування духовно-моральних цінностей у дітей засобами християнської етики у філософії, психології і педагогіці засвідчує інтерес до зазначеної проблеми у науці, різноманіття

наукових підходів і досліджень. До сьогодні триває процес визначення і шліфування як самого поняття, так і основних характеристик, пошук адекватних методів і прийомів формування духовно-моральних цінностей у молодших школярів засобами християнської етики.

Список використаних джерел

1. Біблія, Буття 1, 26-27; 5, 1-2.
2. Иванов Е.В. Социальная микроследа как фактор нравственного формирования личности: дис...канд. филос. наук: 09.00.05/Е.В. Иванов – К.: 1986. – 181 с.
3. Кобзарь А.И. Социально-духовные ценности как фактор целостного развития личности/ А.И. Кобзарь // Социально-философские проблемы человека: тезисы выступлений участников VII Всесоюзных философских чтений молодых ученых [»Человек в современном мире: Социально-философские проблемы»], (Москва, Серебряный бор, 16-20 мая, 1987). – М., 1987. – С.13-14.
4. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К.: Вид-во ім. О.Теофіма, 2003. – 328 с.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5 т. / В.О. Сухомлинський; ред. кол. О.Г.Дзевєрін, В.З. Смаль, М.М. Грищенко та ін.. – К.: Рад. шк., 1977 – Т.2. – 1983. – 488 с. Т.3: Рождение гражданина. – 1977. – С. 299-628.
6. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї / П.М. Щербань. – К.: ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.
7. Ярмоленко О.Д. Системний підхід до формування національних і загальнолюдських моральних цінностей в українській етнопедагогіці: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.Д. Ярмоленко. – Київ, 1995. – 176 с.

Сумарокова Лідія Григорівна

Вихователь-методист

ЗДО №2 м.Павлоград

ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ – ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі розвитку суспільства гостро постає питання духовного виховання дитини-дошкільника. Варто зазначити, що у руслі перебудови освіти і виховання дітей, починаючи з дошкільного віку, здійснюється пошук нових шляхів до визначення змісту, виховання дошкільників.

Дошкільний вік у сенсі духовного розвитку - унікальний і своєрідний. Він закладає основи образного сприймання світу як повного несподіванок і таємниць. Це перші кроки до духовного ідеалу, і при певних умовах вони можуть перетворитися в любов до правди, до краси, до рідного краю. Отже, основне завдання вихователів - залучити дошкільнят до духовних переживань, зробити прагнення дитячих душ щиршими, глибокими, різнобічними. Навички формуються у дитини поступово, їх виховання

значною мірою залежить від наполегливості й майстерності педагогів, їхньої поваги до дитини.

Тому для педагогів одним із завдань є пошук нових підходів до розв'язання проблеми введення дитини до світу людей. Обласний науково-методичний проект «Освітні стратегії соціалізації особистості громадянського суспільства» став потужним поштовхом для пошуку та реалізації нових інноваційних форм та методів педагогічної діяльності в нашому дошкільному закладі. Соціалізація особистості охоплює всі сфери діяльності дошкільника.

Реалізація духовного потенціалу дитини можлива на основі закладених у дошкільника основ духовної культури.. Позиція відкритості до світу, прийняття світу й себе є добром. Саме ці якості особистості формуємо у дітей. Досвід дитини збагачуємо завдяки активній діяльності, завдяки переживанню того, з чим вона зустрічається у житті, її відкритості, розумінню, усвідомленню.. Активну діяльність діти проявляють під час організованих різнопланових акцій: «Книги для дітей - переселенців», «Обереги для воїнів АТО», «Іграшки в подарунок», «Іграшки своїми руками», «Обереги для дітей з інвалідністю», «Обереги для людей похилого віку»; різнопланових зустрічей: зустріч з ветеранами війни, зустріч з воїнами АТО, цікаві зустрічі у музеї народного мистецтва.

Одним із найбільш ефективних засобів виховання духовності дитини дошкільного віку вважаємо мистецтво слова, оскільки саме в ньому представлені ідеальні моделі високоморальної поведінки особистості та краси людського духу. У найкращих літературних зразках духовність людини розкривається в художніх образах, які викликають глибокі моральні та естетичні переживання, цим самим закладаючи фундамент духовності. Дитина, ототожнюючи себе, з яскравими героями, або подіями художнього твору, усвідомлюючи його текст і зміст здатна на емоційні переживання, співчуття. Добираючи художні твори для читання дітям, ми передусім звертаємо увагу на їхню художню цінність. Українська література для дітей багата на талановитих поетів і письменників, Їх твори вирізняються високим ідейно-художнім рівнем, що справляє сильний емоційний вплив на дитину, відображенням краси й довершеності художньої форми рідного слова, що сприяє не тільки розвитку у дошкільників рідного мовлення, а й вихованню духовно багатой особистості.

Творчість Тараса Шевченка – духовна спадщина і національна святиня українського народу. Велика виховна сила Шевченківських творів є невичерпним джерелом у вихованні нових духовно-моральних, свідомих поколінь української держави. Нетрадиційні, інноваційні форми роботи в нашому закладі дошкільної освіти по ознайомленню дітей з творчістю видатного митця - це створення та перегляд дітьми пластилінових картин, мультфільмів до творів Шевченка, участь дітей у читаннях поезії Т.Г.Шевченка при свічках, тематичні спеціально організовані заняття до дня народження поета, перегляд експозицій та виставок про творчість поета в музеї закладу дошкільної освіти, слухання пісень на вірші Шевченка, участь дітей у міському фестивалі «Вшановуємо пам'ять Тараса Григоровича Шевченка». Всі ці форми роботи ненав'язливо, без примусу формують у дітей знання, які впливають на їх духовне становлення.

Використання творів В.Сухомлинського на морально-етичну тему, закладають в дитині любов, доброту, чесність, вірність, справедливість, ввічливість. Твори «Як Сергійко навчився жаліти», «Намисто з чотирма променями», «Бо я людина», «Хлопчик і сніжинка», «Образливе слово» - особливо інтенсивно вплинули на емоційну сферу дітей, а відтак вони стали найефективнішими у справі формування у вихованців духовно-моральних цінностей.

Твори Наталі Забіли формують духовні цінності, просто, дохідливо, розповідають дітям про речі дуже важливі, вселюдські духовні цінності та пріоритети, що залишаються незмінними у всі часи. Так, у циклі віршованих оповідань «Ясочина книжка», «Ясочина грядка», «Ясочин садочок» Наталя Забіла показує формування важливих рис характеру дитини, яка живо сприймає великий та дивовижно різноманітний світ, дуже уважно прислуховуючись і придивляючись до нього. Все це письменниця не описує загальними словами, а показує в живій взаємодії Ясочки з реальним життям, всебічно розкриваючи яскравий портрет дівчинки. Дітям дуже подобаються такі твори, адже вони розповідають їм про них самих.

Природа і є одним з найкращих чинників, тією бездонною криницею, де дитина з малих років черпає знання, духовність, навчається розуміти, цінувати будь - яке життя, дане природою, вчиться захищати природу, примножувати її красу та багатство. Природа збуджує допитливість дитини, впливає на її духовний стан, викликає почуття прекрасного. Залучення дитини до джерел духовності в закладі розпочинаємо з формування уміння

бачити красу у довкіллі.

Поряд з цим ми формуємо уміння бачити красу рідного краю, навчаємо дітей оберігати і примножувати цю красу. Залучаючи старших дошкільників до акцій: «Годівничка», «Чистий майданчик», «Прикрасимо дерева до Великодня», «Домівки для шпаків», «Посади одну квітку», «Нагодуй бездомних тварин», ми цим самим закладаємо у них перші зернинки уміння любити і захоплюватись красою природи рідного краю, примножувати її, шанобливо та бережно ставитись до всього живого.

Свята і розваги, організовані у закладі дошкільної освіти, - яскраві і радісні події в житті дітей. Поєднуючи різні види мистецтва, вони дуже впливають на духовний світ дитини. Знайомлячи старших дошкільників з релігійними святами, ми звертаємо увагу на свята відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти та державних програм. Три свята визнано державними святами: Різдво, Великдень, Трійця. Релігійні свята, популярні для українського народу: Покрова Пресвятої Богородиці, День святого Миколая, Стрітіння. Значну увагу звертаємо на суть свята, відмежовуємо значиме, від другорядного.

На Великдень звертаємо увагу, яке значення воно має для всього християнського світу, для простих людей.

На день святого Миколая вчимо наслідувати його зразок доброти і милосердя, вчимо допомагати знедоленим, хворим. Духовний світ дитини – це світ краси, добра і милосердя.

Інноваційні педагогічні технології в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії й розвитку науково-педагогічної та педагогічної творчості і процесів застосування її результатів.

Використання сучасної інноваційної методики «Лялька як персона» дозволяє ефективно і весело вирішувати різнопланові питання духовності, збагачення словника, душевної рівноваги дошкільника.

Упровадження проекту «Садочок – простір, дружній до дитини» дозволив забезпечити умови для створення спільноти дітей, у якій один одного поважають і цінують, де панують позитивне ставлення до індивідуальних особливостей кожної дитини та атмосфера взаємної підтримки.

Дитяча душа – це не сутінки, а світло – яскраве, чисте і дуже красиве. Педагоги роблять все для того, щоб життя дітей було наповнене щастям.

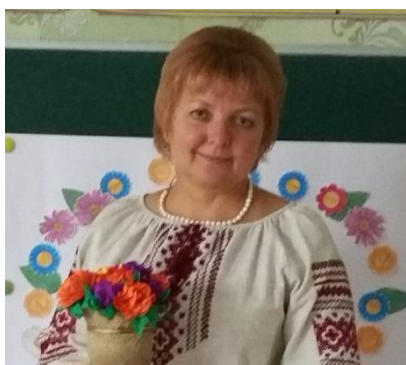
Адже, як стверджував В. Сухомлинський, - «Найкращий учитель для дитини той, хто духовно спілкується з нею, забуває, що він учитель, і бачить

у своєму учневі друга, однодумця. Такий учитель знає найпотаємніші куточки серця свого вихованця, і слово в його устах стає могутнім знаряддям впливу на особистість, яка розвивається».

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України/ Ред. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с
2. Абетка чеснот української дитини. Практико - орієнтований збірник методичних матеріалів/Авт.- упор. Л.В.Калуська - Тернопіль: Мандрівець, 2007. -136 с.
3. Антуан де Сент-Екзюпери. Маленький принц. Сказки - Ставрополь: «Кавказский край», 1992. - 80 с. .
4. Бех І.Вчинок у морально-духовному розвитку особистості//Дошкільне виховання - 2005.-№2.-С. 3.
5. Бутенко Н.П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові/ Наук. ред. А.Є.Супрун. - Львів: Вища шк; 1989. - 328 с.
6. Дивокрай. Вибрані дидактико - методичні. матеріали у 2-х книгах для працівників дошкільних закладів. Книга перша. - Тернопіль: Мандрівець, 2004. - 320 с.
7. Духовність, духовна культура: проблеми, дослідження, практичні здобутки. Дайджест 3/Упор. О.М.Каплуновська. - Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС
8. Мовленнєві перлинки для кожної дитинки; Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2004. - 44 с.
9. Мої улюблені вірші/Уклад.:В.І.Паронова-Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. - 320 с.
10. Сухомлинський В.О. Вибр. твори: у 5т. - К.: Рад. шк., 1976-19
11. Будуємо виховання на камені, а не на піску/Л.Гураш//Дитячий садок - 2008. -N27.- С. 10-17.

12. Духовно-культурний напрям розвитку дітей//Дитячий садок.-2008. N21/24. - С. 2-25.
13. Мамаєва В. В. Формування духовної компетентності дітей дошкільного віку
14. Скрипник В. Духовність як складова частина національного виховання дітей / Віра Скрипник //Дитячий садок. - 2010. - N 39. - С. 7.
15. Формування духовної культури дітей дошкільного віку: Літня школа для дорослих// Дитячий садок. - 2007. -И 38. - С. 10-11.

О. І. Сукач

Вчитель початкових класів

НВК №1, Покровська гімназія

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ РОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'І ТА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Одним з основних завдань сучасної школи є формування у дітей загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів, які служать базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. У даній роботі ми проаналізуємо систему ціннісних орієнтирів розвитку та виховання дітей молодшого шкільного віку в сім'ї та в освітньому просторі. Молодший шкільний вік— це вік формування почуттів і моральної поведінки. „Утвердити в кожній дитині доброту, сердечність, чуйність до всього живого й красивого, - писав В.Сухомлинський, - елементарна

азбучна істина шкільного виховання, з цієї істини починається школа. Справжнє виховання полягає у тому, щоб моральний ідеал добра, правди, честі, духовної краси жив у кожному юному серці, утверджувався в активній діяльності як невід'ємна частина власного єства, власної думки, почуттів, намірів”.

Першочергову роль в процесі розвитку та вихованню ціннісних орієнтирів закладаються в сім'ї. Там дитина закладає основи характеру своєї особистості. Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей. У процесі виховання роль батька і матері має бути однаковою. Вони для молодшого школяра – нерозривне ціле. А їх окремі впливи переплітаються, доповнюються.

Обов'язок батьків бути завжди і в усьому високоморальним прикладом думок, звичок, поведінки, дій для своїх дітей. Батькам варто пам'ятати, що той світ у якому росте й розвивається молодший школяр з раннього дитинства, впливає на все її подальше життя. Основне завдання сім'ї у вихованні молодшого школяра – створення для нього таких життєвих умов, де б він розвивався вільно, нормально, гармонійно. Залежно від родинних цінностей можна виділити декілька типів сімей.

Егоїстичний тип – у сім'ї формуються цінності особистого рівня, які скоріше працюють на зовнішній імідж її членів і не завжди відповідають їхнім внутрішнім переконанням. Доброзичливість, співчуття, національна гордість, патріотизм мають місце в житті таких родин тільки тоді, коли з цього є якась вигода. Родинні інтереси відстоюються забудь – яку ціну, часто за рахунок інших людей. Високі матерії вимірюються матеріальними статками. В таких родинах спостерігається негативне ціннісне сприйняття дітьми духовних, моральних ідеалів.

Атрибутивно – споживацький тип – такі сім'ї обирають ціннісні орієнтири, які, на думку батьків, найпопулярніші на даний момент. У таких родинах спочатку всіляко доводять відданість обраним ідеалам, але потім дуже легко можуть зректися їх під впливом чужих думок. Вони хочуть бути, як усі, тому це зводить пошук ціннісних ідеалів родини на нівець. Глибини ціннісних орієнтацій родини підмінюються зовнішніми атрибутами (музика, вистави тощо). Така залежність від чужих поглядів, смаків визначає легковажне ставлення дітей до цінностей взагалі та виховує пристосовництво в житті та байдужість до істини.

Замкнутий тип – у такій сім'ї культивуються особисті й родинні цінності та відкидаються громадські, національні. Контакти дитини із зовнішнім світом родина сприймає негативно і всіляко їх обмежує. До мінімуму зводиться спілкування дитини з ровесниками та знайомими. Цим обмежується культурний поступ дитини. Такі діти знаходяться у постійних конфліктах із батьками, втрачають душевний контакт з ними, що може спричинити руйнацію цілісної ціннісної системи сім'ї.

Експериментальний тип – простежується пошук істини, прагнення досамо творення, боротьби думок, але бракує глибини розуміння цінностей. Такі родини схильні захоплюватися сьогодні національними цінностями, завтра – релігійними, післязавтра – космічними, сприймаючи щоразу свої попередні погляди як помилку, а теперішні погляди вважаючи єдино правильними. За такої ситуації у дітей часто можуть спостерігатися кризові стани, дезорієнтація.

Домінантний тип – сім'ї характеризуються серйозним підходом та увагою батьків до виховання ціннісних орієнтацій у дітей. Батьки докладають зусиль, щоб виховати творчу, розвинену та самостійну особистість. Їхні погляди знаходять живий відгук та інтерес у дітей. Проте формування ціннісної системи в дітей обмежуються національними, громадськими ідеалами, на основі чого будується система особистих та сімейних цінностей, ідеалів, традицій тощо. І хоча в цілому ця система має

позитивний характер, але вона звужує поняття ціннісних орієнтацій тільки до громадського, національного чи релігійного розуміння.

Гармонійний тип - поєднує в родинній системі виховання загальнолюдський та національний досвід. Батьки й діти у таких сім'ях творчо підходять до формування цінностей родини. Творча співпраця пронизує всі сфери родинного життя і стимулює само створення та духовне вдосконалення кожного члена родини, а також створює умови для розвитку всебічно розвиненою особистості. Цей тип сім'ї створює ідеальні умови для виховання ціннісних орієнтацій у дітей.

Важливу роль в розвитку та вихованні ціннісних орієнтирів молодших школярів відіграє школа та позашкільні навчально-виховні заклади. Позашкільні навчально-виховні заклади — це широкодоступні заклади освіти, які дають молодшим школярам додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечують потреби молодших школярів у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля. До них належать палаци культури, центри дитячої, юнацької творчості, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи мистецтва, студії, бібліотеки, оздоровчі та інші заклади.

Протягом віків діти виховувались в національному середовищі, зміст якого відображає культурно - історичний досвід рідного народу. З молоком матері діти вбирають у себе той національний дух, який формує з них представників свого, а не іншого народу. К.Д. Ушинський у своїх статтях, книгах визначає, що справжня любов до Батьківщини повинна поєднуватися із знаннями мови, мистецтва, кращих традицій і звичаїв народу.

Рідна мова - найкращий виразник духовної культури українського народу. Дитина, оволодіваючи мовою своїх батьків, прилучається до рідної культури, засобами якої формується «корінь духовності». У своїй статті "Рідне слово" Ушинський у барвистих і хвилюючих тонах писав про значення рідної мови: "Мова народу - кращий, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається, цвіт усього його духовного життя, яке починається

далеко за межами історії. У мові одухотворяється весь народ і вся його Батьківщина. Підвалини патріотизму і почуття національної приналежності й свідомості закладаються у родині. При цьому важлива взаємодія виховних впливів родини і школи. Тому у своїй роботі ми намагаємось постійно підтримувати тісний зв'язок з батьками, залучаємо батьків до шкільного життя дітей. Творча співпраця батьків, дітей і вчителя позитивно впливає на формування класного колективу, виховання в учнів людяності, поваги до старших, доброзичливого відношення до товаришів. Мета цієї роботи полягає у формуванні особистості з глибоким відчуттям своїх коренів, роду, родини, народу; у розвитку кращих ментальних рис дитини, у пробудженні інтересу та прищепленні.

Протягом чотирьох років навчання в початковій школі діти мають дістати уявлення про нашу країну, про захисників Батьківщини та їхні героїчні вчинки. У дітей необхідно формувати прагнення засвоїти прийоми спільної праці в колективі, сумлінно виконувати трудові доручення, допомагати в разі потреби товаришам.

Учні мають оволодівати трудовими вміннями і навичками, додержувати порядку на робочому місці, правил безпеки під час роботи з ручними інструментами, а також правил гігієни праці.

У молодшому шкільному віці діти засвоюють основи свідомої дисципліни й колективізму. Вони вчаться узгоджувати свої дії з діями товаришів і старших, гратись і працювати в колективі.

Вчитель домагається, щоб учні правильно розуміли поняття „дружба” і „товаришування”, виховує в них бажання бути хорошим товаришем. Діти вчаться доброзичливо ставитись до людей, подавати в разі потреби їм допомогу, уважно ставитися до хворих, інвалідів, молодших дітей, відповідати за доручену справу, не підводити свій клас, бути дисциплінованими та слухняними. Учні повинні знати і виконувати правила для учнів, вміти розрізняти хороші і погані вчинки людей, справедливо оцінювати свої дії та дії товаришів.

Діти мають бути чесними, сміливими, винахідливими, витриманими, наполегливими в досягненні поставленої мети, вірними даному слову, позбавлятися впертості, лінощів і вередування. Молодші школярі повинні знати основні правила культури поведінки вдома, на вулиці та в громадських місцях.

Учні вчаться самостійно стежити за своїм зовнішнім виглядом; звикають першими вітатися з учителями, поступатися місцем старшим. Практика свідчить, що молодші школярі здебільшого правильно розуміють, що таке чесність, дружба, сміливість та інші.

Наприклад, на думку учнів „чесний це той, хто завжди говорить «правду», ”чесно працює ” і т.д. Спираючись на власні спостереження, я можу стверджувати, що «дружити» - для переважної більшості школярів - це означає „допомагати товаришу, не давати його кривдити ”, „не залишати один одного у біді ”, „турбуватись не тільки про себе, а й про друга ”. Бути сміливим - це „нічого не боятися ”, „любити і захищати свою Батьківщину ”. Сміливими учні називають поліціантів, моряків, прикордонників, спортсменів, а також багатьох мультиплікаційних персонажів, які змагаються за справедливість.

Молодшим школярам притаманні емоційність, збудливість, які негативно позначається на самовладанні дітей. Для них характерна нестримність бажань, мінливість настрою, схильність підпадати під сторонні впливи (часом негативні). Іноді діти виявляють примхливість, впертість, негативізм, порушують дисципліну.

Захопившись новими враженнями, швидко забувають про свої провини; порушають правила поведінки; діють невідповідно до наявних моральних знань. Тому приходится щоденно стежити за моральною поведінкою школярів, тренувати їх у позитивних вчинках. Крім того, домагатися, щоб діти розуміли, що - добре, а що - погано; засвоїли окремі моральні поняття, навчилися правильно оцінювати вчинки як реальних людей, так і літературних героїв. В наш час стали широко відомими нові

психологічні типи дітей, часто їх називають «діти індиго». Такі діти не можуть повністю підпорядковуватися правилам уроку та загальнолюдським правилам життя у суспільстві. У роботі з такими дітьми варто використовувати інтерактивні технології навчання. А також звертатися до таких простих але дуже дійових творів В.О. Сухомлинського. Система ціннісних орієнтирів розвитку та виховання передбачає спрямування виховної роботи на досягнення основної мети виховання — всебічно розвинутого молодшого школяра. Виховна діяльність має орієнтувати на необхідність молодшого школяра жити у суспільстві; єдність свідомості та поведінки у вихованні. Поведінка молодшого школяра — це його свідомість у дії. Виховання такої єдності свідомості — складний і суперечливий процес, оскільки формування навичок правильної поведінки набагато складніше, ніж виховання свідомості; виховання в праці. В основі цього принципу — ідея, що формування особистості безпосередньо залежить від їх діяльності, від особистої участі в праці. Цей принцип спирається і на таку психологічну якість, як прагнення дитини до активної діяльності; комплексний підхід у вихованні ґрунтується на діалектичній взаємозалежності педагогічних явищ і процесів. Втілення його в життя передбачає: єдність мети, завдань і змісту виховання; єдність форм, методів і прийомів виховання; єдність виховних впливів школи, сім'ї, громадськості, засобів масової інформації, вулиці; врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; єдність виховання і самовиховання; виховання молодшого школяра в колективі. Молодший школяр стає особистістю завдяки спілкуванню і пов'язаному з ним відокремленню. Найкращі умови для спілкування й відокремлення створюються в колективі.

Поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів. Педагогічне керівництво зумовлюється відсутністю в учнів життєвого досвіду; виховання творчої особистості можливе, якщо існують умови для вияву самостійності й творчості, схвалюються ініціатива та самодіяльність;

поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього. У цьому — головний сенс гуманістичної педагогіки щодо формування необхідних взаємин вихователів і вихованців. Цей принцип передбачає: єдність вимог до вихованців з боку вчителів, контроль за їх поведінкою, гуманне ставлення до них, поважання їхньої думки та ін.; індивідуальний підхід до молодших школярів у вихованні. Такий підхід як індивідуальна корекція загальної системи виховання — важлива вимога до організації виховного процесу і одна з умов підвищення його ефективності; принцип системності, послідовності й наступності у вихованні. Виходить з того, що для формування свідомості, вироблення навичок і звичок поведінки потрібна система певних послідовних виховних заходів. Такі якості людської особистості не можна сформувати, якщо виховний процес являтиме собою випадковий набір виховних заходів, що матимуть епізодичний, а не системний характер; єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості. Повинна охоплювати всі сторони навчально-виховної роботи школи, всі форми діяльності учнівського та педагогічного колективів, сім'ї, знаходити свій вияв у змісті, формах навчання та виховання, у правилах поведінки молодших школярів, у стилі життя школи, її традиціях. Така єдність є однією з умов оптимізації виховного процесу.

Важливу роль у вихованні почуттів обов'язку і відповідальності відіграє робота вчителів щодо засвоєння учнями правил поведінки в школі. Необхідно привчати їх до виконання цих правил, формувати в них потребу в постійному їх дотриманні, нагадувати їх зміст, вимоги. Недоречно поділяти правила поведінки на основні й другорядні, коли за порушення одних учень несе відповідальність, а недотримання інших залишається непоміченим. Відповідну роботу слід проводити також з батьками учнів. Адже правила охоплюють основні обов'язки школярів, сумлінне виконання яких свідчить про їх загальну вихованість. Щоб допомогти школі у виробленні в учнів якостей, передбачених цими правилами, батьки мають знати їх, володіти елементарними педагогічними прийомами для

формування

цих

якостей.

Виховання звички дотримуватися правил поведінки, дисциплінованості починається з перших днів перебування учня в школі. Учитель початкових класів повинен чітко знати, якими методами домагатися її, пам'ятаючи, що навіть наймолодший учень — це вже громадянин, наділений певними правами і обов'язками. На жаль, учителі молодших класів дуже часто бачать в ньому лише дитину. Деякі з них впливають нашколярів тільки суворістю, прагнуть домогтися слухняності, ламаючи волю дитини. Невсипущий контроль, постійні обмеження призводять до протилежних результатів, викликають роздратування, грубість, непокору.

Вимогливість і суворість учителя мають бути доброзичливі. Він повинен розуміти, що учень може помилятися не тільки на уроці, коли відповідає на запитання, а й припускатися помилок у поведінці через обмежений життєвий досвід. Суворий і добрий учитель уміє прощати такі помилки і вчить неповнолітніх поведінки в складній життєвій ситуації. Не треба весь час контролювати учнів, які випадково порушили правила поведінки. Коли їх «виховують» у багатьох інстанціях, часто нагадують про найменші провини, це не сприяє дотриманню ними правил поведінки, а спонукає до думки, що вони «невиправні». Контроль повинен бути тактовним, щоб учень відчував повагу до себе як до особистості. Система ціннісних орієнтирів - найважливіша характеристика особистості людини, оскільки визначає його ставлення до навколишнього світу і поведінку. Формування ціннісних орієнтирів особистості - тривалий і складний процес. На нього впливають соціальна обстановка у світі, країні, регіоні, засоби масової інформації, цінності малих груп (сім'я, друзі) і т.д. При цьому важлива роль у формуванні ціннісних орієнтирів особистості належить освіті.

Лілія Гриневич на засіданні уряду зазначила: «Школа мусить бути місцем, куди не мають приходити лише за знаннями, там мають навчити, як

ними користуватися, як їх шукати, як критично переосмислювати, як відрізнити добро від зла. Як перевірити, чи правдива ця інформація, яку ти отримуєш. Таким чином, нам треба перейти від класичної школи ХХ ст. до школи компетентностей ХХІ ст. Що є у слові "компетентність"? У ньому є знання, стійкі навички, так звані м'які навички, наприклад, вміння працювати з іншими людьми, аргументувати свою думку, критично мислити. І цінності. Бо система цінностей дозволяє тобі виробити ставлення до різних ситуацій, подій та інформації. Я думаю, що роль батьків все одно залишиться первинною для дитини. Тому що ця атмосфера вдома, вона, без сумніву, формує дитину, формує з дуже раннього віку».

Список використаних джерел

1. Всесвітня енциклопедія. За ред. А.А. Гріцанова. - Мн., 2001.
2. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. К. Ст. 1999
3. Савченко О. Я. Виховний потенціал поч. освіти. К. 2009
4. Сухомлинський В. А. Вибрані педагогічні твори. 1980
5. Ушинський К.Д. Стаття «Рідне слово»
6. Шилова М. І. Проблема цінностей і мети виховання. Класний керівник. 2001. №3
7. Школа знань чи школа цінностей. Лілія Гриневич та Любомир Гузар про майбутнє української освіти. 2016

Литвиненко Юлія Вікторівна

вихователь-методист комунального закладу

«Дошкільний навчальний заклад ясла-садок

№3 «Росинка» м. Тернівка»

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ЯК ЗАСІБ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Над проблемою економічного виховання дошкільників ми працюємо протягом кількох років і маємо вже певний досвід з формування елементарних економічних уявлень наших вихованців.

Проблема економічного виховання дуже складна. Ми розуміємо економічне виховання як цілеспрямований процес взаємодії дорослого й дитини, спрямований на засвоєння доступних віку елементарних економічних понять, формування моральних почуттів і морально-економічних якостей, необхідних для успішної економічної діяльності, розвитку інтересу до економічної сфери життя, формування навичок соціально-економічної поведінки.

Основна мета нашої діяльності – організація ефективної взаємодії дитини з навколишнім світом, розроблення для цього індивідуальної стратегії всебічного розвитку особистості з використанням різних методів та технологій.

Працюючи над відповідною темою, ми звернули увагу на важливу проблему сучасного суспільства – збереження чистоти рідного міста та планети в цілому.

Навчити дитину піклуватися про нашу планету - першорядне завдання для всіх педагогів та батьків, які хочуть, щоб їхні діти вирости свідомими та здоровими.

Одним із важливих завдань є бажання донести до дитини важливість піклування про нашу планету, це може допомогти дітям в майбутньому стати здоровими та відповідальними.

Сьогодні не вирішено проблему поводження з відходами. В Україні, як і в інших країнах світу, спостерігається тенденція збільшення утворення відходів, значну частину з яких складають тверді побутові відходи.

Ознайомившись з матеріалами Програми соціального партнерства ДТЕК щодо належного поводження з побутовими відходами в дошкільних навчальних закладах та у загальноосвітніх навчальних закладах, розроблену в рамках реалізації демонстраційного проекту «Створення комплексної ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами» на території субрегіону «Західний Донбас», який здійснюється з підтримки Проекту міжнародної технічної допомоги «Місцевий економічний розвиток міст України», що впроваджується Федерацією канадських муніципалітетів, визначились з потребою вести роз'яснювальну роботу з дітьми та батьками вихованців по поводженню з твердими побутовими відходами.

Ця робота ставить за мету:

- з'ясувати розуміння дітьми поняття «побутові відходи»;
- уточнити уявлення дітей про джерела виникнення сміття;
- поглибити інформованість про стан вирішення проблеми побутових відходів у місті та країні;
- сприяти усвідомленню дітьми та дорослими природи як особистісної цінності;
- допомогти зрозуміти причетність кожного до процесів утворення твердих побутових відходів;

- сформувати розуміння необхідності збереження чистоти повітря, землі, води;
- розвивати потребу дотримання чистоти на вулицях міста, у будинках, в дитячому садку;
- сприяти розвитку вміння диференціювати предмети за матеріалом, з якого вони були виготовлені;
- сформувати вміння сортувати сміття при його зборі;
- розвинути бажання надавати відходам другого життя;
- виховувати акуратність, дбайливе ставлення до навколишнього світу.

Кожного дня діти знайомляться з навколишнім світом, відкривають таємниці природи. Дітям завжди все дуже цікаво, завдяки цьому справа педагогів закладу та батьків розказувати і показувати, як саме можна піклуватись про нашу природу, формуючи бажання використовувати отримані знання впродовж всього життя.

Переробка відходів, правильне поводження з відходами – теми, через які ми зможемо донести дітям та їх батькам відчуття власної відповідальності за світ, у якому проживаємо, адже це наш дім і хто, як не ми, маємо його берегти.

Розв'язання освітніх завдань з формування свідомого відношення до екологічного поводження із побутовими відходами має бути активним, цікавим, раціональним та максимально наближеним до прикладів з життя.

Свою роботу педагогічний колектив розпочав зі створення предметно-розвивального середовища. В груповому приміщенні були встановлені різнокольорові іграшкові контейнери, куди діти окремо складали сміття органічного (фантики від цукерок, упаковки від снеків і ін., папір і картон) і неорганічного (пластикова тверда і плівкова упаковка) походження. Граючись, діти легко розпізнають сміття і пам'ятають, в який з контейнерів його необхідно викинути.

Разом з батьками власноруч із зручних матеріалів виготовили різноманітні дидактичні посібники у вигляді лото, тіньових театрів і пазлів, що дозволяють дітям в самостійній діяльності невимушено засвоювати отримані знання, доводячи дії до звичних. А також, користуючись ілюстраціями, наочними матеріалами, та на наочних прикладах пояснюємо наймолодшій верстві населення - дітям про важливість роздільного сортування сміття та про те, як сміття шкодить довкіллю і людям.

Під час опрацювання теми використовували ідеї С. Русової, на основі тих практичних знань і умінь, які вже закладені у сім'ї. Вся робота проводилась у нерозривному зв'язку з батьками, які розуміють і підтримують педагогів закладу.

На доступних для дітей прикладах показали, якою стане природа, якщо ми не будемо правильно відокремлювати і утилізувати непотрібні нам побутові та харчові відходи, навчали дітей відрізняти, а у подальшому відсортовувати паперові, пластикові та харчові відходи.

Роботу намагались організовувати системно, забезпечуючи при цьому поступовий перехід від найпростіших до більш складних понять. Ми враховували можливості інтеграції економічних знань у різні види діяльності дошкільників. Тож ознайомлення дітей з економічними поняттями та категоріями здійснюємо під час опрацювання всіх розділів програми у всіх видах діяльності. Освітню роботу з економічного виховання дошкільників ми спрямовуємо на активізацію пізнавальних процесів дітей, закріплення й уточнення їхніх знань, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами і явищами дійсності.

Ми перш за все склали план роботи з дошкільниками на молодший, середній та старший вік з формування економічної свідомості з підтеми «Належне поводження з побутовими відходами», де визначено мету роботи та форми організації дитячої діяльності.

З дітьми молодшого дошкільного віку навчаємось використовувати предмети побутових відходів для поробок (султанчики, повітряний змій,

цукерка та інші), знайомимось з властивостями паперу, целофану, пластику за допомогою таких дидактичних ігор, як: «Що це?», «У бабусі на городі», «Чарівний садочок», «Відгадай на дотик», ігровізор «Що зайве?».

Починаючи з середнього дошкільного віку, пропонуємо спонукати дитину до економного використання предметів побутових відходів та розпочинати знайомити їх з контейнерами для побутових відходів, на прикладі таких ігор: «Скляні відходи», «Паперові відходи», «Сортувальник», «Одягнемо ляльку», «Допоможемо Попелюшці», «Фермер», ігровізорів «Бережлива господиня», «Веселі латки», пазлів «Що? Де? Куди?».

А вже у старшому дошкільному віці проводиться робота по закріпленню навички сортування відходів по відповідним контейнерам та формування знань про їх переробку. Для дітей цього вікового періоду використовуємо такі ігри, як: «Генеральне прибирання», «Назви та вірно поклади», «Завантаж свій потяг», «Підбери пару», «Думай, не зівай – скоріш називай».

В групах відкрилась творча майстерня «Чудові перетворення непотрібних речей», де дітей навчають давати сміттю друге життя, використовувати його по іншому, не зашкоджуючи навколишньому

середовищу та таткова майстерня «Золоті руки» з ремонту зламаних іграшок.

Діти з задоволенням і цікавістю беруть активну участь в усіх заходах разом з родинами. Реакція дітей при цьому позитивна, радісна, ігрова. Малюки намагаються використовувати набуті знання в повсякденному житті. Вони стали більш спостережливими, допитливими, турботливими, своїми враженнями охоче діляться з ровесниками, членами сім'ї.

Велика увага приділялася і роботі з батьками.

Для агітації батьківських мас був розроблений інформаційний банер, який дозволяє усвідомити важливість роздільного збору сміття не тільки дітям, а й батькам.

Також було проведено батьківські збори «Подорож у країну здоров'я» та організована виставка спільних робіт дітей та батьків «Подаруємо речам друге життя».

Дуже цікаво та жваво пройшли спортивні змагання за участю вихованців та їх батьків «Допоможемо планеті видужати».

Мама і тата разом з дітьми брали активну участь в оформленні виставки малюнків «Сміття - ворог планети», у виставці «Друге життя непотрібних речей».

Батьківська громада залюбки прийняла участь у акції «Прикрашаємо майданчик для прогулянок», виготовивши цікаві поробки з покидькового матеріалу.

У батьківському куточку під рубрикою «Навчаємось сортувати сміття» розкрито матеріал про важливість цієї проблеми.

Дуже цікаво пройшли конкурси серед батьків: «Нетрадиційне спортивне обладнання для дітей – власноруч», «Найкращий колаж із покидькового матеріалу», створення кращого рекламного флаєра з відходів паперу «Купуйте товари з екологічними значками».

Дбайливі вихователі підготували буклети для матусь «Як самостійно виготовити екологічні миючі засоби» та встановили контейнери для обміну непотрібними іграшками та книжками.

Творчий педагогічний колектив разом з небайдужими батьками створює всі умови для успішної соціалізації дошкільників та формує їх життєву компетентність, розвиває ціннісне ставлення до світу Природи, Культури, Людей, Самої Себе, що є одним із основних пріоритетних завдань сучасного дошкільного закладу.

Результатом роботи є розвинуте емоційне сприйняття дітей, бажання активно включатись у роботу з очищення та збереження навколишнього середовища.

Сучасні діти – це майбутнє нашої країни. Від їх освіченості, переконаності залежить, якою буде Земля через кілька десятиліть. Ось чому виховання екологічної культури у поєднанні з економічним мисленням дитини має бути глибоко продуманим, системним та цілеспрямованим.

Проведена робота сприяє формуванню в кожної дитини економічного мислення, уміння орієнтуватись у нестандартних ситуаціях, проявляти ініціативу та самостійність, свідомо та дбайливо ставитись до довкілля, бути в майбутньому активними та свідомими учасниками соціально-економічних відносин.

Якщо кожного українця привчити, починаючи з дитинства, економно користуватися ресурсами, вторинно використовувати побутові відходи, то наша держава буде не тільки екологічно чистою, а й заможною.

Ми усвідомили, що мета нашої роботи – не тільки надати дітям певний обсяг знань, а насамперед розвинути розуміння корисної діяльності на благо суспільства та довкілля, в якому ми співіснуємо.

Ми переконані, що сформовані знання, уміння та навички, отриманні у дошкільному віці, неодмінно стануть фундаментом майбутньої успішної діяльності молодого покоління.

Сподіваємося, наші зусилля не будуть марними й первинний економічний досвід малечі буде підґрунтям для подальшого самостійного його збагачення. Діти зрозуміють, що кожний із нас сьогодні розплачується за зроблене учора й робить внесок у завтра.

Проте наше життя не стоїть на місці. Воно спонукає нас постійно шукати нові форми економічного виховання дошкільників, а відтак і створювати сучасні підходи, що дають змогу не тільки збагачувати знання дітей, а й удосконалюватися нам самим.

Список використаних джерел

1. Програма соціального партнерства ДТЕК щодо належного поводження з побутовими відходами у дошкільних дитячих закладах та у загальноосвітніх навчальних закладах.
2. Економіка нашого побуту, укл. А.Чанцев, Київ, «Палітра», 1982.
3. Економічне виховання та організація пошуково-ігрової діяльності дітей у дошкільному закладі: методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів, укл. Н.Г.Грамма, Київ, ІСДО, 1995.
4. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина», Київ, ТОВ «Бізнес – Логіка», 2016.